

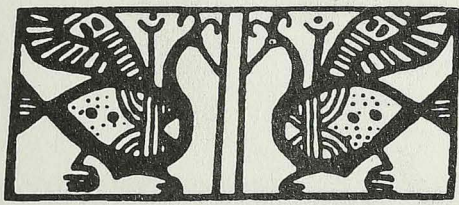

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ
ΣΤΟΝ
ΚΥΠΡΟ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

388-390

ISSN 0554 - 3363

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνη εκδότρια: ΛΟΥΛΛΑ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ
Ανδροκλέους 2, 1060 Λευκωσία ή Ταχ. Θυρ. 27355, 1644 Λευκωσία
Τηλ. 764900

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΚΔΟΣΕΩΣ: Ανδρούλα Ήλιοφάτου, Μαρούλα Βιολάρη-Ίακωβίδου,
Νίκη Λαδάκη-Φιλίππου, Κίκα Όλυμπίου, Νίκος Παναγιώτου, Γιώργος Ν. Χατζηκωστής,
Παύλος Κ. Χατζημάρκος

Έτησια συνδρομή	Κ€5.00
Έτησια συνδρομή Ελλάδος	\$20 (δολλάρια)
Έτησια συνδρομή εξωτερικού	\$25 (δολλάρια)
Τιμή τεύχους	Κ€2.00
Τα χειρόγραφα δέν επιστρέφονται. Φωτογραφίες επιστρέφονται. Άνάτυπα πληρώνονται στον τυπογράφο.	

Για τους συνδρομητές Ελλάδος:
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ - Λογαριασμός 080/51260530
στο όνομα Παναγιώτης Κ. Χρυσάνθης.
Αιτιολογία: Συνδρομή Περιοδικού «Πνευματική Κύπρος»
και να αποστέλλεται στο περιοδικό η απόδειξη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Κύπρος Χρυσάνθης</i> : Στά σκαλοπάτια τῶν οὐρανῶν	5
<i>Κύπρος Χρυσάνθης</i> : Νύξεις και ἐξομολογήσεις πάνω στό ἐργο μου	19
<i>Μανώλης Χριστοφίδης</i> : Ἐπικήδειος γιά τόν Κύπρο Χρυσάνθη	22
<i>Ε.Π.Ο.Κ.</i> : Συμμετοχή στό πένθος γιά τόν θάνατο τοῦ Κ. Χρυσάνθη	31
<i>Κώστας Μόντης</i> : Προσφιλης μνήμη Κύπρου Χρυσάνθη	33
<i>Οἱ ἐφημερίδες και τὰ περιοδικά</i> : Ἀναφορές στόν Κ. Χρυσάνθη	34
<i>Γιώργος Χατζηκωστής</i> : «Ποιητά χρηστέ, χαῖρε»	35
<i>Ίάνθη Θεοχαρίδου</i> : Ὡδή στόν Κύπρο Χρυσάνθη	36
<i>Ίάκωβος Κυθρεώτης</i> : Μνημοσύνη	37
<i>Σημειώματα στις ἐφημερίδες και τὰ περιοδικά (Χρ. Κατσαμπάς, Σοφοκλῆς Κωνσταντίνου, Γ.Κ. Ἰωαννίδης, Χρ. Κυπριανοῦ, Γ. Κιτρομηλίδης, Γ. Κατσούρης, Π. Κοκκινέλης, Γ. Προδρόμου, Χρ. Χατζηπαναγιῆ, Νίκη Λαδάκη-Φιλίππου, Τ. Ἀριστοτέλους)</i>	38
<i>Τ.Χ.</i> : Στόν Κύπρο Χρυσάνθη	46
<i>Μ. Μαραθεύτης, Κ.Π. Μιχαηλίδης, Π.Β. Πάσχος, Κ. Πλησῆς, Κ. Τσιρόπουλος</i> : Χαράγματα	54
<i>Νίκη Λαδάκη-Φιλίππου</i> : Μνήμη	57
<i>Michele Iannelli</i> : Κύπρος Χρυσάνθης	59

(Συνέχεια στή σελ. 131)

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΙΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ίδρυτής: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

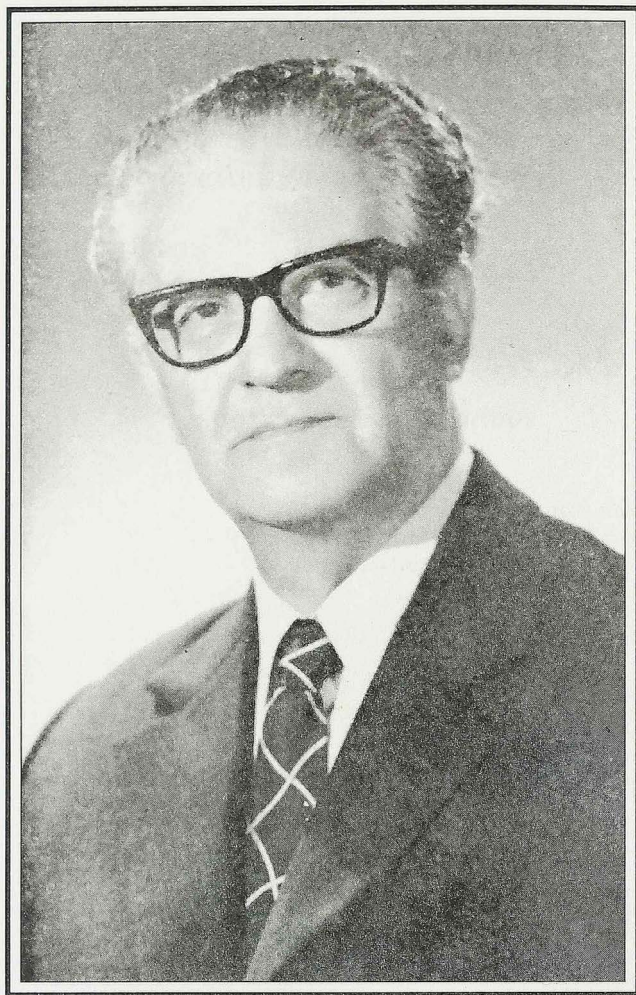
ΧΡΟΝΙΑ ΔΗ'

ΓΕΝΑΡΗΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ 1998

ΑΡ. 388-390

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΚΥΠΡΟ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Μικρή Μεσόγειος τῶν γραμμάτων

ΣΤΑ ΣΚΑΛΟΠΑΤΙΑ ΤΩΝ ΟΥΡΑΝΩΝ

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΤΗΡΙΟ ΕΙΣ ΕΑΥΤΟΝ

*Καλό ταξίδι σέ γαλάξιους ούρανούς
και μιὰ ἀγκάλη ἀγγέλου στήν ὑποδοχή*

[ΕΠΙΤΥΜΒΙΟ]

*Τῆς ποίησης ἀθλητῆς
καὶ τῶν καλῶν γραμμάτων
ἐνθάδε κεῖμαι.*

(Το ἔγραψε για να γραφτεῖ στον τάφο του. Το επιτύμβιο
χαράχθηκε, μαζί με το ἐπίγραμμα του «*Μικρὴ Μεσόγειος
των γραμμάτων*»).

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΕΠΙΤΥΜΒΙΟ

*Κοινὸς ὁ δρόμος τῆς ζωῆς
κοινὸς καὶ ὁ δρόμος τοῦ θανάτου.*

*Ἐνακουφίζουν τὰ ὄνειρά μου οἱ πεταλοῦδες
στ' ἄσπρο χωράφι τοῦ βιβλίου.*

[Οἱ τελευταῖοι στίχοι του Κύπρου Χρυσάνθη.
Τους υπαγόρευσε στη σύζυγό του ἓνα περίπου μήνα πρὶν πεθάνει.]

ΚΑΛΗΝ ΑΝΤΑΜΩΣΗ ΣΤΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥΣ ΟΥΡΑΝΟΥΣ

*Στὰ σκαλοπάτια κάθομαι τῶν οὐρανῶν
καὶ καρτερῶ.*

[ΜΙΣΟΣ ΑΙΩΝΑΣ]

*Μισὸς αἰώνας φέγγει στοὺς καθάριους οὐρανοὺς
τῆς ἑνώσεώς μας.
Καὶ ἂν πέρασαν σχεδὸν πενήντα χρόνοι
κρατᾷ τὸν ξέχωρο παλμὸ τῆς ἑνώσεώς μας
ὁ καθένας καθημερινὰ
μὲ ἓνα ὄνειρο κατάσπαρτο τριαντάφυλλα καὶ φῶτα
γίναμε τρεις γενιές στῆς Κύπρου τὸν ὁρίζοντα
μὲ ποίηση στὰ μαλλιά μας
καὶ μιὰν Ἀμμόχωστο στὰ μέτωπά μας
χωρὶς νὰ χάσει ἡ ἀνοιξή μας τὸν ρυθμὸ.
Ἄς περιμένουμε τὴν ἀνθιση τῶν ἐγγονιῶν μας
σ' ἓνα δικό μας νεανικὸ καιρὸ.*

ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ

Εὐχαριστῶ τὴν ὥρα πού γεννήθηκα σέ τοῦτο τὸ νησί.
 Εἶχαν τριγύρω μαζευτεῖ τὰ πρῶτα ρίγη
 τοῦ φθινοπώρου
 Δυὸ δέσμες σύννεφα μετάφραζαν τὴν πρόθεση τῆς φύσης
 ν' ἀρχίσει πιά τὰ πρωτοβρόχια.
 Τὸ αἶμα τῆς μάνας ἔβαψε τὸ δειλινὸ οὐρανὸ τῆς Λευκωσίας.
 Τὸ πρῶτο κλάμα μου δὲν ξέρω ἂν ἦταν ποίημα:
 θὰ τῷθελα ἔμβρονο ποίησης γιὰ τὴν προσωπικὴ μου ἱστορία.

Βέβαιοι οἱ καιροὶ στὰ δρομολόγια τους συνάντησαν
 ποικίλες περιστάσεις.
 Μὲ βρῆκαν νύχτες ἔθνικες, δελτία προσωπικῶν συμβάντων
 ἀμφίδρομα, χωρὶς καρθέφτες κι ἐρμηνεῖς.
 Πότε μὲ κέρδιζε τὸ καλοκαίρι κι' οἱ γιαλοὶ του,
 πότε μὲ πότιζε μιὰ γεύση ἀρμύρας κάποια τρικυμία.
 Χειρονομίες πορτοκαλένιες πλέκονταν σὲ συνοικίες πανσελήνων
 καὶ πότε πέτρινοι βηματισμοὶ λερώνανε τὸ μεταξένιο μου ἔνδυμα.
 Ὁ ἥλιος στὰ μάτια μου συνομιλοῦσε μὲ τὸν χτύπο τῆς καρδιάς μου
 ὅταν ξυπνοῦσε ὁ ἔρωτας μὲ φωτεινὸ κεφάλι.
 Τί συζητᾶμε τώρα γιὰ σκέψεις καὶ συμβάντα.
 Μιὰ ἄλλη φορὰ θὰ ἐξιστορήσω τίς πτυχὲς τῶν λεπτομερειῶν μου.
 Τώρα νὰ καταθέσω ἐπιθυμῶ μὲ ὀλόχρυσα φωνήεντα
 εὐχαριστίες στὴν ὥρα πού γεννήθηκα σὲ τοῦτο τὸ νησί
 ἄπλως ποιητῆς τῆς Κύπρου μ' ἓνα γαλανὸ ἄστρο
 τῆ λευτεριά στὸ τίμιο τὸ στῆθος μου.

[ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ]

Μάλλον κοντὸς μὲ καστανὸ μαλλί
 εὐθυτενὴς μὲ μάτια καστανὰ
 πάντα χαρούμενος καὶ φιλικὸς
 ἄπλως στοὺς τρόπους καθημερινὸς
 λεπτὴ φωνὴ πολὺ ὀμιλητικὸς
 περιεργὸς γιὰ ὅλα καὶ πειρακτικὸς
 δὲν κάθεται στιγμούλα κι' ἐρευνᾶ
 ἀρχεῖα κ' ἐπιστολὲς καὶ συζητᾶ,
 ἀναπνέει, διαβάσει καὶ γεύεται, θωρεῖ
 κοιμᾶται κ' ὄνειρεύεται πολὺ
 ποιητῆς τῆς Λευκωσίας κι' ἐραστής.

ΓΕΥΣΗ ΑΝΑΧΩΡΗΣΕΩΝ

ΧΑΙΡΕ

Κάλυφα τὸ στάδιο τῶν γραμμάτων
 μ' ἑλληνικὲς φλογέρες
 δόξασα τοὺς θεοὺς μὲ λόγους ἀρετῆς,
 τὸν ἔρωτα μ' ἓνα πανέρι μὲ βλαστούς,
 εἶπα τίς καλημέρες στοὺς θνητοὺς
 μὲ καθαρὸ καθρέφτη τῆς ψυχῆς.
 Λοιπὸν, γιατί νὰ γύρω στὸ κρεβάτι
 εἰκόνα τῆς ἀνημποριᾶς;
 Χαῖρε μορφή τοῦ ἀρχάγγελου, ποὺ παίρνεις
 τὸν τελευταῖο μου στίχο.

ΣΤΑ ΣΤΕΝΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ

Τὶς κλίμακες θ' ἀφήσω τῆς ζωῆς
 σὰν φαντασία τὸ δειλινὸ
 χωρὶς ἐπάνοδο οἱ ἀναχωρήσεις ἔχουν
 στὰ σπλάχνα τους διπλὸ τὸ θάνατο.
 Χαρίζω στὰ στενὰ τῆς Λευκωσίας τὴν αἴσθησι
 τῶν ἄλλοτε ἡμερῶν μου
 ἐγὼ τοῦ στίχου εἰδωλολάτρης
 κι' ἀναχωρῶ μ' ἓνα μαντήλι δειλινό.

ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ

Ἐσὺ ποὺ κατεβαίνεις σὰν τὰ φλύαρα βλέμματα τῶν ἀστεριῶν,
 σὰν τίς συνομιλίες τῶν φύλλων,
 ἢ πέφτεις σὰν τὸ ρόπαλο στὸ μέτωπο,
 ἢ τρώεις τὴ σάρκα σὰ μεταξοσκώληκας τὸ φύλλο τῆς μουριᾶς
 ἀτάραχος μὰ συνεχῆς,
 θάνατε πολυσέβαστε, πολύγνωμε κι' εἰδωλολάτρη,
 τῆς ἀποσύνθεσης καθηγητῆ κι' ἀρχιερέα...
 τὸ ἡλιοβασίλεμα γοητεύει τὸν ὀρίζοντα τοῦ φθινοπωρινοῦ καιροῦ μου,
 καλεῖ τὴ νύχτα μὲ χειρονομία βασιλική.
 Λοιπὸν, τὴ ζήσαμε τὴν ξεροκέφαλη ζωὴ μὲ τοὺς πλατιοὺς τῆς ᾧμους,

σήμερα παίζοντας ζυγά-μονά την ασυλλόγιστη στιγμή,
 αύριο μιλώντας για τις περιπέτειες σε τροπικά νησιά,
 στ' άκροθαλάσσι με τους δροσερούς μαστούς
 ή παίζοντας τ' άκόντιο στη δειλινη εύτυχία
 ή ακόμα λέω άχαρακτήριστα στ' άριθμητήρια σκάβοντας
 για κέρδη έφήμερα...

Τί τὰ πολυλογῶ, τή ζήσαμε τήν ξεροκέφαλη ζωή...
 Δέν θά μπορούσες λίγο νά βραδύνεις τήν επίσκεψή σου,
 μ' άναβολή λιγάκι φιλική, νά χαιρετήσω
 τήν εύτυχία τής γῆς, τούς ούρανούς της, προπαντός
 τούς εύγενείς της πεζοπόρους...

ΣΤΑ ΣΥΝΟΡΑ

Έκει στά σύνορα θά παραδώσω τήν έλληνική ταυτότητά μου
 θ' άνοίξω τό μικρό καλάθι με τίς άναμνήσεις άπ' τήν Κύπρο τών αιώνων
 νά γίνει ό έλεγχος άπ' τόν αρχάγγελο,
 θά ρίξω ένα χαμόγελο στό τελευταίο χωράφι με τίς παπαροϋνες
 και στην τριανταφυλλιά τών πορτοκαλιών ένα φιλι
 άνοίγοντας με τρυφεράδα τήν παλάμη μου
 και θά πετάξω μετανάστης πιά τών ούρανών.

[ΠΟΙΗΤΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ]

Μπροστά στον Ύψιστο θ' άνοίξω
 τό βιβλίο τών παρεκτροπών μου.
 Πρώτα ποιητής από τήν Κύπρο
 δρεπανοφόρος.
 Δεύτερο τών ιαμάτων λειτουργός
 ειρηνοφόρος
 και τρίτο τών θρανίων περιεργός δάσκαλος
 λεύτερος άθλοφόρος.

Και θ' άσπασθῶ τή δεξιά του
 ίσως γλυτώσω λίγη τιμωρία.

[ΜΙΑ ΜΝΗΜΗ]

Ἡ βιογραφία τῶν τελευταίων μου ἡμερῶν
 μ' ἐκθέτει ἀνεπανόρθωτα.
 Πῶς γίνεται τῆς ἡλικίας ἢ προσδοκία μὲς τὰ λευκὰ
 κροτάφια μου.
 Λέξεις ἀνυπεράσπιστες νὰ νοιώθει ν' ἀνεβαίνουν σὲ μιὰ
 ρηχὴ ἐπιφάνεια
 νὰ μὴ μπορεῖς τὸ μέλλον νὰ μετρᾷς
 ναῦρεις ἠχώ, στὸ δρομολόγιο τίς διακοπὲς τοῦ δρόμου
 νᾶσαι μιὰ μνήμη τῶν παλιῶν σου ὀρίζοντων!

ΑΝΑΧΩΡΗΣΗ ΧΩΡΙΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥΣ

Τὸν ἐπιτάφιο θρήνο σου ποιὸς θὰ τὸν πεῖ
 οἱ φίλοι ἀναχωρήσανε γιὰ ἀγνωστὰ σου ἀστέρια
 αὐτοὺς ποὺ τίμησες μὲ τὸν μικρὸ σου λόγο
 ὅταν μεσουρανοῦσες στὰ πεδία τῆς Κύπρου!
 Ἡ νέα γενιὰ κοιτᾷ τὸν δρόμο τῆς πνιγμένη
 μέσα στ' ἀλλόφρονα συνθήματα:
 ποὺ νάβρει χρόνο γιὰ χειρόγραφα
 γιὰ πλάκες μὲ γραφὲς σφηνοειδεῖς.
 Ἄχ νᾶχα μιὰ χερσόνησο χωρὶς βεγγαλικά
 νὰ τὴ μετροῦσα βῆμα βῆμα καὶ μιὰ μέρα
 νᾶφτανα καὶ νᾶπαιρνα
 στ' ὄξυ ἀκρωτήριό τῆς τὴ λέμβο του θανάτου
 πληρώνοντας μ' ἓνα μικρὸ μου στίχο:
 «μικρὴ μεσόγειος τῶν γραμμάτων».

[ΕΛΛΗΝΑΣ Μ' ΕΥΘΟΣΜΟ ΤΟΝ ΣΤΙΧΟ]

Δὲ ξέρω ἂν θὰ ξανάρθουμε στὴ γῆ
 τοῦ λόγου μεγιστάνες ἢ
 σὲ οὐρανικούς δρυμῶνες θὰ δουλεύουμε
 τὰ γράμματα εὐσυνείδητοι μισθοσυντήρητοι.
 Ὅμως ἐγὼ θὰ γράψω τ' ὄνομά μου στὰ προπύλαια
 αὐτῶν ποὺ θᾶρθουν νὰ ἐτοιμάσουνε
 καινούργιο ὀρίζοντα στὴν Κύπρο
 κι' ἄς ἔχω ἀνάστημα μικρὸ στὸ δέμας
 Ἐλληνας μ' εὐθοσμο τὸν στίχο
 ταυτίζοντας τὰ γράμματα, τὰ γράμματα
 μὲ τὴν Ἐλευθερία.

ΣΠΑΤΑΛΗ

Ξόδεψα τή ζωή μου σέ πελάγη μεθυσμένα
 στις άσημένιες νότες φλάουτου και στο σκυθρωπό
 φακό του μικροσκοπίου
 ανάμεσα σέ σκέψεις σαν τó σίδερο βαρειές
 σ' άλλες ανάλαφρες, και μουσικές σαν τήν ούρα τῶν χαρταετῶν
 στον πόνο πλάϊ του ανθρώπου με τόν τύφο ἢ τόν ἐλώδη
 ἢ στο προσκέφαλο του βρέφους που πεθαίνει από άσιτία
 κοντά στον μαθητή να με ρωτᾶ για τὰ τριαντάφυλλα
 τῆς ἔφηβῆς του σάρκας ν' αποκτήσει ἕνα κορμί παλικαρίσιο,
 στην κοπελλίτσα που ἀμφιβάλλει για τόν ἔρωτα και τις ντροπές του
 γεμάτη μυθιστόρημα κι εικόνες άσαφείς του δειλινοῦ.
 Θεέ μου πῶς σπατάλησα τó βίο μου χωρίς
 ν' αφήσω λίγο ἔσπερας και για μένα...!

[ΣΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ]

Μὲ φώναξε μιὰ μέρα ἡ ἱστορία στο παράθυρό της
 τὰ κουβεντιάσαμε σὰ γείτονες καλοί.
 Τοῦτο κ' ἐκεῖνο, τ' ἄλλο και τó πιό παλιό
 τó ἄλφα συμβάν, τó τάδε σκάνδαλο και ἡ δείνα νίκη
 τ' ἀνέκδοτα και τὰ σωστά κι' οἱ διδαχές τὰ τρόπαια και τ' ἀγάλματα
 και κάτι σχολικά ἐγχειρίδια και τὰ λοιπὰ και τὰ λοιπὰ.
 Και στὰ στερνά μου κλείει με θόρυβο τὰ παραθυρόφυλλα
 Ἄμε να ζήσεις τή ζωή, κουτέ, μου λέει
 Δέν βλέπεις που με κλείσανε στ' ἀρχεῖα και με παιδεύουν
 μ' ἕνα σωρό βλακεῖες.

[ΤΑ ΤΥΦΛΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ]

Ποιός θά θυμᾶται τὰ ὀνόματά μας μες τις προσευχές του τῶν γραμμάτων
 ποιός θ' ἀριθμεῖ τὰ χρόνια μας, τούς τίτλους τῶν βιβλίων μας!
 Ὅταν τó χῶμα πέσει ἐδῶ στο στέρνο ἀρχίζει ἡ λησμονιά
 με στεφάνι βιολετι και τ' ἄρθρο που θά περιλάβει
 με κάτι γράμματα ψιλὰ ἢ ἔφημερίδα θά μυρίζει κουβεντούλα
 στη μακρυνή μας γειτονιά.

Ἄχ χαρταετοὶ τῆς πρώτης νιότης, δὲν μὲ ἐπήρατε μαζί σας
σὲ κείνο τὸ σκουφὶ τὸ γαλανὸ τῶν οὐρανῶν!
Θὰ γλύτωνα ἀπ' τὶς ἔγνοιες τῶν ρυθμῶν καὶ τῶν γραμμάτων
κι' ἀπ' τὰ τυφλὰ χειρόγραφα τῶν ἄλλων ξεχασμένων
αὐτῶν τῶν ἄποικων φανταστικῶν πολιτειῶν τῶν ἀρχιπελάγων
ποὺ πῆραν τὴν καρδιά μας μὲς στὶς ἀνελέητες ἀναζητήσεις.

Η ΛΕΞΗ

Ἡ τέλεια λέξη βρίσκεται στὸν οὐρανὸ
ἢ τέλεια λέξη μεσ' τὰ στήθη σου
ἢ τέλεια λέξη στὴν παλάμη σου ὅταν δίνεις τὴν καρδιά σου
καὶ στὰ ματάκια τῶν παιδιῶν καθὼς χαμογελοῦνε.

[ΤΗΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ]

Στὸ πρόσωπο τῆς Λευκωσίας τῆς φιλενάδας μου
μὲ τὰ μεγάλα μάτια χρῶμα Ἑλληνικὸ
θὰ κλείσω τὸν ἐπίγειο χρόνο μου
μ' ἓνα σκουφὶ ἀνοιξιὰτικο
κι' ἓνα ρυθμὸ ἀπὸ τὸ Χαῖρε ὦ χαῖρε Λευτεριά.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Ἐλευθερία ἂν σὲ λησμονήσω νὰ λησμονηθῶ
κι' ἐγὼ καὶ τῆς γενιᾶς μου τ' ὄνομα.

Ἄν κάποτε συναντηθοῦμε στὶς ἀπόμακρες
πλατεῖες τῶν οὐρανῶν.

ΤΟ ΧΑΜΕΝΟΝ ΕΔΑΦΟΣ

Πῶς θὰ κερδίσω τὸ χαμένον ἔδαφος
 ἀπόστρατος ἐγὼ τῆς τέχνης μὲς τὸ ἀναπαυτήριο τῶν ἑβδομήντα χρόνων,
 ὅταν περνᾶνε δίπλα μου τὰ διαστημόπλοια
 καὶ τὰ μηνύματα ἀπὸ τ' ἄστρα;
 Ὡστόσο κάτι μένει ἀπὸ τὸ χαμένο θησαυρὸ τῆς νιότης:
 Ἔνα χαμόγελο στὸν γείτονα καὶ μιὰ ψιλοκουβέντα
 στὸ χρυσαφὶ φεγγάρι, μιὰ ματιὰ
 στὸν ἄνεμο ποὺ σπαρταρᾷ στὰ φύλλα σὰν τὸ καρδιοχτύπι
 μιᾶς μικροπαντρεμένης μὲ τὸ πρῶτο βρέφος στὴν ποδιά της.

ΕΓΓΡΑΨΑ...

Ἐγγραψα ποίηση γιὰ τὴν Κύπρο τοῦ Θεοῦ.
 Γράμματα δυσανάγνωστα κυκλοφορᾶνε τώρα
 σὰ νὰ μετρήσανε τὸ χρόνο τους· καὶ κουρασμένα ρόδα
 νὰ περπατοῦν στὸν τελευταῖο χαιρετισμὸ τους.
 Ἄχ νᾶχα τὸν παλιὸ ρυθμὸ νὰ ξεφωνίσω
 ἐλευθερία ἢ θάνατος!

ΕΠΙΚΛΗΣΗ

Μέσα σὲ στίχους δῶσε, Θεέ, τὸν θάνατό μου
 ἄπλό σὰ μιὰ χειρονομία παιδιοῦ.
 Τὴν ἱκεσία ἀπότρεψε ἀπ' τὸ πρόσωπό μου
 καὶ τῆς μετάνοιας τὰ δάκρυα.
 Θάνατο ἄπλό μὲ λίγη ποίηση
 τῶν καθαρῶν μας ἡμερῶν.

ΜΙΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ἄν κάποτε θελήσει ὁ οὐρανὸς
 νὰ σ' ἀνταμώσω στ' ἀρχιπέλαγα τοῦ χρόνου
 σὲ μιὰ πλατεία τῆς Ἄνοιξης
 ἢ σ' ἕνα στίχο ἀτέλειωτο στὴ βρεφικὴ στιγμή του,
 θὰ τρέξω νὰ προφτάσω τὰ τριαντάφυλλα τῆς δύσης
 στῆς Λευκωσίας τὶς μουσικὲς γωνιὲς
 τὴν ἔνδοξη μ' αὐτὰ νὰ ὑμνήσω δημοκρατία
 τῶν παιδικῶν μας χρόνων.

ΜΕ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΦΩΝΗΝΤΑ

Σ' ΕΛΛΗΝΑ ΠΟΙΗΤΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

"Όταν ἀπ' τὴν γωνία τοῦ δρόμου τὸ μοιραῖο ἐμφανιστεῖ λεωφορεῖο
 ὑπάκουσε χωρὶς διαμαρτυρίες.
 Κατέγραψες τὸ βίο σου μὲ ὀρθές γραμμές κι ἐλεύθερα φωνήεντα
 τῶν Ἑλλήνων,
 συντάξες τοὺς στίχους σου μὲ χρῶμα τριανταφυλλί σὰν τὰ χειλάκια
 τῶν ἀπέριπτων ἐρώτων,
 καὶ κόσμος χαιρέτησες τὰ πράγματα τῶν οὐρανῶν μὲ ὀλάνοιχτη ματιὰ
 κι εὐπρέπεια.
 Γι' αὐτὸ καλὸ ταξίδι σὲ οὐρανούς χωρὶς ἡμερολόγια καὶ σταθμούς.

ΕΙΧΑΝ ΩΡΑΙΕΣ ΦΩΝΕΣ

Εἶχαν ὠραῖες φωνές στὸ παρελθόν
 οἱ ἔμμετροι τῆς καρδιάς μου ἐπάργυροι παλμοί,
 λεπτὴ μορφὴ ὀρχιδέας.
 Θάταν γιὰ μένα προσφιλὴς ἡ γῆ τῶν φωνηέντων
 ἂν ἓνας στίχος μου ἀντηχοῦσε ἀνώνυμα
 στὰ περιδέραια τῶν παιδιῶν.

ΑΠΛΟΣ

Ἄπλός στὰ καθημερινὰ φωνήεντα,
 χωρὶς χειρονομίες ἐπάργυρες,
 νὰ σέβεσαι τὸν χῶρο τοῦ ἄλλου
 καὶ τὴ φωνή του,
 νὰ μὴν ἀφήνεις στολισμένη μὲ ὀρχιδέες
 τὴ λέξη σου
 ὅπως ταιριάζει στὴν ὀρθόδοξη καταγωγὴ σου
 ἀπὸ τίς Μοῦσες.

[ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ ΜΙΑΣ ΓΡΑΜΜΗΣ]

Μιάν ἀμυδρή θ' ἀφήσω ἀνάμνηση
 στο περιθώριο μιᾶς γραμμῆς
 ἴσως δυὸ στίχους μὲς στο μέλλον ἀσαφῶς
 νὰ λέν πῶς κάποτε ἔζησα στήν Κύπρο.
 Ὅμως πῶς ἔπλεξα τοὺς κλώνους μου
 σ' ἓνα κομμάτι τῆς ζωῆς
 ἦταν γιὰ τὴν ψυχὴ μου ὑπογραφή
 νὰ πάω στοὺς οὐρανοὺς
 καὶ νὰ σταθῶ μπροστὰ στὸν Πλάση
 δηλώνοντάς του ὅτι ἔπραξα
 κατὰ τὴν θέλησή του
 τὸ μῦθο τῆς ζωῆς μου.

[ΣΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΤΩΝ ΕΥΓΕΝΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ]

Τελείωσα τὴ ζωὴ μου στ' ἀρχιπέλαγα καὶ τὶς μυθολογίες
 τρελλὸς τοῦ στίχου δεκανέας
 ρίχνω στὰ παλιοσίδερα τὸ μουσικὸ σπαθί μου
 ἀρνοῦμαι πιά διακοπές.
 Τὶ βγῆκε ἀπὸ τούτη τὴ θητεία στὰ σύνορα
 τῶν εὐγενῶν γραμμάτων;
 Μιὰ σύνταξη εὐτελής μὲ τὸ μείδιμα
 τῶν φρόνιμων ἀνθρώπων.

ΜΑΤΑΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

Ὁ μάταιος λόγος μοῦ χτυπᾶ ξανά τὴν πόρτα μου
 μ' ἐπιμονὴ χτυπᾶ.
 Ἄνησυχῶ γι' αὐτὸν τὸν ἐρχομὸ
 Διστάζω ἂν πρέπει πιά νὰ ξεκλειδώσω καὶ ν' ἀνοίξω.
 Μὰ στὰ στερνὰ
 ὑποχωρῶ μὲς στὴ μακρόχρονη συνήθεια
 καὶ παίρνω τὴν καρδιά μου κι ἀντιγράφω
 τὸν μάταιο λόγο ποὺ χτυπᾶ τὴν πόρτα μου.

Ὁ στίχος μὲ κρατάει στὸ χῶρο τῆς ζωῆς.
 Μέσα σὲ στίχους πέρασα τὶς ὥρες μου
 ὀρθόδοξος ποιητής.
 Μὲ πότιζαν οἱ λέξεις μιὰν ἰσόθεη τέρψη
 καὶ μιὰν εἰκόνα χρυσαφὶ χυμό.
 Σ' εὐχαριστῶ τῆς Ποίησης ἑλληνοαγγέλισσα
 Μ' ἓνα πανέρι Ἑλλάδας ὄλων τῶν καιρῶν
 σὲ χαιρετῶ.

Τὴν ὁμορφιά, τὸ μέγα νόημα τῆς ζωῆς ὑπηρετῶ
 Χριστὲ τῶν οὐρανῶν.
 Γι' αὐτὸ σ' ἐκλιπαρῶ μὴ μοῦ στερήσεις τ' ὄραμα τῆς μελωδίας
 αὐτὸ φῶς τὸ ἑλληνικὸ
 καὶ τὴν ὑπέρομαχο εὐλογία τῆς Παναγίας
 ὅταν γυρνᾷ ἀπ' τοὺς ἀγρούς τὸ βράδυ κουρασμένη
 καλησπερίζοντας τὰ φωτεινὰ παιδιὰ, τὰ ἐγγόνια ὄλου τοῦ κόσμου.

Παγκόσμια γλώσσα τοῦ Χριστοῦ ἐξυμνεῖ
 τὸ πρόσωπό σου, Κύπρος ἀνθηρή,
 ἀγγελικὸ τεμάχιο στῆς Μεσογείου τὴν παλάμη.
 Κι' ἐμεῖς σὲ ὑμνοῦμε ταπεινὰ μ' ἑλληνικὰ φωνήεντα
 στὸ κεφαλόσκαλο τοῦ χρόνου.

Τῆς ποίησης ἀθλητῆς καὶ τῶν καλῶν γραμμάτων
 ἐνθάδε κεῖμαι.

Μὲς στὸν φιλότεχνο μετρῶ τὸ βάρος τῆς φωνῆς μου,
 ἂν ἔχουν τέρψη οἱ λέξεις μου.
 Μὲ τὴ γενναία μου φράση τοῦ ἐτοιμάζω
 τ' ὠραῖο ταξίδι τῆς ψυχῆς στὰ ὁροπέδια τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ξαφνικὰ νὰ πέφτει ὁ Χάρος σὰν βαρίδι
 στὸ προσκεφάλι τοῦ σπιτιοῦ.
 Θεέ μου νὰ φεύγουν τὰ τριαντάφυλλα σαν πρόσφυγες
 Κι αὐτὸ τ' ὠραῖο κεφάλαιο τῆς ζωῆς
 νὰ χάνει τὸ παλιό του ἀνάστημα.

Νὰ κλαίω, νὰ κλαίω τοὺς χαμένους κήπους
 καὶ τὰ γυμνὰ κορμιὰ τῆς νιότης
 τοὺς κνηγούς τῶν ὁμορφῶν τοπίων
 τὶς ἀργυρὲς ποιήσεις
 σὰ βγαίνει το φεγγάρι μ' ἓνα χέρι φιλικὸ
 προπάντων.

ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ

Ἔζησα τὴ ζωὴ μου κυνηγώντας λέξεις κι ὄπτασιές
καὶ στίς σελίδες τῶν βιβλίων συνάντησα τοῦ Πνεύματος τὴν ἔνδοξη εὐτυχία.
Τώρα παρακαλῶ τὸν Παντοκράτορά μας ἂν διαθέτει
στιχουργικὸ ἐργαστήρι στους ἐξαισίους οὐρανοὺς του
νὰ μὲ προσλάβει ὑπάλληλο μὲ μιὰ φιλοδοξία στοῦ μέλλον.
Λέξεις διεθνεῖς θὰ κυνηγῶ ἀπ' τὸ ἑλληνικὸ μας λεξιλόγιο
μ' ἓνα καινούργιο γιασεμί ρυθμὸ νὰ τίς στολίσω
καὶ νὰ ξυπνήσω στίς φιλόστοργες ἀκοές τοῦ κόσμου
μιὰ ἀγάπη κι ὑποστήριξη τῆς λευτεριᾶς
γιὰ τὸ μικρὸ πριγκηπονῆσι ποὺ τὸ λένε «Κύπρος».

ΝΥΞΕΙΣ ΚΑΙ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΜΟΥ

Είναι μεγάλη επιδεξιότητα να μιλάς για τὸν ἔργο σου χωρὶς νὰ περιαιτολογῆς. Νὰ μιλάς για τὸ πιὸ ἱερό σου κομμάτι, τὸ πιὸ δικό σου, κι' ἀσφαλῶς τὸ πιὸ ὑποκειμενικό σου κομμάτι, μ' ἓνα τρόπο ἀντικειμενικό για νὰ κινήσῃ μόνο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀκροατῆ κι' ὄχι ἄλλα δυσάρεστα συναισθήματα.

Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο θὰ ἀναφερθῶ πρῶτα σὲ κείνα τὰ πρόσωπα ποὺ ἔγιναν αἰτία τὸ κάτι ποὺ εἶχα μέσα μου – και ποὺ τῶχει ὁ καθένας μας ἀσφαλῶς – αὐτὸ τὸ κάτι νὰ διοχετευτῆ σὲ ἔκφρασιν εἴτε ἐπιστημονικὴν εἴτε λογοτεχνική. Ἐξ ἄλλου σ' αὐτοὺς ὀφείλει ὁ καθένας τὸ δεύτερο κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ του: στοὺς δασκάλους του. Ὁ κ. Κώστας Σπυριδάκης τότε καθηγητῆς μου στὰ Ἑλληνικά με ἔσπρωξε νὰ ἐκφραστῶ λογοτεχνικά ἀφοῦ εἶδε τυχαίως τὸ πρῶτο-πρῶτο λογοτεχνικό μου τόλμημα. Ἦμουν τότε ἓνας ἀνήσυχος μαθητάκος τῆς τρίτης γυμνασίου με ἀρκετές... τιμωρίες – με τιμωροῦσε κι' ὁ ἴδιος συχνά. Ἀλλὰ ταῦτοχρόνως μοῦδινε βιβλία ἀπὸ τὴν ἀτομική του βιβλιοθήκη νὰ διαβάζω, μοῦ ἔλυε ἀπορίες και προπαντὸς μοῦ ἐπέτρεπε ὅ,τι γράφω νὰ τοῦ τὸ δείχνω χωρὶς φόβο τιμωρίας. Κι' ὅταν ἀκόμα πῆγε στὴ Γερμανία για μετεκπαίδευση ἀλληλογραφοῦσαμε και συνεχῶς με συμβούλευε και προπαντὸς μοῦ ἄναβε τὸ πάθος για τὴ μόρφωση και τὴν προσωπική δημιουργία. Καὶ νομίζω πὼς δὲ θάχη παράπονο, τοῦλάχιστο σὲ ὠρισμένους τομεῖς, για τὴν πολύμοχθη ἐπίδοσή μου, ἀνεξαρτήτως βαθμολογήσεων ἐπιτυχίας. Στὸ κάτω-κάτω δὲν εἶναι ἡ βαθμολογία ποὺ ἔχει σημασίαν, ὅσον ἡ ἔφεση και ἡ εὐσυνείδητη ἐπίδοση. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὸν κ. Κ. Σπυριδάκιν ἓνας ἄλλος καθηγητῆς μου ὁ κ. Γεώργιος Παπαχαλαάμπους με ἔσπρωξε στὸν κλάδο τῆς λαογραφίας και φρόντισε μαζί με τὸν κ. Σπυριδάκι νὰ μπῶ μέσα στὰ δρώντα μέλη τῶν «*Κυπριακῶν Σπουδῶν*», νεαρὸς τότε πρωτόφταστος ἐδῶ γιατρός. Κι' ὁμολογῶ πὼς ἀγάπησα τὸν τομέα αὐτὸ τῆς ἐπιστήμης, ἰδίως τὴ δημόδη ἱατρική, ποὺ ἀρκετὰ τὰ μάζεψα και ταξινόμησα κι ἔχω δώσει στὴ δημοσιότητα. Καὶ εἶχα και μιὰ ἱκανοποίηση – ποὺ εἶναι σπάνιες στὴ σημερινὴ λαχανιασμένη ἐποχὴ μας – ἀπὸ τὴν ἀπασχόλησή μου με τὴ δημόδη ἱατρική, τὴν ἐξῆς: μιὰ μέρα πῆρα ἀπὸ τὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἓνα τόμο ὀδηγίης για τὸ λαογραφικὸ μάζεμα. Καὶ στὸν τομέα τῆς δημόδους ἱατρικῆς εἶδα μιὰ ὑποσημείωση ὅπου δηλωνόταν ἀπὸ τὸν καθηγητὴν τῆς Λαογραφίας κ. Γ. Μέγα πὼς οἱ ὀδηγίης οἱ σχετικὲς βασίζονταν στὶς ἐργασίης δυὸ-τριῶν ἐρευνητῶν μεταξὺ τῶν ὁποίων κι' ἐγὼ με ἀναφορὰ τριῶν-τεσσάρων ἐργασιῶν μου δημοσιευμένων στὸ Δελτίο «*Κυπριακῶν Σπουδῶν*». Τέλος ὀφείλω ν' ἀναφερθῶ στὴ μνήμη τοῦ μακαρίτη καθηγητῆ τῆς Παιδολογίας και Σχολικῆς Ὑγιεινῆς στὸ Πανεπιστήμιο μ. Κωστῆ Χαριτάκη, ποὺ ὑποδέχθηκε τίς πρῶτες μου ἱατρικὲς ἐργασίης με ἰδιαίτερη ἀγάπη και τίς σχολίασε – ἔστω κι' ἄν διαφωνοῦσε σὲ μερικὰ σημεία. Δὲ νομίζω νὰ εἶναι μικρὸ κίνητρο για περαιτέρω ἔρευνα στὸν τομέα τῆς ἱατρικῆς ὅταν σ' ἓνα τεῦχος τοῦ «*Ἀρχείου Ἱατρικῶν Ἐπιστημῶν*» εἶδα νὰ συμπεριλαμβάνεται τ' ὄνομά μου μέσα στὴν ἐκ Καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου συντακτικὴν ἐπιτροπὴν τοῦ περιοδικοῦ. Σ' αὐτὸν πάλιν ὀφείλω ἀρκετὰς καθοδηγήσεις στὴν σύνταξη τῆς διδακτορικῆς μου διατριβῆς. Θεωρῶ λοιπόν, εὐτυχῆ τὸν ἑαυτὸν μου γιατὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα μου βήματα εἴτε στὴ λογοτεχνικὴν ἔκφρασιν εἴτε στὸν ἐπιστημονικὸ τομέα βρῆκα ἀνθρώπους νὰ με ὑποστηρίξουν ἠθικά με τόσο ἀπέριττο τρόπο.

Κι' άφοῦ μέ τήν άναφορά μου στοὺς τρεῖς κυρίους καθοδηγητάς μου ἔχω ἐκτελέσει στοιχειώδη, δημοσίαν ὁμολογίαν καί δημοσίαν εὐχαριστίαν, θά προχωρήσω σέ κάτι ἄλλο: Νά ἐξηγήσω πῶς ἐγώ ἐξηγῶ τήν πολυμέρειάν μου. Εἶναι ἕνα σημεῖο νευραλγικό κι' εὐτυχῶς δέν σχετίζεται μήτε μέ ἐπιτυχία, μήτε μέ βαθμολογήσεις ἢ ἀξιολογικές τοποθετήσεις. Ἐχω προσωπικῶς τήν ἄποψη ἀπό τὰ φοιτητικά μου κι' ὄλας χρόνια πῶς δέν πρέπει ἕνας νά στενεύη τὰ ἐνδιαφέροντά του. Ἡ εἰδίκευση, ἢ πολὺ στενή, σοῦ δίνει μιὰ ἐπιδεξιότητα μά σέ στερεῖ ἀπό τήν εὐρύτητα τῆς σκέψεως καί τῆς ἀντιλήψεως. Ἐξ ἄλλου σ' ἕνα τόπο καί προπαντὸς τήν Κύπρο μέ τοὺς πολὺ λίγους οἱ μεγάλες ἐξειδικεύσεις θά ἦταν καί μάταιες κι' ἀνωφέλευτες γιὰ τὸν τόπο. Νομίζω ὅτι καθένας πρέπει νά δίνη ὅ,τι νοιώθει πῶς μπορεῖ νά δώσει ἐπωφελῶς μέ περίσκεψη καί κριτικό πνεῦμα, ἀλλ' ὄχι μέ φόβο καί πνευματικὴν τσιγκουνιά. Αὐτὸ ἀκριβῶς μ' ἔσπρωξε στὴν πολυμέρεια ἀνεξαρτήτως τώρα ἂν ἀπότυχα ἢ ὄχι, ἂν θάδινα σ' αὐτὸν ἢ ἐκείνον τὸν τομέα περισσότερα ἢ καλύτερα. Ἐξ ἄλλου δέν εἶμαι ἐγώ πού θά τὸ κρίνω αὐτό. Καί ἕνα ἄλλο πρᾶγμα πού σχετίζεται μέ τήν πολυμέρεια: Γιατί ὄχι καί ἡ ἔκταση; Ποιὸ εἶναι τὸ κριτήριό κι' ἡ ἀξία τῶν δυὸ αὐτῶν ἰδιοτήτων, ὥστε τὸ ἕνα νά εἶναι καλύτερο καί προτιμότερο ἀπὸ τ' ἄλλο; Ἐγὼ τοῦλάχιστον δέν βρῖσκω κανένα τέτοιο κριτήριό. Ἄν βέβαια συνυπάρχουν καί τὰ δυὸ εἶναι πιὸ αὐτονόητη ἢ ἀξία κι' ἡ ὑπεροχή.

Κι' άφοῦ ἐξηγήσα τήν πολυμέρειά μου θά μῶ σ' ἕνα ἄλλο μέρος: Ποιὰ πείρα ἔχω ἀποκομίσει ἐξυπηρετώντας τοὺς διάφορους τομεῖς λογοτεχνίας καί ἐπιστήμης. Αὐτὸ ἐπὶ τέλους ἐνδιαφέρει ὅλους. Στὸ κάτω-κάτω εἶναι πείρα ἑνὸς ἀνθρώπου πού τοῦλάχιστον τὸν ἔχετε φέρεϊ ἐδῶ στὸ μικρόφωνο νά μιλήσῃ ἀπὸ στοιχειώδη ἐκτίμηση πρὸς αὐτόν!

Λοιπόν. Ἡ δημοσιογραφία; Δίνει ἐρεθισμοὺς καί μερικὲς εὐκαιρίες δημοσιότητα καί διαφημίσεως. Εἶναι ἡ δημοσιογραφία τόσο ρευστὸ πρᾶγμα καί τόσο γρήγορο πού μήτε βάθος μπορεῖς νά δώσης μήτε ἔκταση. Γρήγορη εἶδηση, ἐπιπόλαιη γνωριμία. Ἄλλὰ σ' αὐτὴ τῇ δημοσιογραφία κρίνεται κι' ἡ εὐσυνειδησία σου. Ὅταν δημοσιογραφουσα συχνότατα ρωτοῦσα τῇ συνείδησή μου ἂν ἐπιτρέπεται αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο. Κι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀποκόμισα ἀπὸ τῇ δημοσιογραφία. Νά ρωτῶ σέ κάθε μου βῆμα τῇ γενικῇ συνείδηση, τῇ συνείδηση τοῦ πολλοῦ (κι ὄχι τοῦ ἐπιστήμονα). Καί θαρρῶ πῶς εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερά μου κέρδη.

Ἀπὸ τῇ λογοτεχνία; Χάρηκα τὴν ἀξία τοῦ συναισθήματος, τῆς φαντασίας, τῶν πνευματικῶν παιγνιδισμάτων. Ὅταν ἐρχόταν ἡ ἔμπνευση εἶχα μιὰ θεϊκὴ ἀναστάτωση, μὰ συμμετοχὴ σέ δημιουργία. Κι' ὅταν ξεπρόβαλλε τὸ δημιούργημα (καλὸ ἢ κακὸ) ἀνέβαινε μιὰ ἱκανοποίηση, ἴσως ἐξαντλητικὴ, μὰ τόσο εὐχάριστη. Ἴσως ἕνας νά πῇ πῶς σέ μιὰ πνευματικὴ ἀπασχόληση γιὰ λίγους λιγοστεύει κι' ἡ κοινωνικὴ σημασία τῆς ἀπασχολήσεως αὐτῆς. Εἶναι ζήτημα συζητήσιμο αὐτό. Ἄλλὰ ἀνεξαρτήτως ἔχω τῇ μεγάλη χαρὰ ν' ἀναφερθῶ σ' ἕνα προσφιλές μου ἔργον τήν παιδικὴν λογοτεχνία, πού τήν ἐξυπνέτησα μέ τῇ συνείδηση τοῦ διδασκάλου, τοῦ γιατροῦ, τοῦ πατέρα καί τοῦ λογοτέχνου. Ξέθαψα ἀρκετοὺς θρύλους τοῦ τόπου μας καί τοὺς ἔδωσα καί μορφὴ κατὰλληλη γιὰ τοὺς μαθητάς, τοὺς μέλλοντες πολίτες αὐτοῦ τοῦ νησιοῦ, πού ἀνάμεσά τους βρίσκονται καί τὰ δικά μου παιδιά. Στὴν προσπάθεια αὐτὴ συνεργάστηκα στενὰ μέ τὸν κ. Νέαρχο Κληρίδη, ἕνα ἀπὸ τοὺς πιὸ γόνιμους ἀνθρώπους τοῦ νησιοῦ μας. Μαζί του ἐκδίδαμε γιὰ ἕξι χρόνια τῇ «Χαρὰ τῶν Παιδιῶν», ἕνα παιδικὸ περιοδικὸ μέ πολὺ κυπριακὸ περιεχόμενο καί κυπριακὸ χαρακτῆρα.

Ἄλλὰ τὸ βάρος τῆς δουλειᾶς μου, ἴσως καὶ τὸ πιὸ ἄχαρες, ἦταν τὸ κυνήγι τῆς γυμνῆς ἀλήθειας μὲς τὸ ἐπιστημονικὸ μου ἔργο, κυρίως ἔρευνα, στατιστικὴ, ἀνακοίνωσις σπανίων περιστατικῶν. Εἶναι ἀλήθεια πὼς εἶχα τὴν τύχη νᾶχω ἀρκετὸ ὕλικὸ γιὰ τὶς παρατηρήσεις. Δὲν ὀλιγόρησα κι' οὔτε ἔχασα τὶς εὐκαιρίες. Ἐκμεταλλεύτηκα κάθε ἐκδήλωση καὶ μάζεψα ὕλικό, τὸ σχολίασα, ἔδωσα μιὰ εἰκόνα τῆς ἐδῶ καταστάσεως. Οἱ παρατηρήσεις μου κυρίως ἀφοροῦν τὰ παιδιὰ καὶ τοὺς ἐφήβους σὲ φυσιολογικὲς καὶ παθολογικὲς ἐκδηλώσεις των. Μιὰ φορὰ στὰ 1974 εἶχα ἐκδώσει μὲ τὴν βοήθεια κι' ἄλλων ἐπιστημόνων ἓνα περιοδικὸ τὸ «Δελτίον Σχολικῆς Ὑγιεινῆς καὶ Ἀντιλήψεως». Στὸ Δελτίο αὐτό, πού εἶναι τὸ πρῶτον ἰατρικὸ περιοδικὸ τῆς Κύπρου, δημοσίευσα ἀρκετὲς ἀπὸ τὶς παρατηρήσεις καὶ τὶς μελέτες μου. Εἶχα πολλὰ ὄνειρα γι' αὐτό. Δυστυχῶς ἔζησε μονάχα ἓνα χρόνον. Δὲν ἔχω παράπονον, μόνο σκέφτομαι γιὰτὶ ὁ Ἑλλαδικὸς τύπος καὶ ὁ ξένος νὰ ἀπομυζήσουν ὄλο τὸν κόπο μας καὶ νὰ τὸν οἰκειοποιηθοῦν; Ἄλλὰ ξέχασα. Ἡ ἐπιστῆμη δὲν ἔχει μικρὴ ἢ μεγάλη πατρίδα, δὲν ἔχει σύνορα φυλετικὰ κι' ἔθνικα. Τὸ παραδέχομαι. Μά... ὁ ἐπιστήμονας ἔχει. Καὶ προπαντὸς ἔχει κάποια πολὺ ζωνηρὰ ὄνειρα, πολὺ δικά του, ἔθνικα καὶ φυλετικὰ.

Τέλος θὰ μπορούσα νὰ κλείσω αὐτὲς τὶς ἐξομολογήσεις μου, γιὰτὶ στὴν πραγματικότητα περὶ ἐξομολογήσεων πρόκειται, μὲ τὴν ἐκδοτικὴ μου προσπάθεια. Γιατί, δηλαδή, ἀνέλαβα τὸν ἐπικίνδυνον ἀπὸ ἐμπορικῆς ἀπόψεως ρόλον τοῦ ἐκδότη. Τῶς πῆ κι' ἄλλου πὼς ὀφείλει ὁ καθένας στὸ μικρὸ του τόπον νὰ διαθέτῃ τὴν πείρα του γιὰ τὸ γενικὸ καλὸ. Αὐτὸ εἶναι κοινωνικὴ ἐπιταγή. Πολὺ περισσότερο εἶναι πνευματικὴ ἐπιταγή. Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ τὸν λόγο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἐπιστημονικὸ περιοδικὸν τύπον, πού ἀνέλαβα κάποτε, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ παιδικὸν περιοδικόν, πού μοῦ ἦταν μιὰ πολὺ γοητευτικὴ ἀπασχόληση, βλέποντας τὴ χαρὰ πού προξενούσα στὰ παιδιὰ, καταπιάσθηκα μὲ τὴν ἐκδοτικὴν προσπάθειαν τῆς «Λυρικῆς Κύπρου». Ἡ «Λυρικὴ Κύπρος» εἶναι διμηνιαία αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις κυπρίων συγγραφέων. Στὴν ἀρχὴ ξεκίνησαν μὲ τ' ὄνειρον ἀπλῶς τῆς Τέχνης, μὰ σιγὰ-σιγὰ ἀπλώσανε τὰ ἐνδιαφέροντά τους στὸ δοκίμιον, στὸ διήγημα, στὸ ταξειδιωτικὸ κλπ. Ὡς τώρα ἔχουν βγῆ δεκαοκτὼ τέτοιες αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις μὲ ἔργα τοῦ Κ. Σπυριδάκι, Κ. Μόντη, Θ. Σοφοκλέους, Ἀ. Περγάρη, δικά μου καὶ ἄλλων. Οἱ ἐκδόσεις αὐτὲς, πού ἐκτιμηθήκανε πολὺ γιὰ τὸν πολὺ πραχτικὸν τους στόχον, λύσανε τὸ οἰκονομικὸ πρόβλημα τοῦ συγγραφέα καὶ τὸ πρόβλημα δημιουργίας ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ κάπως ὑπολογισίμου σὲ ἀριθμὸν καὶ ποιόν. Τώρα μιὰ ἄλλη ἀγαπητὴ μου προσπάθεια εἶναι ἡ συμμετοχὴ μου στὴν ἐκδοσὴ τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου», ἐνὸς μηνιαίου περιοδικοῦ μὲ ἀξιώσεις, πού φιλοδοξεῖ νὰ ξαναμαζέψῃ τὸν ἀνθὸν τοῦ κυπριακοῦ πνεύματος καὶ νὰ τὸν ἀχτινοβολήσῃ, ν' ἀξιοποιήσῃ τὶς τάσεις καὶ τὴν πείρα μας, νὰ ὑποδαυλίξῃ τὴν αἰώνια μας ἑλληνικὴν παράδοσιν...

Αὐτὰ ἔχω νὰ πῶ. Κι' ἂν ξέφυγα ἀπὸ τὸ μέτρο παρακαλῶ νὰ μοῦ συγχωρηθῇ. Ὡστόσο οὔτε μιὰ στιγμὴ δὲ μοῦ ἔλειψε ἡ εἰλικρίνεια. Κι' εἶναι κι' αὐτὸ κάτι.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΠΡΩΤΕΣ ΑΠΟΤΙΜΗΣΕΙΣ

ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΥΠΡΟ ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΕΠΙΤΡΟΠΟ κ. ΜΑΝΩΛΗ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗ

*«Αν κάποτε θελήσει η χάρη Σου για μένα να ετοιμάσει
μια έξοχη θέα στον έκπαγλό Σου εξώστη, Σε ικετεύω
γονυκλινής, χωρίς ενδυμασίες,
τη σύναξη να βλέπω των ηρώων της Κύπρου
που ταπεινά, χωρίς φιλοδοξίες εξόν από τη λευτεριά
αντίκρουσαν τον θάνατο μ' ενάρετη αξιοπρέπεια»*

Έτσι προσευχόταν από τον Εξώστη της Γης με το ρωμαλέο στίχο του ο γιατρός, ο ποιητής, ο δάσκαλος, ο απλός της ποίησης εραστής και των Καλών Γραμμάτων, ο φίλος Κύπρος Χρυσάνθης, που η ψυχή του πάει σήμερα «ένθα και το είναι προσελάβετο» και το πνεύμα του παραμένει μαζί μας, όλων εμάς που τον ζήσαμε, αλλά και όλων που θάρθουν και θα ρίξουν έστω και μια ματιά στον γαλαξία του πνευματικού έργου που καταλείπει.

«Ελπίζω» λέει αλλού «να καταδεχτεί ο Θεός να με υποδεχτεί μ' ένα φωνήεν ελληνικό:

«ως ευπαρέστης, τέκνον μου απ' την Κύπρο».

Κύριε Πρόεδρε,
Μακαριώτατε,
Κύριε Πρόεδρε της Βουλής των Αντιπροσώπων,
Αγαπητή Κυρία Λούλα Χρυσάνθη, του ποιητή μας
«μικρή Τριανταφυλλένη».
Αγαπητά παιδιά και εγγόνια του,
συνεργάτες και φίλοι του,

Η μικρή μας πατρίδα πενθεί το θάνατο του Κύπρου Χρυσάνθη που με την πληθωρική παρουσία του στον πνευματικό χώρο έγραψε μοναδική ιστορία 83 χρόνων.

Γεννήθηκε στη Λευκωσία το 1915. «Με αξίωσε ο Θεός να γεννηθώ Έλληνας στην Κύπρο με δέσημη ορθόδοξες αδές στην προσευχή μου και πνευμα αθλητικό».

Τέλειωσε το Παγκύπριο Γυμνάσιο (1933) με βαθμό άριστα.

Σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Πήρε το δίπλωμά του το 1939 με βαθμό άριστα και του απενεμήθη από την Ακαδημία Αθηνών το βραβείο «Χρυσά Έπη

του Κοραή», ανακηρύχθηκε διδάκτωρ της Ιατρικής το 1948 με βαθμό άριστα, μετεκπαιδεύτηκε στην Παιδιατρική στο «Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού» του Πανεπιστημίου του Λονδίνου και εργάστηκε ως γιατρός από το 1940.

Υπήρξε ο στυλοβάτης των σχολιατρικών μας υπηρεσιών για μισό περίπου αιώνα. Υπηρέτησε ως καθηγητής Υγιεινής στην Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου για 15 χρόνια και για 33 χρόνια στο Παγκύπριο Γυμνάσιο που υπήρξε η αγάπη του και του χάρισε τον ύμνο:

*«Λάτρες πιστοί μιας κλασσικής Ελλάδας,
Αρκαδικοί βλαστοί, βαθιά κρατούμε
στα στήθια μας της αθηναίας λαμπάδας
την άγια φλόγα και με τούτη ζούμε»*

- και το επίγραμμα:

*«Μέλαθρο ελληνικής παιδείας
Ορθοδοξίας κιβωτός
υψώνεται στον ουρανό του πνεύματος
ελευθερίας προπύργιο».*

Πριν πάρει το διπλωμά του στην ιατρική πρωτοεμφανίστηκε στη λογοτεχνία το 1932 με ποιήματά του και δηλώνει ενυπογράφως:

*«Δεν πρόδωσα τον Ιπποκράτη παίζοντας
ζυγά μονά με τον Απόλλωνα
στα νηπέδα της Κύπρου».*

*«Μα εγώ στο πείσμα των καιρών θα γράφω στίχους
για την Κύπρο
με τους εξαίσιους και μεγάλους ουρανοίς».*

*«Η ποίηση, συνένοχη με τον παλμό της Κύπρου μου
πήραν τα μυαλά».*

Πώς να μην προτιμήσει το στίχο αφού πίστευε στην παρηρησία του και αφού τον ύμνησε με τόση θερμότητα;

*«Πόση θερμότητα και πόσο φως ο στίχος
ρίχνει σε τούτο το σκοτάδι της ψυχής!
Θαρρείς πως άνοιξε παράθυρο και μπήκαν οι ουρανοί
μ' ένα δεμάτι αγέλους».*

Παρηγορούμαστε με τη σκέψη ότι ο Κύπρος Χρυσάνθης μάς φεύγει αλλά και ταυτόχρονα μένει μαζί μας. Γιατί οι στίχοι του, τα πεζά, τα θεατρικά, οι μεταφράσεις, οι μελέτες και όλα τα είδη του λόγου του είναι και θα μείνουν μαζί μας. Αλλά και μεταξύ πολλών ξένων, αφού μεγάλο μέρος του πληθωρικού του έργου έχει μεταφραστεί και θα μεταφραστεί και στο μέλλον.

Μαζί μας θάναι και το εγκάρδιο χαμόγελο, το ανέμελο γέλιο, το χιούμορ, η ξεχωριστή του αγάπη για τον άνθρωπο και την πατρίδα, αυτό το νησάκι του ήλιου, η γλυκιά Κύπρος, αρετής αστέρι που έχει ένα φως στα μάτια εαρινό και ένα έκπλαγλο ουρανό.

Στον άνθρωπο ο Κύπρος Χρυσάνθης πρόσφερε απλόχερα τη φιλία του και την υπηρεσία του σαν γιατρός, σαν δάσκαλος και σαν πνευματικός δημιουργός σε όλο το πέρασμά του. Ο βίος του έχει ήδη καταγραφεί από πολλούς μελετητές.

Για εξήντα τόσα χρόνια τραγούδησε τη ζωή και το θάνατο, τον έρωτα και τη φύση, την ομορφιά και την τέχνη, τραγούδησε τον αγώνα για ελευθερία, κατάθεσε τις μπαλάντες του στη «σύναξη των ηρώων της Κύπρου», εξύμνησε την ειρήνη και την Πατρίδα.

Αγαπούσε τον κόσμο.

«Αγάπη ο κόσμος και ομορφιά».

«Λυτρώνει η ομορφιά σαν την αγάπη του Χριστού».

«Ο δρόμος της αγάπης απ' το σπίτι μου περνούσε».

«Πάμε για τους μεγάλους ουρανούς

.....
μες τις απέραντες πλατείες του κόσμου
να βρούμε Αγάπη και να δώσουμε....»

Πίστευε στη φιλία και την ύμνησε: «Είν' η φιλία μια λάμψη απ' του Θεού το πρόσωπο... φωταψία του πνεύματος... το φιλικό μείδισμα φέγγει σαν τριαντάφυλλο στο φράκτη.»

Αναχωρώ για μιαν ανέσπερη εποχή
πιο πέρα από τ' ανθρώπινα κι' ευωδιαστά ακρωτήρια.
Έχω εξαντλήσει το κεφάλαιο της ζωής προσεκτικά
με τη φιλία στ' αριστερό μου αυτί.
Ελπίζω στις μεγάλες συναντήσεις
ακόμα στου άκτιστου φωτός την ευφροσύνη
απλός της ποίησης εραστής και των Καλών
Γραμμάτων.

Έφυγε όμως πικραμένος βαθιά για τη σημερινή τραγωδία μας.

«Κυκλοφορεί η χαμένη μου πατρίδα μες τις φλέβες μου».

«Η κάθε μέρα Σάββατο της εισβολής».

«Και τώρα κάθομαι στην ξόπορτα με μια πατρίδα πληγωμένη και
κουβεντιάζω μ' ένα αγέρα πρόσφυγα χλωμό».

«Κι εμείς κρατάμε τις σημαίες των υποσχέσεων,
τις χρυσαφιές γιρλάντες της μυθολογίας μας
και ένα σταμνί παλιά ιστορία».

«Τώρα το σώμα τυραννιέται με τα αινίγματα και τις χαμένες υποσχέσεις
στα χαμηλά κελάρια κρύβει τους παλιούς του πόθους».

.....
«Αχ! Να 'χα τον παλιό εαυτό μου να ξυπνήσω μες στα στήθη μου,
και να μπορέσω να φωνάξω στο Θεό να μεταβάλει τη ροή του χρόνου
να 'ρθούμε στις παλιές επάλξεις με της λευτεριάς τους αρχαγγέλους
ω σώμα υπέροχο αρχελληνικό της Κύπρου».

Ο πόνος του Κύπρου Χρυσάνθη χύνεται στο χαρτί ενώ η ψυχή του εκτείνεται σε ικεσία.

«Πράσινε αρχάγγελε της άνοιξης.

.....
Μετάγγισέ μας θάρρος να βαστάξουμε
ακόμα λίγο τούτο το μακρόσυρτο χειμώνα
και την αλλοίθωρή μας προσφυγιά.

Αγγελε των μεγάλων θρήνων,

*.....
 Άσε το φως να λάμπει λίγο στον ορίζοντα
 μικρή παρηγοριά στην Κύπρο
 νήσον αγίων και πικραμένη».*

Αφού έχασε την παιδική Αμμόχωστό του, την άλλη του μεγάλη αγάπη, την άλλη Τριανταφυλλένη, την Αμμόχωστο όλων, εκεί που μιλούσε με τους γλάρους και πήγαινε για λίγο ανθό πορτοκαλιάς, άφησε τον πόνο του να μετουσιωθεί σε στίχους και άλλα είδη του λόγου, εδώ στη γενέθλια γη της Λευκωσίας.

– «Μην την ξεχνάτε την ελληνίσσα μικρή αφροδίτη την τριανταφυλλένη Αμμόχωστο».

– «Του ονόματός σου συλλαβίζω τα φωνήεντα κι όλοι οι χαμένοι επανέρχονται ήχοι».

– «Πόσο καιρό ν' αναζητώ μες στις φωτογραφίες σου μια ελπίδα».

– «Η Κύπρος μας ταξίδευε σ' ένα ουρανό γεμάτο κήπους,
 καράβια φέρνανε τον έρωτα στην άμμο της Αμμόχωστος.

*Τώρα κρατάμε τη χαμένη σου φωτογραφία,
 μικρή Τριανταφυλλένη, και ρωτάμε τους διαβάτες
 αν σε είδαν στους γιαλούς και στις χαμένες πολιτείες
 να ζητιανεύεις μ' ανοιχτή παλάμη «ελευθερία».*

– «Θα χάριζα την τελευταία σταγόνα του αίματός μου
 να σου αναστήσω τον καιρό, μικρή Αφροδίτη...».

Παρών στους αγώνες και τις αγωνίες της πατρίδας, ο μεγάλος δημιουργός γίνεται ένας από τους σημαντικότερους μοχλούς της πνευματικής ζωής και μοχθεί με την πέννα του να κρατήσει ψηλά τις αξίες και τα ιδανικά του Έλληνα, συμμετέχοντας και ο ίδιος στον απελευθερωτικό αγώνα της ΕΟΚΑ, σεμνά και αθόρυβα αναλαμβάνοντας όποια αποστολή του ανατίθεται, αφού η ιατρική του ιδιότητα του δίνει άνεση διακίνησης σε ώρες κρίσιμες.

Τραγουδά τον αγώνα και τη θυσία.

*«Σ' άλλους η μοίρα του χαρτιού έχει λάχει
 να υπηρετούν μ' ένα κλωνάρι ελιάς.»*

«Χαμός δεν είναι ο θάνατος του ανδρείου» γράφει ο Κύπρος Χρυσάνθης. Χαμός δεν είναι ούτε ο δικός σου θάνατος, δημιουργέ, Κύπρο Χρυσάνθη. Γιατί θα ζεις πάντα μαζί μας και με τους νέους που ερχονται και θάρθουν. Θα ζεις για να εξιστορείς το μεγαλείο των ηρώων μας.

Ποιητική συνοδεία στις συγκλονιστικές αναμνήσεις των ηρωϊκών χρόνων, όταν η μέθη της πατρίδας ξεπερνούσε και τη μέθη και του πιο ζεστού κρασιού, οι ανεπανάληπτοι στίχοι σου.

Όταν μνημονεύουμε τους μικρούς ήρωες μαθητές, τα αμούστακα παιδιά της ΕΟΚΑ, ωραία ποιητική συνοδεία οι στίχοι σου:

*Τιμή στους μαθητές που ορμήσαν
 στις λευτεριάς τη μάχη αγνοί
 και πέφτοντας βωμούς εστήσαν
 και ξεσκλαβώσανε τη γη.*

Όταν μνημονεύουμε τον πρωτομάρτυρα του αγώνα Μόδεστο Παντελή, ωραία ποιητική συνοδεία οι στίχοι σου:

*Κι' είπε το νου με ιδέες να το χρυσώση,
να πιη της λευτεριάς απύ κρασί
και το βαρύ κορμί του να σηκώση
ως την ψηλή των ουρανών κορφή
μια φούχτα σκλάβα γη να ξεσκλαβώση,
πρώτη να γίνη στο νησί στιγμή.*

Όταν μνημονεύουμε το γενναίον των γενναίων Γρηγόρη Αυξεντίου, ωραία ποιητική συνοδεία οι επικοί στίχοι σου:

*Είχε μια νιότη ξέχωρη κι ακμαία
σαν τις ψηλές αδάμαστες κορφές,
κι είχε ψυχή σαν τον απτό γενναία
κι' ιδανικά δυο φούντες χρυσαφιές*

.....
*Τρανή τιμή, για την τιμή όποιος πέσει.
Τον όρκο δεν προδάνω τον ιερό.
Χρυσή αρετή στων αρετών τη μέση
λεύτερος να διαλέγης το χαμό.*

*Όποιος τολμά ας ζυγώσει για να πάρη
το δώρο της ζωής μου μοναχός.
Είμ' Έλληνας, της Αρκαδίας βλαστάρι,
κι η λευτεριά 'ναι ο πρώτος μου Θεός».*

Όταν μνημονεύουμε το Σταυραετό του Πενταδάκτυλου, τον Κυριάκο Μάτση, ωραία ποιητική συνοδεία οι επικοί στίχοι σου:

*«Είχε το κάλλος που γεννάν οι ιδέες
κι' απόφαση σαν τη σφιχτή γροθιά*

.....
*Η θαρραλέα ματιά του μας θυμίζει
τι μέθη κλειούν οι λύτεροι ουρανοί.*

.....
*Της λευτεριάς τον ύμνο τραγουδάει
την ανταρσία κρατώντας για σπαθί.*

.....
*Της λευτεριάς και της τιμής το σπόρο
δεν τον πομπεύω, μήτε την ψυχή».*

.....
*Κι' ο Μάτσης μες τους τελευταίους πεθαίνει
κρατώντας στην παλάμη την καρδιά
μια Ελλάδα με χρυσάφι χαραγμένη
κι ένα δικέφαλο είχε στη ματιά».*

Θα είσαι πάντα μαζί μας, γιατρέ και δάσκαλε, για να μας θυμίζεις τη μάνα του νεκρού πολεμιστή που «το μήνυμα τής φέρανε μ' ένα κλωνάρι δάφνης».

Θα ζεις για να μας εξιστορείς ιστορίες του αγώνα, θα ζεις για να μιλάς με πάθος για τη ζωή, για να θυμίζεις πόσα πρέπει εμείς να συνεχίσουμε.

Θα ζεις για να υποδεικνύεις, να νουθετείς, να εξομολογείσαι τις αγάπες και τους καύμους. Θα ζεις για να θυμίζεις πως είναι «καράβι των θεών η Αμμόχωστος» και ότι θητεύει μόνο στο όνομα «Ελευθερία».

Θα ζεις για να αινούμε και δοξάζουμε μαζί «αυτούς που πέθαναν για μας, αυτούς που ακόμα αναζητούμε, αυτούς που μας συντρέχουν και όσους την προσφυγιά αντέχουν».

Θα ζεις για ν' αγαπάς και ν' αγαπάς και ν' αγαπάς όσο κτυπούν την πόρτα σου οι φιλίες.

Θα ζεις για να μιλάς στα παιδιά και στους μεγάλους μέσα από 153 έργα. Πολυγραφότατος, ανθρωπίνος, δικός μας. Ο πολυγραφότερος της Κυπριακής γραμματείας.

44 ποιητικές συλλογές, 19 πεζογραφήματα, 13 μελέτες και δοκίμια, 6 μεταφράσεις ξένων δημιουργών, 28 θεατρικά έργα, άλλα 29 παιδικά που περιλαμβάνουν ποίηση, πεζογραφία και θέατρο, 5 ιατρικά, 6 διδακτικά και 3 μεταφράσεις ιατρικών εγχειριδίων φέρουν την υπογραφή του Κύπρου Χρυσάνθη. Και πέραν από αυτά άλλες 16 ανθολογίες και εκδόσεις έγιναν με δική του επιμέλεια και 3 σε συνεργασία με άλλους.

Σε εφημερίδες και περιοδικά στην Κύπρο και την Ελλάδα βρίσκονται εκατοντάδες χρονογραφήματα και άλλες συνεργασίες του Κύπρου Χρυσάνθη. Πολλά από τα χρονογραφήματά του εξέδωσε πέρσι η Ένωση Συντακτών Κύπρου τιμώντας τον για τη συμμετοχή του στον Τύπο.

Μια συλλογή επιγραμμάτων του Ποιητή είναι υπό έκδοση, στο τυπογραφείο είναι επίσης το έργο του «Οκτώ ιστορίες του αγώνα» που θα κυκλοφορήσει σε 2η έκδοση, ενώ κυκλοφόρησε αυτές τις μέρες το έργο του «Αροδαφνούσα».

Πληθωρική είναι επίσης η παρουσία του Κύπρου Χρυσάνθη σε εκπομπές στο Ραδιόφωνο και την Τηλεόραση του τόπου μας.

Είναι γενικά παραδεκτό ότι ο Κύπρος Χρυσάνθης είχε ζηλευτή πολιτιστική δράση. Η προσφορά του ως ιδρυτικού μέλους, αντιπροέδρου ή Προέδρου υπήρξε απλόχερη, καθοριστική, δημιουργική για πολλά σωματεία, εταιρείες και οργανώσεις, μεταξύ των οποίων η Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών, ο Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου, η Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου, η Εταιρεία Θεατρικών Συγγραφέων Κύπρου, η Πνευματική Στέγη και άλλα.

Ο Κύπρος Χρυσάνθης ίδρυσε ή διηύθυνε 11 περιοδικά, μεταξύ των οποίων το μηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό «Πνευματική Κύπρος» που τιμήθηκε με έπαινο της Ακαδημίας Αθηνών και είναι το πιο μακρόβιο λογοτεχνικό περιοδικό της Κύπρου με 37 χρόνια εκδοτική ζωή, η «Φιλολογική Κύπρος», το Περιοδικό «Υγεία» του Υπουργείου Υγείας και η «Ιατρική Κύπρος» του Ιατρικού Συλλόγου Ιπποκράτης.

Πήρε μέρος με σημαντικές ανακοινώσεις σε περισσότερα από 20 επιστημονικά συνέδρια και συμπόσια.

Όμορφη, ευτυχισμένη, γεμάτη δημιουργία ήταν η γήινη παρουσία του Κύπρου Χρυσάνθη και δίκαια τιμήθηκε με 33 διακρίσεις μεταξύ των οποίων:

Α' Βραβείο Λογοτεχνικού Διαγωνισμού «Ενώσεως Ελλήνων Λογοτεχνών» (1951) Αθήνα.

Α' Βραβείο Ποίησης Υπουργείου Παιδείας Κύπρου (1968).

Βραβείο «Λάμπρου Πορφύρα» της Ακαδημίας Αθηνών (1985).

Βραβείο Συνολικής Προσφοράς του Υπουργείου Παιδείας (1985).

Βραβείο Ιστορικού Διηγήματος Ελληνικής Εταιρείας Χριστιανικών Γραμμάτων (1989).

Αριστείον Γραμμάτων και Τεχνών Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου (1995).

Τρόπαιο Ενότητας Ολυμπιακού Κινήματος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής (1995).

Λογοτεχνικό Βραβείο των 10 (1996).

Η Έγκωμη σε κρατά μαζί μας με την οδό Κύπρου Χρυσάνθη που με σεμνότητα και κρυφή χαρά αποκάλυψες, χαμογελώντας ανθρωπίνα για την αναγνώριση του έργου σου.

Θα μας λείπει αυτή η γήινη παρουσία. Θα μας λείπει η αγάπη και η φιλία σου.

Αξέχαστε δάσκαλε, φεύγεις μα θα είσαι εδώ για πάντα. Θα παραμένεις εδώ μαζί μας σαν το «σπάνιο φαινόμενο πνευματικού ανθρώπου» όπως σε χαρακτήρισε ο ομότεχνος σου Κώστας Μόντης.

Ας είναι τούτο παρηγοριά για την αγαπημένη Τριανταφυλλένη, για τα παιδιά σου Άνθο και Πάνο και για τα λατρευτά σου εγγόνια Κύπρο, Μάριο, Ελεονώρα και Θάλεια-Μαρία, τις χρυσαφένιες σου κορούλες, τις γλυκούλες εγγονές, τις αρχόντισσες της ομορφιάς, της καλοκαρδιάς και της ευτυχίας. Μπορούν και πρέπει να είναι όλοι τους περήφανοι για σένα, όπως πάντα περήφανος για 'κείνους ήσουν εσύ. Είσαστε μια αξιοζήλευτη οικογένεια με την αγάπη μόνιμο συνδετικό σας κρίκο. Ξέχωρη η αγάπη σου για τα εγγονάκια σου. Με στίχους εκλεκτούς απ' το λιμάνι της αγάπης κάθε πρωί τους έπλεκες ευχές.

«Όνειρα κι ονειράκια μου, εγγονάκια μου».

«Όπου πατά το πόδι σας ν' ανθίζουνε τριαντάφυλλα».

Χαιρέτησες με μοναδικά ποιητικά περιδέραια τη γέννησή τους:

*«Σου παραδίνω, Κύριε, αμόλυντο
κι' ευάγγελο τον εγγονό μου
να τον ανακηρύξεις εύσμο πολίτη
με γνώμη σταθερή κι ορθόδοξη,
αγωνιστή του ελληνικού φωτός
που κατακόρυφα οδηγεί στο θρόνο σου.*

.....
*Μιαν ιστορία θ' αφήσω στα μαλλιά σας
την ιστορία της Κύπρου
μαργαριτάρι στο λαιμό σας να σας ξεχωρίζουνε
τα ξένα μάτια ελληνισσες αγγέλισσες,*

σ' ένα πλανήτη φωτισμένο απ' τους προγόνους σας,
να χαίρεστε το φρόνημα και την αντρεία του κόσμου σας υψηλομέτωπες.
Το κάλλος σας ας είν' το Θείο το κάλλος
καλλιγραμμία και σωφροσύνη,
έργα αγαθά το κάθε βήμα σας,
ευγένεια ο λόγος σας κι' εμπιστοσύνη
και μια ανθοδέσμη υγείας,
ήθος φιλότεχνο».

«Αν κάποτε διαβώ τα δύσκολα φαράγγια
μπροστά στο θρόνο του Θεού
κι αφού φιλήσω το δεξί του χέρι
με την παλιά μου ταπεινότητα,
θα τον κοιτάξω μες στα μάτια
και θα του πω με τόνο παρακλητικό
να μου φυλάξει το εγγονάκι μου από λοιμούς, σεισμούς και καταποντισμούς,
με καθαρή ποδιά να τον κρατήσει στις παλιές ιδέες
της λευτεριάς και της τιμής
ενάρετο όνομα να του χαρίσει στα μαλλιά
και καθαρή καρδιά».

Έλεγες πριν δυο χρόνια στην Τριανταφυλλένη σου:

«Κάποτε ζούσε εδώ η μελωδία του αηδονιού,
.....
κι' ευώδιαζε η ατμόσφαιρα
με μύρα ελληνικά και αρχαίους θεούς»

και αναστέναζες λέγοντας,

«Αχ νάχα το μεγάλο θάρρος
ν' αποδημήσω δίχως το πικρό παράπονο».

Πιστεύουμε ότι το είχες και έφυγες μέσα από την αγκαλιά της και των παιδιών σου, ήρεμος και αγαπημένος.

Εμείς θα προσπαθούμε να απαλύνουμε την πίκρα σου που είναι και πίκρα όλων μας. Σύντροφός μας η ελπίδα. «Δεν έχει τέλος η ελπίδα» μας έλεγες. Θα κουβαλούμε μέσα μας τους στίχους σου και θα ακούμε τη φωνή σου.

«Την εποχή των υψηλών ιδεωδών να τη θυμάσαι,
εκείνο το έκπαγλό της σθένος
το πορφυρό.
Μετάγγισε στην Κύπρο της θυσίας το αίμα
μ' ένα Χριστό ελευθερωτή».

Σεβαστέ δάσκαλε, σ' ένα επίγραμμά σου δίνεις σε ποιητή αυτή τη συμβουλή:

«Όταν αργά αιστανθείς τον θάνατο
στα σκαλοπάτια της ζωής σου,
υπόγραψε την τελευταία σελίδα στο τετράδιο των στίχων σου
με ελληνικά φωνήεντα το «Χαίρε, Χαίρε Λευτεριά».

Βλέπουμε νοερά την υπέροχη αυτή υπογραφή σου στο τετράδιο των στίχων σου, αλησμόνητε Κύπρο Χρυσάνθη. Αλήθεια δεν λησμόνησες ποτέ την υψηλή καταγωγή σου, ούτε στις ένδοξες ούτε στις γυμνές ημέρες της ζωής σου. Υπήρξες πάντα ΠΡΩΤΕΛΛΗΝΑΣ, και ΠΡΩΤΟΡΘΟΔΟΞΟΣ, με μια άσπρη Παναγιά και ένα Χριστό Γαλάζιο στην ανθοδόχη του γραφείου σου. «Είναι ιερό το χώμα της πατρίδας» έγραφες «κι ιερή η γλώσσα των Ελλήνων».

Παρακολουθούμε με δέος την ικεσία σου, Σεβαστέ δάσκαλε και Αξέχαστε φίλε - βγαλμένη μέσα από δικούς σου στίχους και συνταιριασμένη με δικούς σου στίχους:

*«Αν ξέγραφα για μια στιγμή το νόμο σου, Χριστέ,
για τ' όμορφο κεφάλι της πατρίδας,
παρακαλώ την επιείκειά σου να μου χαρίσεις.
Την εύνοια του Χριστού στην παραλία της Παναγίας επικαλούμαι,
Στα τελευταία νψώνω προς τον ουρανό τα μάτια μου
με ολόλευκη συνείδηση πως πρέπει
την κάθε επίπληξή του να δεχτώ,
Μη λησμονείς τα γερατιά μας, Κύριε και Θεέ μας.
Υπηρετήσαμε κατά τη θέλησή σου το λαό στα εδάφη των Ελλήνων,
Παρακαλώ την επιείκειά σου Χριστέ Προστάτη των Ελλήνων».*

Πορεύου ένθα οι δίκαιοι αναπαύονται στην ποθεινή πατρίδα όπου το φως της ζωής.

Εξαίσιος φίλος ο Χριστός σε περιμένει, Πρωτέλληνα και Πρωτορθόδοξε Κύπρο Χρυσάνθη.

Η Λευκωσία που την αγάπησες, η μοιρασμένη Λευκωσία που χόρευε μες τις φλέβες σου, η Λευκωσία των χίλιων ενιαυτών, η μικρή γαρουφαλιά σου, μικρούλα αγάπη στο μικρό σου αυτί όπως έγραφες, σου προσφέρει με αγάπη τον τάφο και το ανάλαφρο χώμα που θα σε σκεπάσει.

Η Πολιτεία σε κηδεύει με δημόσια δαπάνη και ο πρώτος πολίτης της και ο προκαθήμενος της εκκλησίας της και πλήθος κόσμος σε αποχαιρετούν με την ευχή απλόχερη να είναι η εξ ύψους παραμυθία στους οικείους σου και καλοτάξιδος να είσαι στον κόσμο της αιωνιότητας.

Αιώνια ας είναι η μνήμη σου.

**ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ
ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΟ ΠΕΝΘΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ
ΤΟΥ ΑΕΙΜΝΗΣΤΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ
(6 ΙΟΥΝΙΟΥ 1998)**

Με την άγγελία του θανάτου του Προέδρου του Έλληνικού Πνευματικού Όμιλου Κύπρου αείμνηστου Κύπρου Χρυσάνθη, ο Αντιπρόεδρος και τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου συλλυπήθηκαν στην οίκια του, το πρωί της 6ης Ιουνίου 1998, τη σύζυγό του κ. Λούλλα Χρυσάνθη, τα παιδιά και λοιπούς συγγενείς τους και ύστερα από σύσκεψη, αποφάσισαν:

- 1) Ο Γενικός Γραμματέας κ. Γεώργιος Κ. Ίωαννίδης να εκφώνησει επικήδειο εκ μέρους των τριών Σωματείων των οποίων ο Κύπρος Χρυσάνθης ήταν Πρόεδρος, ήτοι της Έταιρείας Κυπριακών Σπουδών, του Έλληνικού Πνευματικού Όμιλου Κύπρου και της Έθνικης Έταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου, σε συνεννόηση με την οικογένεια του έκλιπόντος και των αρμοδίων κρατικών λειτουργών, που θα συνέτασσαν το σχετικό πρόγραμμα εκ μέρους του κράτους, το οποίο ανάλαβε να τελέσει την κηδεία δημοσία δαπάνη, σε ένδειξη τιμής στον έκλιπόντα.
- 2) Ο Αντιπρόεδρος του Όμιλου κ. Κώστας Ε. Χατζηστεφάνου να καταθέσει στεφάνι επί της σορού, εκ μέρους του Όμιλου, με σύντομη προσφώνηση, κατά τα ειωθότα.
- 3) Το Δ.Σ. του ΕΠΟΚ να παραστεί στη νεκρώσιμη ακολουθία και στην κηδεία του έκλιπόντος, και
- 4) Σε προσεχή συνεδρία του, το Συμβούλιο να μελετήσει τρόπους περαιτέρω άπονομής τιμής και διαιώνισης της μνήμης του έκλιπόντος Προέδρου του.

Σε συνεδρία του στις 12 Ιουνίου, 1998, το Δ.Σ. του ΕΠΟΚ τήρησε μονόλεπτη σιγή στη μνήμη του τέως Προέδρου του.

Στη συνέχεια αποφάσισε όπως, επειδή δέν κατέστη δυνατό να εκφωνηθεί επικήδειος εκ μέρους της Ε.Κ.Σ., του Ε.Π.Ο.Κ. και της Ε.Ε.Ε.Λ.Κ., ύστερα από την απόφαση της Κυβέρνησης να αποχαιρετήσει το νεκρό ο Προεδρικός Σύμβουλος κ. Μ. Χριστοφίδης, ούτε να γίνει σύντομη προσφώνηση κατά την κατάθεση στεφάνου, ο επικήδειος και η προσφώνηση να περιληφθούν, για λόγους ιστορικούς, στη «ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΥΠΡΟ».

Το Διοικητικό Συμβούλιο αποφάσισε επίσης να προβεί στις πιο κάτω πρόσθετες ενέργειες προς τιμήν του Κ. Χρυσάνθη:

- α) Να παραστεί στο Τρισάγιο στον τάφο του έκλιπόντος στις 3.45' μ.μ. της 13ης Ιουνίου, 1998.
- β) Να ζητήσει φωτογραφία του έκλιπόντος, από την κ. Λούλλα Χρυσάνθη, την οποία να αναρτήσει στο από έτων παραχωρηθέν υπό της Ί. Αρχιεπισκοπής γραφείο του Ε.Π.Ο.Κ. μαζί με τη φωτογραφία του πρώτου Προέδρου του Ε.Π.Ο.Κ. αείμν. Κ. Σπυριδάκι.
- γ) Να προωθήσει την έκδοση ειδικού τόμου της «ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ», ο οποίος να είναι αφιερωμένος στη «ΜΝΗΜΗ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ», με συνεργασία μελών και μη μελών του Όμιλου, εκτιμητών του έργου του Κ. Χρυσάνθη.

- δ) Νά ὀργανώσει Φιλολογικὸ Μνημόσυνο μὲ τὴ συμπλήρωση ἑνὸς ἔτους ἀπὸ τοῦ θανάτου του, μὲ Ἀνακοινώσεις, Εἰσηγήσεις, καὶ ἄλλες ἐργασίες πρὸς παρουσίαση τοῦ ἔργου του.
- ε) Σὲ ἐσωτερικὲς συγκεντρώσεις καὶ ἄλλες πρόσφορες εὐκαιρίες νά γίνει παρουσίαση εἰδικότερων πτυχῶν τοῦ ἔργου καὶ τῆς προσφορᾶς τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη.
- στ) Νά γραφῆ ἐπιστολὴ πρὸς τὴν κα Χρυσάνθη στὴν ὁποία νά ἐκφράζει τὸ Συμβούλιο τὰ συλλυπητήριά του καὶ γραπτῶς καὶ νά τὴν πληροφορεῖ γιὰ τὶς ληφθεῖσες ἀποφάσεις.
- ζ) Νά προωθηθοῦν οἱ ἐπὶ τῆς Προεδρίας του προγραμματισθεῖσες δραστηριότητες/ἐκδηλώσεις γιὰ τὸ Σολωμὸ καὶ τὸ Ρήγα.

Η ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ ΤΟΥ ΤΟΤΕ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΥ
 ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΙΝΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ
 ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΥΠΡΟΥ
 ΚΩΣΤΑ Ε. ΧΑΤΖΗΣΤΕΦΑΝΟΥ ΠΟΥ ΕΠΡΟΚΕΙΤΟ ΝΑ ΓΙΝΕΙ
 ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΣΤΕΦΑΝΩΝ ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΟΡΟΥ
 ΤΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Ἀγαπητέ Χρυσάνθη,

Ὁ Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὅμιλος Κύπρου, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξες ἰδρυτικὸ μέλος σὲ καιροὺς δύσκολους γιὰ τὴν Κύπρο καὶ διετέλεσες Πρόεδρος γιὰ σειρά ἐτῶν καὶ δεκαετιῶν, καταθέτει δι' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς σοροῦ σου αὐτὸ τὸ στεφάνι τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης ἔνεκεν, σὲ ἀναγνώριση τῆς συμβολῆς σου γιὰ τὴν προώθηση στὴν Κύπρο τῶν Ἑλληνικῶν πνευματικῶν ἀξιῶν καὶ γιὰ τὴ σύνδεση τοῦ πνευματικοῦ της κόσμου μὲ αὐτὸν τῆς μητροπολιτικῆς Ἑλλάδας, ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς Ἀγγλοκρατίας ὡς σήμερα, καθιστώντας – μὲ τοὺς συνεργάτες σου – τὸν Ἑλληνικὸ Πνευματικὸ Ὅμιλο Κύπρου ἔπαλξη πνευματικῶν ἀγῶνων ὑψίστης ἐθνικῆς σημασίας, μὲ τὴν πειστικὴ μαρτυρία πού ἔδωσε ὡς ἐκφραστὴς τῶν Ἑλληνικῶν πνευματικῶν καταβολῶν, παραδόσεων καὶ ἐπιδόσεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς ἀγωνιζομένης πατρίδας μας.

Τὸ Ἴδρυμα Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' προσθέτει δι' ἐμοῦ, μὲ τὴν κατάθεση αὐτοῦ τοῦ στεφάνου, τὴ δική του ἐκτίμηση γιὰ τὴ στενὴ συνεργασία πού εἶχες μαζί του ὡς Πρόεδρος Πνευματικῶν, Λογοτεχνικῶν καὶ Ἐπιστημονικῶν Σωματείων σὲ δραστηριότητες ἐθνικῆς σημασίας πού διοργάνωσε τὸ Ἴδρυμα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς πρὸς τὸ Ἴδρυμα δωρεές τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου καὶ τῆς Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν, μὲ τὴν Πινακοθήκη τοῦ Ὁμίλου καὶ τὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἐταιρείας νά ἀποτελοῦν τὴν ἀδιάψευστη μαρτυρία τῆς ἐκτίμησης καὶ εὐγνωμοσύνης τῶν Σωματείων αὐτῶν πρὸς τὴν Ἐθναρχοῦσα Ἐκκλησία τῆς Κύπρου, ὡς σταθερὸ ἠθικὸ συμπαραστάτη καὶ ὑποστηρικτὴ τοῦ ἐθνικοῦ ἔργου τους.

Αἰώνια ἄς εἶναι ἡ μνήμη σου.

ΠΡΟΣΦΙΛΗΣ ΜΝΗΜΗ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Ποῦ φεύγεις, Κύπρο, κι' αφήνεις τὴν ποίηση ποὺ τόσο ἀγάπησες,
τὴν ποίηση ποὺ τόσο τῆς δόθηκες,
ποὺ τὴν ἔκανες τὴ μεγάλη σου ἔγνοια
ἀπὸ μικρὸ παιδί στὸ Ρογιάτικο
ὡς τὰ γερατειά σου;
Μαχαίρι μου κάρφωσες στὴν καρδιά, Κύπρο,
ὅταν τὶς τελευταῖες βασανιστικὲς σου μέρες
μοῦβες ἐκείνο τὸ «τέτοιον τέλος περιμένα»;
Γιατὶ δὲν εἶπες στὸ Χάρο, Κύπρο,
«Δὲν μπορῶ, ἔχω ἀκόμα νὰ γράψω,
δὲν μπορῶ, ἔχω ἀνεκτέλεστες παραγγελίες,
μὲ περιμένει τὸ περιοδικό μου»;

ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΝΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΟΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΚΕΝΤΡΙΚΟΣ

Ο ποιητής και γιατρός Κ. Χρυσάνθης

Πέθανε προφές Παρασκευή, σε ηλικία 83 χρόνων, ο γιατρός και λογοτέχνης Κύπρος Χρυσάνθης. Γεννήθηκε στη Λευκωσία το 1915, και μετά από την αποφοίτησή του από το Παγκύπριο Γυμνάσιο, σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και πήρε μεταπτυχιακή εκπαίδευση στο Λονδίνο.

Άσκησε την ιατρική στη γενέτειρά του ενώ παράλληλα εργάστηκε σαν σχολίατρος στα ανώτερα εκπαιδευτήρια της Λευκωσίας.

Ασχολήθηκε με τη λογοτεχνία, από νεαρά ηλικία, σε όλα τα είδη του λόγου, διήγημα, μυθιστόρημα, δοκίμιο, ποίηση και αφήνει πίσω του ένα τεράστιο λογοτεχνικό έργο. Βραβευμένος από την Ακαδημία Αθηνών και άλλους πνευματικούς φορείς της Ελλάδας και της Κύπρου, ήταν υποψήφιος για το Βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας το 1996.

Πρόεδρος του ΕΠΟΚ (Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου) για πολλά χρόνια, ο Κύπρος Χρυσάνθης εξέδωσε πάνω από 150 βιβλία.

Πολυγραφώτατος, ελληνοκεντρικός και ταυτόχρονα ανθρωποκεντρικός, ο αποβιώσας αφήνει τη λογοτεχνική του σφραγίδα στην καθόλα πνευματική ζωή της Κύπρου και του ευρύτερου ελληνικού χώρου. Υπηρέτησε την τέχνη του λόγου για πάνω από εξήντα χρόνια.

Πρόσφερε ως γιατρός τις υπηρεσίες του στον απελευθερωτικό αγώνα του 1955-59, προσφορά στην οποία ο ίδιος σπάνια αναφερόταν, γιατί θεωρούσε την προσφορά προς την πατρίδα καθήκον και υποχρέωση.

Η «Σημερινή», της οποίας ο αποβιώσας υπήρξε για χρόνια τακτικός και πολύτιμος συνεργάτης, συλλυπείται βαθιά τους οικείους του, τη σύζυγό του Λούλλα, τα παιδιά και τα εγγόνια του.

Η κηδεία θα τελεστεί σήμερα, στις 6.00 μ.μ., από τον ιερό ναό Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης, στη Λευκωσία, προϊσταμένου του Αρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου.

(«Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ», Κυριακή 7 Ιουνίου 1998)

ΠΕΘΑΝΕ Ο ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Κηδεύεται σήμερα

Πέθανε προχθές σε ηλικία 83 χρόνων, ο γνωστός λογοτέχνης, ποιητής και γιατρός Κύπρος Χρυσάνθης.

Ο εκλιπών γεννήθηκε στη Λευκωσία το 1915 και σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, από το οποίο πήρε τον τίτλο του διδάκτορα το 1948. Εξάσκησε για πολλές δεκαετίες το επάγγελμα του παιδίατρου και του σχολιάτρου στη Λευκωσία.

Πρωτοεμφανίστηκε στο χώρο της λογοτεχνίας το 1932 με δημοσιεύσεις ποιημάτων του. Ασχολήθηκε, εκτός από την ποίηση, με την πεζογραφία, το θέατρο, την παιδική λογοτεχνία, τις μεταφράσεις, τις μελέτες και γενικά όλα σχεδόν τα είδη του γραπτού λόγου.

Ήταν ιδρυτής και εκδότης του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος» (το οποίο εξέδιδε από το 1960 μέχρι το θάνατό του), καθώς και πολλών άλλων περιοδικών.

Υπήρξε πολυγλωσσότατος και κατέλιπε ένα πληθωρικό και ποικίλο έργο, το οποίο περιλαμβάνει πέραν των 120 βιβλίων και πλήθος μελετών και δημοσιευμάτων.

Αρκετά έργα του μεταφράστηκαν σε ξένες γλώσσες. Από τις πολλές διακρίσεις που γνώρισε το έργο του ξεχωρίζουν το Αριστείο Γραμμάτων και Τεχνών της Κυπριακής Δημοκρατίας (1995), το Β' Κρατικό Βραβείο Ποίησης της Ελλάδας, καθώς και το Κρατικό Βραβείο Ποίησης της Κύπρου για το έργο του «Λυρικός Λόγος» (1968).

Υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους μοχλούς της πνευματικής ζωής της Κύπρου και διετέλεσε πρόεδρος ή μέλος των διοικητικών συμβουλίων πολλών πνευματικών σωματείων, όπως η «Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών» ο «Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου» η «Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου», κ.ά.

Η κηδεία του θα γίνει δημοσία δαπάνη σήμερα Κυριακή και ώρα 6 μ.μ. από τον ιερό ναό Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης (Νέο Κοιμητήριο) στη Λευκωσία, με φροντίδα των Πολιτιστικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού. Της νεκρώσιμης ακολουθίας θα προστεί η Α.Μ. ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου κ.κ. Χρυσόστομος.

(«Ο ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ», Κυριακή 7 Ιουνίου 1998)

«ΠΟΙΗΤΑ ΧΡΗΣΤΕ, ΧΑΙΡΕ»

Ο Κύπρος Χρυσάνθης, ο ποιητής, ο πεζογράφος, ο δραματουργός, ο κριτικός, ο δημοσιογράφος, ο εκδότης, ο γιατρός, ο σχολίατρος, ο εκπαιδευτικός, ο έρευνητής, ο ανήσυχος και αεικίνητος, ο «περιπαθής» ταξιδευτής, ο έμπυχωτής και παρακινήτης πολλών για πνευματική δημιουργία, ο καταλύτης αναρίθμητων πολιτιστικών διεργασιών, ο έμπνευστής και καθοδηγητής έπιστημονικών και πνευματικών ιδρυμάτων, ο πανελληνίως και διεθνώς αναγνωρισμένος, ο πολυβραβευμένος, ο «πατριάρχης» τών ελληνικών κυπριακών γραμμάτων, έκλεισε τόν κύκλο τής ζωής του, αφήνοντας τó άποτελεσμένο έργο του, πολύτιμη κατάθεση στο πνευματικό ταμείο τής πατρίδας μας.

Σέ άλλη ώρα, απ' αυτήν του άποχαιρετισμού, θά γίνει λόγος, από πολλούς, για τó έργο του και άποτίμηση τής έντυπωσιακής παρουσίας του στή νεοελληνική λογοτεχνία. Άσχετα όμως μ' αυτήν, ó έντεχνος λόγος του θα μαρτυρεί πάντα τή μακρά, δακρύβρεκτη, για τόν Έλληνισμό τής Κύπρου, ιστορική περίοδο, μέσα στήν όποία έζησε, αίσθάνθηκε και ποικιλοτρόπως έδρασε ó μεγάλος δημιουργός.

Ή ζωή του υπήρξε εκτέλεση πνευματικής άποστολής, που τήν έπέβαλλε ή μακρά μας παράδοση. Πάγιο κέντρο τής δημιουργίας του τó «έλληνικόν», ó έρωτάς του για τήν Κύπρο («έρωτας μέγιστος, γεννήθηκεν ή Κύπρος») κι ó καημός του για τούς δίσεκτους χρόνους τής. Τó φώς τής («γεννήθηκα απ' τó φώς τής Κύπρου κι όδοιπορώ στο φώς τής»), ή φύση τής, οί περιπέτειες τών παλιών και τών τωρινών ανθρώπων τής, οί άδικαίωτοι άκόμη άγώνες τής, τά δειλνά τής Λευκωσίας, ή νοσταλγία τής νότης στους δρόμους και στους προμαχώνες τής, τó γράψιμο κάτω από τις πορτοκαλιές τής Άμμοχώστου, οί ανιδιοτελείς φιλίες, που «πάντοτε χτυπούσανε τήν πόρτα του», συνθέτουν τόν κόσμο τής άνεξάντλητης αγάπης του για τή γενέθλια γή του:

«Ἐάν κάποτε θελήσει ὁ Ὑψιστος τῶν ποιητῶν
νὰ καταλάβω μιὰ ἔδρα στό σχολεῖο τῶν οὐρανῶν,
τὴν Κύπρο θὰ διδάξω
σὲ γλώσσα παναθρώπινη στὰ ἑλληνικά».

Στὸν ἴδιο «ἔξω ἀπὸ τὰ δόντια θὰ μιλήσει» γιὰ τὰ ἀτελεύτητα ἀκόμη πάθη της.

Βραχὺς καὶ πρόχειρος ὁ λόγος σήμερα γιὰ τὸν δημιουργὸ ποῦ ἀπέρχεται καταλείποντας σεπτὰ μνημεῖα ἑλληνικοῦ φρονήματος καὶ πολυέδρης τέχνης τοῦ λόγου. Ἐνας ποιητὴς μὲ στίχους πρέπει νὰ προπέμπεται, ἂν εἶναι δυνατὸ δικούς του στίχους. Αὐτοὺς τοὺς ἔγραψε σὲ χρόνον ἀνύποπτο ὁ Χρυσάνθης, ὅταν, περιδιαβάζοντας κάποτε στὴ Δῆλο, βρέθηκε μπροστὰ σὲ μιὰν ἐπιγραφή:

«Λοιπὸν ἢ ἐπιγραφή στὸν κίονα τὸν ἀκέφαλο μιλά:

ΔΙΚΑΙΕ ΦΥΛΟΤΙΜΟΥ ΚΑΡΠΑΣΕΩΤΑ ΧΡΗΣΤΕ ΧΑΙΡΕ.

Τὸ ὅτι πιθανὸν ἐκ Κύπρου νὰ κατάγεται καὶ εἶναι χρηστὸς μὲ κολακεύει. Χαῖρε λοιπὸν Καρπασεῶτα. Ἡ Δῆλος σὲ κατέχει κι ὁ ποιητὴς ποῦ τρέφεται ἀπ' τὸ φῶς καὶ ὑπηρετεῖ τὸ φῶς.

(Ἡ μήπως, κατὰ βάθος, ἐπαράφρασα:

ΚΥΠΡΕ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥΣ ΠΟΙΗΤΑ ΧΡΗΣΤΕ ΧΑΙΡΕ;)

Μ' αὐτοὺς τοὺς στίχους ἄς τὸν ἐνταφιάσει σήμερα ἡ Κύπρος.

Κύπρε Χρυσάνθη, ποιητὰ χρηστέ, χαῖρε.

Καὶ μ' ἓνα ἐπίγραμμα τοῦ ποῦ ἔγραψε κάποτε ἀποχαιρετώντας φίλο σεβαστό:

«Πέθανες ἀνεπαίσχυντα.

Καλὸ ταξίδι κι οὐρανοὺς καλοῦς».

(«Ἡ ΣΗΜΕΡΙΝΗ», Κυριακὴ 7 Ιουνίου 1998)

Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

ΩΔΗ ΣΤΟΝ ΚΥΠΡΟ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Ἡ Κύπρος σ' ἀποχαιρετὰ
πρωτέλληνα πολίτη
κι ομόδοξα μαχητικά
συντάσσει υποθήκη.

Ψυχὴ παρθένα πάνλευκη
γύρνα νὰ δεις αγάπη
που καταθέτουν με τιμὴ
τα γαλανὰ τα πλάτη!

Το πνεύμ' ανοίγει τα φτερά
δίχως της γης τη θλίψη
λευτερωμένο φτερουγά
σε ουρανόφιλα ὕψη.

ΙΑΝΘΗ ΘΕΟΧΑΡΙΔΟΥ
Λευκωσία, 7 Ιουνίου 1998

Η ΚΥΠΡΟΣ ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΗΣΕ ΤΟΝ ΚΥΠΡΟ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Η κυπριακή γη σκέπασε το μεγάλο άνθρωπο των γραμμάτων, γιατρό Κύπρο Χρυσάνθη. Χθες τελέστηκε, δημοσία δαπάνη, η κηδεία του διαπρεπούς Κύπριου λογοτέχνη, ο οποίος πέθανε την Παρασκευή βράδυ σε ηλικία 83 ετών.

Πλήθος κόσμου συνόδευσε το λαμπρό λογοτέχνη στην τελευταία του κατοικία, μεταξύ των οποίων πολλοί άνθρωποι των γραμμάτων και εκπρόσωποι της πολιτείας και της Εκκλησίας.

Στην κηδεία, που έγινε στις 6 το απόγευμα από τον ιερό ναό Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης στη Λευκωσία, παρέστη ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Γλαύκος Κληρίδης και προΐστατο ο Αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος.

Ο Κύπρος Χρυσάνθης υπήρξε επί σειρά ετών συνεργάτης της «Σημερινής».

(«Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ», Δευτέρα 8 Ιουνίου, 1998)

ΜΝΗΜΟΣΥΝΗ

Στον Κύπρο Χρυσάνθη

*Ψυχή και πνεύμα ανάλωσες
σου βίου σου το καντήλι
που φως για τη γραφίδα σου
σου δώρισε ιλαρό.*

*Και η καρδιά σου ακτινοβόλησε
με πλησμονή από Θεό κι Ελλάδα
κι ο ρωμαλέος λόγος σου, αδελφέ,
μεστός, μα και τριανταφυλλένος,
πάνω απ' την Κύπρο πέταξε
και σκόρπισε στα πέρατα.*

Τα έργα σου ξεπέρασαν την οφειλή.

*«Μ' ένα δεμάτι αγγέλους»
πήρες για χάρη, Ποιητή,
απ' το Θεό «μια θέα έξοχη
στον έκπαγλό Του εξώστη.»
Μα κι η Πατρίδα σου διπλά
σου στεφανώνει το κεφάλι.*

*Χαίρε, της Κύπρου τέκνο,
Ορθόδοξο κι Ελληνικό.*

ΙΑΚ. ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ

(«Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ», 10 Ιουνίου 1998)

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Όταν αυτός που φεύγει αφήνει έργο σημαντικό, έργο για τον καθένα μας και ιδιαίτερα για τα παιδιά, πρέπει να τιμάται ιδιαίτερα.

Ο θάνατος είναι το αναπόφευκτο τέλος του καθενός, όση θλίψη κι αν προκαλεί. Αναφερόμαστε στον Κύπρο Χρυσάνθη, που αποχαιρέτησαμε αυτές τις μέρες. Τόσο στον τομέα της παιδιατρικής, όσο και στον τομέα της λογοτεχνίας ο Κύπρος Χρυσάνθης ήταν κυριαρχική προσωπικότητα. Το πολυγραφότατο του ανδρός δεν απέβαινε σε βάρος της ποιότητας. Η απουσία του από τον κυπριακό και τον ελληνικό γενικότερα χώρο, θα γίνεται κάθε μέρα και πιο αισθητή. Ο Κύπρος Χρυσάνθης ήταν ένας από τους μοναδικούς. Η όλη ζωή και δράση του είναι παράδειγμα για κάθε πνευματικό άνθρωπο σ' αυτό τον τόπο. Στη σύζυγό του Λούλλα – που του παραστάθηκε ως την τελευταία του στιγμή – όπως και στα παιδιά τους και όλους τους άλλους συγγενείς εκφράζουμε τα ειλικρινή μας συλλυπητήρια. Παρηγοριά για όλους είναι το σημαντικό έργο που ο Κύπρος Χρυσάνθης άφησε στην πατρίδα.

ΧΡΙΣΤΑΚΗΣ ΚΑΤΣΑΜΠΑΣ
(«Ο ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ», 10.6.98)

«Μεγάλη προσφορά στα γράμματα του τόπου μας έχει καταθέσει ο Κύπρος Χρυσάνθης, ο πολύπλευρος λογοτέχνης που πρόσφατα έχει φύγει. Από τη δεκαετία του '30 και συνεχώς ως την τελευταία του πνοή! Το έργο και η προσφορά του κέρδισαν την εκτίμηση όλων. Ο άοκνος εργάτης των γραμμάτων λείπει από ανάμεσά μας. Όμως, μένει με όσα έχει προσφέρει. Τόσα πολλά!»

(Ο ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΣ «Ο ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ», 12.6.98)

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ: Ο Λογοτέχνης που έφυγε...

Με θλίψη πληροφορήθηκα το θάνατο του μεγάλου μας ποιητή και πεζογράφου Κύπρου Χρυσάνθη. Τον γνώριζα προσωπικά, και πράγματι είχε το δικό του ταλέντο, όχι μόνο στο γράψιμο, αλλά και στη συνομιλία. Πολυβραβευμένος και καταξιωμένος, μας έδωσε στίχους και λογοτεχνικά έργα, που τιμούν γενικά το σύγχρονο ελληνικό πνεύμα. Η τιμή που του απονεμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών είναι μια κατάθεση της αξίας και του ανθρωπισμού, που διακατείχε το πνεύμα του αείμνηστου ποιητή. Ο Κύπρος Χρυσάνθης έφυγε για την αιωνιότητα, ωστόσο το έργο του μένει διαχρονικό για τις επόμενες γενιές του Κυπριακού και Ελλαδικού Ελληνισμού. Παραθέτω ένα ποίημά του από το «Λυρικό Λόγο»:

*Τη λάμψη της αυγής δεν ξεπερνάεις
μήτε το θαύμα ενός ανθού στον ήλιο
που κολυμπά σπρωγμένος απ' την αύρα,
λύχνε μικρέ. Κι όμως καθώς ανάβεις
θαμπώνω και ναρκώνομαι σαν νά 'πια
ναρκωτικά βαριά. Στο πρόσωπό μου
σεμνοί συλλογισμοί σιγοβαδίζουν
σαν να 'μαι αμάθητο παιδί που σκύβει
μες την καρδιά τ' Αυγούστου εμπρός
στη βρύση.*

ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
(«Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ», Κυριακή 14 Ιουνίου 1998)

ΜΙΑ ΓΝΩΡΙΜΙΑ 40 ΧΡΟΝΩΝ

Α'

Όταν ακόμα ήμουνα μαθητής του Παγκυπρίου Γυμνασίου, έπεσε στα χέρια μου ένα μικρό βιβλιαράκι που ήταν μια συλλογή διηγημάτων του Κύπρου Χρυσάνθη με τίτλο «Μικρές ζωές». Το διάβασα, θυμούμαι, μονορούφι! Μέσα στον ίδιο χρόνο γνώρισα και το συγγραφέα από κοντά. Μπήκε στην τάξη και μας είπε πως θα μας εκανε Υγεινή. Και άρχισε μονομιάς, χωρίς άλλες διακοπές, το μάθημα. Μας είπε, μάλιστα, να κρατούμε σημειώσεις, διότι το βιβλίο θα ήταν έτοιμο σε δυο-τρεις μήνες.

Εκείνο που μου είχε κάνει αμέσως εντύπωση, ήταν η άρθρωση του νέου μας καθηγητή. Είχε μια ιδιαίτερη έκφραση σε ψηλούς λεπτούς τόνους, αλλά σε ορθά ελληνικά. Και ο ρυθμός μετρημένος, με τις αναγκαίες παύσεις, με την άμεση συμπλήρωση στον πίνακα, αναλυτικά όλα και μετά από δυο-τρεις ανακεφαλαιώσεις μια συνθετική περίληψη στο τέλος. Διαπίστωσα πως όποιος πρόσεχε στο μάθημα, το μάθαινε από την τάξη, χωρίς διάβασμα στο σπίτι. Όταν τέλειωσε το μάθημα, τόλμησα και πλησίασα τον κ. Χρυσάνθη. Του είπα ότι είχα διαβάσει το βιβλίο του με τα διηγήματα και ότι μου άρεσε πολύ. Με κοίταξε καλά-καλά για μερικά δευτερόλεπτα και μετά με ρώτησε το όνομά μου και από πού καταγόμουνα. Έβγαλε ένα μικρό μπλοκάκι και κάτι σημείωσε. Με κτύπησε φιλικά στον ώμο και έφυγε. Στο άλλο μάθημα ο λογοτέχνης γιατρός μου 'φερε δυο νέα βιβλία του για δώρο. Από τότε δεν έχει κυκλοφορήσει βιβλίο του Κύπρου Χρυσάνθη που να μην το έχω διαβάσει. Πιο σημαντική, όμως, ήταν η σχέση μας. Έγινε ο μικρός φίλος του Κύπρου Χρυσάνθη. Μεγαλώνοντας ήλθανε μερικές άλλες συγκυρίες που μεγάλωσαν την αμοιβαία αλληλοεκτίμηση και την αληθινή φιλία μας. Αλλά γι' αυτά μια άλλη φορά.

Β'

Ο Κύπρος Χρυσάνθης υπήρξε μεγάλος πνευματικός δημιουργός. Πάντοτε θαύμαζα το χαρακτήρα του, την ενεργητικότητά του, την ετοιμότητα, την αποτελεσματικότητά, την ελληνικότητα και τη γνησιότητά του. Ήταν άνθρωπος αρχών, πράος, σοφός, ουδέποτε είπε λόγο κακό για κανένα. Όταν μερικοί τον πλήγωναν – ορισμένοι μάλιστα που είχαν ευεργετηθεί από τον ίδιο – ο ίδιος στενοχωριότανε για δικό τους λογαριασμό, χωρίς να καταδεχτεί να πει πικρό λόγο. Ήταν όλος, μια ζωή ολόκληρη, μια διαρκής δημιουργία. Έγραφε, τύπωνε, κυκλοφορούσε βιβλία, μιλούσε από πολλά βήματα, έδινε συνεντεύξεις, αλληλογραφούσε με δεκάδες γνωστούς και άγνωστους, δεχόταν φίλους, επισκεπτόταν γνωστούς, παρακολουθούσε εκδηλώσεις για τον εαυτό του και για άλλους ομότεχνους, διηύθυνε τρία τουλάχιστον από τα πιο σημαντικά πνευματικά και επιστημονικά ιδρύματα του τόπου – ήταν πρόεδρος της Εταιρίας Κυπριακών Σπουδών, του Ελληνικού Πνευματικού Ομίλου Κύπρου και της Εθνικής Εταιρίας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου – οργάνωνε συνέδρια και ημερίδες, παρουσίαζε βιβλία άλλων και... και τι δεν έκανε!

Όλα όσα έβαζε στο μυαλό του, τα αποπεράτωνε χωρίς χρονοτριβή. Θαύμαζα τον τρόπο με τον οποίο διεκπεραίωνε τις εργασίες του. Είχε καθιερώσει ένα δικό του δρομολόγιο. Περνώντας από γνωστούς, οικείους χώρους, συναντούσε αγαπημένα πρόσω-

πα και προωθούσε συγχρόνως τις εργασίες του που απαιτούσαν χρόνο και επαφές. Μέχρι το τέλος της διαδρομής έδινε τυπογραφικά δοκίμια για διόρθωση, μάζευε εργασίες, έγραφε λεξάντες για φωτογραφίες, διόρθωνε εργασίες για εκτύπωση, έπινε τον καφέ του, έλεγε τις κουβέντες του και πήγαινε παρακάτω.

Πόσες φορές στο τέλος μια διαδρομής δεν είχε έτοιμο στα σκαριά νέο βιβλίο ή δεν ήταν έτοιμο το πρόγραμμα – μάλιστα με λεπτομέρειες – μιας εκδήλωσης; Τα συμπληρώματα γίνονταν στο τηλέφωνο!

Πόσοι από τους σημερινούς φτασμένους λογοτέχνες και επιστήμονες δεν χρωστούν κάποια χάρη στον αλησμόνητο γιατρό. Πόσοι δεν ένιωσαν ευεργετικό το χέρι να τους κρατά γερά στα πρώτα τους βήματα. Πολλοί είναι που ομολογούν σήμερα πως δεν θα ήταν αυτοί που είναι αν έλειπε ο Χρυσάνθης! Υπάρχουν και μερικοί – ευτυχώς πολύ λίγοι – που ξέχασαν τον ευεργέτη τους. Γι' αυτούς ο ίδιος ο γιατρός, δεν έλεγε λέξη! Ακόμα και όταν ερχότανε η κουβέντα γι' αυτούς, ουδέποτε είπε λόγο κακό. Ο γιατρός-λογοτέχνης ήταν αληθινός Έλληνας, όχι επιφανειακά ή απλώς φανατικά, χωρίς βαθύτερο λόγο. Ο ίδιος ήταν περήφανος που έγραφε και μιλούσε ελληνικά, που η καταγωγή του ήταν ελληνική, που μορφώθηκε πρώτα στο Παγκύπριο Γυμνάσιο και μετά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, που τον τίμησε η Ακαδημία Αθηνών, με δύο λόγια ένιωθε και ζούσε ως Έλληνας. Θλιβόταν για τις πικρές ώρες του Ελληνισμού αλλά πάντα πίστευε πως η Ελλάδα ήταν αξία πανανθρώπινη και διαχρονική, πως το ελληνικό πνεύμα και ο πολιτισμός θα ζούνε στον αιώνα τον άπαντα, διότι ο κόσμος χωρίς τις ελληνικές αξίες δε θα μπορέσει να προοδεύσει και να πάει μπροστά.

Με το γιαλό μιλώ τα παραμύθια

Έλληνας από την Κύπρο.

Και αλλού:

Η Ελλάδα ταξιδεύει με τους αιώνες:

όπου και αν πας Ελλάδα!

Όσο για τη γνησιότητά του, πολλές φορές τον έχω ακούσει να λέει: «Όταν δεν έχω έμπνευση, απλούστατα δεν γράφω!». Όταν κάποτε τον ρώτησα γιατί βγάζει τόσα βιβλία, δεν έχει βαρεθεί; χαμογέλασε και μου 'πε: «Εγώ τα γράφω γιατί μ' αρέσει... Στο κάτω-κάτω κάνω το κέφι μου!». Ο ίδιος εξέδωσε πάνω από 120 βιβλία. Δεν αρνήθηκε ούτε ένα! Διότι, όπως έτυχε να μου εξηγήσει, το καθένα είναι διαφορετικό δημιούργημα, διαφορετικής έμπνευσης. Έτσι όλα τα αγαπά, όπως δεν υπάρχει γονιός που θα αρνηθεί έστω και ένα παιδί του, όσα παιδιά και αν έχει!

Γ'

Ευχαριστώ το θεό που με αξίωσε να είμαι κοντά σε ένα τόσο μεγάλο άνθρωπο, λογοτέχνη, επιστήμονα, οικογενειάρχη και φίλο για περισσότερα από 40 τόσα χρόνια. Μου δίδαξε πολλά, χωρίς να επιδιώκει να μου κάνει τον έξυπνο. Παρακολουθούσα όλες του τις ενέργειες και δεν ντρέπομαι να τ' ομολογήσω πως σε πάρα πολλές περιπτώσεις με επηρέαζε με τον τρόπο του, τις σοφές κουβέντες του, την ευγένεια της συμπεριφοράς του. Ακόμα του είμαι αιώνια υποχρεωμένος διότι χωρίς το Χρυσάνθη δεν θα έγραφα αρκετά από όσα έχω γράψει, ούτε θα μιλούσα σε πολλά βήματα, ούτε θα παρουσίαζα όσες δεκάδες-εκατοντάδες ποιητών, πεζογράφων, θεατρικών συγγραφέων κ.ά. έχω παρουσιάσει σε ειδικά προγράμματα του PIK (ραδιόφωνο και τηλεόραση), ούτε σε εφημερίδες και περιοδικά.

Πιο πολύ απ' όλα θαύμαζα το ήθος του ανθρώπου. Ήταν ίσιος, χωρίς καρφώματα πίσω από τη ράχη. Ό,τι είχε να σου πει, σου το έλεγε ίσια και σταράτα, χωρίς υπεκφυγές και χωρίς προσπάθεια καλύψεως της αλήθειας. Πόσες φορές δεν υποκλίθηκα μπροστά στο μεγαλείο και στην παρρησία του για το δίκαιο και το ορθό! Ακόμα τον χαιρόμουν όταν δίκαια τον βραβεύανε και τον τιμούσαν με μεγάλα βραβεία και διακρίσεις. Απλώς το χαιρότανε χωρίς επάρσεις ούτε μανία προβολής. Ο ίδιος χαιρόταν που άρεσαν τα έργα του. Έτσι δικαιολογούσε και την έκδοσή τους!

Ο Χρυσάνθης υπήρξε μέγας ως άνθρωπος, ως λογοτέχνης, ως Έλληνας και οικογενειάρχης. Ο Θεός του 'δωσε πολλές χαρές και τον προίκισε με χάρες, που τις καλλιέργησε σε ψηλό βαθμό. Είχε τη μοναδική χαρά να έχει άξια σύζυγο, μούσα και συμπαραστάτριά του σε όλες τις φάσεις της ζωής του, που του χάρισε δυο άξιους γιους και τέσσερα εγγόνια. Δε φεύγει από το μυαλό μου όταν μια μέρα πήγα να τον επισκεφθώ και τον βρήκα να παίζει με τα εγγόνια του. Ένα μεγάλο παιδί, με τα μικρά αδελφάκια του! Ένας μεγάλος δημιουργός μαζί με τις μονάκριβές του αγάπες! Ο Χρυσάνθης μας έφυγε. Έγειρε ο γεροπλάτανος της ελληνικής λογοτεχνίας του νησιού μας και χιλιάδες γλυκόλαλα πετούμενα γέμισαν τον καταγάλανο ουρανό με τις φωνές τους, χιλιάδες τραγούδια ακούστηκαν στον αέρα. Και μείναμε μόνοι, να κλαίμε την ορφάνια μας!

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Πρόεδρος της Εταιρίας Κυπριακών Σπουδών
(«Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ», Κυριακή 14 Ιουνίου 1998)

Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

Η μακρά ασχολία του γιατρού Κύπρου Χρυσάνθη με την εξέταση και την ερμηνεία φαινομένων, ενεργειών και αντιλήψεων που υπάγονται στη λαϊκή ιατρική, έδωσε πλούσιους καρπούς, αποτέλεσμα της πείρας του, καθώς και του επιστημονικού - ιατρικού και φιλολογικού του εξοπλισμού.

Εισχωρεί σε πολύτιμες μελέτες και μαρτυρίες Ελλήνων και ξένων σε βάθος αιώνων, εντοπίζοντας τα ουσιώδη σ' αυτές· ανατρέχει σε πολιτισμούς άλλων εποχών, άλλων λαών και τωρινών· ανεβαίνει σε αρχέγονες συνήθειες· βλέπει διαμέσου των αιώνων την κοινή σκέψη και αντίδραση των ανθρώπων· βρίσκει, συγκρίνοντας, διαφορές και κοινά σημεία· αποδεικνύεται ιδιαίτερα γνώστης των αντιλήψεων και της συμπεριφοράς του δικού μας λαού, που τον βλέπει στην ιδιαιτερότητά του, αλλά και μέσα στα πανελλήνια πλαίσια.

Το έργο του στον τομέα της λαϊκής ιατρικής από πλευράς παρουσίασης, κατάταξης, τεκμηρίωσης, σύγκρισης και ερμηνείας είναι πραγματικά αξιόλογο, σημαντικό σε περιεχόμενο κι αξιοπρόσεκτο σε έκταση, πολύπλευρο σε ποικιλία θεμάτων, που τα εξετάζει με διεισδυτικό όμμα και κριτικό πνεύμα που εντυπωσιάζει, αξιοθαύμαστο για το σεβασμό του στη σοφία και πείρα του λαού, πολύτιμο για τα στερεά συμπερά-

σματα, άξιο ιδιαίτερης εκτίμησης για τη σαφήνεια που είναι γραμμένο, που επιτρέπει να το παρακολουθούν με άνεση κι ενδιαφέρον και οι μη ειδικοί ακόμα.

Η προσφορά του δασκάλου μας, του γιατρού Κύπρου Χρυσάνθη, στον τομέα της λαϊκής ιατρικής, άγνωστη στους πολλούς που τον εκτιμούν σαν λογοτέχνη και πνευματικό εργάτη, σε τίποτα δεν υστερεί της επίδοσής του σ' άλλες πτυχές των κυπριακών γραμμάτων. Ο Κύπρος Χρυσάνθης ανέβηκε πολλές ανηφοριές και χάραξε πολλούς δρόμους, που οφείλουμε οι νεότεροι να τους κρατήσουμε ανοιχτούς.

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΣΤ. ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ

(« Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ », Κυριακή 14 Ιουνίου 1998)

ΕΝΑ ΠΡΩΤΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

Μέσα σε 10 περίπου μήνες η κυπριακή λογοτεχνία έχασε τρία από τα πιο εκλεκτά τέκνα της και οι τρεις βραβευμένοι με το Αριστείο Γραμμάτων και Τεχνών. Έτσι μετά την απώλεια του Νίκου Κρασιδιώτη και της Ευγενίας Πετρώνδα, ήρθε πρόσφατα να προστεθεί και η απώλεια του Κύπρου Χρυσάνθη.

Με βαθιά θλίψη γράφω τις λίγες αυτές γραμμές, ως ένα μνημόσυνο τιμής και αγάπης προς το δάσκαλο, το φίλο, το συνεργάτη Κύπρο Χρυσάνθη. Ένα μνημόσυνο προς τον κορυφαίο πνευματικό άνθρωπο, τον εκλεκτό και πολυβραβευμένο – και υποψήφιο για το Νόμπελ Λογοτεχνίας – λογοτέχνη μας, τον πρωτοεργάτη της πολιτιστικής μας ζωής. Ένα μνημόσυνο προς τον πατέρα της παιδικής μας λογοτεχνίας, τον Λάμπρο Κ. Ρήγα των παιδικών μας χρόνων.

Ένα μνημόσυνο στον άνθρωπο και φίλο Κύπρο Χρυσάνθη, με τον οποίο μας συνέδεσε μια αγνή, σταθερή, ανιδιοτελής και εγκάρδια φιλία, η οποία κράτησε ως το τέλος και έμεινε μακριά από μικρότητες, κακίες, σκοπιμότητες, ιδιοτελείες...

Γνώρισα τον Κύπρο Χρυσάνθη στα τέλη της δεκαετίας του 70, μετά το τέλος των σπουδών μου. Σταδιακά αναπτύχθηκε μια φιλία, που όλο και προχωρούσε... Σ' όλα αυτά τα χρόνια βρέθηκα στο στενό περιβάλλον του Κύπρου Χρυσάνθη. Μας δόθηκαν πολλές ευκαιρίες να συνομιλήσουμε, να ανταλλάξουμε απόψεις, να συνεργαστούμε. Μέσα από τις συνομιλίες μας αυτές και από τις πολλές συνεργασίες μας, είχα την ευκαιρία να γνωρίσω τον καθημερινό Κύπρο Χρυσάνθη, τον άνθρωπο, το φίλο, τον οικογενειάρχη. Ο Κύπρος Χρυσάνθης ήξερε να συντηρεί τις φιλίες. Έδιδε πάντοτε τεράστια σημασία στη φιλία.

(«Και θ' αγαπώ και θ' αγαπώ
και θ' αγαπώ
όσο κτυπούν την πόρτα μου
οι φιλίες»).

Ο Χρυσάνθης υπήρξε ένας υπέροχος, απλός άνθρωπος. Φιλικός, καταδεκτικός, βολικός. Ήξερε να ενθαρρύνει, να εμπνέει, να καθοδηγεί. Ήταν θετικός και αποφασιστικός. Έγραφε και διάβαζε συνεχώς. Είχε μια μεγάλη αλληλογραφία και από την Κύ-

προ και από την Ελλάδα. Αυτή η αλληλογραφία τον... τροφοδοτούσε καθημερινά. Δραστήριος, ζωντανός, δημιουργικός, ακμαίος, θαλερός, χαλκέντερος. Είχε μια τρομερή διάθεση για αναζήτηση, για έρευνα, για μελέτη, για εργασία. Ήθελε να είναι ενημερωμένος (έχεις κάποιο νέο; με ρωτούσε πολύ συχνά).

Γύρω του σχημάτισε μια ομάδα από νέους ανθρώπους. Έγινε ο δάσκαλος. Και εμείς οι μαθητές του. Είχε πάντοτε ιδέες, σκέψεις, εισηγήσεις για όλους.

Είχε πάντοτε τη διάθεση να αναθέσει εργασία, να ξεκινήσει συνεργασία (για την «Πνευματική Κύπρο» κ.ά.). Ο Χρυσάνθης έδωσε έργο ποικίλο, πλούσιο, εκλεκτό. Αναδείχθηκε ο πολυγرافότερος λογοτέχνης μας.

Το έργο του βραβεύτηκε και καταξιώθηκε. Και ο δημιουργός τιμήθηκε επανειλημμένα από διάφορους φορείς και στην Κύπρο και στην Ελλάδα. Διάφορα περιοδικά τού αφιέρωσαν τεύχη τους.

Το 1995 τιμήθηκε με το Αριστείο Γραμμάτων και Τεχνών. Ήταν μια διάκριση που ήρθε ως το επιστέγασμα μιας πορείας, μιας γόνιμης θητείας, μιας προσφοράς.

Γιατί ο Κ. Χρυσάνθης ήταν αφοσιωμένος στη λογοτεχνία και τα γράμματα. Για περισσότερο από μισό αιώνα υπήρξε ο κορυφαίος πνευματικός ηγέτης. Πρωτοστάτης στην ίδρυση σωματείων. Ίδρυσε και διηύθυνε περιοδικά, οργάνωσε εκδηλώσεις, συνέδρια, σεμινάρια.

Αυτός ο μη φιλόλογος, αναδείχθηκε σε... μεγάλο φιλόλογο. Δεν ήταν μόνο λογοτέχνης. Ήταν συγχρόνως και μελετητής και δοκιμιογράφος και κριτικός. Πρόσφερε πολλά στην πατρίδα, στην κοινωνία, στην επιστήμη, στα γράμματα, στην πνευματική και πολιτιστική μας ζωή. Καλλιέργησε όλα τα λογοτεχνικά είδη με επιτυχία.

Θεωρώ τον εαυτό μου ευτυχή που τον γνώρισα από κοντά, που δέχτηκα την αγάπη και τη φιλία του. Και πρέπει να ομολογήσω πως πήρα πολλά από τον Κύπρο Χρυσάνθη και κυρίως την αγάπη του. Τους τελευταίους κυρίως μήνες συνδεθήκαμε ακόμη περισσότερο. Άνκαι άρρωστος, ουδέποτε μιλούσε για την ασθένειά του, ουδέποτε μεμψιμοιρούσε, ουδέποτε!

Προσφέροντάς μου πολύ πρόσφατα ένα βιβλίο του, μου έγραψε ως αφιέρωμα: «Χαίρε Γεώργιε». Του είπα αμέσως ότι ήταν η πιο όμορφη αφιέρωση που είχα ποτέ. Τελειώνω τη σύντομη αυτή αναφορά μου στο δάσκαλο και φίλο Κύπρο Χρυσάνθη, με την επισήμανση πως δεν μπορώ να τον θυμηθώ μακριά από την αχώριστη σύντροφό του, την αγαπητή μα και άξια Λούλα Χρυσάνθη.

Αγαπητέ μας Κύπρο, στο καλό. Θα σε θυμόμαστε πάντοτε, με πολλή αγάπη. Οι μαθητές σου θα συνεχίσουν. Η φωτιά δε θα σβήσει.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ
(«Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ», Κυριακή 14 Ιουνίου 1998)

7 ΜΕΡΕΣ-7 ΑΠΟΨΕΙΣ ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ένας άλλος, της παλιάς πνευματικής φρουράς του τόπου μας, μετά τον Νίκο Κρασιδιώτη, τον Κώστα Προυσή, τον Θεόδωρο Μαρσέλλο, την Ευγενία Παλαιολόγου Πετρώνδα, τον Κυριάκο Χατζηγιάννου και άλλους ακόμα που δε θυμάμαι αυτή τη στιγμή, ο Κύπρος Χρυσάνθης, εγκατέλειψε το μάταιο τούτο κόσμο και τον αγώνα τον καλό και ξεκίνησε για το μεγάλο, το μακρινό ταξίδι, το ταξίδι χωρίς επιστροφή.

Δεν ξέρω αν ο άνθρωπος στις τελευταίες δραματικές του στιγμές μπορεί να έχει ως παρηγοριά το έργο που επιτέλεσε ή αν έστω σκέφτεται αυτό το έργο ή και την προσφορά του στον εφήμερο κόσμο. Αν πραγματικά έτσι συμβαίνει, τότε ο Κύπρος Χρυσάνθης έφυγε ικανοποιημένος. Γιατί στη μακρά ζωή του δεν έπαψε να σκέφτεται και να υπηρετεί με φανατισμό νεοφώτιστου την υψηλή τέχνη του λόγου. Την ποίηση αλλά και την πεζογραφία, τη μελέτη, το θεατρικό έργο, την επιστημονική εργασία, τη μετάφραση.

Η προσωπική σχέση μου με τον Κύπρο Χρυσάνθη δεν ήταν εξ αρχής ρόδινη. Ξεκίνησε σαν δεινή κόντρα στα χρόνια του 1960, όταν εκείνος άρχισε να εκδίδει την «Πνευματική Κύπρο», που την κράτησε ζωντανή για σαράντα σχεδόν χρόνια, κι εμείς, η παρέα μου κι εγώ, τα «Κυπριακά Χρονικά», που νιώθαμε ως νέοι και περίπου άγνωστοι στο χώρο ότι είχαμε ιερή υποχρέωση να αντιπαραταχθούμε στο κατεστημένο, στους επώνυμους δηλαδή της «Πνευματικής Κύπρου», έστω κι αν δεν είχαμε μεγάλες και αγεφύρωτες διαφορές αλλά κάποιες φυσιολογικές ιδεολογικές διαφορές, που ξεκινούσαν και από την ηλικία και από τη διαφορετική πολιτική οπτική που είχαμε.

Κάποτε, λόγω επαγγέλματος, βρέθηκα να συνεργάζομαι με τον Κύπρο Χρυσάνθη, να κουβεντιάζω μαζί του, να αναλύουμε διάφορα θέματα της λογοτεχνίας και σιγά-σιγά άρχισα ν' αλλάζω γνώμη για τον «παλιό αντίπαλο» (κάποτε κατάλαβα ότι στη λογοτεχνία δεν υπάρχουν αντίπαλοι αλλά σύντροφοι και συνοδοιπόροι) και να διακρίνω τις αρετές του:

Την αφοσίωσή του στην ποίηση.

Την άκαμπτη επιμονή του προκειμένου να πετύχει κάτι που είχε σχέση με τη λογοτεχνία.

Τη φοβερή δραστηριότητά του και την ικανότητά του να διεκπεραιώνει δουλειές με πρακτικό τρόπο.

Την απλή και στέρεη λογική του.

Και κυρίως το τάλαντό του στην τέχνη του λόγου και τη μεγάλη ευκολία που είχε να ολοκληρώνει ένα έργο.

Ακόμα έμαθα ότι μπορούσα να βασίζομαι απάνω του από τη στιγμή που συμφωνούσαμε σε κάτι. Ο Χρυσάνθης είχε όλα τα φόντα και τις προσβάσεις για να το υλοποιήσει.

Με όλ' αυτά τα προσόντα και ενδεχόμενα και άλλα που παράλειψα πορευτήκη τη ζωή του, έγραψε πάνω από εκατόν είκοσι βιβλία, εξέδωσε περιοδικά, κράτησε ζωντανά σωματεία και ιδρύματα που κινδύνευαν να εξαφανιστούν, κράτησε επαφή με εκατο-

ντάδες ανθρώπους των γραμμάτων σε όλο τον κόσμο, μάξιψε, τέλος, σπίτι του, ένα τεράστιο αρχαιακό υλικό από το οποίο συχνά αντλούσε για τις μελέτες του και γενικά έζησε και ανάπνευσε για τη λογοτεχνία και μόνο.

Ο Κύπρος Χρυσάνθης αφήνει, λοιπόν πίσω του ένα τεράστιο έργο που κάποια στιγμή η ιστορία της λογοτεχνίας πρέπει να αποτιμήσει για να του χαραχθούν οι διαστάσεις που του πρέπει και ακόμα μια μνήμη αγαθή σε όσους τον γνώρισαν, την ίδια αγαθή εντύπωση, άλλωστε, πιστεύω ότι θα σχηματίζουν και οι μελλοντικοί μελετητές του.

Ας πάει λοιπόν στο καλό, στα ρόδινα ακρογιάλια της αιώνιας ζωής.

Όσο για το αρχείο του ας μη μείνει να καταστραφεί. Θα ήταν εθνική απώλεια...

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΤΣΟΥΡΗΣ

(«Ο ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ», Τρίτη 16 Ιουνίου 1998)

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΤΩΝ (Αφιέρωμα στον Κύπρο Χρυσάνθη)

Τα τελευταία 50 χρόνια υπήρξε μια ομάδα Ελλήνων της Κύπρου που κύριο χαρακτηριστικό είχαν ότι σπούδασαν στο πανεπιστήμιο Αθηνών, ότι ήταν συνομήλικοι που αγωνίστηκαν, στήριξαν, υπερασπίστηκαν και προέβαλαν έντονα τον ελληνισμό της μεγαλονήσου Κύπρου.

Ο Διαγόρας Νικολαΐδης, ο Νίκος Τσικίνης, ο Μίκης Ιωαννίδης, ο Γιάννης Ρωσσίδης, ο ιατρός Γλαύκος Κασουλίδης, ο πολυγραφότατος Κυριάκος Χατζηιωάννου, μετάξυ των άλλων και ο σήμερα αποχαιρετώντας μας ιατρός και λογοτέχνης Κύπρος Χρυσάνθης.

Ο Κύπρος Χρυσάνθης, πολυδιάστατος, πολυμερής, ένθερμος λάτρης και κήρυκας παντός ελληνικού, κληροδοτεί έργο αξιοθαύμαστο, αναγνωρισμένο και πλήρες πνεύματος, εθνικού, θρησκευτικού και απευθυνόμενου στα παιδιά, τους νέους, τους επιστήμονες, τους ιατρούς, τους εκπαιδευτικούς, τους αθλητές, τον πολίτη Έλληνα της Κύπρου, υμνώντας την Κύπρο, την Ελλάδα, το ολυμπιακό πνεύμα, τον αθλητή, τον αγώνα, τον ηρωισμό, την εργασία, την ηθικότητα, τον άνθρωπο.

Πλήρης ημερών μας αποχαιρέτησε με το γλυκύ χαμόγελο και τη μεταλλική φωνή, με νοθεσίες και παράδειγμα, αυτός δε ικανοποιημένος ότι έπραξε το καθήκον προς την Ελλάδα και την Κύπρο, εμείς δε με βαριά την ευθύνη της εκτίμησης του έργου ως επιγενόμενοι, αλλά και με τον αποχαιρετισμό των υπερασπιστών στις δύσκολες στιγμές που περνούμε και την ευθύνη που κληρονομούμε.

Στον αποχαιρετισμό ας σταθούμε όρθιοι αγωνιστές όπως εκείνοι μας ήθελαν και από ψηλά μας θεωρούν κατευθύνοντας τις σκέψεις και τα έργα μας όπως εκείνοι οραματίστηκαν και σε μας κληροδότησαν.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΟΚΚΙΝΕΛΗΣ

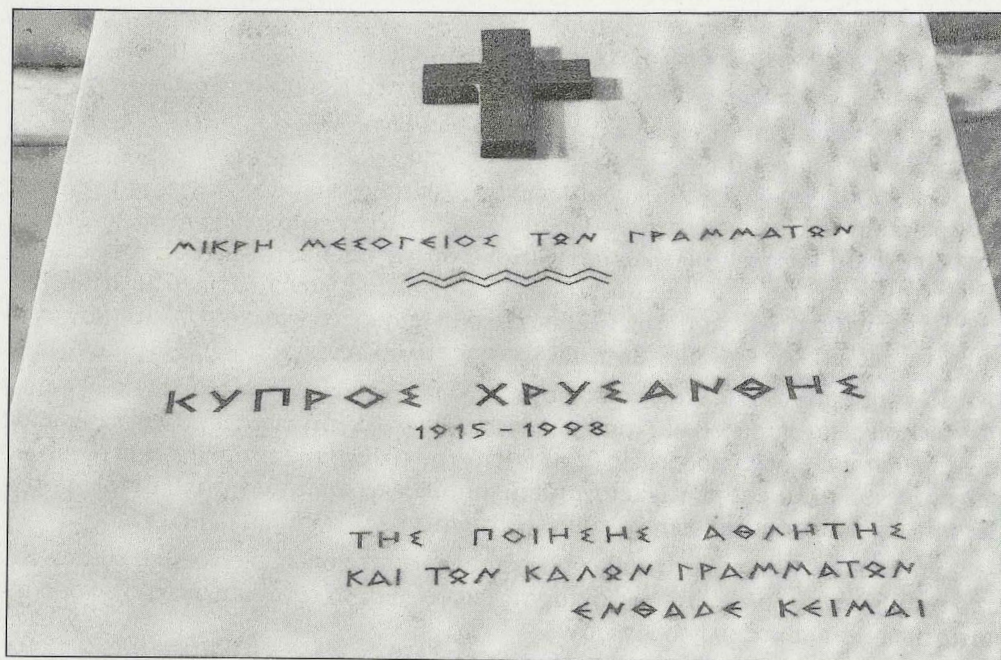
(«ΑΛΗΘΕΙΑ», Τετάρτη 17 Ιουνίου, 1998)

ΣΤΟΝ ΚΥΠΡΟ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Έφυγες γλυκύτετε άνθρωπε, φιλόσοφε, εμπνευστή, δημιουργέ,
 μειλίχια μορφή σαν απ' του Πλάτωνα τα κείμενα βγαλμένη.
 Έφυγες κι ορφανέψαμε οι φίλοι κι οι δικοί σου
 που θαυμαστές του έργου σου
 δικαιολογίες ψάχνουμε παρηγοριά να βρούμε.
 Έζησες σαν πνοή μέσ' απ' τους στίχους σου
 υμνητής ιδανικών, ζωής, αξίας,
 πλάστης του λόγου και της τέχνης γνήσιος.
 Συνειδητά πετάγματα αποτόλμησες
 σε κόσμους ιδεών άνοιξες δρόμους.
 Περήφανη η πατρίδα που σ' ανάστησε
 γιατί πέρα απ' τα σύνορά της
 τρόπαια έστησες λαμπρά που στέκουν να κεντρίζουν
 τις επερχόμενες γενιές ανοίγοντάς τους δρόμους.

T.X.

(«Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ», Παρασκευή 19 Ιουνίου, 1998)

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟΝ ΚΥΠΡΟ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

(Υστατος αποχαιρετισμός για τον αείμνηστο Κύπρο Χρυσάνθη από το Γεώργιο Κ. Ιωαννίδη, αντιπρόεδρο της Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών και της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου).

Έγειρε ο πολύκλωνος, ο πολύφυλλος, με την παχιά σκιά πλάτανος της ελληνικής λογοτεχνίας και των ελληνικών γραμμάτων του νησιού μας και χιλιάδες πουλιά ξεπετάχτηκαν προς τον ουρανό θρηνολογώντας και τότε νιώσαμε κατάβαθα τη μεγάλη μοναξιά μας.

Έντιμε κύριε Πρόεδρε,
Μακαριότητα,

Ο πολυαγαπημένος και πολυσέβαστος απ' όλους μας λογοτέχνης και γιατρός, ο πράος και γαλήνιος, ο μειλίχιος και ευπροσήγορος, ο γλυκύς και ανεξίκακος, ο αεικίνητος και πολυεύσπλαχνος, ο γνωστός σ' όλους μας γιατρός Κύπρος Χρυσάνθης επιστρέφει δικαιωμένος στις αγκάλες του Θεού.

Στηριγμένος στο μυαλό του και τη δημιουργική του φαντασία, υπερήφανος για τις ελληνικές του ρίζες και πιστός στην ορθοδοξία, εξάσκησε με ιδιαίτερη επιτυχία το λειτούργημα του ιατρού και κατέκτησε με τον τίμιο ιδρώτα και την ομολογουμένη αξιοσύνη του μιαν από τις κορυφές της λογοτεχνίας μας. Αποδείξεις ατράντακτες τα 120 και πλέον βιβλία του, τα πολυάριθμα άρθρα, μελέτες, επιστημονικές ανακοινώσεις, η εκδοτική του δραστηριότητα με πολλά περιοδικά και προπαντός η για σχεδόν 40 χρόνια συνεχής έκδοση του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος».

Ακόμα οι πολλές άξιες βραβεύσεις του από την Ακαδημία Αθηνών και άλλες ακαδημίες, από την κυπριακή πολιτεία και από πολλές λογοτεχνικές εταιρείες και ομίλους της Κύπρου και του εξωτερικού. Πρωτοπόρος από τους λίγους ίδρυσε νέους ομίλους, άνοιξε νέους δρόμους σε όλα τα είδη της λογοτεχνίας.

Ως πρόεδρος διοργάνωσε διεθνή και τοπικά συνέδρια, όπως και σειρά αξιόλογων εκδηλώσεων.

Δεν είναι τυχαίο το ότι πολλά βιβλία του έχουν μεταφραστεί σε πολλές – κυρίως ευρωπαϊκές αλλά και άλλες γλώσσες – και ότι η φήμη του ξεπέρασε τα στενά όρια της μικρής πικρής μας πατρίδας.

Ο μεγάλος Κύπρος Χρυσάνθης, εδέσποσε για ολόκληρη πεντηκονταετία των λογοτεχνικών μας δρωμένων.

Πολυσεβέστατε και πολύκλαυστέ μας γιατρέ,

Οι Κυριακές ήταν οι αγαπημένες σου μέρες στη Λευκωσία. Κυριακή απόγευμα από τη Λευκωσία σε ξεπροβοδίζουμε οι για χρόνια στενοί σου συνεργάτες, οι φίλοι σου και οι γνωστοί σου στο στερνό σου ταξίδι. Ο καθένας και όλοι μας μ' ένα καλό λόγο ν' ανθίζει στα χείλη για το γιατρό, το λογοτέχνη, το δάσκαλο και προπαντός τον άνθρωπο. Λόγο κακό δεν θ' ακούσεις από κανένα, πολυαγαπημένε μας γιατρέ. Γιατί ήσουν πάντα αληθινά μεγάλος, σοφός πατέρας, τρυφερός σύζυγος και πρότυπο οικο-

γενειάρχη. Ευτύχησες να έχεις σύζυγο αγαπημένη την πολυσέβαστη Λούλλα, μούσα σου και αληθινό αποκούμπι σε ώρες δύσκολες και ευτυχία αληθινή σε ώρες γαλήνης. Ευτύχησες να δεις τα παιδιά σου αποκατεστημένα, λαμπρούς επιστήμονες που σου χάρισαν ανειπώτες χαρές, προπαντός με τα εγγόνια σου.

Με δικούς σου στίχους σε αποχαιρετούμε όλοι μας:

*Φίλε των άλλων ημερών μας, στο καλό!
Τα γράμματα ν' ανθίζουνε στο δρόμο σου
ως ανεβαίνεις τα οροπέδια του Θεού.*

Εκ μέρους της Ε.Κ.Σ. και της Ε.Ε.Λ.Κ. καταθέτω τα ολάνθιστα τούτα στεφάνια, τα τόσο ταιριαστά με τ' όνομά σου, σ' ένδειξη μεγάλης εκτίμησης και αγάπης. Γαίαν έχοις ελαφράν, αλησιμόνητε λογοτέχνη και φίλε αγαπημένε Κύπρο Χρυσάνθη.

(«ΑΛΗΘΕΙΑ», Σάββατο 20 Ιουνίου 1998)

[Το κείμενο γράφτηκε για να εκφωνηθεί κατά την κηδεία του Κύπρου Χρυσάνθη, οι επίσημες όμως διευθετήσεις της κηδείας δεν το επέτρεψαν]

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

Το Συμβούλιο του Πανεπιστημίου Κύπρου κατά την πρώτη Τακτική Συνεδρία του με τη νέα του Σύνοψη στις 23 Ιουνίου 1998, τήρησε μονόλεκτη σιγή τιμής και μνήμης για τους εκλιπόντες ανθρώπους του πνεύματος, Νίκο Κρανιδιώτη, Ευγενία Παλαιολόγου-Πετρώνδα, Κύπρο Χρυσάνθη και Ανδρέα Χριστοφίδη.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Όταν πεθαίνει κάποιος, συνηθίζουμε να επισημαίνουμε την απώλειά του ως πώληση της κοινωνίας μας. Τούτο, όμως, αποτελεί κυριολεξία για την απώλεια του μ. Κύπρου Χρυσάνθη. Η απουσία του μειώνει το πνευματικό δυναμικό της Κύπρου, αν όχι και του Ελληνισμού. Ένας άνθρωπος αεικίνητος, ζωντανός, δημιουργικός, οργανωτικός, κοινωνικός.

Πέρα από το καθαρά ατομικό – τεράστιο – συγγραφικό του έργο, τόσο πλούσιο και ποικίλο όσο κανενός άλλου στην Κύπρο, σημάδεψε επί 5-6 δεκαετίες το πέρασμά του με ποικίλη δράση. Πνευματική πολιτιστική δράση σε σωματεία και οργανώσεις, εκδόσεις, ενθάρρυνση και διευκόλυνση άλλων να γράφουν, να εκδίδουν, εξεύρεση χορηγών για πνευματικό έργο, είναι μερικοί από τους τομείς δράσης του. Πολλοί οφείλουν τη δημόσια εμφάνισή τους με κείμενα, στον Κύπρο Χρυσάνθη. Πρωτοστάτησε στο να τιμηθούν άνθρωποι είτε των γραμμάτων είτε χορηγοί πνευματικών εκδηλώσεων.

Τον θυμάμαι, τον βλέπω και με το χιούμορ του και με τα φιλικά πειράγματά του και με τη δηκτική κριτική του, προπαντός όταν μιλούσε μ' εμπιστοσύνη, να εκφράζει

γνώμη, να έχει εισηγήσεις, ν' ασκεί κριτική για ένα σωρό πράγματα και καταστάσεις και πρόσωπα, όταν τέτοια κριτική δεν ήταν απλό πράγμα. Τον βλέπω ακόμη να μπαίνει και να βγαίνει σε γραφεία, σχολεία, ιδρύματα, να φέρνει το περιοδικό του, ένα βιβλίο, να ζητά μια συνεργασία, να κάνει μια εισήγηση, να εξευρίσκει χρήματα για μια έκδοση, για μια πνευματική εκδήλωση. Επί δεκαετίες συνεργαζόταν, πρωτοστατούσε, οργάνωνε, έγραφε – προπαντός έγραφε – είχε την ευθύνη για εκδόσεις, εξεύρισκε συνεργασίες, οργάνωνε εορτασμούς, τιμητικές εκδηλώσεις. Προσωπικά έγραφα αρκετά πράγματα, έκανα διαλέξεις, συνεργάστηκα σε εκδηλώσεις ύστερα από δική του προτροπή, επιμονή και διευκόλυνση. Τον μακαρίζω, τον ευχαριστώ, τον ευγνωμονώ, θα τον θυμώμαι πάντα.

Κέντρο της σκέψης και της δράσης του η Ορθοδοξία και προπαντός ο Ελληνισμός, η ιστορία και παράδοση του τόπου μας και του Ελληνισμού γενικά, μεγάλοι ήρωες, συγγραφείς, λογοτέχνες, πνευματικοί εργάτες. Δεν άφηνε να του ξεφύγει τίποτε, ιδίως όταν έβλεπε ή διαισθανόταν ότι κάποιος ήθελε να δώσουν άλλο νόημα, να μειώσουν κάτι από τα πιο πάνω.

Γιατρός, καθηγητής, σχολίατρος επηρέασε την αγωγή υγείας επί μισό αιώνα και την εκπαίδευση γενικότερα ως συνεργάτης σοβαρός και με δική του γνώμη στο Παγκύπριο Γυμνάσιο του αείμνηστου γυμνασιάρχη Κωνσταντίνου Σπυριδάκι, τον οποίο τιμούσε απέραντα και όταν ακόμη διαφωνούσε μαζί του. Το αν ήταν πρωτοποριακός, αν είχε προοδευτικές ιδέες και αν αναλάμβανε πρωτοβουλίες δεν πρέπει να εξάγεται από σύγκριση με τα σημερινά δεδομένα, αλλά με εκείνα της τότε εποχής. Ως καθηγητής είχε προσέγγιση φιλική μάλλον με τους μαθητές του, έστω και αν το μάθημά του δεν ήταν ιδιαίτερα αγαπητό, δεν είχε μεγάλη σημασία. Είχε χιούμορ, έκανε αστεία, ήταν «ανοικτόμυαλος» για την εποχή.

Μια ιδιαιτερότητα του Χρυσάνθη ήταν η απλότητα παρόλη τη φήμη και δόξα που είχε αποκτήσει. Ήταν προσγειωμένος, απλός, φιλικός, ζούσε και δημιουργούσε μέσα στον κόσμο, δεν «πήραν ποτέ τα μυαλά του αέρα», όπως συμβαίνει με ένα σωρό λογοτεχνίσκους. Δεν ήταν ο λόγιος ούτε ο λογοτέχνης ο απομονωμένος, ο αφ' υψηλού, ο οϊματίας. Ήταν, να το επαναλάβω, απλός, καταδεκτικός, ήρεμος, υπεύθυνος. Ποτέ δεν «το πήρε πάνω του», επειδή ήταν σπουδαίος, ότι έγραφε τόσα έργα, όπως κάνουν πολλοί άλλοι, πολύ κατώτεροι, στην Κύπρο. Ήταν μετριοφρων, αποδεχόταν τους άλλους, γι' αυτό και ήταν αγαπητός, είχε τόσους φίλους. Πέρασε αθόρυβα, όμως δε θα ξεχαστεί ούτε εύκολα ούτε σύντομα, γιατί θα τον κρατεί στην επιφάνεια και στη μνήμη το πλούσιο, ποικίλο έργο του, οι πράξεις του, η καλοσύνη του.

Αυτός ο χαρακτήρας του, αυτός ο τρόπος ζωής, οι σχέσεις του τον βοηθούσαν και στο έργο του. Συνελάμβανε τα μηνύματα, διέβλεπε, ζούσε τις ανάγκες και τα προβλήματα, ήταν κοντά στους ανθρώπους, για τους οποίους και από τους οποίους είναι η λογοτεχνία. Αυτό του έδινε μια ενημερότητα, μια φρεσκάδα, μια έμπνευση.

Ευτύχησε όμως ο Χρυσάνθης, εκτός από το φυσικό προικισμό του, να έχει και σύζυγο που το βοηθούσε, τον κατανοούσε, εκτιμούσε όσα και κείνος εκτιμούσε και αναδείκνυε. Πνευματικός άνθρωπος και η κ. Λούλλα από την οικογένεια και την εκπαίδευση και αγωγή της συνεργαζόταν σε πολλά, στεκόταν πάντα δίπλα του και αυτή, χωρίς ψευτοεγωισμούς και φαντασίες. Όλη αυτή η αξία και προσφορά του αναγνωρίστηκε

και τιμήθηκε ποικιλότροπα και πολλαπλά – υπάρχουν όμως πάντα περιθώρια – όσο ζούσε, τιμήθηκε και με τη δημόσια ταφή του. Το έργο του όμως είναι τεράστιο και δίνει πολλά θέματα σε μελετητές, κυρίως τους φοιτητές του Πανεπιστημίου, για διδακτορικές και άλλες εργασίες. Υπάρχουν δημοσιεύματα πολλά σκόρπια που αξίζει να συλλεγούν. Η εποχή στην οποία έζησε και δημιούργησε ο Χρυσάνθης είναι πολύ σημαντική με πολλές μεταπτώσεις, πλούσια σε γεγονότα, αλλά και από καθαρά λογοτεχνική άποψη ως μακροχρόνια παρουσιάζει εξέλιξη. Ευκαιρία για τους μελετητές αλλά και χρέος προς τον ίδιο. Τα σωματεία του ασφαλώς δεν τον ξεχνούν, ώρα και για το Πανεπιστήμιο. Ο Κύπρος Χρυσάνθης θα τιμάται όμως με τον καλύτερο τρόπο στη μνήμη και την καρδιά των πολυάριθμων εκτιμητών του, θα τον κρατούν παρόντα επί πολλά πολλά χρόνια οι πράξεις του και το πλούσιο, ποικίλο και αξιόλογο γραπτό του έργο.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

(«Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ», Δευτέρα 29 Ιουνίου 1998)

ΑΜΑΡΑΝΤΟ ΣΤΕΦΑΝΙ ΣΤΟΝ ΚΥΠΡΟ ΧΡΥΣΑΝΘΗ (Από τα ποιητικά του λουλούδια)

Ο Κύπρος Χρυσάνθης δε βρίσκεται πια ανάμεσά μας. Τον πήρε ο πανδαμάτορας χρόνος και τον σήκωσε ψηλά στ' άσπρα φτερά της αιωνιότητάς του. Η Κύπρος έχασε πρόσφατα ένα άξιο τέκνο των γραμμάτων της, που τα υπηρέτησε πιστά πάνω από μισό αιώνα. Δυσαναπλήρωτο το κενό που άφησε για την πολιτιστική κίνηση και πνευματική ανέλιξη του τόπου μας. Άνκαι μας κατέλιπε ένα ογκώδες και πληθωρικό έργο και μας κληροδότησε μια πλούσια παρακαταθήκη εκλεκτών βιβλίων, που εξακτινώνονται σ' όλα ανεξαίρετως τα είδη της λογοτεχνίας μας, ωστόσο ο χαμός του είναι μια σημαντική απώλεια για τα δημιουργικά μας δρώμενα και μια έλλειψη περαιτέρω ανεκτίμητης προσφοράς. Γι' αυτό το λόγο πρέπει να σπεύσουμε, όχι απλώς να περισώσουμε και να συντηρήσουμε τη μνήμη του με τιμητικά φιλολογικά μνημόσυνα, αλλά να εγκύψουμε από την αρχή βαθιά μέσα στο έργο του. Του το χρωστούμε όλοι εμείς οι παρόντες που τον ζήσαμε από κοντά κι οι άλλοι που δεν πρόλαβαν να τον μελετήσουν ακόμα, καθώς κι οι επερχόμενες γενιές των παιδιών και των απογόνων μας, σαν ελάχιστο ανεξόφλητο χρέος για τον άντρα που έδωσε ώθηση και αναβάθμιση ποιοτικά με την πολυσχιδή του δράση, τον κόσμο της μικρής μας νήσου. Η σφραγίδα της αριστοτεχνικής του γραφίδας και της γλαφυρής του σμίλης θα μείνει για πάντα ανεξίτηλη, κοινό κτήμα εσαεί. Ιδιαίτερα, όμως, για μας που θα τον θυμούμαστε αγέραστο κι αιώνιο έφηβο, γιατί μας μίλησε κατευθείαν στην καρδιά και στο νου, θα μείνει ολοζώντανος μέσα μας ο ωραίος, απέραντος λόγος του κι η έντονη παρουσία του, μια παρηγοριά και μια δύναμη για τα κατοπινά μας χρόνια. Του το υποσχόμαστε απαρέγκλιτα χωρίς την ανάγκη ανανέωσης της συμφωνίας πως θ' αντλούμε συνεχώς από το παράδειγμα της αφειδώλευτης πνευματικής δωρεάς του προς τους συμπατριώτες του, της ακαταλόγητης εργατικότητάς του και της ανυποχώρητης κατάφασής του σ' ό,τι πιο ανθρώπινο, πιο γνήσιο, ανώτερο και άφθαρτο έχει να προσφέρει η γήινη ζωή μας.

Πάντα θα 'χουμε φυλαγμένο στα μύχια της σκέψης μας αυτό που σαν συμπέρασμα βγαίνει αβίαστα μέσα από το πολύτομο και πολυσέλιδο έργο του. Πως το ταλέντο από μόνο του δε φτάνει όσο αμίμητο κι αξεπέραστο κι αν αποδεικτεί. Για να υπερβεί τα όρια της προσωπικής ικανοποίησης ή της ατομικής φιλοδοξίας και να γίνει καρπός ώριμος και εύχυμος συλλογικής και ανθρωπιστικής προσφοράς, χρειάζεται επιμονή και θέληση και μόχθος πολύς. Τ' όνειρο της σύλληψης και τ' όραμα της ιδέας δεν είναι αρκετά, αν δε μεταπλαστούν στη ζώσα ύλη μιας υπαρκτής, αληθινής δημιουργίας. Ο πολυαγαπημένος μας Κύπρος Χρυσάνθης, το τεκμηρίωσε περίτρανα τούτο το σκεπτικό ανάγοντάς το σε πρότυπο ήθους και βιωματικό συγγραφικό κανόνα. «Μουσικήν ποίει και εργάζου», μας προτρέπει ο Πλάτωνας από τα αρχαιότατα χρόνια. Και ο αείμνηστός μας και μακαριστός Κύπρος Χρυσάνθης όχι μόνο «μουσικήν εποίει», θιασώτης θερμός και υψιπετής λάτρης των Μουσών, αλλά και όταν εργαζόταν δεν ασκούσε ένα απλό βιοποριστικό επάγγελμα. Όντας ένας ευσυνείδητος γιατρός κι ένας υπεύθυνος λειτουργός του Ιπποκράτη, δε θεράπευσε μονάχα ασθενείς και δίδαξε Υγιεινή σε σχολεία της Κύπρου, αλλά η Ιατρική του στάθηκε μια άλλη καλή του Μούσα, που του χάρισε ανεξάντλητες πηγές έμπνευσης.

Αφορμήσεις, ακόμα και εύφλεκτα εναύσματα, για τις υπέροχες και πολύπλευρες συγγραφικές του επιδόσεις, πήρε από παντού. Ποικιλώνυμοι χώροι και διάφοροι τύποι συνανθρώπων του, ανάμεσα στους οποίους εκινείτο διαρκώς, του αναζωπύρωναν και του φτέρωναν την αεικίνητη σκέψη. Γιατί δεν ήταν αποκλειστικά εγκλωβισμένος και μοναχικά παριχαρακωμένος μέσα στους άψυχους τοίχους του γραφείου του.

Περιδιάβαζε και γυρόφερνε παντού, για να ακούσει και να μάθει, να εμπνευστεί και να δημιουργήσει. Για την πολιτιστική, την πνευματική, την κοινωνική και την εκδοτική του δράση δε θα κάναμε λόγο εδώ, γιατί έχουν γραφτεί μέχρι τώρα πολλά και θα συνεχίσουν να γράφονται στο μέλλον. Ούτε και θα ονομάσουμε όλα τα είδη της Πεζογραφίας, στα οποία με ξεχωριστό ζήλο επιδόθηκε εμπλουτίζοντας τη λογοτεχνική μας παραγωγή. Άλλο είναι το χρέος μας εδώ, από το να αναφερθούμε στις μεταφράσεις, στα θεατρικά του έργα, τις επιστημονικές του μελέτες και τις Ανθολογίες του. Αυτά, οπωσδήποτε, χρήζουν ειδικής μελέτης από τους ενδιαφερομένους και εκτιμητές του έργου του. Ήδη έχουν γίνει μέχρι τώρα πάμπολλες κριτικές παρουσιάσεις και αναλύσεις του πολύπτυχου έργου του και θα εξακολουθήσουν, για να το αγκαλιάσουν ακόμα περισσότερο. Σ' αυτή τη σύντομη αναφορά μας, ας θυμηθούμε μονάχα τον ποιητή Κύπρο Χρυσάνθη. Γιατί πάνω απ' όλα η ποιητική του φυσιογνωμία επικράτησε στους πολλούς και έτσι καθιερώθηκε στους περισσότερους συμπατριώτες του. Ο ποιητής Κύπρος Χρυσάνθης. Ο ποιητής που με ξεχωριστή φωνή τραγούδησε τον τόπο του, το γενέθλιο χώρο αλλά και «μ' ελληνικά φωνήεντα» και σ' όλα τα μέτρα και τους ρυθμούς έπαλλε σαν άλλος ραψωδός και αιδός τη μητέρα Ελλάδα. «Ο πιο Ελληνικός, ίσως, από τους Κύπριους ποιητές» και «ο χρυσορράς ποιητής της Κύπρου», κατά τον αείμνηστο επίσης Κώστα Προυσή, άφησε βαθιά τ' αχνάρια του στο ποιητικό μυρωμένο χώμα της ιδιαίτερης του πατρίδας και στους πλατιούς γαλάζιους ορίζοντες της ελληνικής γης.

Δεν απομένει, λοιπόν, σήμερα σε μας παρά να τον τραγουδήσουμε με τους δικούς του μελωδικούς στίχους καταθέτοντας το αμάραντο στεφάνι της ευγνωμοσύνης και της ευχαριστίας μας στο νιόσκαφτο τάφο του, πλεγμένο με τα δικά του αθάνατα ποιη-

τικά λουλούδια:

«Κύριε Θεέ, της όποιας πίστης, σε αντικρίζω
 με μάτι που μυρίζει Κύπρο
 κι ανθό πορτοκαλιάς.
 Η χάρη Σου αν θελήσει
 παρακαλώ, μη μου στερήσεις
 την άδεια να συνθέτω στίχους
 από χαλκό κι ανθό της Κύπρου»

(Παράκληση)

«Βασιλικό το χέρι μας το χώμα ας ετοιμάσει
 νεκρούς να μας δεχτεί.
 Ετούτη η γη μάς γέννησε, μας έχει ετούτη πλάσει
 τ' αντρίκιο μας κορμί.
 Τους στοχασμούς μας ζύμωσε μ' ένα περίσσιο χώμα
 σαν άνθος στοχασμούς.
 Γιατί να πάμε σ' άλλη γη ν' αφήσουμε το σώμα
 και τους συλλογισμούς;»

(Επιστροφή).

«Αναχωρώ για μιαν ανέσπερη εποχή
 πιο πέρα από τ' ανθρώπινα κι ευωδιαστά ακρωτήρια
 Έχω εξαντλήσει το κεφάλαιο της ζωής προσεκτικά
 με τη φιλία στ' αριστερό μου αυτί.
 Ελπίζω στις μεγάλες συναντήσεις
 ακόμα στου άκτιστου φωτός την ευφροσύνη
 απλός της ποίησης εραστής και των καλών Γραμμάτων»

(Ελπίζω)

Άνοιξε η μέρα τα φτερά της, όπως είχε τραγουδήσει «Από τον εξώστη της γης», και ξεκίνησε με φόρα αγγελική για το αιώνιο ταξίδι του ένας μεγάλος ποιητής της Κύπρου. Και είχε δίκαιο να 'ναι ευτυχισμένος στη ζωή του με τη σκέψη της οριστικής αναχώρησής του. Εκεί που βρίσκεται τώρα, λυτρωμένος και γαλήνιος, είναι η αιωνιότητα και η αθανασία. Είναι η ευφροσύνη του άκτιστου φωτός κι η ανέσπερη εποχή πέρα από τ' ανθρώπινα.

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ

(«Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ», Πέμπτη 30 Ιουλίου 1998)

ΠΕΝΘΗ

Ο Κύπρος Χρυσάνθης, ο πρᾶος ακούραστος δημιουργός, ο ευλαβής χριστιανός, ο υπέροχος Έλληνας, ο αγαπητός συνεργάτης και φίλος που με το πολύπλευρο πνευματικό του έργο τίμησε την Κύπρο και τον Ελληνισμό ολόκληρο, δεν υπάρχει πια. Έφυγε αυτό το καλοκαίρι κι ορφάνεψε με το μισέμο του την Κύπρο και την Ελλάδα. Ένας πολυβραβευμένος ποιητής (πρόσφατα τιμήθηκε και με το «Λογοτεχνικό Βραβείο των Δέκα» το 1997), που η ποίησή του ήτανε μια «ιερή μανία» σταλμένη από τις μούσες. Ο εσωτερικός ενθουσιασμός και η δύναμη της ποιητικής ψυχής του αποτελούσαν την ποιητική έμπνευσή του που ανύψωσε προς τα υπεραισθητά και υπερκόσμια, τα μεγάλα και τα αληθινά το πνευματικό πρόσωπο της Κύπρου και του ευρύτερου Ελληνισμού. Η έμπνευσή του ήτανε ο σπινθήρας της ποιητικής του ψυχής που στη συνέχεια συντηρούσε τις ρίζες και τροφοδοτούσε το δέντρο της ελληνικής ψυχής της Κύπρου.

Στο πεζογραφικό του έργο ο Κύπρος Χρυσάνθης με σαφήνεια και διαύγεια ύφους αφήνει κάτω από τις λέξεις καθαρές τις ιδέες του καθώς περιγράφει τη γλυκειά πατρίδα Κύπρο, την ιστορία, τις παραδόσεις, τις μνήμες, αλλά και την ανεπανάληπτη μαγεία της ειρηνικής εποχής της. – Σημαντικότερο το θεατρικό του έργο με το οποίο επεδίωξε και πέτυχε τον ψυχικό ευγενισμό, την ανάταση και εξύψωση της ανθρώπινης ύπαρξης. – Ως κριτικός βοήθησε τη λογοτεχνική και επιστημονική έρευνα, ενώ παράλληλα θεμελίωσε στην Κύπρο την παιδική λογοτεχνία. – Η πνευματική κίνηση στην Κύπρο οφείλει πολλά στον Κύπριο Χρυσάνθη. Παράλληλα με το πλούσιο εκδοτικό του έργο ο Κύπρος Χρυσάνθης εξέδιδε το περιοδικό «Πνευματική Κύπρος» από το 1960. Συγχρόνως προΐστατο και προήδρευε σ' όλα σχεδόν τα πνευματικά σωματεία της Κύπρου αυτά που με τη σειρά τους διαμόρφωναν το πολιτιστικό γίγνεσθαι στην Κύπρο και πρόβαλλαν παράλληλα την Κύπρο στο εξωτερικό. – Το Δεκέμβρη του 1995 του απονεμήθηκε το Αριστείο Γραμμάτων από την Κυπριακή Δημοκρατία. Προτάθηκε επίσης για το Βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας από το Κυπριακό Κέντρο ΠΕΝ και από ομάδα πνευματικών ανθρώπων στην Ελλάδα.

Ο πνευματικός άνθρωπος Κύπρος Χρυσάνθης για 61 τώρα χρόνια με εργατικότητα, με αγάπη και υπευθυνότητα υπηρέτησε το λόγο και κατώρθωσε να καταξιωθεί ως μια από τις σημαντικότερες μορφές της λογοτεχνίας μας. Κατάφερε «την Κύπρο να διδάξει / σε γλώσσα πανανθρώπινη / στα ελληνικά» και να πει στον Κύριο της ποίησης «Κύριε της ποίησης, εγκαταλείπω κάθε ιδέα / με πανανθρώπινες φτερούγες, που κοιμίζουν / τους ανυπότακτους ρυθμούς.

«Παίδες Ελλήνων, χρέος σας μόνο η Ελευθερία».

Αιωνία σου η μνήμη, αγαπημένε μας Κύπριο Χρυσάνθη.

ΝΙΚΗ ΛΑΔΑΚΗ-ΦΙΛΙΠΠΟΥ

(«ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΣΚΕΨΗ», Ιούλιος-Αύγουστος 1998)

ΧΑΡΑΓΜΑΤΑ Γιὰ τὸν Κύπρο Χρυσάνθη

Ὁ Κύπρος Χρυσάνθης ἀνήκει πιά στὴν ἱστορία. Ἡ πληθωρική καὶ αὐθόρμητη προσωπικότητά του σταμάτησε νὰ πρωτοστατεῖ στὴν πνευματικὴ ζωὴ, ἀφοῦ ἐμπλούτισε τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα τῆς Κύπρου μὲ ἓνα τεράστιο σὲ ὄγκο καὶ ποιότητα πνευματικὸ ἔργο. Ἐνα ἔργο πολυσύνθετο, ἑλληνοκεντρικὸ καὶ σὲ πλείστους τομεῖς πρωτοποριακό. Ὁ Κύπρος Χρυσάνθης ὑπῆρξε ὁ πολυγرافότερος συγγραφέας τῆς Κύπρου. Στὰ ἐξήντα τόσα χρόνια τῆς συγγραφικῆς του δράσης, μᾶς ἄφησε περισσότερα ἀπὸ ἑκατὸν πενήντα μικρὰ καὶ μεγάλα βιβλία, λογοτεχνικά, λαογραφικά καὶ ἐπιστημονικά. Δὲν ὑπῆρξε τομέας τῆς λογοτεχνίας μὲ τὸν ὅποιο δὲν ἔχει ἀσχοληθεῖ. Ποίηση, πεζογραφία, θέατρο, παιδικὴ λογοτεχνία, λογοτεχνικὴ κριτικὴ.

Παράλληλα μὲ τὸ τεράστιο αὐτὸ συγγραφικὸ ἔργο ὁ Κύπρος Χρυσάνθης ἐξέδιδε ἀπὸ τὸ 1960 ὡς τὶς παραμονὲς τοῦ θανάτου του καὶ τὸ μακροβιότερο κυπριακὸ λογοτεχνικὸ περιοδικὸ τὴν «Πνευματικὴ Κύπρος». Γιὰ περισσότερο ἀπὸ μιὰ γενεά, ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος» ἀποτελοῦσε γιὰ τοὺς Κυπρίους λογοτέχνες, παλαιότερους καὶ νεότερους, πηγὴ ἐνημέρωσης καὶ ἓνα συνεχὲς κίνητρο γιὰ πνευματικὴ δημιουργία. Ἀποτελοῦσε ὁμως καὶ μιὰ γέφυρα ἐπικοινωνίας ἀνάμεσα στοὺς κυπριακοὺς καὶ τοὺς ἑλλαδικοὺς λογοτεχνικοὺς κύκλους. Πολλοὶ Κύπριοι συγγραφεῖς ἔγιναν γνωστοὶ στὸ ἑλληνικὸ κοινὸ μέσω τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» καὶ ἀντίστροφα.

Ὁ Κύπρος Χρυσάνθης διαδραμάτισε παράλληλα πρωτεύοντα ρόλο στὴν ἀνάπτυξη τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ κίνησης στὴν Κύπρο. Ὑπῆρξε ὁ ἐκδότης πολλῶν ἐπιστημονικῶν καὶ λογοτεχνικῶν βιβλίων, ἐπετηρίδων καὶ περιοδικῶν καὶ διατέλεσε Πρόεδρος ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν σὲ τρία ἀπὸ τὰ σημαντικότερα πνευματικὰ Σωματεῖα τῆς Κύπρου, τῆς «Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν», τοῦ «Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου» καὶ τῆς «Ἐθνικῆς Ἐταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν Κύπρου». Ὑπὸ τὴν ιδιότητά του αὐτὴ ὀργάνωσε δεκάδες πνευματικῶν ἐκδηλώσεων καὶ συζητήσεων.

Γιὰ τὸ τεράστιο αὐτὸ ἔργο καὶ τὴ συνεχῆ του παρουσία στὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ κίνηση τῆς Κύπρου ὁ Κύπρος Χρυσάνθης δικαίως δύναται νὰ χαρακτηρισθεῖ ὡς ὁ «στυλοβάτης» τῆς πνευματικῆς ζωῆς στὴν Κύπρο κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετίες. Ἀκόμη καὶ μὲ τὸν θάνατό του θὰ συνεχίσει γιὰ πολὺν ἀκόμη καιρὸ νὰ ὑποκινεῖ τοὺς νεότερους σὲ πνευματικὴ δημιουργία, ἐπειδὴ ἡ ἀναπλήρωση τοῦ μεγάλου κενοῦ ποῦ δημιουργήθηκε στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Κύπρου θὰ χρειασθεῖ πολλὲς δημιουργικὲς προσπάθειες καὶ πνευματικὲς ἀναπροσαρμογές.

Ἐνώσω ζοῦσε ὁ Κύπρος Χρυσάνθης ἔτυχε πολλῶν βραβείων καὶ διακρίσεων στὴν Κύπρο καὶ τὴν Ἑλλάδα, ἐνῶ γιὰ τὸ ἔργο του γράφτηκαν πολλὲς μελέτες καὶ κριτικές. Ἡ ὀλοκλήρωση τῆς ἐπίγειας ζωῆς του δίνει τὸν λόγο στὴν ἱστορία γιὰ μιὰ πλήρη ἀξιολόγηση τῆς μεγάλης πνευματικῆς του προσφορᾶς.

Τὸν Κύπρου Χρυσάνθη θὰ τὸν θυμᾶμαι πάντα μὲ βαθεῖα συγκίνηση. Γιατὶ ἡ καλὴ τύχη μ' ἔφερε νὰ τὸν γνωρίζω ἀπὸ παιδί. Καθηγητὴς μου ἀγαπητὸς στὸ Παγκύπριο, φίλος ἀργότερα καὶ καταξιωμένος ποιητὴς, στρατευμένος σ' ὅλες τὶς πνευματικὲς ἐπάλλξεις τοῦ νησιοῦ, εὐχαρὶς καὶ κοινωνικός, ἦταν παντοῦ μιὰ συγκλίνουσα καὶ ὀδηγητικὴ παρουσία. Πάνω ἀπ' ὅλα ὁμως ὑπῆρξε γιὰ σαράντα σχεδὸν χρόνια ὁ ἔμπνευστὴς καὶ ἐκδότης τοῦ μηνιαίου λογοτεχνικοῦ περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Κύπρος», ποὺ τιμήθηκε ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Περιοδικὸ ποὺ κράτησε τὸν παλμὸ τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς Κύπρου ὀρθιο καὶ καλλιέργησε τοὺς δεσμοὺς τοῦ νησιοῦ μὲ τὸ πνευματικὸ μας κέντρο ἀκατάλυτους. Μέσ' ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ προβλήθηκε ὅλο τὸ φάσμα τῆς λογοτεχνίας κι' ἔδωσαν ἐκεῖ τὸ παρὸν τοὺς διακεκριμένοι λογοτέχνες καὶ στοχαστὲς. Τὸ πολυσχιδὲς πνεῦμα τοῦ γιατροῦ Κύπρου Χρυσάνθη ἀγκάλιασε ὅλους σχεδὸν τοὺς χώρους τῆς λογοτεχνικῆς ἔκφρασης, τὴν ποίηση, τὸ διήγημα, τὸ θέατρο, τὴν κριτικὴ κι' ἐπεκτάθηκε σ' ἐπιστημονικὲς ἔρευνες στὴν ἰατρικὴ καὶ τὴ λαογραφία. Ἡ ἀπουσία του τώρα μᾶς στερεῖ τὸ πρόσωπο καὶ τὸν δημιουργό. Τὸ ἔργο του μένει.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Ὁ πολυγραφώτατος γιατρὸς καὶ ποιητὴς Χρυσάνθης, φερώνυμος τῆς Κύπρου μας, εἶχε βγεῖ μὲ τὸ τελευταῖο ποιητικὸ βιβλίο του «Στὸν ἑξώστη τῆς γῆς», λὲς καὶ ἦταν ἀποφασισμένος ἢ νὰ εἶχε κιόλας προφητικὰ μονάχος του ἀντικρύσει τὸ πέταγμά του στὴν πέρα ὄχθη. Ἀειθαλὴς ὁ Κύπρος Χρυσάνθης μετακόμισε λάμποντας στὴν παραλία ἐκεῖνη, ὅπου κατοικεῖ μονίμως τὸ φῶς τῆς ἐλευθερίας, γιὰ νὰ μὴν πληγώνεται ἢ εὐαίσθητη ποιητικὴ ψυχὴ του.

Εἶναι χαρακτηριστικὴ ὄντως ἡ ἐπίκλησή του πρὸς τὸν «Χριστὸ Ἐλευθερωτὴ», νὰ «μεταγγίσει στὴν Κύπρου τῆς θυσίας τὸ αἷμα». Ἐκεῖνος ποὺ ντρεπόταν γιὰ τὴν ἐπίγεια φτώχεια μας, βλέπει ἕναν πλοῦτο στὴ φιλία, ποὺ τοῦ φαίνεται πῶς εἶναι λάμψη ἀπ' τοῦ Θεοῦ τὸ πρόσωπο.

Ὁ Κύπρος Χρυσάνθης πῆρε-κατὰ τὸ λόγο καὶ τὴν ἐπιθυμία του – ἕνα λουλούδι καὶ πῆγε νὰ ζήσει σὲ οὐράνια γειτονιά.

Καλὸ ταξίδι, καλὲ καὶ ἀλησμόνητε φίλε!

Π.Β. ΠΑΣΧΟΣ

Ὁ Κύπρος Χρυσάνθης πρωταγωνίστησε στὴν Κυπριακὴ πνευματικὴ ζωὴ πάνω ἀπὸ ἑξήντα χρόνια. Ἐπιστήμονας, δάσκαλος καὶ λογοτέχνης. Τὸ λογοτεχνικὸ του ἔργο πλουσιώτατο καὶ πολύμορφο. Καταπιάστηκε μὲ ὅλα τὰ εἶδη: ποίηση, πεζογραφία, δράμα, παιδικὴ λογοτεχνία, κριτικὴ. Ἐκδότης ἑνὸς μακρόχρονου λογοτεχνικοῦ περιοδικοῦ, τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου», στὸ ὁποῖο δημοσιεύτηκαν μερικὰ ἀπὸ τὰ πιὸ ἀξιόλογα κείμενα τοῦ κυπριακοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ εὐρύτερου ἑλληνικοῦ λόγου. Ἀκούραστος μέχρι τὰ τελευταῖα του χρόνια θὰ μείνει ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἑλληνοκυπριακοὺς δασκάλους, ποὺ ποτὲ δὲν ἔχασαν τὸν προσανατολισμὸ τους, μ' ὅλες τὶς περιπέτειες, ἀκομὴ καὶ τὶς συμφορὲς ποὺ τοὺς βρῆκαν.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΠΛΗΣΗΣ

Χρόνια τώρα, καθώς στρέφαμε τὸ πνεῦμα μας πρὸς τὴν πολυφίλητη Κύπρο μὲ καρδιά καὶ μνήμη, τὸ βλέμμα σταματοῦσε στὸ εὐγενὲς ἀνάστημα τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη. Ἐστάθηκε ἐπὶ δεκαετίες, αὐτὸς ὁ πολύαθλος, ἓνα σημεῖο ἀναφορᾶς μας, ὄχι μόνο γιατί ἐνσάρκωνε τὴν κυπριακὴ πνευματικὴ φωνὴ στὸ ἀειθαλὲς περιοδικό του «Πνευματικὴ Κύπρος» ἀλλὰ κι ἐπειδὴ μὲ τὴν πολύμορφη πληθωρικότητά του καὶ τὴν ἀεικίνητη παρουσία του ἀναδείχτηκε σε καλλικελάδη ἀηδόνα τῆς ποίησης τοῦ νησιοῦ καὶ συγχρότως σὲ ἀγρυπνο παράγοντα τοῦ πνευματικοῦ του βίου. Φίλος διακριτικὸς καὶ πρόθυμος, πατριώτης καὶ στὴ γλώσσα καὶ στὸ φρόνημα καὶ στὴν πράξη, ἀφήνει ἓνα ἴχνος ἀνεξάλειπτο στὴν νεοελληνικὴ ποίηση καὶ στὴν πνευματικὴ Ἱστορία μας.

ΚΩΣΤΑΣ Ε. ΤΣΙΡΟΠΟΥΛΟΣ

(Περιοδικό «ΕΥΘΥΝΗ», τεύχος 319 - Ιούλιος 1998)

Ο ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΠΕΡΑΣΕ ΣΤΗΝ ΑΘΑΝΑΣΙΑ

Μας ἀφήσε πίσω μια λάμψη, να καταυγάζει στο σύμπαν του νου και της καρδιάς μας, ο μεγάλος Κύπριος δημιουργός ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, και ἔφυγε για την ποθεινὴ πατρίδα της αιώνας μακαριότητας.

Φίλος ἀπὸ 25ετία, συνεργάτης, δάσκαλος καὶ διδαχὸς του λόγου καὶ της Τέχνης, ο ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ἦταν ἡ σημαία της μυριόπαθης Κύπρου μας, που οὔτε ἓνα λεπτό της ζωῆς του δεν ἔπαψε να την υμνεῖ, να μαρτυρεῖ καὶ να συμπάσχει μαζί της.

Το ἔργο του Κύπρου Χρυσάνθη εἶναι τεράστιο. Ἔργο εθνικό, πολιτιστικό, πνευματικό, κοινωνικό. Αὐτὸς ο ἀκατάβλητος γίγαντας του Κυπριακοῦ Πνεύματος, του Ἑλληνισμοῦ καὶ των ἀνθρωπιστικῶν ιδεωδῶν, σφράγισε με τὴ δημιουργικὴ του δράση πάνω ἀπὸ τρία τέταρτα του αἰῶνα τὴν πορεία του κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἦταν ο ἀκοίμητος φάρος της συνείδησης της μεγαλονήσου.

Ἡ κληρονομιά καὶ ἡ διαθήκη που ἀφήσε πέφτει στους ὠμούς ἀξίων Κυπρίων δημιουργῶν που τους στήριξε με ἀγάπη. Ο Κύπρος Χρυσάνθης θα ζεῖ για πάντα.

(«ΝΟΥΜΑΣ», Ιούλιος-Αύγουστος 1998)

ΜΝΗΜΗ

Κύπρο Χρυσάνθη
 Υπερήφανο, λεβέντικο κυπαρίσσι
 Ποιητή της ελληνικής αρετής
 Ρυάκι αλήθειας της γης σου.
 Όμορφε λυράρη της Λευκωσίας και της Αμμοχώστου
 Σιγαλομίλητη πηγή του Ωραίου, του Μεγάλου και τ' Αληθινού.

Χρυσό κλειδί ευλογημένων φθόγγων
 Ροδόφυλλο ακριβό στην ποδιά της ρωμοσύνης
 Υποκινητή πολιτισμού κι ευγενικών προσδοκιών
 Σημαιοφόρε του γαλάζιου
 Αγαπημένη ποιητή κι αγωνιστή, της προκοπής βλαστάρι
 Νέστορα των ρυθμών και της αρμονίας
 Θιασώτη κι αυτουργέ αγώνων ελευθερίας
 Έλθε η ώρα του ευγνώμονα λόγου
 Σίγουρα το φως του άστρου σου δεν έσβησε
 «γύρισε στην αγκάλη των παλιών σου μαθητών
 εκεί στη Λευκωσία με το μαθητικό σκουφί της,
 στη Λευκωσία με το κοντό φουστάνι της
 και τα μαλλιά τ' αχτένιστα, την πάντα νέα».

Εμείς, βρισκόμαστε εδώ
 για να θυμόμαστε
 για να μακαρίζουμε
 για να απορρίπτουμε τον πόνο
 για να ντυνόμαστε το ρούχο της αγάπης
 σαν μνημονεύουμε
 ΚΥΠΡΟ ΧΡΥΣΑΝΘΗ
 αιώνια.

ΝΙΚΗ ΛΑΔΑΚΗ-ΦΙΛΙΠΠΟΥ

(«Ο ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ», Παρασκευή 4 Σεπτεμβρίου 1998)

«ΠΑΡΚΟ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ»

Το Δημοτικό Συμβούλιο Λατσιών, εκτιμώντας το ευρύ λογοτεχνικό έργο και τις πολύτιμες υπηρεσίες στην πνευματική ζωή του τόπου του αείμνηστου Κύπρου Χρυσάνθη, αποφάσισε όπως ονομάσει το πάρκο του Δήμου που εφάπτεται του Γ' Δημοτικού Σχολείου «Πάρκο Κύπρου Χρυσάνθη». Τα εγκαίνια του πάρκου υπολογίζεται να γίνουν τη δεύτερη εβδομάδα του Οκτωβρίου.

(«ΧΑΡΑΥΓΗ», Τετάρτη 16 Σεπτεμβρίου 1998)

ΚΥΠΡΟ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

*Είχε Αγωνία ο Θεός να σε δει
από κοντά
Είχε Αγωνία ο Θεός να σου
σφίξει το χέρι
Στο καλό Δάσκαλε*

ΤΑΣΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

Μυτιλήνη 1-12-1998

Αγαπητή κυρία Χρυσάνθη

Από τις εφημερίδες – και συγκεκριμένα από τον «Νουμά» – πληροφορήθηκα τη βιολογική και μόνο αποχώρηση από δίπλα σας κι απ' ανάμεσα όλων μας του Νέστορα της πνευματικής ζωής της Κύπρου αείμνηστου Κύπρου Χρυσάνθη. Είναι βέβαιο όμως ότι η ηθική και πνευματική παρουσία του θάναι συνεχής. Διέγραψε φωτεινή και φωτίζουσα πορεία στην κοινωνία και στην πνευματική ζωή της Κύπρου και του Ελληνισμού κι αφού έζησε έντιμα και συνεχώς ωφελώντας κι είδε τέκνα τέκνων, έκλεισε, πιστεύω, με συνείδηση ικανοποίησης και ολοκλήρωσης, την επίγεια πορεία του. Επειδή όμως εξακολούθουσε να δημιουργεί και να προσφέρει στο στενό, αλλά και ευρύ περίγυρό του και κυρίως επειδή ήταν ένας αξιαγάπητος λαμπρός άνθρωπος, το κενό που αφήνει φεύγοντας πράγματι είναι αισθητό και αναπλήρωτο.

Έχοντας την τύχη να τον γνωρίσω από κοντά, να συνεργαστώ κατά κάποιο τρόπο μαζί του και να μελετήσω βέβαια το έργο του, θα θυμάμαι πάντα τον ευγενικό, δραστήριο, και καλό άνθρωπο. Κι εσάς, που άξια τον συντροφέσατε όλ' αυτά τα χρόνια.

Δεχθείτε λοιπόν τα θερμά και ειλικρινή συλλυπητήρια, τα δικά μου και της συζύγου μου.

Με βαθειά εκτίμηση
ΠΑΝ. Σ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Μιά ζωή στην ύπηρεσία της Πατρίδας

Στις 7 Ιουνίου 1998 ο Κύπρος Χρυσάνθης, ο βάρδος της Κύπρου, ξαναγύρισε στους Οϊκούς του οὐρανού Πατρός. Ὁ ἐπίγειος κύκλος τῆς ζωῆς του (Λευκωσία 1915-1998) ἔκλεισε μὲ μιὰ κηδεῖα δημοσίᾳ δαπάνῃ μέσα στὸ γενικὸ πένθος τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, ποὺ συναισθανόταν ὅτι εἶχε χάσει τὸν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος, ἔχοντας ὡς ξίφος τὴν πέννα του, διακήρυξε καὶ υπεράσπισε μ' αὐτὴν τὴν ἐθνικὴ ταυτότητα τοῦ λαοῦ του γιὰ περισσότερα ἀπὸ ἐξήντα χρόνια, χωρὶς ποτὲ νὰ περιπέσει στὸν σωβινισμό.

Ἀξέχαστη μοῦ μένει ἡ ἐπίσκεψη ποὺ ἔκανα μαζί του καὶ μὲ τὴ γυναίκα του σ' ἓνα ἀπὸ τὰ τζαμιά στὸν ἐλεύθερο νότο τοῦ Νησιοῦ τὸ 1990. Οἱ Τουρκοκύπριοι τὸ εἶχαν ἐγκαταλείψει, ὅταν, τὸ 1963-1964, ὕστερα ἀπὸ ἀπόφαση ὑπαγορευμένη ἀπὸ ἐθνικὸ φανατισμὸ, ἄφησαν τοὺς τόπους ὅπου ἀποτελοῦσαν μειονότητα καὶ μετέβησαν σὲ περιοχὲς ὅπου ἐπεδίωκαν νὰ ἀποτελέσουν πλειοψηφία, διώχνοντας τοὺς Ἑλληνοκυπρίους καὶ οἰκειοποιούμενοι τὰ σπίτια τους. Ἐνήργησαν μὲ πολεμοχαρῆ διάθεση δημιουργώντας τὸ ζοφερὸ προμήνυμα τῆς μελλοντικῆς προδοτικῆς εἰσβολῆς τῶν Τούρκων στὸ νησί, τὸ 1974.

Ἄνκαι ὀρθόδοξοι, καὶ μονολότι δὲν ὑπῆρχε οὔτε σκιὰ μουσουλμάνου σὲ ἀκτίνα δεκάδων χιλιομέτρων, ἀφαίρεσαν τὰ παπούτσια τους στὸ κατώφλι τοῦ τζαμιοῦ. Γιατὶ νὰ μὴν τοὺς μιμηθῶ; Μπόρεσα ἔτσι νὰ διαπιστώσω ὅτι τὰ τεμένη ποὺ ἐγκαταλείφθηκαν ἀπὸ τοὺς Τουρκοκυπρίους ἦταν, καὶ εἶναι, ἐκ μέρους τῆς ἀκρωτηριασμένης σήμερα Κυπριακῆς Δημοκρατίας, ἀντικείμενο εὐλαβοῦς φροντίδας. Καὶ τοῦτο ἐν ἀναμονῇ τῆς ἐπανασυμφιλίωσης, μέσα στὸ πνεῦμα τῶν ἰδεωδῶν γιὰ τὰ ὁποῖα δυὸ συνδικαλιστές, ὁ Ἕλληνας Κώστας Μισιαούλης καὶ ὁ τούρκος Δερεβίς Ἀλῆ Καβάζογλου, δολοφονήθηκαν μέσα στὸ ἴδιο αὐτοκίνητο τὸ ἀπόγευμα τῆς 11ης Ἀπριλίου 1965. Γιατί, κατὰ τὸν δολοφόνου, ἓναν σωβινιστὴ Τουρκοκύπριο, ἦταν ἔνοχοι, ἐπειδὴ ὑποστήριζαν τὴν ἀρμονικὴ συμβίωση τῶν δυὸ Κοινοτήτων ἀπὸ μιὰ μόνου σημαία, σὲ μιὰ χώρα ποὺ, ὕστερα ἀπὸ χίλια χρόνια, ἀπέκτησε ξανά τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν κυριαρχία. Πράγματα γιὰ τὰ ὁποῖα τοσοὶ νέοι Ἕλληνες τῆς Κύπρου πέθαναν στὴν ἀγχόνῃ ἢ μὲ τὸ ὄπλο στὸ χέρι, στὰ χρόνια τοῦ Ἀγώνα κατὰ τῶν Ἀγγλων (1955-1959) γιὰ τὴν ἐλευθερία ὅλων ὅσοι γεννήθηκαν στὴν Κύπρου, περιλαμβανομένων καὶ τῶν Τουρκοκυπρίων, μολονότι οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς παρέμειναν θεατῆς καὶ ἀρκετοὶ ἔπαιξαν τὸν ρόλο τοῦ καταδότῃ.

Δύσκολο τὸ ἐγχείρημα νὰ προσπαθῆσει κανεὶς νὰ παρουσιάσει τὸ ἔργο αὐτοῦ τοῦ ἔξοχου «Ἑλληνα τῆς Κύπρου», γιὰτὶ διατρέχει τὸν κίνδυνου νὰ χαθεῖ μέσα στὴν ὀγκώδη παραγωγή του. Ἐπὶ πλέον γιὰτὶ, γιὰ κείνον ποὺ, ὅπως ὁ γράφων, ὑπῆρξε γιὰ πολλὰ χρόνια μεταφραστῆς καὶ φίλος του¹, τὰ πράγματα περιπλέκονται περισσότε-

1. Τέλος τοῦ 1973 ἀρχῆς τοῦ 1974 ἔτυχε νὰ διαβάσω, στὴν Ἀνθολογία Νεοελληνικοῦ Διηγήματος τοῦ καθηγητῆ Γεωργίου Ζῶρα, τὸ «Ταξίδευε...» τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη. Ἡ μοναδικὴ περιπέτεια τοῦ πρωταγωνιστῆ, θύματος τῆς προπέτειας τῆς ἀγγλικῆς ἀστυνομίας – τὴν ἐποχὴ

ρο: υπάρχει ο φόβος να μη μπορέσει να μιλήσει γι' αυτό το έργο με την απόσταση που επιβάλλεται να έχει απ' αυτό ο κριτικός. Όσοσο θά το κάμω, όχι ως κανένα ξεχωριστό πρόσωπο, που δεν αισθάνομαι ότι είμαι, μα ως ένας όποιοσδήποτε αναγνώστης, πράγμα που θάμαι, πιστεύω, ως το τέλος της ζωής μου.

Ο Χρυσάνθης, πτυχιούχος της Ιατρικής και με ειδίκευση στην παιδιατρική, εκτός από την άσκηση της τέχνης του Άσκληπιού, έχει αποθέσει, για να χρησιμοποιήσω μιὰ φράση του Foscolo, περισσότερα από ένα στεφάνια στα κεφάλια των Μουσών, οὐδεμιᾶς ξηαιρουμένης. Όχι όμως για να παραδοθεῖ στη γαλήνια και εὐχάριστη «ἀπραξία τῶν γραμμάτων», ἀλλὰ για να γίνει «μαχητὴς τοῦ σίχου στη Μεσόγειο» καί, μ' αὐτόν, να φανεῖ χρήσιμος στη γῆ που τοῦ ἔδωσε τὴ ζωῆ, μετὰ τὴν πραγμάτωση τῆς ἀνεξαρτησίας της, αὐτῆς που, στὸ μακρινὸ 1878- τὸ ἔτος τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου που εἶδε τοὺς Ἄγγλους να διαδέχωνται τοὺς Τούρκους – φάνηκε σὲ πολλοὺς ὅτι εἶχε φτάσει, τόσο, ὥστε να χαιρετίσουν τοὺς νέους ἀφέντες ὡς ἐλευθερωτὲς. Γι' αὐτὸ δὲν ἄφησε ποτὲ τὰ ὄνειρά του στὸ συρτάρι. Βαθμιαῖα δημοσίεψε ὄλα ὄσα συνέγραψε: ποιήματα και διηγήματα, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ ἐλπιδοφόρα νεανικὰ χρόνια (1934), σὲ τοῦτο ἢ σ' ἐκεῖνο τὸ περιοδικό, σὲ πανελληνιο ἐπίπεδο, ἀργότερα συλλογὲς σὲ ὀγκώδεις τόμους, μυθιστορήματα, θεατρικὰ ἔργα, σχεδὸν πάντοτε μεταδιδόμενα ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο, ποικίλα δοκίμια και μελέτες – που ἐκτείνονται ἀπὸ τὴ λαογραφία ὡς τὴν ἱστορία τῆς ἱατρικῆς – με πολλὲς στιγμὲς ἀφιερωμένες στη μουσική. Ἐνας dilettante*, λοιπόν; Ἀσφαλῶς ὄχι, ἀκόμη και για ὄποιον θὰ τὸν θεωροῦσε ἕναν «θετικὸ ντιλετταντισμό», ὄπως ἐκεῖνον που ἕνας κριτικὸς μας ἀπέδωσε στὸν Λορέντζο τὸν Μεγαλοπρεπῆ, μοναδικὴ μορφή «πρίγκιπα» και ποιητῆ τῆς δικῆς μας Ἀναγέννησης, μορφή με πολλαπλὰ ἑνδιαφέροντα, που τὰ αἰσθάνθηκε και τὰ ἐξέφρασε με τὴν ἴδιαν ἐπιμέλεια και προσοχή.

Όμως, μολονότι καλλιέργησε ὄλα τὰ λογοτεχνικὰ εἶδη, σὲ ἕνα σύντομο λυρικό του ποῖημα ἐξομολογεῖται πὼς ἀνάμεσα σ' αὐτόν και στὴν ποίηση ὑπῆρξε πᾶντα μιὰ ἀμοιβαία τυραννία:

«Εἶπα ἀπ' τὴν ποίηση ν' ἀπαλλαγῶ· συχνὰ τὸ σκέφτηκα.

Πολὺ με τυραννᾷ· πολὺ τὴν τυραννᾷ.

Ἐλα που φτάνει δίχως να χτυπήσει τὸ κουδούνι

ὄαν ἐπισκέπτης που γνωρίζει κάθε κατατόπι».

(Λυρικός Λόγος Β', σ. 174)

που ἡ Κύπρος ἦταν ἀποικία τῆς Μεγαλειότητας Ἀλβίνος – μου γέννησε τὴν ἐπιθυμία να γνωρίσω κι ἄλλα. Ἐστειλα στὸν συγγραφέα ἕνα γράμμα, ταχυδρομώντας το στὸν παιδίατρο τάδε, διευθυντῆ – ἐκδότη τοῦ περιοδικοῦ τάδε, με τὸ ὄνομα τῆς πόλης του, ὄπως ἔβγαινε ἀπὸ τὴ βιβλιογραφικὴ σημείωση. Ἡ ἐλπίδα μου δὲν διαφεύσθηκε, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο που εἶχε συμβεῖ, μερικὰ χρόνια πρὶν, με τὸν ἀθηναῖο ποιητῆ Μῆτσο Λυγίσο και τὸν αἰμίμηστο Εὐάγγελο Ἀβέρωφ – Τοσίτσα, βουλευτῆ Ἰωαννίνων, κατ' ἐπανάληψη ὑπουργὸ στὶς Κυβερνήσεις Καραμανλῆ.

* πολυπράγμων ἐρασιτέχνης

Ἐπιδέξιος «χρυσικός τοῦ στίχου», μὲ γλώσσα πλούσια καὶ ρέουσα, μὲ καρδιά ἀρχαία καὶ μὲ σύγχρονη σκέψη, ἔχει ἐξυμνήσει τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν πατρίδα, ἔχει ὑπερασπιστεῖ τὴν εἰρήνη καὶ καταδικάσει τὸν πόλεμο, ἔχει τραγουδήσει τὸν ἔρωτα καὶ τὴ φύση, τὴ ζωὴ καὶ τὸν θάνατο καὶ πάνω ἀπ' ὅλα τὰ ἥρωϊκὰ τέκνα τῆς Κύπρου. Ἔχει γράφει ὕμνους στὴν ὁμορφιὰ καὶ στὴν τέχνη, ἔχει ἐξάρει τὴ φιλία καὶ τὴν οἰκογενειακὴ στοργή, ἔχει στραφεῖ στὸ παρελθόν, ἔχει σχολιάσει τὸ παρόν, ἀποκαλύπτοντας μιὰν ἀξιοσημείωτη προδιάθεση νὰ ἐκφράζεται μὲ ἐπιγραμματικές καὶ γνωμολογικὲς ἐκφράσεις.

Ὅπως δὲν εἶχε δισταγμοὺς στὴν ἐπιλογή τῶν θεμάτων του, πεπεισμένος καθὼς ἦταν ὅτι «τὸ κάθε τι τὴν ποίηση τρέφει, ἂν τοῦ Ἀπόλλωνα τὰ θεῖα δῶρα ἔχεις στὸ κροτάφι», κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο δὲν εἶχε τέτοιους καὶ στὴ δημιουργία διαφόρων λογοτεχνικῶν εἰδῶν. Γιὰ τοῦτο ἔχει ἐμπλουτίσει τὴν ἑλληνικὴ κυπριακὴ λογοτεχνία μὲ ἐπιθαλάμια, ἐπίνικους, ἐλεγεία, συμποτικὰ τραγούδια, ἐπιγράμματα, ὕμνους, ὠδὲς καὶ μπαλλάντες, διηγήματα, ἔργα δραματικά, σχεδὸν πάντα κάτω ἀπὸ τὴ συναισθηματικὴ παρώθηση τῶν ταραγμένων σελίδων τῆς κυπριακῆς ἱστορίας τῶν τελευταίων πέντε αἰῶνων, ἀκόμα κι ὅταν ἀναπολεῖ τὸ μακρινὸ παρελθόν τοῦ νησιοῦ.

Τοῦ ἀξίζει ἔτσι ὁ τίτλος τοῦ πατριωτικοῦ ποιητῆ, καθὼς ὑπῆρξε παθιασμένος ἐραστής τῆς Κύπρου, τῆς πατρίδας του, μιᾶς γῆς ποὺ ἀποπνέει Ὁρθοδοξία καὶ Ἑλληνισμὸ καὶ στὴν ὁποία ἀκόμη καὶ τὸ τοπίο ἔχει, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὀνόματα, σχήματα καὶ γραμμὲς ποὺ θυμίζουν τὴν Ἑλλάδα. Εἶναι αὐτὸ ποὺ τοῦ ἔφερε ἐπίμονα στὸν νοῦ καὶ στὴν καρδιά τὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ Κορμό, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ ὁποίου ἀποσπᾶσθηκαν μιὰ μέρα οἱ Ἀρκάδες μὲ προορισμὸ τὴν Κύπρο καί, «τις τρικυμίες νικώντας καὶ τις ἀποστάσεις», «ἀράξανε στὰ εἰρηνικά της περιγιάλια» καὶ «σμίξανε μὲ τὸ λαὸ ποὺ κατοικοῦσε ἐδῶ».

Οἱ τίτλοι τῶν ποιητικῶν ἔργων καὶ τὸ ἔτος στὸ ὁποῖο τὸ καθένα δημοσιεύθηκε² μᾶς δίνουν ἀπὸ μόνοι τους τὸ μέτρο τῆς στενῆς σχέσης ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα

2. Τὰ «Σονέττα» (1942) καὶ οἱ «Μικρὲς Πατρίδες» (1943) φέρνουν στὴ μνήμη τὴ μυθολογία καὶ τὴν ἱστορία τοῦ μακρινοῦ παρελθόντος. Ἡ συλλογὴ «Στέφανος ἀρετῆς» (1954), γεννημένη ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα τῆ φορτισμένη ἀπὸ θρησκευτικότητα στίς παραμονὲς τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγώνα, ἐξυμνεῖ τὴν Παναγία καὶ τοὺς Ἁγίους τῆς Κύπρου μὲ τρόπους καὶ ποιητικὰ σχήματα τῆς βυζαντινῆς παράδοσης. Ὡστόσο, καὶ σ' αὐτὸ ἀκόμη τὸ ἔργο, ὅπως καὶ στὰ προηγούμενα «Οἱ Ὠδὲς τῶν Ταπεινῶν Πλασμάτων» καὶ «Ἀποθεώσεις καὶ Χορικά» (τοῦ 1951 καὶ τοῦ 1953 ἀντιστοίχως), ὁ Ποιητὴς ἐγκωμάζει τὸ κάλλος, τὸν ἔρωτα καὶ τὴ ζωὴ. Τὸ 1959 ἀπέτέλεσε μιὰ καμπή, μὲ τὸν «Πρισματικὸ Ὀκτώβρη», ποὺ ἔχει ἓναν τόνο συχνὰ ἐπιγραμματικὸ καὶ ὅπου τὰ μελαγχολικὰ χρώματα τοῦ Φθινοπώρου λειτουργοῦν σὰν πλαῖσιο σὲ στίχους ποὺ ἐκφράζουν ἀβεβαιότητα, ἀμφιβολία, ἀστάθεια, θλίψη, καὶ μὲ τὴ συλλογὴ «Πάθος γιὰ ἓνα λεύτερο Οὐρανὸ», ποὺ εἶχε κίνητρο καὶ τροφὴ τὰ γεγονότα τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγώνα (1955-1959). Ἀπὸ τὴν τελευταία αὐτὴ συλλογὴ δὲν ἀπομακρύνονται οἱ ἀκόλουθες: «Μπαλλάντες μιᾶς ἥρωϊκῆς ἐποχῆς» (τοῦ 1962) καὶ «Ὁ Διθύραμβος τοῦ Κυριάκου Μάτση», τοῦ 1967, καὶ γιὰ τὸ περιεχόμενό τους καὶ γιὰ τὸ πάθος ποὺ κυριαρχεῖ σ' αὐτές. Μερικὰ χρόνια πρὶν ἢ συλλογὴ «Ὠρα Πατρίδας» (τοῦ 1964) γεννήθηκε ἀπὸ τὰ τραγικὰ συμβάντα τοῦ 1963-1964, ποὺ

στην παραγωγή του και τα τραγικά συμβάντα της σύγχρονης ιστορίας. Το ίδιο συμβαίνει στα αφηγηματικά του έργα. Με τη διαφορά ότι, κάποτε, μέσα στην ίδια συλλογή διηγημάτων, μερικά ανάγονται στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, σηματοδομένης από καταπιέσεις, σφαγές, και κάθε είδους άνοσιουργήματα, άλλα, αντίθετα, αποτελούν μαρτυρία της δραματικής σύγχρονης ιστορίας, πριν και μετά την τουρκική εισβολή. Τα έκτενέστερα αφηγηματικά του έργα, αληθινά και γνήσια μυθιστορήματα, αποκαλύπτουν, πιό πολύ απ' όσο τα διηγήματα, την ικανότητα του συγγραφέα να μπαίνει βαθιά στην ανθρώπινη ψυχή³.

προκλήθηκαν από τον τουρκοκυπριακό σφωβισμό, προδρόμους της συμφοράς του 1974, που κρατεί ως σήμερα το Νησί διαιρεμένο στα δύο: στον βορρά ή ούτω καλούμενη «Τουρκοκυπριακή Δημοκρατία», αναγνωρισμένη μόνο από την Τουρκία, και στο νότο ή Κυπριακή Δημοκρατία – χωρίς άλλους επιθετικούς προσδιορισμούς – προορισμένη να ένταχθεί στις χώρες του Εύρω. Τόσο μεγάλη τραγωδία, μαζί με τη μνήμη τόσων δεινών, παλιών και τωρινών, του ένέπνευσε τις «Δίσεκτες Χρονιές» (1975), συλλογή αποτελούμενη από σύνταμους στίχους, για να μη πει κανείς επιγραμματικούς, και από έρρυθμα πεζά. Στη συλλογή αυτή δεν υπάρχουν, ίχνη έστω, ειρωνείας και σαρκασμού ούτε και αντιηρωϊκού πνεύματος, που χαρακτηρίζαν τις συλλογές «Δεκατρία Άντιπολητικά Θέματα» (του 1963) και «Δώδεκα Στιγμές» (του 1965). Το 1977 σημειώνει την επιστροφή στα μεγάλα θέματα: Έλλάδα, Κύπρος και Έλευθερία. Άλλα και στις χαρές, μικρές ή μεγάλες, της ζωής και της οικογένειας, με τις συλλογές «Πέρα απ' την Έλλάδα ο Ήλιος» (1977), «Το Φώς δεν χάνεται απ' την Κύπρο» (1979), «Η Έντυχία της Γης» (1983), «Με το Βιολι των Είκοσι Χρονών» (1986), «Πρόσωπα, Ίδεες, Ρυθμοί» και «Τέσσερεις Διθύραμβοι» (1991), ακολουθούμενες από τις συλλογές που γράφτηκαν για τα τέσσερα έγγονάκια του. Κοντά στα μεγάλα θέματα των τελευταίων χρόνων εμφανίζεται ένα καινούριο στοιχείο: η νοσταλγία των χρόνων που πέρασαν, νοσταλγία που καλύπτει μεγάλο χώρο στους στίχους «της έσπερας» ή τους στίχους των άσημνων κροτάφων. Κι έχει εξυμνήσει με τόση δύναμη και έκρηκτική αισιοδοξία το χρυσάφι της ζωής, τη φευγάτη νεότητα, που την ξανακερδίζει «Με το Βιολι των Είκοσι χρονών», ένα έργο με ύψηλο λυρισμό και μουσικότητα. Και τέλος αναφέρουμε την τελευταία έκδοση της «Άροδαφνούσας» (1997), ενός μύθου των χρόνων της φραγκικής κυριαρχίας, που ένέπνευσε και στον G. D' Annunzio την «Pisanella». Ο Χρυσάνθης, με τους 557 αυτούτους δεκαπεντασύλλαβους, μάς άφησε έναν ύμνο στον έρωτα και στο κάλλος, γεμάτο λυρική όρμη, σε μιá γλώσσα εύλύγιστη και μελωδική.

3. Τρεις όγκώδεις τόμοι περιλαμβάνουν το πεζογραφικό του έργο. Α. «Στα δύσκολα χρόνια», «Κανάκης, ο Κυπριώτης Κουρσάρου», «Το ξεσπάσμα των σκλάβων» είναι τρεις ξεχωριστές ιστορίες αναγόμενες στη Φραγκοκρατία, ή όποια, αντίθετα προς την αλήθεια, αναφέρεται στους ιστορικούς ως «χρυσή έποχή» (για τους φράγκους βέβαια). Η πρώτη φέρνει στη μνήμη την πανούκλα – μιá από τις πολλές – με επίκεντρό της ένα γιατρό. Η δεύτερη ξαναζωντανεύει τα άνδραγαθήματα ενός γενναίου κουρσάρου, που ένσαρκώνει το πνεύμα του άγωνα κατά των κυριάρχων, με προφανή ύπαινιγμό για τους Άγγλους. Πράγμα πιό φανερό άκόμη στην τρίτη ιστορία, που δημοσιεύθηκε με το ψευδώνυμο Κ. Φωτεινός στο περιοδικό «Καιροί της Κύπρου» κατά τη διάρκεια του Άπελευθερωτικού Άγωνα. Θέμα ή εξέγερση των Κυπρίων (1426-1427) κατά των Φράγκων, με ήγέτη έναν ηρωϊκό κυπριώτη, πρώην βασιλικό ταχυδρόμο, που ό λαός τον όνόμασε Ρήγα και ό όποιος κατέληξε στην κρεμάλα. Β. «Από το ήμερολόγιο ενός γιατρού», ένα ρομάντζο γραμμένο με λεπτή ψυχολογία, εν μέρει πάνω στο νήμα των αναμνήσεων του αφηγητή, καθαίνομε τη λεπταίστητη ιστορία ενός γιατρού που ύποχρεώνεται να ύπερασπισθεί τον γάμο του, άπέναντι στην εκδίκηση της πρώην μνηστής του, που ήθελε, μολονότι παντρεμένη πιá, να άνανεώσει την παλιá σχέση. Γ. Μερικés από τις «Ιστορίες από την Κύπρο την άγέρην» φωτογραφίζου, με τόνους και τρόπους ρεαλιστικούς, τη ζωή κάτω από

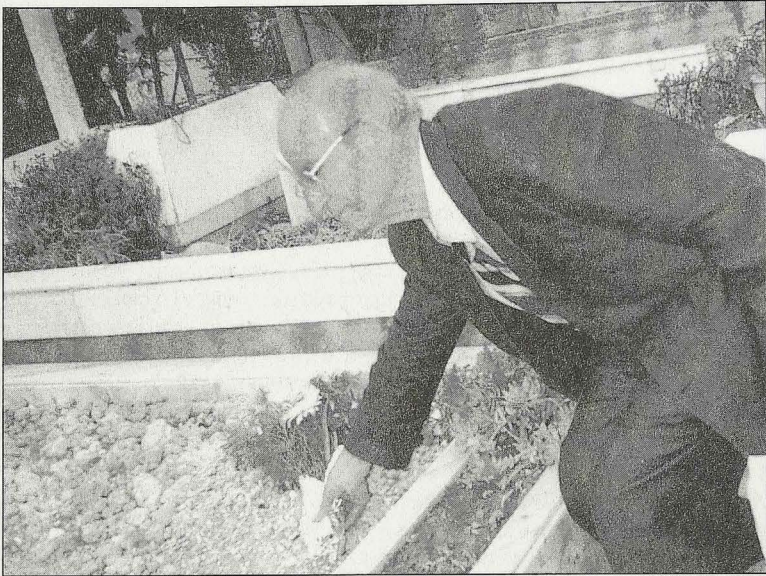
Τὰ θεατρικά ἔργα, τὰ ὁποῖα συχνὰ ἔχουν τὸ μειονέκτημα τοῦ ρητορισμοῦ, ἴσως ἐξ αἰτίας τοῦ σαφῶς λειτουργικοῦ ρόλου πού τοὺς ἔχει καθοριστεῖ, ἀνήκουν στὸν ἥσσονα Χρυσάνθη. Σὲ στίχους ἢ σὲ πεζό, προορισμένα νὰ παρουσιασθοῦν στὸ θέατρο ἢ νὰ μεταδοθοῦν ραδιοφωνικά ἢ νὰ διαβασθοῦν, παίρνουν τὸ θέμα τους ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, ἀπὸ τὸ Βυζάντιο καὶ ἀπὸ τὴ σύγχρονη ἱστορία, ἀπὸ τὸν μῦθο κι ἀπὸ τὴ θρησκεία καί, πάνω ἀπ' ὅλα, ἀπὸ τὶς τραγικὲς δοκιμασίες πού γνώρισαν σὲ κάθε ἐποχὴ οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου. Οἱ καλύτερες θεατρικὲς του συνθέσεις παραμένουν ἡ «Ἡλέκτρα» καὶ οἱ κωμωδίες «Θεομαχίες» καὶ «Τὰ γενέθλια τοῦ Δία». Ἡ πρώτη γιατί δὲν ἀκολουθεῖ πιστὰ τὸν ἀρχαῖο μῦθο καὶ γιατί μᾶς δίνει μιὰ δυνατὴ ἀπεικόνιση τῆς τραγικῆς μορφῆς τῆς πρωταγωνίστριας καὶ τῆς ὄχι λιγότερο τραγικῆς μορφῆς τῆς Κλυταμνήστρας. Οἱ δεύτερες γιὰ τὸ ἀμέριμνο καὶ σκωπικὸ πνεῦμα πού τὶς κάνει ἀνάλαφρες⁴.

τὴν Τουρκοκρατία. Οἱ ὑπόδουλοι ἀμύνονται ὅπως μποροῦν ἀπέναντι στὴν καταπίεση, ὅπως, γιὰ παράδειγμα, ἡ σύζυγος τοῦ ἱερέα, ἡ ὁποία ὑπερπασπίζεται τὴν τιμὴ της, σβήνοντας μὲ καυτό νερὸ τὶς ὀρμές ἐκείνου πού ἤθελε νὰ τὴ βιάσει. Ἄλλες ἀνακαλοῦν ἡρωϊκὲς σελίδες τοῦ Ἀγώνα γιὰ τὴν ἐλευθερία ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους (1955-1959), πλάι σὲ ἄλλες πού ἔχουν ὡς θέμα ἐπεισόδια ἀπὸ τὴ διακοινοτικὴ σύγκρουση τοῦ 1964, ὅλες συνδεδεμένες μὲ ἓνα καθοδηγητικὸ νῆμα: τὸν ἔρωτα γιὰ τὴν ἐλευθερία. Τὰ διηγήματα τῆς συλλογῆς «Τὸ φυλάκιο Χ-Γραμμῆ Θανάτου» φέρουν στὴ μνήμη τὶς μέρες τοῦ Ἀττίλα τοῦ 1974: τὴν ἀπελπισμένη ἀντίσταση ἀπέναντι στὸν εἰσβολέα, τὶς λεηλασίες καὶ τὶς ὠμότητες, τὸν πόνο γιὰ τοὺς ἀγνοοῦμενους καὶ τὸ δρᾶμα τῶν προσφύγων. Τὸ «Ἐνα παιδάκι μὲ κυκλάμινα» (1987), μὲ τὶς συγκινητικὲς ἱστορίες του, ἐπαναφέρει κι αὐτὸ στὴ μνήμη τὶς μέρες τοῦ Ἀγώνα γιὰ τὴν ἐλευθερία καθὼς καὶ τὶς μέρες τῆς εἰσβολῆς, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ συλλογὴ «Ὅτι ἱστορίες τοῦ Ἀγώνα» πού ἀκολούθησε (1993). Ἀπ' αὐτὴ τὴ θεματικὴ ἀπομακρύνονται τὰ δέκα διηγήματα τῆς συλλογῆς «Τὸ κόκκινο δωμάτιο» (1989), πού τὰ χαρακτηρίζει ἀσυνήθιστη συντομία καὶ στηρίζονται σὲ ἐπεισόδια καὶ σκηνὲς καθημερινές. «Τὰ γιορταστικά» («Χριστουγεννιάτικα, Πρωτοχρονιάτικα, Πασχαλινὰ διηγήματα») συγκεντρώνονται γύρω ἀπὸ τὶς μεγάλες αὐτὲς γιορτὲς τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Δ. Τὸ «Ἐνα γαλάζιο κορίτσι ἀπὸ τὴν Κύπρο», τὸ «Παιδάκι μου, Τριαντάφυλλε» καὶ τὸ «Ἐτοίμο ἄρχισε ἡ Κυριακὴ» μαρτυροῦν τὴν εὐέλκτικη φαντασία τοῦ ἀφηγητῆ. Στὸ πρῶτο μᾶς διηγεῖται τὴ συγκινητικὴ καὶ θλιβερὴ ἱστορία ἐνὸς κοριτσιοῦ πού γεννήθηκε ἄρρωστο καὶ γι' αὐτὸ καταδικασμένο σὲ πρόωρο θάνατο. Στὸ δεύτερο μᾶς περιγράφει τὴ μυστικὴ ἀγάπη ἐνὸς γιατροῦ γιὰ ἓναν γιό του, ληξιαρχικά ὄχι δικό του, πού γεννήθηκε ὁμως – χάρις στὶς σύγχρονες τεχνικὲς ἐπινοήσεις – ἀπὸ δικό του σπέρμα. Ἀπὸ τὶς συνθέσεις πού δὲν περιλαμβάνονται στοὺς προαναφερθέντες ὀγκῶδες τόμους ἀναφέρομε τὰ «Ἀπὸ τὶς ἀφηγήσεις ἐνὸς κυπρίου αἰχμαλώτου» καὶ «Στὰ Χρόνια τῆς Ἐπανάστασης» ἐναντίον τῶν Ἀγγλων, πού μᾶς φέρνει πάλι στὰ χρόνια 1955-1959.

4. Μερικὲς μιμοῦνται τοὺς τρόπους τῆς κωμωδίας καὶ τῆς τραγωδίας τῶν ἀρχαίων. Ἐξαιρεση ἀποτελεῖ, μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὴν καλλιτεχνικὴ ἀξία, ἡ «Ἡλέκτρα». Γραμμένη σὲ πεζό, παλιά, τὸ 1940, ἀπὸ τὸν Ἄ. Κοῦρο, εἴκοσι χρόνια μετὰ ἔλαβε ποιητικὸ ἔνδυμα ἀπὸ τὸν Κ. Χρυσάνθη καὶ τὸ 1976 ἐκδόθηκε στὴν Κύπρο σὲ ἰταλικὴ μετάφραση (σημειώνοντας τὴν ἑναρξὴ τῆς σειρᾶς τῶν κυπριακῶν ἐκδόσεων τῶν μεταφράσεων ἔργων τοῦ Χρυσάνθη ἀπὸ τὸν Μ. Iannelli). Οἱ τραγωδίες «Δημόνασσα» καὶ «Ἀξιοθέα» (ἰταλικὴ μετάφραση, Κύπρος 1988) παρουσιάζουν στὴ σκηνὴ δυὸ μύθους αὐτοκτονίας. Πηγὴ τῆς πρώτης εἶναι ὁ Δίων Χρυσότομος, πού μιλά, χωρὶς νὰ καθορίζει τὸν χρόνο, στὸ ἔργο του «Λόγος περὶ τύχης δευτέρου», γιὰ μιὰ βασίλισσα τῆς Κύπρου, πού ἔθεσε τρεῖς νόμους κάτω ἀπὸ τὴν ἀσθηρότητα τῶν ὁποίων χάθηκαν τὰ τρία παιδιά της: Ἡ κόρη της, ἀτιμασμένη λόγῳ μοιχείας, καταδικάστηκε σὲ κούρεμα τῶν μαλλιών

Ὡς συμπέρασμα μπορεῖ νὰ λεχθεῖ ὅτι τὸ λογοτεχνικὸ ἔργο τοῦ Χρυσάνθη, θεωρούμενο ὡς σύνολο, ἔχει ὅλες τὶς προϋποθέσεις ὥστε ὁ συγγραφέας νὰ μπορεῖ, ἐπάξια, νὰ τοποθετηθεῖ πλάι στὸν ἐθνικὸ ποιητὴ Βασίλη Μιχαηλίδη, στὸ Πάνθεο τῶν μεγάλων Κυπρίων.

MICHELE IANNELLI
Μετάφρ. Γ. Χατζηκωστής
(Περιοδ. "VERSO IL DUEMILA",
MAGGIO-DICEMBRE 1998, σσ. 36-39)

Ὁ Ἰταλὸς νεοελληνιστὴς καὶ φίλος τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη Michele Iannelli καταθέτει λουλούδια στὸν τάφο τοῦ ποιητῆ, στὸ Κοιμητήριο τῆς Λευκωσίας, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς παρουσίας του στὴν Κύπρο γιὰ τὸ Συμπόσιο Μεταφραστῶν Κυπριακῆς Λογοτεχνίας (Νοέμβριος 1998).

της καὶ σὲ δημόσια πορνεία. Ἀπὸ τοὺς δυὸ γιούς της ὁ ἓνας, ἐπειδὴ αὐτοκτόνησε, ρίχτηκε ἀταφος ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη τῆς πόλης· ὁ ἄλλος, ἐπειδὴ σκότωσε «βοῦν ἀροτήρα» καταδικάστηκε σὲ θάνατο. Ἡ πηγὴ τῆς δευτέρας εἶναι ὁ Διόδωρος Σικελιώτης: Ἡ Ἄξιοθέα, ὅταν σκοτώθηκε ὁ ἄντρας της, μετὰ τὴν ἥττα τοῦ ἀπὸ τὸν Πτολεμαῖο (311 π.Χ.), σκοτώνει τὰ ἴδια τὰ παιδιά της, ἀκολουθούμενη ἀπὸ τὶς συννυφάδες της, κι ἔπειτα, ὅλες μαζί βάζουν φωτιά στὰ ἀνάκτορα καὶ ρίχνονται μέσα στὶς φλόγες. Ἡ «Ἐλένη Παλαιολόγου», ὁ «Ἀλέξιος Α'» καὶ οἱ Σταυροφόροι» καὶ ἄλλα ὀφείλουν τὴν ὑπόθεσή τους στὴ μεσαιωνικὴ ἱστορία, ἐνῶ ἄλλες τραγωδίες στὴν ἀπάνθρωπη τουρκικὴ δεσποτεία. Ἀνάμεσά τους καὶ «Ὁ ἐθνομάρτυρας Κυπριανός», ποὺ ἀναφέρεται στὸ ὄλοκαύτωμα 486 Ἑλλήνων τῆς Κύπρου, ἄλλων ἀποκεφαλισθέντων καὶ ἄλλων ἀπαγχονισθέντων ἀπὸ τοὺς Τούρκους (ἀπὸ τὶς 9 ὡς τὶς 21 Ἰουλίου 1821), μετὰξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἐθνάρχης ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἐποχῆς, ἐπειδὴ εἶχαν ὑποσχεθεῖ βοήθεια – σὲ χρήματα καὶ ἄλλα ἐφόδια – στοὺς ἀδελφούς τους τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδας ποὺ ἀνήκαν στὴ «Φιλικὴ Ἐταιρεία».

«ΠΑΡΚΟ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ» ΣΤΑ ΛΑΤΣΙΑ

Όπως έχει ήδη ανακοινωθεί, ο Δήμος Λατσιών, εκτιμώντας το ευρύ λογοτεχνικό έργο και τις πολύτιμες υπηρεσίες, στην πνευματική ζωή του τόπου, του αείμνηστου Κύπρου Χρυσάνθη, αποφάσισε όπως ονομάσει το πάρκο του Δήμου που εφάπτεται του Γ' Δημοτικού Σχολείου σε πάρκο «Κύπρου Χρυσάνθη».

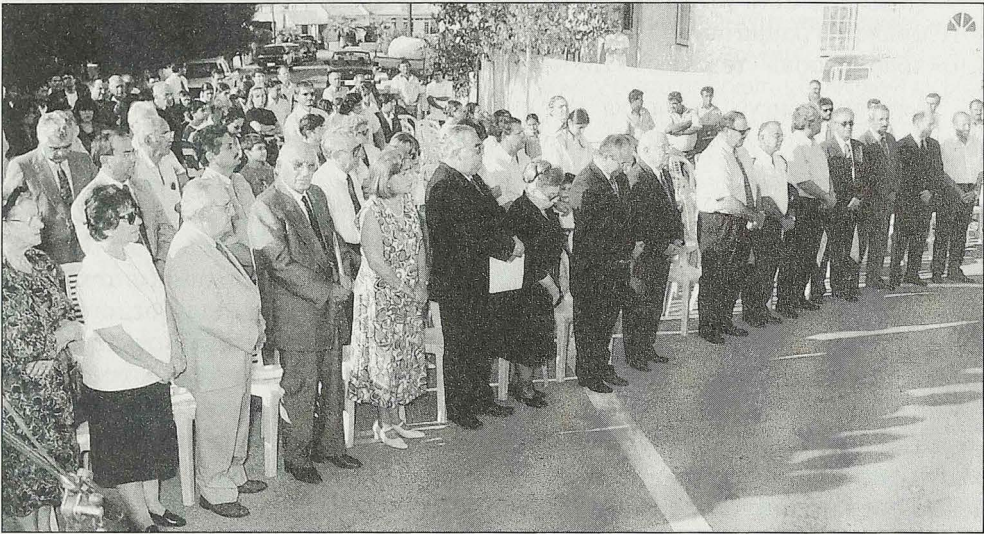
Τα εγκαίνια του πάρκου θα γίνουν στις 14 Οκτωβρίου στις 4.00 μ.μ. από τον Υπουργό Παιδείας και Πολιτισμού κ. Λυκούργο Κάππα.

Κατά την εκδήλωση ο κ. Γεώργιος Κ. Ιωαννίδης, φιλόλογος-γυμνασιάρχης του Γυμνασίου Λατσιών, θα μιλήσει για το έργο του Κύπρου Χρυσάνθη.

Ο κ. Ιωαννίδης είναι ο πρόεδρος της εταιρίας Κυπριακών Σπουδών, πρόεδρος της Εθνικής Εταιρίας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου και πρόεδρος της Συντονιστικής της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών του Υπουργείου Παιδείας & Πολιτισμού.

Επίσης, κατά την εκδήλωση, παιδιά του Γυμνασίου Λατσιών θα απαγγείλουν ποιήματα του Κύπρου Χρυσάνθη ενώ στη συνέχεια η Παιδική Χορωδία του Δήμου Λατσιών, υπό τη διεύθυνση του μαέστρου Δημήτρη Κωνσταντίνου, θα τραγουδήσει μελοποιημένα ποιήματα του Κύπρου Χρυσάνθη.

(«Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ», Παρασκευή 25 Σεπτεμβρίου 1998)

Το Δημοτικό Συμβούλιο Λατσιών αποφάσισε όπως ονομάσει το Πάρκο που βρίσκεται δίπλα από το Δ' Δημοτικό Σχολείο σε «Πάρκο Κύπρου Χρυσάνθη». Τα εγκαίνια του Πάρκου έγιναν στις 14.10.98, στις 4 μ.μ., από τον Υπουργό Παιδείας και Πολιτισμού κ. Λυκούργο Κάππα.

Μετά την τελετή του αγιασμού ακολούθησε σύντομος χαιρετισμός από το Δήμαρχο Λατσιών κ. Χριστάκη Χριστοφίδη και στη συνέχεια μίλησε για το έργο του αείμνηστου Κύπρου Χρυσάνθη ο γυμνασιάρχης - φιλόλογος και γνωστος λογοτέχνης κ. Ιωαννίδης.

Σύντομη ομιλία έκανε και η σύζυγος του αείμνηστου Κύπρου Χρυσάνθη, Λούλλα Χρυσάνθη.

Αμέσως μετά το σύντομο χαιρετισμό του, ο Υπουργός Παιδείας & Πολιτισμού κ. Λυκούργος Κάππας αποκάλυψε την πλάκα στην οποία είναι χαραγμένο το όνομα του Πάρκου.

Κατά την εκδήλωση απαγγέθηκαν ποιήματα του Κύπρου Χρυσάνθη από μαθητές του Γυμνασίου Λατσιών και η Παιδική Χορωδία του Δήμου Λατσιών τραγούδησε μελοποιημένα ποιήματα του ιδίου.

«ΠΑΡΚΟ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ» ΣΤΑ ΛΑΤΣΙΑ

Είναι ευχάριστη η διαπίστωσή μας πως, επιτέλους, οι λογοτέχνες μας και οι άνθρωποι των Γραμμάτων τιμώνται και στη ζωή και μεταθανατίως για την προσφορά τους στην πνευματική μας ζωή, όπως τους αξίζει.

Με την ευκαιρία των εγκαινίων, αύριο Τετάρτη, του Πάρκου Χρυσάνθη στα Λατσία, γράφεται και το κείμενο που ακολουθεί.

«Η κριτική πρέπει να ενθαρρύνει» έλεγε συνεχώς σε μια συνομιλία μας (1983) ο μεγάλος κριτικός μας Ανδρέας Καραντώνης, λίγα μόνο χρόνια πριν από το θάνατό του. Αυτά τα λόγια σκέπτομαι σήμερα ξαναδιαβάζοντας ένα κείμενο που γράφτηκε πριν από μισό – και περισσότερο ακόμα – αιώνα.

Πρόκειται για κείμενο του Κώστα Προυσή, καθηγητή φιλολογίας τότε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, ο οποίος λίγα χρόνια προηγουμένως (1937) αναλάμβανε, μαζί με τους Νίκο Κρανιδιώτη και Αντώνη Ιντιάνο, την έκδοση και διεύθυνση του περιοδικού «Κυπριακά Γράμματα». Στο κείμενό του ο Κώστας Προυσής δίδει τις εντυπώσεις του από τη γνωριμία με τη λογοτεχνική εργασία ενός νέου ποιητή, που τότε έκανε τα πρώτα του λογοτεχνικά βήματα.

Το κείμενο αυτό για τον Κύπριο Χρυσάνθη πρωτοδημοσιεύτηκε στον Δ' τόμο των «Κυπριακών Γραμμάτων» (1940) – πριν από 60 σχεδόν χρόνια – και περιελήφθηκε στον τόμο εργασιών του Κώστα Προυσή «Πορεία ζωής» (Λευκωσία, 1975).

Από το κείμενο μεταφέρω στη συνέχεια για τους φίλους αναγνώστες της «Σημερινής», ένα (σχετικά) μεγάλο απόσπασμα.

Κώστα Προυσή ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Λίγες φορές βρίσκεται κανένας στην ευχάριστη θέση να βρει μέσα στους νέους που γράφουν ένα που κι η μορφή και το περιεχόμενο του έργου του να στέκονται πάνω από το μέτριο και ν' αρμονίζονται σε βιώσιμο σύνολο. Οι περισσότεροι γράφουν τυχαία, αμελέτητα, άτεχνα, χωρίς ειλικρίνεια, για να κάνουν θόρυβο γύρω από τ' όνομά τους, από μίμηση ή κι από ψευδοανία. Φαίνονται πως μπαίνουν στο μεγάλο πανηγύρι της ζωής με τσακισμένα τα φτερά, με ψυχή σκοτωμένη. Οι ποιητές προπάντων κλαίνε χωρίς λόγο· τα βλέπουν όλα μαύρα, θλιμένα· φωνάζουν το θάνατο να τους γλιτώσει· οι μέρες τους όλες είναι του θαμπού φθινόπωρου και του σκοτεινού χειμώνα· χαρά, λένε, δε βρίσκεται γι' αυτούς. Μελαγχολίας ρητορική κι απαισιοδοξία αρρωστημένη τους κυβερνά, λες και φάγανε τη ζωή με το κουτάλι και στραγγίσανε ως τη στερνή γουλιά το ποτήρι της. Κι όμως είναι ακόμη παιδιά, νέοι! Πώς να τους πιστέψει κανείς; Ή, καλύτερα, πώς είναι δυνατό να δημιουργήσουν έργο ζωντανό, αληθινό, όταν δεν εκφράζουνε τον πραγματικό εαυτό τους, μα ψευτίζουνε τη ζωή και την τέχνη τους; Έτσι σβήνει πριν ανθίσει το έργο τους ή το πολύ πριν δέσει σε καλόχημο καρπό, πέφτει στη λησμονιά και χάνεται μαζί με τους πρώτους νεανικούς οπτασιασμούς.

Γι' αυτό και χαίρεται κανένας ολόψυχα όταν, μέσα στη στρατιά του νοθεμένου πεισιθανατισμού και του κακότεχνου λόγου, ακούει μια φωνή υγείας και δύναμης να

ξεχωρίζει, τη φωνή της ειλικρίνειας και της χαράς της ζωής, δεμένη μάλιστα με την αρτιότητα της τεχνικής μορφής, πλούσια σε περιεχόμενο κι ομορφιά. Και τέτοια μου φαίνεται πως είναι η ποίηση του νέου Κύπριου ποιητή Κύπρου Χρυσάνθη που τα «Κυπριακά Γράμματα» σήμερα δίνουν το τελευταίο του τραγούδι «Ο θάνατος του Άδωνη».

Δεν έχει δώσει ακόμα μεγάλο σε ποσότητα έργο ο νέος ποιητής, μα είναι μεγάλη η αξία των λίγων τραγουδιών του που μας χάρισε. Όσο ξέρω, άρχισε να δημοσιεύει από το 1935, και μας έδωσε ως τώρα τα επόμενα ποιήματα: στα «Κυπριακά Γράμματα» Α' (1934-1935) σ. 674-675 «Υποθήκαι στο φίλο Φ.», Β' (1935-1936) σ. 74 «Τραγούδι στη Μάρω», σ. 304-306 «Επιθαλάμιο Αρχαίας Κυπρίας», σ. 505-508 «Ύμνος στη Φιλία», Γ' (1936-1937), σ. 316-318 «Ωδή στην πίστη» και «Το τραγούδι του μάστορα», και στη «Νέα Πνοή» Θεσσαλονίκης (1937) σ. 257-258 «Ωδή στην άνοιξη του Παντός». Αν σ' αυτά προσθέσουμε τη μετάφρασή του του «Άσματος Ασμάτων» του Σολομώντος «Κυπριακά Γράμματα» Δ', 1939, σ. 195-205) και το τωρινό «Ο θάνατος του Άδωνη», έχουμε όλο το δημοσιευμένο ποιητικό έργο του Χρυσάνθη: Οκτώ ποιήματα πρωτότυπα και μια μετάφραση. Αλλά πόσο πλούσιο περιεχόμενο!

Η ποίηση του Κύπρου Χρυσάνθη μάς ξαναφέρει πίσω στις πραγματικές και προαιώνιες πηγές της τέχνης αυτής: στην ανάγκη του ανθρώπου να εκφράσει με το ρυθμικό λόγο τη χαρά της ζωής που τον κυκλώνει θραυερή και γόνιμη και που τον καλεί ακατάπαυστα να τη χαρεί, να τη ζήσει και να την κάνει τραγούδι, για να ομορφαίνει τις μέρες του και να δίνει νόημα βαθύτερο στην ύπαρξή του. Μας ξαναφέρει στην πρώτη ελληνική λυρική ποίηση, στο αρχαίο ελληνικό μέλος, όπου άνθρωποι ζωντανοί εκφράζουν ζωντανά το ζωντανό εαυτό τους. Ανθρώπινα κι ειλικρινά τα αισθήματά του, καθάρια κι ώριμη η σκέψη του, ορθόμεστος και φυσικός ο λόγος του, παίρνουνε την ταιριαστή μορφή κάθε φορά, χωρίς φανερή πίεση, και ξεπηδάει γάργαρα κι αγνό το τραγούδι του, σαν του πουλιού το κελάδημα μέσα στο μεγάλο δάσος, που χαίρεται ανυπόκριτα το φως και τη δροσιά. Αυθόρμητα παγανιστικό και γιομάτο υγεία το πνεύμα του, αρρενωπή και καθάρια η διάθεσή του για τη ζωή. Είναι ελληνικός στη σκέψη του, ελληνικός στα αισθήματά του, ελληνικός στο λόγο του, ελληνικός στη μορφή της τέχνης του ο Χρυσάνθης. Τραγουδάει τη ζωή και τη φύση, τον άνθρωπο και τον έρωτα, τη φιλία και την πίστη, σαν τους αρχαίους Έλληνες λυρικούς και βουκολικούς ποιητές, το ίδιο πηγαία κι απλά, το ίδιο πλούσια και φυσικά. Κι όταν ακόμα αντικρίζει το θάνατο, δε λυγίζει φοβισμένος κι άβουλος μπροστά του, δε γονατίζει ικετευτικός κι εξουθενωμένος, μα κατορθώνει να πραΰνει τη σκληρή του όψη με της αγάπης και της τέχνης τη ζωοδότρα πνοή: «Της αγάπης τ' απλέρωτο χάδι / τη βαθιά σκοτεινιά του θανάτου / Ξέρεις πόσο πραΰνει», λέγει ο ίδιος. Το μέγα θαύμα της ζωής, «μέγα καλό και πρώτο», να(!) τι τον συγκινεί πρώτα και κύρια. Απ' αυτό πηγάζει ο γεμάτος υγεία και δύναμη πόθος του, απ' αυτό θρέφεται η γόνιμη ελπίδα κι η στέρια πίστη του για την αξία του κόσμου και σ' αυτό καταλήγει η ορμητική διάθεσή του. Δεν είν' αυτό που έθρεψε και την αρχαία ελληνική τέχνη σ' όλες τις εκδηλώσεις της και που, με την καθαρότητα κι απλότητα της μορφής της, της έδωσε την αιωνιότητα;

Γ. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ

(«Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ», Τρίτη, 13 Οκτωβρίου 1998)

ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΟΥ «ΠΑΡΚΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ»

Το Δημοτικό Συμβούλιο Λατσιών αποφάσισε όπως ονομάσει το πάρκο που βρίσκεται δίπλα από το Γ' Δημοτικό Σχολείο σε «Πάρκο Κύπρου Χρυσάνθη». Τα εγκαίνια του πάρκου έγιναν στις 14.10.98, στις 4 μ.μ., από τον Υπουργό Παιδείας και Πολιτισμού κ. Λυκούργο Κάππα.

Μετά την τελετή του αγιασμού ακολούθησε σύντομος χαιρετισμός από το Δήμαρχο Λατσιών, κ. Χριστάκη Χριστοφίδη, και στη συνέχεια μίλησε για το έργο του αείμνηστου Κύπρου Χρυσάνθη ο γυμνασιάρχης-φιλόλογος και γνωστός λογοτέχνης κ. Γ. Ιωαννίδης.

Σύντομη ομιλία έκανε και η σύζυγος του αείμνηστου Κύπρου Χρυσάνθη, Λούλλα Χρυσάνθη.

Αμέσως μετά το σύντομο χαιρετισμό του, ο Υπουργός Παιδείας & Πολιτισμού κ. Λυκούργος Κάππας αποκάλυψε την πλάκα στην οποία είναι χαραγμένο το όνομα του Πάρκου.

Κατά την εκδήλωση απαγγέλθηκαν ποιήματα του Κύπρου Χρυσάνθη από μαθητές του Γυμνασίου Λατσιών και η Παιδική Χορωδία του Δήμου Λατσιών τραγούδησε μελοποιημένα ποιήματα του ίδιου.

(«Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ», Τετάρτη 28 Οκτωβρίου 1998)

Ο Υπουργός Παιδείας και Πολιτισμού κ. Λυκούργος Κάππας με τον εγγονό του Κύπρου Χρυσάνθη Κύπρου Α. Χρυσάνθη αποκάλυπτουν την πλάκα στο Πάρκο.

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΑΠΩΛΕΙΑ

[Ο θάνατος του Κύπρου Χρυσάνθη πόνεσε τον πνευματικό κόσμο και τους πολυάριθμους φίλους του στην Κύπρο, την Ελλάδα και αλλού.

Ενδεικτικά είναι τα αποσπάσματα που ακολουθούν, παρμένα από ελάχιστο αριθμό τηλεγραφημάτων και επιστολών, ανάμεσα στις εκατοντάδες που στάληκαν στην οικογένειά του.

Τα αποσπάσματα παρατίθενται χρονολογικά.]

Αγαπητή μου κα Χρυσάνθη,

... Η Κύπρος έχασε τον ποιητή της. Εμείς και το φίλο μας, τον πνευματικό μας πατέρα. Το έργο του θα διατηρήσει τη μνήμη του ζωντανή. Θα τον νοιώθουμε πάντοτε κοντά μας.

Με πολλή εκτίμηση,
Κώστας Σαρδελής
(Εθνική Εταιρεία των Ελλήνων
Λογοτεχνών)

Για την μεγάλη απώλεια του κορυφαίου των Κυπριακών και Πανελληνίων Γραμμάτων, αλυσμόνητου φίλου και συνεργάτη ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ εγκάρδια και ειλικρινή συλλυπητήρια.

Γεώργιος Άθ. Τουρλίδης
Λέκτωρ Πανεπιστημίου Άθηνών

... Εκφράζουμε εγκάρδια συλλυπητήρια για την απώλεια του αγαπημένου σας συζύγου και πατέρα και δικού μας καλού φίλου.

Οικογ. Καθηγητή
Μητσάκη

... Στέλλω σε σας και στα παιδιά σας τα θερμά μου συλλυπητήρια. Η Κύπρος θρηνεί το χαμό μιας μεγάλης προσωπικότητας των γραμμάτων.

Ναδίνια Δημητρίου

... Είμαι ένας από τους μαθητές του Παγκύπριου Γυμνασίου που γνώρισαν τη μεγάλη βοήθεια του Κύπρου Χρυσάνθη.

Σας στέλλω τα Δελτία Ειδήσεων των τηλεοπτικών σταθμών ANTENNA, ΡΙΚ, ΣΙΓΜΑ, το ΜΕΡΑ ΜΕΣΗΜΕΡΙ του ANTENNA ημερ. 8.6.1998 και όλη την οπτικογράφηση της κηδείας.

Ταυτόχρονα, εις ένδειξη τιμής έδωσα οδηγίες και θα προβληθεί απόψε στη ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΑΤΑΘΕΣΗ του ANTENNA η συνέντευξή του στον Παύλο Παύλου.

Ο Κύπρος Χρυσάνθης άφησε όνομα καλό και έργο που τιμά όλον τον Ελληνισμό.

Λουκής Παπαφιλίππου

... Θα ήθελα από μέρους του Δημοτικού Συμβουλίου Αμμοχώστου και εμένα προσωπικά να σας εκφράσω τα βαθύτατά μου συλλυπητήρια.

... Δε θα ξεχάσω ποτέ αυτό τον υπέροχο άνθρωπο που ήταν πάντοτε πρόθυμος να προσφέρει ανιδιοτελώς στους συνανθρώπους μας.

Ήταν ένας μεγάλος λογοτέχνης, διεθνώς καταξιωμένος. Το πολυσήμαντο συγγραφικό του έργο αποτελεί πολυτιμότετη πνευματική πηγή για κάθε βιβλιόφιλο και ερευνητή.

Ανδρέας Χ. Πούγιουρος
Δήμαρχος Αμμοχώστου

... Σας εκφράζω την ευγνωμοσύνη μου τόσο για τη σωτηρία της ίδιας της ζωής μου από τον αείμνηστο σύζυγό σας, όσο και για τα όσα αμέτρητα με edίδαξε το μέγα έργο του ως ανθρωπιστή ιατρού και ως ποιητή ασύγκριτου, αλλά και ακάματου διδασκάλου και πρωτοπόρου ερευνητή. Το έργο του τον κατατάσσει εις την χορείαν των κορυφαίων του πνεύματος όχι μόνον της Κύπρου μας και του Ελληνισμού, αλλά και της ανθρωπότητας.

Ανδρέας Ζαχαρίου και οικογένεια
Καθηγητής Πανεπιστημίου

... Εκφράζουμε αισθήματα βαθιάς λύπης για το θάνατο του φίλτατού μας συζύγου σας, ανθρώπου που τίμησε όσο κανένας άλλος την επιστήμη και τα γράμματα στον τόπο μας.

Οικογ. Κωνσταντίνου Γιαλλουρίδη

... Τα μέλη της Ελληνικής Τεκτονικής Στοάς Άρειος Πάγος «ΛΗΔΡΑ» συμμετέχουμε στον πόνο το δικό σας και της οικογένειάς σας.

Η προσφορά του Κύπρου Χρυσάνθη στον λογοτεχνικό και στον πνευματικό ευρύτερα χώρο και η αγάπη του προς την πατρίδα και τον άνθρωπο θα είναι για μας τους ταπεινούς αδελφούς του, σημείο αναφοράς.

Πέτρος Δ. Ζαχαριάδης
Πρόεδρος

... Εκ μέρους των αξιωματικών και λοιπών αδελφών της Στοάς Τελοιοπ. ΣΤΑΣΙΝΟΣ σας εκφράζω τα ολόψυχα και ειλικρινή συλλυπητήριά μας για την απώλεια του φιλάτου συζύγου σας και αδελφού μας Κύπρου.

Ας είναι αιωνία η μνήμη του.

Ανδρέας Σοφοκλέους
Πρόεδρος

... Μόλις επέστρεψα από την Αφρική πληροφορήθηκα τον θάνατο του προσφιλοῦς μας αείμνηστου Κύπρου Χρυσάνθη.

Προσεύχομαι ο Θεός να κατατάξει την ψυχή του ανάμεσα στους δίκαιους.

Ο Κιτίου Χρυσόστομος

... Ο θάνατος του Κύπρου Χρυσάνθη αποτελεί μια μεγάλη απώλεια για την πνευματική ζωή της Κύπρου. Σας εκφράζουμε τα εγκάρδια συλλυπητήριά μας και την συμμετοχή μας στο πένθος σας.

Ιατρός και κα
Γιάννη Μελεάγρου

... Ο θάνατος του γιατρού, δασκάλου και συγγραφέα Κύπρου Χρυσάνθη αφήνει δυσαναπλήρωτο κενό στην ελληνική κυπριακή κοινωνία και στην πολιτιστική ζωή του τόπου.

Εφορεία Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων
Λευκωσίας

... Το έργο του θα μείνει και ας είναι μια παρηγοριά για σας.

Αριστείδης Κουδουνάρης

... Με μεγάλη λύπη πληροφορηθήκαμε το θάνατο του συζύγου σας και μεγάλου Πνευματικού τέκνου της Κύπρου.

Παρακαλώ δεχθείτε τα ειλικρινή μας συλλυπητήρια που πηγάζουν από βαθειά εκτίμηση για το έργο και την προσφορά του Κύπρου Χρυσάνθη, ο θάνατος του οποίου αφήνει ένα μεγάλο κενό.

Ανδρούλα Βασιλείου
Βουλευτής Λευκωσίας Ενωμένων Δημοκρατών

... Ο Κύπρος Χρυσάνθης ο αναντικατάστατος, ο ανεκτίμητος, ο καταξιωμένος, ο αναγνωρισμένος, ο ταλαντούχος, ο προσφιλής ανά το Παγκύπριο, στον Ελλαδικό χώρο, ο πνευματικός μας πατέρας μας έφυγε!... Γαλήνιος, ήρεμος. Ένα ελαφρό θλιμμένο μειδίαμα διαγραφόταν στα στεγνά χείλη του! Σαν κάτι τραγουδιστά να σιγοψιθύριζε: Σας αποχαιρετώ με όλη μου την αγάπη! ... Μα σιγοκαίει τα σπλάγχνα μου βαρύς ο καημός για τη σκλαβωμένη, την χιλιαγαπημένη Πατρίδα μας, τη θαλασσοφιλήτη Κύπρο μας, και για σένα μικρή ωραία, πόλη μου, «Αμμόχωστο».

... Ο χρόνος ανέγγικτο θα κρατήσει το πλούσιο, το μνημειώδες έργο του. Το όνομά του θεμελιωμένο και με της αρετής του τον βίο... το «ΧΡΥΣΑΝΘΕΙΟ» όνομά του θα φαντάζει φωτολουσμένο σαν ανταύγεια της καταξιωμένης προσφοράς του, θείου δώρον, θεία ευλογία για την Κύπρο, για το Πανελλήνιο παντού. Η Τέχνη πανανθρώπινη αγγίζει τις καρδιές... Όποια φυλή, όποιο χρώμα!...

Τίποτε δεν πεθαίνει όταν εμείς θέλομε να το κρατούμε ζωντανό μέσα μας...

Δέσπω Τσινίκολα
Εκπαιδευτικός, Λογοτέχνης

... Ο ποιητής Κύπρος Χρυσάνθης αγάπησε το Παγκύπριο Γυμνάσιο, το τίμησε με την όλη του παρουσία στη γη, το ύμνησε με το στίχο του.

Ο Σύλλογος των Καθηγητών του Παγκυπρίου Γυμνασίου και η Διεύθυνση εύχονται την εξ ύψους παρηγορία.

Ο Θεός ας αναπαύσει το λογοτέχνη μας και ο χρόνος ας αποδείξει την αξία του.

Ο Διεθνήτης
Στέλιος Παπαντωνίου

... Να είσαστε βέβαιοι ότι το έργο και το όνομα του Κύπρου Χρυσάνθη θα μείνει αθάνατο.

Παναγιώτης Μαλλής

...Η μνήμη του θά 'ναι αιώνια, γιατί ο θάνατος ήταν μια μεγάλη απώλεια, όχι μόνο για την οικογένειά του αλλά και για όλη την πνευματική και λογοτεχνική Κύπρο, και ιδίως για την κυπριακή ιατρική λογοτεχνία.

Αντώνιος Σωτηριάδης
Ιατρός

... Κύπρο Χρυσάνθη, εσύ που μάντευσες το πρόσταγμα του χρόνου
κι έφυγες μακριά στους ουρανούς.

Τώρα απ' εκεί ψηλά τραγούδησε τους πόνους της πατρίδας σου
και στείλε τους κάτω στη γη, σε μας τους απελέκητους ανθρώπους.

A. Γ. Μούσκος

... Θα 'θελα να τονίσω, γι' άλλη μια φορά, πως ο αείμνηστος Κύπρος Χρυσάνθη, υπήρξε για όλους εμάς τους νεότερους δάσκαλος και καθοδηγητής, εμπνευστής και εμπυχωτής, υπόδειγμα ενάρτετου και σεμνού βίου και οδοδείχτης για την ορθή πορεία μας στη ζωή. Ως Έλληνες, ως Ορθόδοξοι, ως Άνθρωποι, αλλά και ως εραστές της τέχνης, ως εργάτες της λογοτεχνίας και συνεχιστές στην έρευνα και στην επιστήμη, πολλά οφείλουμε στον ακάματο, στο χαλκέντερο, στον εργατικότατο, στον τόσο δημιουργικό Κύπρο Χρυσάνθη. Το όνομά του, πάντοτε θα μνημονεύουμε με αγάπη, σεβασμό και απέραντη εκτίμηση.

Προσωπικά δεν μπορώ να λησμονήσω, πως ο αείμνηστος μεγάλος φίλος και καθηγητής μου, ήταν ο πρώτος που με ενθάρρυνε στο λογοτεχνικό μου δρόμο και πρωτοδημοσίευσε στίχους μου στη φιλόξενη «Πνευματική Κύπρο», το 1969.

Οι πάμπολλες αρετές, που κοσμούσαν το χαρακτήρα του, τον έκαναν φωτεινό παράδειγμα για όλους μας. Περισσότερο, όμως, απ' όλες τις αρετές, τις ιδιότητες και τις χάρες του, θα μείνει στη σκέψη και στην καρδιά μου το ότι κατάφερε να συνδυάσει δυο διαφορετικές ανθρώπινες τάσεις με εξαιρετική επιτυχία. Υπήρξε άνθρωπος του ονείρου και του οράματος και ταυτόχρονα κατάφερε να 'ναι άνθρωπος της πράξης και της δράσης.

M. Μιχαηλίδου
Εκπαιδευτικός

... Εχάσαμε όλοι μας έναν πολύτιμο, πολυτάλαντο, ευγενέστατο Έλληνα πατριώτη και περίλαμπρο ποιητή, έναν ακάματο αθλητή του πνεύματος, και η Κύπρος ένα καμάρι της.

Προσεύχομαι για την ανάπαυση της αγαθότατης ψυχής του και ειλικρινά συλλυπούμαι.

Κώστας E. Τσιρούπουλος
Εκδότης του περιοδικού
«Ευθύνη»

... Εκ μέρους του Μεγάλου Διδασκάλου Αδ.: Σάββα Βαφειάδη και όλων των μελών του Συμβουλίου της Μεγάλης Στοάς της Ελλάδος, σας εκφράζω την βαθυτάτη οδύνη την οποία ησθάνθημεν, πληροφορηθέντες την μετάστασιν του προσφιλούς συζύγου σας, εξαιρέτου επιστήμονος, εκλεκτού λογίου και φιλάτου Αδ.: μας Κύπρου Χρυσάνθη.

Ευχόμεθα ολοψύχως προς εσάς και τους φιλάτους υιούς σας Άνθον και Πάνον, όπως ο Πανάγαθος Θεός υποδεχθεί τον αείμνηστον Κύπρον εκεί ένθα μόνον οι εκλεκτοί μεταβαίνουν και όπως χαρίζει προς εσάς την εξ ύψους παρηγορίαν.

Μετά αισθημάτων αδελφικής αγάπης
Ο Μέγας Γενικός Γραμματεύς
Ιωάννης Α. Σουβαλιώτης

... Όταν τα πεπραγμένα, ο μόχθος και τα ιδανικά είναι τόσο πλούσια και υψηλά όπως του Κύπρου, τότε πρέπει αυτή η μεγάλη παρουσία που υπήρξε να απαλύνει τον πόνο της απουσίας που τώρα ζεις.

Αντιλαμβανόμαστε την οδύνη εσένα και των παιδιών σας και ελπίζουμε πως η τέτοια θύμησή του σας παραστέκει και πως θα σας δίνει πάντα την ικανοποίηση πως έζησε τόσο άξια!

Ναταλία-Γιώργος Αρβανιτάκης

... Έφυγε κάνοντας το χρέος του ως άνθρωπος, ως επιστήμονας, ως πνευματικός άνθρωπος, ως γόνος μιας πατρίδας που ύμνησε, που τραγούδησε με όλη τη δύναμη της ψυχής του και η οποία πολλά του οφείλει, γιατί την γνώρισε με το άξιο έργο του σ' όλα τα μήκη και τα πλάτη της οικουμένης.

Μας είναι δύσκολο να σκεφθούμε την Κύπρο χωρίς τον Κύπρο Χρυσάνθη, εσάς χωρίς αυτόν. Είναι σα να έσβησε ένας δυνατός ήλιος, ο ήλιος της αλήθειας, της αξιοσύνης, του ακάματου μόχθου για τα μεγάλα, τα ωραία και τ' αληθινά, ένας λαμπρός ήλιος ήθους, αξιών, γλυκύτητας, χαμόγελου κι όνειρου κι ελπίδας για τις δύσκολες ώρες της Κύπρου.

Ευάγγελος - Νίκη Λαδάκη-Φιλίππου

... Βρεθήκαμε να υπηρετούμε και υποστηρίζουμε τις ίδιες αρχές και τα ίδια ιδεώδη της αγάπης προς την Πατρίδα και το Γένος. Ήταν ο αρχηγός και ο ηγέτης του οποίου τα εμπνευσμένα «πιστεύω» μας μετέδιδε με τον μοναδικό τρόπο του που τον κατέστησε με τα χρόνια τον εκλεκτό της εποχής του και της γενιάς του.

Το ποιητικό του έργο, τόσο πλούσιο και τόσο μεστό πατριωτικών μηνυμάτων, θα είναι για μας παρακαταθήκη και πηγή εμπνεύσεως στη συνέχιση των ωραίων αγώνων μας που υπηρέτησε ο αείμνηστος μεγάλος ποιητής και πνευματικός ηγέτης.

Ελευθέριος Ευγενίου

... Θεωρώ μια από τις μεγάλες τύχες της ζωής μου το ότι γνώρισα και χάριξα από κοντά τον Κύπρο Χρυσάνθη.

Είμαι βέβαιος ότι το κατάφορτο από θυμητάρια του αξέχαστου Κύπρου σπίτι σας θα μετατρέψει συνεχώς σε παρήγορη παρουσία την απουσία του. Αληθινά ο Κύπρος γέμισε όλον τον χώρο που τον περιέβαλλε: τον Κυπριακό, τον Ελληνικό, τον προσωπικό του καθενός μας. Εμείς τον ευγνωμονούμε γι' αυτό και κρατούμε ζωντανή στη σκέψη μας τη μεγάλη μορφή του.

Δ. Λυπουρλής
Καθηγητής Αριστοτελείου
Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης

... Τον ευγνωμονώ για τη συχνή του φιλοξενία στο περιοδικό, την κριτική του οξυδέρκεια και την εύνοια που έδωσε στην αλησμόνητη Ρωξάνη Παυλέα.

Ο Κύπρος Χρυσάνθης αποτελεί και για τα Ελληνικά Γράμματα ένα μεγάλο πένθος. Το έργο του δε θα το προσπεράσει ο χρόνος. Ένας μεγάλος φίλος, συνάδερφος είναι αόρατος πια, μόνο ορατός με το έργο του για πάντα και για πάντα.

Σαράντος Παυλέας
Γυμνασιάρχης, Θεσσαλονίκη

... Η είδηση για την απώλεια του πολύκλαυστου φίλου Κύπρου Χρυσάνθη μου έχει προκαλέσει την αίσθηση πως, μαζί του, έφυγε κι ένα μέρος από μένα, από τη ζωή μου, που δέθηκε με τη δική του για περισσότερο από ένα τέταρτο του αιώνα.

Αυτό δεν οφείλεται μόνο στο ήθος του ανθρώπου, στην ευγένειά του, στο γεγονός ότι υπήρξε για μένα αληθινός μαικήνας, μα και γιατί κάθε μεταφραστής φθάνει, σχεδόν πάντα, να ταυτίζεται με τον συγγραφέα που μεταφράζει, αφομοιώνοντας τα συναισθήματα και τα ιδανικά του.

Όταν έφθασε σε μένα η πρόσκληση του Υπουργείου Παιδείας να επισκεφθώ την Κύπρο τον ερχόμενο Νοέμβριο, ένοιωσα μεγάλη χαρά, γιατί θα ξανάβλεπα εσάς και τον κοινό μας φίλο Χρυσάνθη. Τώρα η χαρά μου θάναι ξεθωριασμένη.

Προτίθεται να τον μνημονεύσω με τρόπο όσο μπορεί πιο αντάξιό του γράφοντας ένα άρθρο.

Michele Iannelli

... Ο Κύπρος Χρυσάνθης υπήρξε μια εξαιρετική πνευματική μορφή της νεοελληνικής και Κυπριακής μας λογοτεχνίας και το έργο του θα παραμείνει «εσ αεί». Υπήρξε πολυγραφότατος, μεγάλος πνευματικός άνθρωπος που κατηνάλωσε τη ζωή του στην πνευματική ανέλιξη της Κύπρου μας για δεκαετίες.

Γλαύκος Βιολάρης

... Στην οικογένεια του μεγάλου δημιουργού εξέφρασαν βαθειά οδύνη για τον θάνατό του εκατοντάδες επώνυμοι και μη άνθρωποι. Ανάμεσά τους ο Υφυπουργός Εξωτερικών της Ελλάδος Γιάννος Κρανιδιώτης και η κυρία Χρύσω Νίκου Κρανιδιώτη,

το ζεύγος Κυριάκου Νεοκλέους, το ζεύγος Γιαννάκη και Ρούλας Μάτση, βουλευτή, ο βουλευτής Μάρκος Κυπριανού, η οικογένεια Χρίστου Κληρίδη, η παιδίατρος Δάφνη Παπαδοπούλου, ο δικηγόρος Κωνσταντίνος Αμιλιανίδης, ο ιατρός και η κυρία Ανδρέα Δημητριάδη, ο ιατρός και η κυρία Γεωργίου Ιακωβίδη, ο Φιλόπτωχος Σύλλογος Αμμοχώστου, ο δόκτωρ και η κυρία Λοΐζου Φιλίππου, ο κύριος και η κυρία Νίκου Παττίχη, ο ιατρός και η κυρία Μαργαρίτα Μιχαηλίδου, ο δικαστής και η κυρία Γιαννάκη Χρυσοστομή, το ζεύγος Κύρου και Βεατρίκης Σαββίδου, η δημοσιογράφος Αλίκη Μάξη-Παπαγιάννη, ο ιατρός και η κυρία Γλαύκου Μαυραντώνη, ο λογοτέχνης Χρίστος Κάριμος, ο κύριος Τάκης και η κυρία Λένια Γεωργίου, ιατρού, η κυρία Νανά Γεράνη, Αθήνα, ο κύριος Κώστας Κατσαντώνης, φιλόλογος, ο κύριος Σοφοκλής Λαζάρου, γυμνασιάρχης, οι κυρίες Ελένη και Παναγιώτα Προυσή και πολλοί άλλοι γνωστοί και φίλοι

Κύριο Νίκο Παναγιώτου,
Προεδρικό Μέγαρο,
Λευκωσία

6 Ιουνίου 1998

Αγαπητέ μου Νίκο,

Ευχαριστώ για την καλή σκέψη σου να μου στείλεις την ομιλία σου για τον Κύπρο Χρυσάνθη.

Προσέφερε τόσα πολλά αυτός ο άνθρωπος. Και αναφέρομαι όχι μόνο στη δική του γραφή, αλλά και στο γεγονός ότι για δεκάδες χρόνια εβοήθησε και προώθησε τόσους νέους στα Γράμματα. Πρόκειται, στ' αλήθεια, για μια γενναιόδωρη και πολύτιμη προσφορά, πνευματική και εθνική.

Φιλικώτατα
Πάτροκλος (Σταύρου)

(Υστερόγραφο για τον Κ. Χρυσάνθη)

Γιατρέ μου, ταῦτα περὶ ἐσοῦ φρονῶ καὶ πολὺ σὲ ἀγαπῶ καὶ σὲ τιμῶ καὶ ἄς μὴ βλεπόμαστε τώρα συχνά, ὅπως θὰ τὸ ἤθελα, λόγω, βασικά τῆς παραμονῆς μου στὴν Ἀθήνα. Νὰ εἶσαι καλά.

Πάτροκλος

[Η επιστολή αυτή στάληκε στις 6 Ιουνίου 1998, την επομένη του θανάτου του Κ. Χρυσάνθη, τον οποίο ο αποστολέας αγνοούσε.]

Ο ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Ἡ ποιητικὴ γραφίδα τοῦ Χρυσάνθη στὴν τελευταία περίοδο τῆς δημιουργικῆς του παραγωγῆς, πραγματοποιεῖ μιὰ διεισδυτικὴ ἐμβάθυνση στὸ χῶρο καὶ τὸ χρόνο, ἀνατρέχοντας στὴν παλάμη τῶν καιρῶν καὶ συγκρίνοντας τὸ τώρα μὲ τὸ πρῖν, ἀπὸ τὶς «ἐνδοξές του μέρες» ὡς τὴ μνήμη ποῦ ξανάρχεται καὶ φωτίζει τὶς «ξεχασμένες προοπτικές» πάντα σὲ μιὰ προσπάθεια δράσης, ἐλπίδας καὶ στόχου κι ὄχι σὰν μιὰ ἀπλή διαδικασία θλίψης καὶ καταγραφῆς.

Τούτη ἡ ἐλπίδα ἐξακτινώνεται στὴν ἀκράδαντη πίστη τοῦ ποιητῆ γιὰ τὴν μετὰ θάνατο ζωὴ ὅταν ἡ ψυχὴ θ' ἀνοίξει τὰ φτερά της γιὰ τὸ μεγάλο ταξίδι, «καινούργιος οὐρανὸς γιὰ τὰ πετάγματα» μέσα σὲ γλώσσα ἐαρινὴ καὶ εὐοσμη, πραγματοποιώντας μικρὲς καθημερινὲς ἀναγνωρίσεις καὶ συλλέγοντας τὰ βράδνα τῆ διαύγεια τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων καρπίζοντας τοὺς ἀγέρηδες καὶ τὰ λιοστάσια, παίρνοντας ζωὴ καὶ δύναμη ἀπὸ τὰ νέα βλαστάρια, τὰ ἐγγόνια του, κι ἔτσι, τὸ «πένθος τοῦ χρόνου» γίνεται ἄνθος καὶ στίχος, μὲ ἀπώτερο στόχο καὶ σκοπὸ νὰ δοθεῖ

«μὲς στὴ συνέχεια τῆς ζωῆς τὸ μέγα θαῦμα»!

Τὰ ποιήματα τῆς τελευταίας αὐτῆς περιόδου εἶναι ὀλιγόστιχα καὶ συνδυάζουν λυρισμὸ καὶ ῥέμβη ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά καὶ στοχαστικὲς ἀναπολήσεις καὶ ψήγματα ζωῆς, περπατώντας τὶς νύχτες σὲ χρόνια ἐφηβείας καὶ ἀγωνιστικῶν κινητοποιήσεων, σὲ χαλασμένες πόλεις καὶ ἐρείπια ἀλλὰ καὶ σὲ ἀναμετρήσεις ζωῆς καὶ θανάτου σὲ κροταλισμοὺς πυροβόλων καὶ σὲ συνθήματα στοὺς τοίχους, σὲ μιὰ πατρίδα πικραμένη κι ὁμῶς ἀνυπότακτη. Τώρα, στὸ γέγραμμο τῆς ζωῆς,

«μιὰ νέα μικρὴ κατάκτηση τὴν κάθε μέρα»,

οἱ τόνοι γίνονται ἐξομολογητικοί, κάτω ἀπ' τὸ βλέμμα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ποδιὰ τῆς Παναγίας, οἱ ὥρες μοναδικὲς κι ἀνεπανάληπτες, τὰ δευτερόλεπτα πολύτιμες ἀνάσες καὶ σκιρτήματα πρελοῦδια καὶ θαῦμα ζωῆς καὶ πρῶτος ἥλιος ἀρχέγονος καὶ παρθενικός, σὰν

«τὸ χνουδι τοῦ ἔφηβου στὸν πρῶτο του ἔρωτα»!

Τοῦτες οἱ ἐπικλήσεις στοὺς φίλους ἄλλων ἡμερῶν καὶ στίς ἀγαπημένες ἀποτυπώσεις προαυλιῶν καὶ σπιτιῶν τῆς Λευκωσίας καὶ τῆς Ἀμμόχωστος, λειτουργοῦν σὰν μικρὲς ἐξομολογητικὲς καταθέσεις καὶ ἀντίσταση ταυτόχρονα στὴ φθορὰ καὶ τὴ λήθη τοῦ καιροῦ μὰ καὶ σὰν μικρὲς προσευχές-εὐχαριστήρια στὸν Θεὸ ἀλλὰ καὶ στὸ μέτρο τοῦ μπορετοῦ, ἀνανεώνουν τοὺς νεανικοὺς ὄρκους γιὰ πάλιν καὶ παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τοῦ νησιοῦ του διαχρονίζουσιν τὸ νόημα καὶ τὸ μήνυμα τῆς ἀνθρωπότητος γιὰ τὶς μεγάλες ἀξίες καὶ τὸ ὄραμα τῆς ἐλευθερίας:

*«...Θὰ πάρω τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ τῆς Κύπρου
νὰ τὰ καρφώσω στ' ὄνομά τους.
Καὶ θὰ φωνάξω στίς πλατεῖες τοῦ κόσμου
τὸ βῆμα τους γιὰ τὴν ἐλευθερία»!*

Τούτος λοιπόν ο γόνιμος απολογισμός γεννά μιὰ διαρκή ανανέωση στὸν στίχο τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη καὶ ταυτόχρονα σηματοδοτεῖ καὶ ἐπικεντρώνει ἀρκετὲς ἀπὸ τὶς κατευθυντήριες τῆς ποιητικῆς του: τὴν ἱστορήση τῶν γεγονότων ἄλλοτε σὲ ἐπικούς κι ἄλλοτε σὲ λυρικούς ρυθμούς, τὴν ἐξύμνηση τῆς φύσης μέσα ἀπὸ χρονικὰ στάδια ζύμωσης μὲ τὸν πόνο καὶ τὶς ἀνοιχτὲς πληγὲς ἀπὸ τὰ ἐρείπια καὶ τοὺς τάφους, τοὺς παλιούς ὄρκους καὶ τὴν ἀρχαία εἰκόνα, τὴν πάλη γιὰ τὴν ἐπιβίωση, τὴ συνέχεια τῆς ζωῆς, τὴν

«μικρὴ ἐπανάληψη στὰ φροντιστήρια τῆς ἀγάπης»,

τὸ ὄχι στὶς εὐκολες κινήσεις καὶ στὴν εὐτέλεια, ἀποζητώντας πάντα, καὶ τώρα καὶ πρὶν, τοῦτο μόνον τὸ ἐλάχιστο, τὸ μέγιστο:

«τὴν τρέλλα τῶν ἀνέμων μὲς τὰ φύλλα»...

Οἱ ὠραῖες ἡμέρες, οἱ ὁμορφες μέρες, οἱ ἔνδοξες μέρες, κρατοῦνε μέσα τους μιὰν ἀξιοπρέπεια, μιὰ ἡρωϊκὴ στάση ζωῆς, ἀκόμη καὶ γι' αὐτὰ ποὺ δὲν εἰπώθηκαν ὅταν ἔπρεπε, καὶ ποὺ κράτησαν μέσα τους ὅλη τὴν ὁμορφιὰ τῶν λυπημένων οὐρανῶν, τὶς πίκρες, τὰ αἰσθήματα ποὺ δὲν διαβρώθηκαν στὸ διάβα τοῦ χρόνου καὶ παρέμειναν μιὰ αἰώνια ἀνοιξη, ἀλώβητη καὶ ἰδανικὴ:

*«... καὶ προτιμῶ τὰ ξεχασμένα γράμματά μας στὸ συρτάρι
μὲ τ' ἄλλα ἐνθύμια μᾶς νιότης θαλερῆς»!*

Τὰ τελευταῖα ἔργα τοῦ ποιητῆ Κύπρου Χρυσάνθη γράφονται στὸν ἐλεύθερο στίχο, κάτι ποὺ ταιριάζει στὸ κλίμα καὶ στὸ ὕφος τῶν ποιημάτων, στοχαστικοῦ ἀπολογισμοῦ καὶ περάσματος ἀπὸ τὴ μνήμη, σὰν σὲ κινηματογραφικὴ μηχανή, τῶν ἐπὶ μέρους, «λάμψη ἀμυδρὴ στὸ παρελθόν» ὅπου στὶς συλλαβὲς τοῦ δειλινοῦ (μεταφορὰ-κυριολεξία ταυτόχρονα) ὁ χρόνος

*«ζεῖ χωρὶς ζωὴ
ὕμνώντας τὴ ζωὴ»!*

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΚΑΡΑΜΒΑΛΗΣ

**ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ
ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ**

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΚΥΠΡΟΥ

σας προσκαλεί στο Φιλολογικό Μνημόσυνο
του γιατρού, πνευματικού δημιουργού και
μεγάλου φίλου του σωματείου

ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

που θα γίνει την Τρίτη, 17 Νοεμβρίου 1998

(αίθουσα Καντάρα) και ώρα 6.00 μ.μ., στο ξενοδοχείο Χίλτον

Τον ΚΥΠΡΟ ΧΡΥΣΑΝΘΗ και το έργο του θα παρουσιάσει

ο Διευθυντής του Γραφείου του Προέδρου, Φιλολόγος
κος Νίκος Παναγιώτου.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Είναι με ιδιαίτερη ευχαρίστηση που αποδέχτηκα την ευγενική πρόσκληση της Πνευματικής Αδελφότητας Ελληνίδων Κύπρου να μιλήσω για την προσφορά του Κύπρου Χρυσάνθη στα Κυπριακά Γράμματα. Η πρόσκληση αυτή μου χαρίζει την ψυχική ικανοποίηση ότι το φιλοπρόοδο Σωματίο σας, που από το 1925 κάτω από την καθοδήγηση δεξιών οιακοστρόφων, με αφετηρία τη μεγάλη Περσεφόνη Παπαδοπούλου, ίσαμε σήμερα με συνέπεια συμβάλλει στα πολιτιστικά δρώμενα του τόπου μας, με τιμά με το να προσφέρει το βήμα του στον ελάχιστό μου λόγο. Και από την άλλη, μου παρέχει τη δυνατότητα με την αποψινή μου κατάθεση να προσφέρω στην ψυχή του σήμερα τιμώμενου από όλους εδώ Κύπρου Χρυσάνθη μερικά ψίχουλα ευγνωμοσύνης ως αντίδωρο στο μεγάλο άρτο της δικής του προς εμένα δωρεάς.

Γιατί ο Κύπρος Χρυσάνθης υπήρξε για μένα δάσκαλος και πατέρας πνευματικός και συμπαραστάτης και φίλος, όπως υπήρξε και για πολλούς άλλους ανθρώπους στην Κύπρο, οι οποίοι αγαπούν και καλλιεργούν τα Γράμματα.

Μέσα από την πλούσια, τη συνεχή και γόνιμη πολιτιστική του δραστηριότητα έβρισκε τρόπους να κεντρίζει το ενδιαφέρον των νεότερων, αλλά και των παλαιότερων, να τους προτρέπει, να τους ενθαρρύνει, να τους παρωθεί να πλησιάσουν τις διάφορες πνευματικές ομάδες, όπου ήταν ο κινών μοχλός, ή να πλαισιώνουν προσπάθειες τις οποίες εκείνος ξεκινούσε και καθοδηγούσε. Και πάντα μ' εκείνο το μειλίχιο ύφος του, την πάντα εύχαρη διάθεση, τη ζεστή ματιά του να έρχεται και να επανέρχεται και με τη χαρακτηριστική φιλή φωνή του να ζητά να γράψεις κάτι για το περιοδικό, να συμμετάσχεις σε κάποια συγκέντρωση, να μιλήσεις από κάποιο βήμα. Κι ακόμη να σου πει δύο λόγια καλά για κάτι που έγραψες, να σε προβάλει μέσα από τις στήλες των εφημερίδων ή των περιοδικών, να σου δώσει αυτοπεποίθηση.

Δε θα ήταν υπερβολή να λεχθεί ότι, ιδιαίτερα από την ανεξαρτησία κι ως το θάνατό του, ο Κύπρος Χρυσάνθης βρέθηκε στο κέντρο της πνευματικής κίνησης της Κύπρου, ως δημιουργός ο ίδιος, αλλά κι ως καταλύτης πολιτιστικών διεργασιών. Με το προσωπικό παράδειγμα, την ενθάρρυνση, τα διάφορα βήματα και τις ποικίλες ευκαιρίες που πρόσφερε, αλλά, κυρίως, με την προσωπική με τρόπο επίμονο παρώθηση οδήγησε αρκετούς νεότερους στο δρόμο της συγγραφής και της συμμετοχής στην πνευματική κίνηση και ζωή του τόπου μας.

Τι να μηνμονεύσει κανείς; Τα διάφορα πνευματικά σωματεία των οποίων υπήρξε ιδρυτικό μέλος, μέλος του Συμβουλίου ή πρόεδρος, όπως, ιδιαίτερα, της Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών, του Ελληνικού Πνευματικού Ομίλου Κύπρου και της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου, με τις διαλέξεις, τους επετειακούς εορτασμούς, τις συνεστιάσεις, τα συνέδρια και συμπόσια, τις παρουσιάσεις βιβλίων και τις εκδόσεις τους; Ή μήπως τα περιοδικά, λογοτεχνικά και άλλα, που διηύθυνε, όπως τη *Φιλολογική Κύπρο*, την *Πνευματική Κύπρο* και τα *Θέματα Κριτικής*, τους *Κυπριακούς Καιρούς*, όπου υπήρξε διευθυντής της συντακτικής επιτροπής ή τη *Χαρά των Παιδιών* παλαιότερα (με τον Νέαρχο Κληρίδη) ή τα ιατρικά περιοδικά που διηύθυνε μόνος ή με τον Γεώργιο Μαραγκό;

Αν η κατάθεση του Χρυσάνθη στην κυπριακή πνευματική ζωή περιοριζόταν μόνο στην έκδοση του περιοδικού *Πνευματική Κύπρος*, αυτή και μόνη θα ήταν ικανή να τον κατατάξει ανάμεσα στους κορυφαίους πνευματικούς παράγοντες του τόπου. Από το 1960 ίσαμε το θάνατό του εξέδιδε αδιάλειπτα το περιοδικό. Στα 37 χρόνια της ζωής του – της πιο μακράς λογοτεχνικού περιοδικού στην Κύπρο – το περιοδικό κυκλοφόρησε 387 τεύχη με πάνω από 11.500 σελίδες, πραγματοποίησε περισσότερες από 80 εκδόσεις, οργάνωσε συγκεντρώσεις, προκήρυξε διαγωνισμούς, αφιέρωσε σελίδες ή ολόκληρα τεύχη του σε θέματα, γεγονότα και πρόσωπα της νεοελληνικής πνευματικής ζωής. Μάζεψε γύρω του τους παλαιότερους πνευματικούς ανθρώπους της Κύπρου, που έμειναν χωρίς εκφραστικό όργανο μετά τη σιωπή του περιοδικού *Κυπριακά Γράμματα*, ενθάρρυνε νέους να ξεπεταχτούν και να δοκιμάσουν τις δυνάμεις τους και πρόσφερε φιλόξενα τις σελίδες του σε Ελλαδίτες δημιουργούς. Ο ίδιος κάλυψε μεγάλο μέρος των σελίδων του περιοδικού με ποίηση, πεζό, μελέτη, βιβλιοκριτική, σχόλιο, θεατρική κριτική, χρονικό εκδηλώσεων και δημοσιευμάτων.

Και πέρα απ' όλα αυτά τα δημοσιεύματα στο περιοδικό του υπάρχει πληθώρα άλλη σε εφημερίδες και τα περιοδικά της Κύπρου και της Ελλάδας, αλλά κυρίως το τεράστιο εκδομένο σε βιβλία έργο του. Αν αφήσουμε κατά μέρος τα επιστημονικά ιατρικά του, τα διδακτικά εγχειρίδια, τις μεταφράσεις ιατρικών εγχειριδίων και τις ανθολογίες και περιοριστούμε μόνο στο λογοτεχνικό του έργο, δεν μπορούμε παρά να εντυπωσιαστούμε από τον όγκο της παραγωγής του. Δυο ογκωδέστατοι τόμοι ποίησης με τον τίτλο *Λυρικός Λόγος Α' και Β'* και πολλές άλλες ποιητικές συλλογές, τέσσερις ογκώδεις τόμοι με διηγήματα, νουβέλες και μυθιστορήματα, αλλά και άλλες συλλογές με διηγήματα και νουβέλες, ένας μεγάλου μεγέθους τόμος με θεατρικά και άλλα ξεχωριστά βιβλία με θέατρο, περισσότερα από 15 βιβλία μελέτης, βιβλιαράκια με μεταφράσεις και πάνω από 25 βιβλία παιδικής λογοτεχνίας, όλα τούτα σε χιλιάδες πυκνοτυπωμένες σελίδες αποτελούν το σύνολο του εκδομένου σε βιβλία λογοτεχνικού του έργου.

Αντιλαμβάνεστε, λοιπόν, ότι είναι αδύνατο στο πλαίσιο μιας διάλεξης να καλυφθεί σε βάθος ούτε και με επαρκή πληρότητα το πολυσχιδές λογοτεχνικό του έργο. Κατ' ανάγκη, συνεπώς, θα θεθούν περιορισμοί και ως προς το εύρος του αντικειμένου της μελέτης μας και ως προς τον τρόπο προσέγγισης. Στόχος είναι να γίνει μια οικείωση με το πεζογραφικό, θεατρικό, αλλά κυρίως το ποιητικό του έργο.

* * *

Το διηγηματογραφικό του έργο περιλαμβάνεται στους τόμους *Πεζός Λόγος ΙΙΙ, Το φυλάκιο Χ, γραμμή θανάτου, Ένα παιδάκι με κυκλάμινα, Το κόκκινο δωμάτιο, Οκτώ ιστορίες του αγώνα και τα Γιορταστικά (Χριστουγεννιάτικα, Πρωτοχρονιάτικα, Πασχαλινά διηγήματα)*.

Οι 49 *Ιστορίες του Πεζού Λόγου ΙΙΙ* καταπαίνονται με θέματα από τη ζωή και τους ταπεινούς ανθρώπους της Κύπρου κατά τη διάρκεια των διαφόρων περιπετειών του νησιού την περίοδο της τουρκοκρατίας, του αγώνα του 55-59, της τουρκανταρσίας, της εισβολής, με στιγμές της καθημερινής ζωής και συμβάντα από την ιατρική σταδιοδρομία ή τις ιατρικές εμπειρίες του συγγραφέα. Οι ήρωές του είναι κατά κανόνα απλοί, συνηθισμένοι άνθρωποι με τα προβλήματα και τα δράματά τους.

Στα δέκα διηγήματα του βιβλίου *Το Φυλάκιο Χ, γραμμή θανάτου*, περιγράφονται εμπειρίες και γεγονότα και καταστάσεις από το πρόσφατο δράμα της Κύπρου, με την απέλπιδα αντίσταση, τους αγνοουμένους, την προσφυγιά, τους βιασμούς και τις άλλες συνέπειες της βίας και της βαρβαρότητας.

Από πλευράς τεχνικής τα διηγήματα είναι σε στυλ παραδοσιακό, όπου ο μύθος εξελίσσεται ομαλά, ευθύγραμμα, χωρίς παλινδρομήσεις, υπαινιγμούς, καταστάσεις ασαφείς ή ονειρικές ή εσωτερικούς μονολόγους. Υπάρχει μια ιστορία, της οποίας η αφήγηση γίνεται ρεαλιστικά, με σύντομες περιγραφές, κάποιους διαλόγους επίσης σύντομους και κοφτούς. Μέσα από τα διηγήματα του Χρυσάνθη, όπως άλλωστε συμβαίνει και σ' όλο του το έργο, προβάλλεται η αγάπη του τόπου μας, με τους ανθρώπους, τη φύση, την ιστορία και την παράδοσή του.

Οι άλλοι τρεις ογκώδεις τόμοι του *Πεξού Λόγου* (μιλήσαμε ήδη για τον ένα), δηλαδή οι I, II και IV περιλαμβάνουν:

Ο πρώτος (I) τέσσερις νουβέλες από τη μεσαιωνική Κύπρο, με τους τίτλους *Στα δύσκολα χρόνια, Κανάκης, ο Κυπριώτης Κουρσάρος, Το ξεσήκωμα των σκλάβων και Το Κύπελλο του θανάτου*.

Ο δεύτερος (II) το μυθιστόρημα *Από το ημερολόγιο ενός γιατρού* και ο τέταρτος (IV) τέσσερις νουβέλες, τις ακόλουθες: *Το ημερολόγιο του γαλάζιου κοριτσιού, Παιδάκι μου, Τριαντάφυλλε, Έτσι άρχισε η Κυριακή και Κληρίδης ο δάσκαλος*.

Η πρώτη νουβέλα *Στα δύσκολα χρόνια* περιγράφει μια επιδημία πανούκλας, που θερίζει ζώα κι ανθρώπους, οι οποίοι εν πολλοίς αβοήθητοι κάθονται και την περιμένουν. Κέντρο της νουβέλας είναι ο γιατρός, γύρω από τον οποίο πλέκονται διάφορες επιμέρους ιστορίες, ζωντανές κι ανθρώπινες, όπου παρελαύνουν και διάφοροι τύποι του χωριού. Στον *Κανάκη* κυριαρχούν οι αγώνες του λαού ενάντια στους Λατίνους, αγώνες που ενσαρκώνονται στη μορφή του αντρείου Κυπριώτη κουρσάρου Κανάκη, τον οποίο τρέμει η ξηρά κι η θάλασσα. Όπως και στις άλλες νουβέλες με θέματα από τη Φραγκοκρατία, παρακολουθούμε τη ζωή του απλού λαού, του βασανισμένου, που η φτώχεια κι η καταπίεση, η αβεβαιότητα, η δειλία τον κάμνουν να αλλάζει στρατόπεδο εύκολα: αλλά παράλληλα και το ξεσήκωμά του κάποτε, όταν η απελπισία του φτάσει στα ακραία όρια.

Ανάλογο είναι το κλίμα και στη νουβέλα *Το ξεσήκωμα των σκλάβων*, καθώς και στο *Κύπελλο του Θανάτου*, με πιο έντονα τα χρώματα και πιο ζωηρή τη δράση στο *Κύπελλο του Θανάτου*.

Ο Β' τόμος, *Από το ημερολόγιο ενός γιατρού*, περιστρέφεται γύρω από τον παλιό έρωτα του γιατρού, έρωτα που η αγαπημένη του, τώρα παντρεμένη, όπως κι ο ίδιος, και φίλη οικογενειακή, προσπαθεί να αναβιώσει. Ο γιατρός αγωνίζεται να σώσει το γάμο του, με αποτέλεσμα να θυματοποιείται από την εκδικητικότητα της παλιάς αγαπημένης του.

Στον Δ' τόμο (IV) του *Πεξού Λόγου* έχουμε πάλι τέσσερις νουβέλες. Στην πρώτη, *Το ημερολόγιο του γαλάζιου κοριτσιού*, καταπιάνεται με την ιστορία ενός παιδιού που γεννήθηκε άρρωστο και που σίγουρα θα πεθάνει γιατί η επιστήμη δεν μπορεί να κάμει τίποτε. *Παιδάκι μου Τριαντάφυλλε*, είναι ο τίτλος της δεύτερης νουβέλας του τόμου.

Εδώ ένας γιατρός βασανίζεται από την αγάπη που νιώθει για το γιο ενός φιλικού του ζευγαριού. Η αγάπη αυτή, της οποίας την αιτία μόνο ο ίδιος ξέρει, οφείλεται στο ότι το παιδί είναι στην πραγματικότητα δικό του, γιατί κατά την τεχνητή γονιμοποίηση, από την οποία προήλθε το παιδί, ο γιατρός χορήγησε το δικό του σπέρμα.

Στο *Έτσι άρχισε η Κυριακή* ζούμε γεγονότα, στιγμές και την ατμόσφαιρα της ζωής σε μια πανσιόν του Λονδίνου, όπου ζουν διάφοροι άνθρωποι, ανάμεσα στους οποίους και ο συγγραφέας με τη γυναίκα του. Η μικρή αυτή κοινωνία δίνει την ευκαιρία στον πεζογράφο να κάμει τις παρατηρήσεις του, να αφηγηθεί κάποιες περιπέτειες, να ψυχογραφήσει τους ήρωες, που κινούνται κοντά και γύρω του.

Τέλος, στον *Κληρίδη το δάσκαλο*, μέσα από τη ζωή του γνωστού δασκάλου και λαογράφου Νέαρχου Κληρίδη, παρατηρούμε τη δύσκολη ζωή του Κύπριου αγρότη σ' εποχές ανέχειας, αλλά και τη θέληση και τον αγώνα του για μόρφωση και προκοπή. Μέσα στο αυστηρό πατριαρχικό περιβάλλον της οικογένειας ξεπηδά μια ανήσυχη φύση, που με πείσμα και θαυμαστή εργατικότητα κατορθώνει να ξεπεράσει τις δυσκολίες και τα εμπόδια και να τραβήξει μπροστά.

Σε ξεχωριστά βιβλία κυκλοφόρησαν δύο ακόμη έργα του. Το ένα, με τίτλο *Από τις αφηγήσεις ενός Κυπρίου αιχμαλώτου*. Πρόκειται για μια νουβέλα, όπου ένας αιχμάλωτος των Τουρκικών στρατευμάτων εισβολής του 1974 αφηγείται τις εμπειρίες του από την αιχμαλωσία σε φυλακές της Τουρκίας ίσαμε την απελευθέρωσή του και την επιστροφή στο σπίτι του. Το άλλο βιβλίο, έχει τίτλο *Στα χρόνια της επανάστασης* και μας μεταφέρει στα ηρωικά χρόνια του 1955-59. Στο μυθιστόρημα αυτό παρουσιάζεται ο κυπριακός αγώνας μέσα από τη δράση και τις αντιδράσεις μιας οικογένειας.

Το πεζογραφικό, γενικά, έργο του συγγραφέα χαρακτηρίζεται από μια ευκολία τις πιο πολλές φορές στην ανάγνωση. Ο λόγος ρέει φυσικά, η πλοκή, χωρίς περιπλοκές άσκοπες, ο διάλογος φυσικός. Κάπου-κάπου, ιδιαίτερα στα έργα του τα εμπνευσμένα από τη Φραγκοκρατία, η περιγραφική πλευρά της φύσης είναι παρατονισμένη, με αποτέλεσμα να δίνεται η εντύπωση του εμβόλιμου.

* * *

Η θεατρική προσφορά του Χρυσάνθη δεν περιορίζεται μόνο στο βιβλίο, στο ραδιοχρονικό ή στα άλλα έργα που ανεβάστηκαν από σκηνής, αλλά εκτείνεται και σε σημειώματα, θεατρικές κριτικές και μελετήματα, καθώς και σε διάφορες πρωτοβουλίες που ανέλαβε ή στις οποίες έλαβε μέρος, π.χ. Συμβουλευτική Επιτροπή Γραμμάτων ΡΙΚ, μέλος της καλλιτεχνικής επιτροπής του Θεάτρου Τέχνης, ιδρυτής μαζί με άλλους του Ομίλου Φίλων Τραγωδίας και της Εταιρείας Θεατρικών Συγγραφέων Κύπρου.

Από πλευράς θεματογραφίας δεν έμεινε περιοχή, από την οποία δεν εμπνεύστηκε στο θέατρό του. Η παράδοση, αρχαία ελληνική, βυζαντινή και νεότερη, η θρησκεία, η μυθολογία, η ιστορία της ιατρικής, οι αγώνες του λαού μας, παλαιότεροι και νεότεροι, του πρόσφεραν υλικό, το οποίο επεξεργάστηκε με αρκετή επιτυχία στα θεατρικά του. Αλλά και από άποψη φόρμας υπάρχει στο θεατρικό του έργο μεγάλη ποικιλία. Έργα αρχαιότροπα, άλλα με επίδραση θρησκευτικού μυστηρίου, έργα σύγχρονα κι έργα λαϊκού θεάτρου συναντούμε στην παραγωγή του. Κι ακόμη έμμετρα και πεζά θεατρικά κι άλλα με ποικίλη πρόθεση. Για να μεταδοθούν από το ραδιόφωνο, να παιχτούν από σωματεία για εθνικούς σκοπούς, να ανεβαστούν στο θέατρο ως καθαρά σκηνικά έργα, ακόμη κι έργα για να διαβαστούν.

Το θεατρικό έργο του Χρυσάνθη εξυτηρέτησε σε πολλές περιπτώσεις ανάγκες σχολικές, σωματειακές, επικαιρικές και εθνικές. Αρκετά έργα (π.χ. *Ήταν όλοι τους αντρείοι*) ανεβάστηκαν από τη σκηνή σωματείων και συλλόγων και τόνωσαν το εθνικό φρόνημα και την ελληνική περηφάνεια. Κανένας δε διατείνεται ότι τα θεατρικά του είναι αριστουργήματα. Έχουν αρκετά πολλές καλές στιγμές, αλλά και κάποιες αδυναμίες στη δομή, κάποιο τόνο διδακτικό – που μπορεί τότε που γράφτηκαν να τον δικαιολογούσαν τα πράγματα – μα που τώρα κουράζει – κάποια ρητορεία. Όλα όμως μαρτυρούν μια γνήσια ποιητική διάθεση, ένα ταλέντο που είναι παρόν, έστω κι αν κάποτε παρασύρεται και το ίδιο από υπερβολική αυτοπεποίθηση.

* * *

Όλοι οι μελετητές του έργου του συμφωνούν, χωρίς να παραγνωρίζουν την αξία της άλλης του λογοτεχνικής παραγωγής, ότι υπήρξε κυρίως ποιητής. Δεν είναι τυχαίο που πρωτοεμφανίστηκε στα *Γράμματα* με στίχους, και με στίχους έκλεισε τα μάτια. Κι όλα τούτα τα χρόνια, από το 1932 που πρωτοδημοσίευσε ποίηση στην εφημερίδα της Λεμεσού *Παρατηρητής* μέχρι την ύστατη μέρα έγραφε και δημοσίευε ποίηση. Στο έμμετρο δοκίμιό του για την ποίηση, από τη συλλογή *Δώδεκα σελίδες έμμετρα δοκίμια*, στο οποίο θα επανέλθω και πιο ύστερα, γιατί σ' αυτό στοχάζεται για την ποίηση και την ποιητική του γράφει:

*Την καλημέρα μου με στίχο αρχίζω
σαν τον αυγεινό.
Τη μέρα μου αποχαιρετώ, με στίχο πάλιν
αποσπερίτη.*

(οξ')

Και πόσο ωραία περιγράφει στο ίδιο δοκίμιο τη διαδικασία της έμπνευσης και τη στιγμή της δημιουργίας!

*Όταν αρχίσει ο ήχος μέσα μου
σπαίνουν γύρω μου οι πηγές,
δεν έχει βήμα ο χρόνος, χώρο η έκταση,
ο ορίζοντας στρογγύλο μάτι·
ο λογικός ρυθμός δε συγκρατά την κρίση:
η διασπορά, ο διασπαθισμός κι η ασωτεία στον όρθρο,
και να! προβάλλει η κόκκινη πρωία: ο στίχος*

(κ')

Εκείνο που από την πρώτη στιγμή εντυπωσιάζει το μελετητή του έργου του ποιητή είναι ο θεματικός του πλούτος. Είναι πραγματικά εκπληκτική η ποικιλία των πραγμάτων και των χώρων, των καταστάσεων, των σκηνών και των στιγμών, των μύθων και των γεγονότων, των προσώπων που τον συγκίνησαν.

Ο ίδιος σχολιάζει αυτή τη διάσταση στην ποίησή του όταν γράφει:

*Όπου κι αν πας υπάρχει θέμα
ή αλλού*

*Το καθετί την ποίηση θρέφει αν έχεις
του Απόλλωνα τα θεία δώρα στο κροτάφι*

Ο πλούτος, η τόλμη, η γονιμότητα της έμπνευσης και της φαντασίας του είναι εμφανή, ιδιαίτερα σε θέματα που ή δεν απασχόλησαν πολύ την ποίηση γενικά ή που δύσκολα προσελκύουν τον κοινό αναγνώστη. Η ευαισθησία του είναι πάντα ακονισμένη, ώστε να αδράχνει, με μια διάθεση εφηβική, κάθε ερεθισμό, που η φύση, η ιστορία, τα διαβάσματα, η ζωή του προσφέρουν. Πολύπτυχος, πολυεδρικός και πολύφωνος μετατρέπει σε στίχο, με μια καταπλήσσοσα ευκολία, κάθε τι που είναι δυνατό να αγγίξει τη δεκτικότητά του.

Από τον άφθονο πλούτο των θεμάτων του υπογραμμίζω τις *Ωδές των ταπεινών πλασμάτων*, θέματα που αληθινά είναι εκπληκτικό πώς τον συγκινούν και πώς κατορθώνει να στιχουργεί σ' αυτά.

Παραθέτω τους τίτλους των Ωδών αυτών: *Ωδή στο πεθαμένο αγκάθι, Ωδή στη σπασμένη φτερούγα, Ωδή στο μαραμένο φύλλο, Ωδή στο σκουλήκι, Ωδή στο μαύρο φίδι, Ωδή στο βάτραχο.*

Και τώρα θαυμάστε τις εναργείς εικόνες από την πλάση, από το φυτικό και ζωικό βασίλειο, από τα έργα και τις ημέρες του ανθρώπου και νιώστε το κυμάτισμα του ρυθμού, που συστοιχεί μ' εκείνο του φιδιού. Το απόσπασμα είναι από την *Ωδή στο μαύρο φίδι*:

*Μα τι μπορεί να παραβγεί μ' εσένα, μαύρο φίδι;
Μήτε η τεχνήτρα του έρωτα, μήτε τ' αθώο κορίτσι
την ώρα τ' αγκαλιάσματος πιο ωραία από σε γλιστράνε.
Και της αράχνης η κλωστή, κι η τρίχα αποσπασμένη
από μαυριδερά μαλλιά τόσες στροφές δεν πλάθουν,
όντας τις δέρνει ο άνεμος. Μήτε ο καπνός που πάει
σαν κυπαρίσι ολόισιο μες τον γαλάζιο αγέρα
παίζει στην αύρα σαν εσέ. Μηδέ το ποταμάκι
με τα κλωθογυρίσματα μπορεί να σε θυμίσει.
Μήτε το πεταλούδισμα στα φύλλα του πλατάνου
και μήτε το κυμάτισμα του χόρτου στα λειβάδια,
όντας αγέρας δυνατός περνάει και τα τραντάζει.
Μήτε το ψάρι στο γιαλό, μήτε τα κυματάκια
του φυλαγμένου λιμανιού που μοιάζουν χτενισμένα
από μια χτένα μαλακή, μήτε το σχήμα του ίσκιου,
που ρίχνει η βάτος της φραγής, μηδέ το σηνεφάκι
που το κτυπάει ο άνεμος και πάει παραδαρμένο,
μήτε οι φτερούγες καραβιού, τα κάτασπρα πανιά του,
μπορούν μ' εσέ να παραβγούν, κατάμαυρό μου φίδι.*

Ανάλογη διάθεση συναντούμε και στην προσπάθειά του να ανασυνθέσει με τους στίχους του έργα μουσικά ή έργα από τις εικαστικές τέχνες. Εδώ τα έργα, από τα οποία εμπνέεται, είναι το θέμα, ο πυρήνας από τον οποίο εξακτινώνονται κι εξακοντίζονται σε πλήθος εικόνες, λυρικούς αναβαθμούς, εξάρσεις, εντυπώσεις και στοχασμούς.

Έτσι, έχουμε ποιήματα πάνω σε έργα συνθετών, Ελλήνων και ξένων (π.χ. Καλομοίρη, Πονηρίδη, Μότσαρτ, Μπετόβεν, Σοπέν, Ντεμπυσσύ κ.ά.) και ζωγράφων δικών μας και ξένων (Διαμαντή, Κάνθου, Γ. Πολ. Γεωργίου, Χριστόφορου Σάββα, Γκρέκο, Βαν Γκογκ, Ρενουάρ, Πικασσό κ.ά.).

Δύο Ζωγραφιές
Mater Dolorosa
 του El Greco

Μη κλαις, μητέρα, τους χαμούς. Κάθε χαμός αξίζει
 σαν ένας ουρανός.

Μεσ τους χαμούς η ανάσταση που το κλωνί χαρίζει
 και γράφεται ο ανθός.

Μη κλαις για τους τυραννισμούς. Η μαύρη τυραννία
 μέλισσα στον ανθό.

Χοχλοκοπούν τα πέταλα μα πλάθουν μια θρησκεία
 στον στρογγυλό καρπό.

Μη κλαις τους αποχωρισμούς. Το φύλλο δε χωρίζει
 ποτέ του απ' τα κλωνιά:

πέφτει στη γη και πλάθεται και φύλλο ξεμυτίζει
 την άνοιξη ξανά.

Κι όμως, θλιμμένη Παναγιά, στον σκοτεινό σου αγέρα
 δείχνεις χρυσούς καιρούς

και σαν αρχάγγελος μιλάς και λες πως η μητέρα
 θα πλάθει τους Θεούς.

Αλλά και πολύτροπος και πρωτεϊκός είναι ο Χρυσάνθος. Κινείται με άνεση σε ποικίλες φόρμες κι εκφραστικούς τρόπους από τις σταθερές ποιητικές φόρμες και τον παραδοσιακό στίχο (σοννέτο, μπαλλάντα, ωδή, χορικό, δεκαπεντασύλλαβοι του δημοτικού τραγουδιού), σε φόρμες της βυζαντινής υμνογραφίας (ακολουθία με κανόνες, στιχηρά, απολυτίκια), μέχρι τη σύγχρονη γραφή, τον ελεύθερο ελλειπτικό στίχο χωρίς μέτρο, αλλά πάντα με μουσικότητα.

1974: Ήρθαν οι βάρβαροι στην Κύπρο
 επιτολή στον ξάδελφο

η Μαριγώ ζητά τον άντρα της κι ο Προδρομάκης τους γονιούς του κάποιος ρωτά-
 ει αν είδανε τον Πέτρο Στυλιανού παρακαλεί να δώσουνε πληροφορίες στον αριθμόν
 επτά δεκαέξι ή οδός Ουράνη χίλια πέντε Λευκωσία μηνά ο πατέρας στους δικούς του
 βρίσκεται στο τάδε μέρος ο λαϊκός ποιητής Παύλος Λιασιδής πρόσφυγας στα γερατεία
 του με δυο γίδια πρόσφυγες συνθέτει ποιήματα.

χθες μάθαμε για μια πορεία μανάδων που ζητάνε τα χαμένα τους παιδιά φορού-
 σαν μαύρα να 'τανε τουλάχιστον αιχμάλωτοι στο κάτω-κάτω θα 'ρχονταν μια μέρα
 μ'αν τους έφαγαν οι γύπες πού θα βρούνε τα παιδιά τους τα χαμένα μάτια τους τα
 ωραία τους νιάτα που 'χαν μια φορά κι ένα καιρό.

θα πέσουνε τα νοίκια κάτι λεν οι εφημερίδες τι μ' αυτό μα ποιος κρατά λεφτά το
 υπόλοιπο για να πλερώσει σου ζητάνε φόρους ήρθαν οι λογαριασμοί του ηλεκτρικού
 και του νερού και μια ειδοποίηση που κάτι λέει για δικαστήρια κι επιβαρύνσεις είκοσι
 τοις εκατόν.

χθες βράδυ δεν ακούσατε καλέ δυο εκρήξεις κι ένα ψιλοντουφεκίδι πήρανε πολλοί
 τα λίγα υπάρχοντά τους και τραβήξανε για τα χωριά να ξευχήσουνε σε χωματόδρο-

μους απόκεντρος ανοίξανε δυο σπίτια και τα ξεγυμνώσανε από έπιπλα και ρουχικά δικοί μας βέβαια η αστυνομία κοιτούσε τα δικά της πού καιρός να κυνηγάει ατσίδες λένε αντιδραστικοί πως βάλανε δυο μπόμπες.

λοιπόν αυτά συμβαίνουνε στην Κύπρο αγαπητέ μου ξάδελφε στην Αυστραλία που θέλεις να σου πω πολλά για να 'χεις λόγια ξουμερά να πείσεις για τον έρανο θα κάμεις το ταξίδι σου δωρεάν θα δεις και τους δικούς σου κάτι θα εξοικονομήσουμε κι εμείς να μην τα λέμε φανερά να κλείουμε λίγο και τα μάτια.

η Κύπρος άνοιξε κατάλογο εισφορών.

Τα πολύστιχα ποιήματα καθόλου δεν τον φοβίζουν, όπως παρατηρούμε στις Ακολουθίες, στις Μπαλλάντες, στο Διθύραμβο του Κυριάκου Μάτση, στην Αροδαφνούσα και στις διάφορες συνθέσεις του στη συλλογή *Με το βιολί των είκοσι χρονών*. Κι εκεί που, λόγω της έκτασης και του απλώματος, αρχίζει να εμφιλοχωρεί κάποια χαλάρωση, κάποια ατονία, η λυρικήτητα επανέρχεται κυρίαρχη και σηκώνει ξανά την ποίηση ψηλά. Στα λιγότερα, εξάλλου, ποιήματα, όπως είναι για παράδειγμα οι τρεις σειρές επιγραμμάτων του, κατορθώνει να συμπυκνώσει ιδέες και συναισθήματα και χαρακτηρισμούς, με σημαντική επιτυχία.

Δίνω δύο παραδείγματα:

Στον Άντη Περνάρη

*Πήρε μια δέσμη αστέρια από την Κύπρο
λίγες πλατείες απ' τα χωριά της κι ένα πεύκο
κι αναρριχήθηκε στους ουρανούς να μη ξεχάσει λέει
την ευτυχία της γης.*

Για τη Χρυσάνθη Ζιτσαία από τα *Τρίτα Επιγράμματα*:

*Στην Αναχώρησή της
Η Χρυσάνθη Ζιτσαία*

*Μέσα μου κλείω μια Κύπρο ευφάνταστη
εύψυχη κι εύσωμη στιχοπεριβλητη
εύκοσμη ευάνθρωπη καλλιλογούσα
ελληνισσα στ' ορθόδοξό της ήθος,
και πάω στους ουρανούς.*

Σκόπιμα χρησιμοποίησα το δεύτερο επίγραμμα, για να εισαγάω στο θέμα του γλωσσικού πλούτου του ποιητή, που μαρτυρεί κι αποδεικνύει την πλήρη κατοχή του Έλληνας λόγου. Το λεξιλόγιό του είναι πλούσιο, οι μεταφορές, οι εικόνες, οι παρομοιώσεις, τα επίθετα, όλοι οι εκφραστικοί του τρόποι τις πιο πολλές φορές είναι απόλυτα επιτυχείς. Λιγότερης σημασίας δεν είναι για την έκφρασή του η ακρίβεια, που είναι αποτέλεσμα μακράς, βέβαια, θητείας και άσκησης, αλλά και τριβής στον πεζό λόγο, στην κριτική κι επιστημονική έκφραση. Η γλωσσοπλαστική του ικανότητα μας οδηγεί κατ' ευθειαν στον Παλαμά, όπως, άλλωστε, και πολλά άλλα στοιχεία της ποιητικής του.

Η Αροδαφνούσα είναι ερωτοκορίτρα, χρυσομελιτάρισσα κι απριλοφορεμένη, χελιδονογλυκόχειλη κι ερωτοτραγουδίστρια, ερωτοπλάνταχτη και ωραιοπλάστρα.

Η Παναγιά στολίζεται με πλήθος επίθετα: *Αγγελόκτιστη, Σαΐτιώτισσα, Γαλόκτιστη, Θεόνυμφη, Θεοσκέπαστη, Αφροδίτισσα, Θρηνώδουσα, Λιμενιώτισσα, Νεροφορούσα αρχόντισσα, Απογυριστική, Γαλακτική, Χρυσογαλακτούσα, Χρυσελεούσα, Φωτολαμπούσα, Σφαλαγγιώτισσα, Χρυσαιματούσα, Παντάνασσα, Αψιθιώτισσα, Χρυσοκουλουριώτισσα, Θελετροφυλάκτρα, Κυπαρισσιώτισσα, Ιαματική, Χρυσοπαντάνασσα, Καλοϊσκιωτη, Αγγελομάτα.*

Να τι λέει ο ίδιος πάλι στο έμμετρο δοκίμιο για την ποίηση:

*Ακούω τη λέξη, γεύομαι τη λέξη, βλέπω τη λέξη.
Πρώτη λαχτάρα η λέξη μες στον στίχο.*

(α')

Πολύ σημαντικό γνώρισμα της ποίησής του είναι η θετική προσέγγιση των πραγμάτων, η προβολή των αξιών της ζωής, η χαρά, η αισιοδοξία, το φως, η ευτυχία, η αγάπη, τα απλά πράγματα που προσφέρουν τη γαλήνη, την ικανοποίηση. Κι ο ίδιος υπήρξε στη ζωή του χαρούμενος άνθρωπος, αισιόδοξος, απλός και καταδεκτικός. Έζησε ήρεμη ζωή, σε θαυμάσια οικογενειακή ατμόσφαιρα, με τη σύζυγό του Λούλα – την Τριανταφυλλένη των ποιημάτων του, που πολύ του συμπαραστάθηκε σ' όλες τις ανάζητήσεις τους – τα παιδιά και τα εγγόνα του. Προσωπικά, πιστεύω ότι η ενασχόλησή του με τόσα πολλά πράγματα εξηγείται, βέβαια, από το μέσα πλούτος, την ευκολία γραφής, αλλά κι ως ένα βαθμό από τη συμπαράσταση και την αγάπη των δικών του και από τη θετική απέναντι στους ανθρώπους στάση του. Πάντα είχε ένα καλό λόγο να πει για τους άλλους. Δεν είχε φθόνο να τον περισπά και να του αφαιρεί γόνιμες δυνάμεις. Έτσι, χρησιμοποιούσε το χρόνο του δημιουργικά.

Και θ' αγαπώ

*Όσο χτυπούν την πόρτα μου οι φιλίες θα συλλαβίζω
ευχαριστίες στις ποίησης το Θεό,
θα παίρνω την καρέκλα μου στον ίσκιο της κληματαριάς
με το βιβλίο στο χέρι
να διαβάζω
τα θαύματα της γης και τ' ουρανού, να χαιρετώ τα
εργόχειρα του ανέμου που
τα πλέκει μες στα φύλλα
και θα καλώ το παρελθόν να με κερνά σε πήλινα δοχεία
το κρασί των είκοσι μου χρόνων,
επάργυρους θα γράφω στίχους
και θ' αγαπώ και θ' αγαπώ και θ' αγαπώ
όσο χτυπούν την πόρτα μου οι φιλίες.*

Θα ήταν πολύ ενδιαφέρον κι είμαι σίγουρος αποκαλυπτικό να μελετήσει κανείς τις πιο συχνά απαντώμενες λέξεις ή φράσεις και εικόνες στο έργο του. Θα δει ότι όλες τούτες συναπαρτίζουν τα βασικά σύνεργά του, για να τεχνουργήσει τα ποιήματά του. Σημειώνω μερικά: πρώτη καλημέρα, γειτονιά, οδοιπορίες, φιλίες, χειραψία, ώρες δειλινές, νύχτες φεγγαριού, μυρωδιά του γιασεμιού, γαρύφαλλο στ' αυτί, κοντό φουστάνι, καθαρή ποδιά, παλιά χειρόγραφα, φωνήεν ελληνικό, ελευθερία.

Πέρα από κάθε αμφιβολία το βασικότερο γνώρισμα της Χρυσάνθειας ποίησης, που τη διατρέχει ως χυμός ζωοποιός, είναι η Ελλάδα, ως ιδέα, ως φύση, ως ιστορία, μύθος και παράδοση, ως αντρειωσύνη, ανθρωπισμός και ελευθερία.

Ας μη λησμονούμε ότι ο ποιητής γαλουχήθηκε στο λίκνο της Ελληνικής Παιδείας, το Παγκύπριο Γυμνάσιο, ότι έφηβος έζησε την εξέγερση του 1931. Ήταν, επομένως, όπως άλλωστε κι όλοι οι απόφοιτοι τότε της Σχολής του Κυπριανού, εμποτισμένος με τη λατρεία της Ελλάδας και το πάθος για τη λευτεριά και την Ένωση που του ενέπνευσαν μεγάλοι δασκάλοι. Εδώ έθεσε και στέρεες βάσεις για τη γλωσσική επάρκεια και το γνωσιολογικό πλούτο ως μυθολογία κυρίως κι ως ιστορία, που συναντούμε στο έργο του. Μετά τη συμπλήρωση των σπουδών του στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και την επιστροφή του στην Κύπρο επανενώνεται με τον κύκλο του Παγκυπρίου Γυμνασίου, ως σχολίατρος και καθηγητής Υγιεινής, συνδέεται με πρωτεργάτες του περιοδικού *Κυπριακά Γράμματα* και των σωματείων Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών και Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου και μάχεται μαζί τους με πάθος για την πνευματική κι εθνική προκοπή της Κύπρου με στόχο κι όραμα την Ακρόπολη. Ακολουθεί μετά ο απελευθερωτικός αγώνας του 1955-1959, οι μετέπειτα περιπέτειες, τα πάθη, η συμφορά. Παρά τους όποιους συναισθηματικούς κλονισμούς ποτέ δεν μετακινήθηκε από το κέντρο η Ελλάδα, γιατί, όπως ο ίδιος γράφει,

Χωλαίνει ο στίχος δίχως την Ελλάδα
(οθ')

Και μέσα στην ευρύτερη Ελλάδα, η Κύπρος, κόρη ακριβή, με την πλούσια ομορφιά της, τον ήλιο και τη θάλασσα, τα αγάλματα, τις εκκλησίες και τα κάστρα της, τα παθήματά της τα πολύχρονα, τους αγώνες και την πάντα παρούσα ελπίδα για προκοπή και λευτεριά.

Η Κύπρος

Η Κύπρος είναι μια μέρα απ' τις μέρες του Θεού.

Η Κύπρος αναπνέει τις παρελάσεις των αιώνων,

διανυκτερεύει στα παλιά χειρόγραφα, στολίζεται σε χάλκινες επιγραφές·
καμά φορά τη βρίσκεις με τα ερπετά στις πέτρες και τα μάρμαρα.

Ανοίγει τα παράθυρά της να χωρέσει ο ουρανός·

τις πόρτες της ανοίγει να περάσει ο ξένος σαν το χέρι του απογεύματος.

Έχει ένα γαρύφαλλο στ' αυτή κι ας έχει λιωμένα τα παπούτσια της απ' τις οδοιπορίες.

Διαβάτη, αν την ρωτήσεις, θ' απαντήσει με το μέτωπο της

Κυριακής: «Ελευθερία».

Και μέσα στην Κύπρο η Λευκωσία με το Ρογιάτικο, τα τείχη και τις γειτονιές και τις αυλές της, τα στενά δρομάκια, η Λευκωσία που περπατά μες στο αίμα του, απαριθμεί τις πράξεις του στο αριθμητήριό της, είναι συνένοχό του σ' όλα, αυτή του δίδαξε την ποίηση, του δρομολόγησε τις ευκαιρίες, τον χώνεψε στους ίσκιους της, τον ζύμωσε με φως, τον γέμισε θεό! (Αγών 19.6.1981).

Κι ακόμη η δεύτερή του αγάπη, η Αμμόχωστος της Τριανταφυλλένης του, με τη θάλασσα, την αμμουδιά και τους λεμοναnthούς της, τη Σαλαμίνα, τις καλαμιές και το αμμουδερό καλοκαιράκι γεμάτο κρίνους του άμμου.

Και κοντά σ' αυτά, βέβαια, οι αιώνιοι καημοί των ποιητών, η ζωή κι ο θάνατος, τα νιάτα που φεύγουν, ο έρωτας, η ομορφιά, η ευθύνη του ανθρώπου, η φύση σ' όλες τις τις στιγμές, ο άνθρωπος σ' όλες τις ηλικίες, ιδιαίτερα όμως το παιδί.

Σταματώ ιδιαίτερα στα ποιήματά του για το παιδί, που τα τελευταία χρόνια της ζωής εξ αιτίας των τεσσάρων εγγονιών του έχουν εμπλουτιστεί και ποιοτικά και ποσοτικά. Σ' αυτή την κατηγορία έχουμε τις συλλογές *Τραγούδια για τον εγγονό*, *Συνομιλία με τον δεύτερο εγγονό* και *Περιδέξεια στις δύο εγγονές μου Ελονώρα και Θάλεια Μαρία*.

Ο Κύπρος Χρυσάνθης ευτύχησε στη ζωή του ως άνθρωπος, ως οικογενειάρχης, ως δημιουργός· είχε μαθητές πολλούς και φίλους κι εκτιμητές του έργου του στην Κύπρο και στην Ελλάδα. Επάξια βραβεύτηκε από σωματεία, το κράτος, κυπριακό και ελληνικό, και το ανώτατο πνευματικό ίδρυμα του Ελληνισμού, την Ακαδημία Αθηνών. Σημειώνω μερικές: Βραβείο της Ένωσης Ελλήνων Λογοτεχνών (1951) για την ποιητική συλλογή *Οι Ωδές των Ταπεινών Πλασμάτων*, επιβράβευση στο φιλολογικό διαγωνισμό του Αρχιεπισκόπου Κυρίλλου Γ' (1952), Α' βραβείο του δραματικού διαγωνισμού του περιοδικού *Κυπριακά Γράμματα* (1957) για την ποιητική συλλογή *Συμφωνία στον αέρα της ενάτης του Μπετόβεν*, το β' κρατικό βραβείο ποίησης της Ελλάδας (1968) και το κρατικό βραβείο ποίησης της Κύπρου για την ποιητική συλλογή *Λυρικός Λόγος*, έπαινος σε θεατρικό διαγωνισμό του Υπουργείου Παιδείας (1974), τιμητικό δίπλωμα Δήμου Λευκωσίας (1982), βραβείο Λάμπρου Πορφύρα της Ακαδημίας Αθηνών (1985), βραβείο συνολικής προσφοράς Υπουργείου Παιδείας (1985), βραβείο της Ελληνικής Εταιρείας Χριστιανικών Γραμμάτων (1988), χρυσό μετάλλιο Ιατρικού Συλλόγου Λευκωσίας - Κυρηνείας «Ιπποκράτης» (1989), Αριστείον Γραμμάτων και Τεχνών Κυπριακής Δημοκρατίας (1995).

Αν δούμε συνολικά το έργο του, δεν μπορούμε παρά να το θαυμάσουμε για το ποσοτικό, αλλά και το ποιοτικό του μέγεθος. Ο λογοτέχνης Κύπρος Χρυσάνθης για 65 χρόνια σμίλεψε το λόγο με εκπλήσσοσα εργατικότητα, πάθος και συνέπεια κι όχι λίγες φορές κατόρθωσε να φτάσει σε επιτεύγματα υψηλής τέχνης, σ' ακρόορφα της ποίησης. Εκείνο που σίγουρα δεν μπορεί να αμφισβητήσει κανένας σχετικά με τη δημιουργική συνεισφορά του είναι ότι δεν μπορεί να μελετηθεί η πνευματική παραγωγή της Κύπρου των τελευταίων 40 χρόνων χωρίς να περάσει μέσα από το Χρυσάνθειο έργο με θέρη κι αγάπη, γιατί ο Χρυσάνθης είναι η συνείδηση του τόπου του.

ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

Ο ΣΧΟΛΙΑΤΡΟΣ ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Όταν πριν μερικά χρόνια μιλούσα σε εκδήλωση με την ευκαιρία της αφυπηρέτησής μου από το Υπουργείο Υγείας έλεγα μεταξύ άλλων:

«Θυμάμαι την πρώτη μου επαγγελματική μέρα όταν εκείνο το χειμωνιάτικο πρωϊνό της 15ης 12.1953 ο τότε Σχολίατρος και υπεύθυνος της Υπηρεσίας Κύπρος Χρυσάνθης ήλθε να με παραλάβει για να γνωρίσουμε μαζί τα σχολεία της Λευκωσίας. Ένωσα μέσα μου ένα αδιαπέραστο κενό και συνειδητοποίησα ότι έπρεπε να ξεχάσω πια τις θεωρίες των θρανίων και να έλθω στην πράξη, να δημιουργήσω μόνη μου, να βάλω στόχους και να τους επιτύχω. Κι αυτό έκανα αφιερώνοντας όλη τη νεανική μου ζωντάνια και όλο το επιστημονικό και συναισθηματικό μου απόθεμα.

Όμως σ' αυτή τη δύσκολη και κορυφαία για μένα περίοδο της ζωής μου, είχα σύμβουλο, συμπαραστάτη κι' αξιόλογο βοηθό τον αγαπητό μου Κύπρο Χρυσάνθη.

Ήταν για μένα πηγή γνώσεων, εμπειριών και βοήθειας όχι μόνο στον επαγγελματικό τομέα αλλά και στην όλη κοινωνική μου προσαρμογή σε ένα άγνωστο για μένα τότε κοινωνικό περιβάλλον.

Τον ευχαριστώ από καρδιάς. Είναι για μένα ένα σημαντικό κομμάτι από τη ζωή μου».

Αυτό ακριβώς το κομμάτι κάνει επιτακτική αυτή μου τη μαρτυρία, μικρή και ελάχιστη οφειλή στον άνθρωπο που οραματίστηκε, οργάνωσε, και ανέπτυξε έναν ολόκληρο θεσμό γιατί πίστεψε στη σπουδαιότητα της προστασίας και της προαγωγής της υγείας στη σχολική ηλικία.

Και νιώθω πράγματι απέραντη συγκίνηση αναλογιζόμενη αυτή τη 45χρονη διαδρομή κοντά στον Κύπρο Χρυσάνθη τον καθοδηγητή, το σύμβουλο, το συνεργάτη αλλά και φίλο, γιατί πιστέψτε με πέρα από τη διαρκή και παραγωγική επαγγελματική μας συνύπαρξη ήταν αναπόσπαστο μέρος στην όλη κοινωνική και οικογενειακή μου εξέλιξη.

Μίλησαν όλοι για τον Κύπρο Χρυσάνθη λογοτέχνη, ποιητή, τον άνθρωπο των γραμμάτων, μίλησαν για την τεράστια πνευματική του παρακαταθήκη. Για μένα όμως ήταν ο Χρυσάνθης Γιατρός, ο Χρυσάνθης Σχολίατρος, ο υγειονολόγος, ο διαφωτιστής, ο Χρυσάνθης ο ακούραστος εργάτης της αγωγής Υγείας.

Ήταν ο οραματιστής όλων εκείνων που σήμερα διατυμπανίζουμε γύρω από τα μεγάλα προβλήματα υγείας που μας απασχολούν. Πιστός στις αρχές του Λαμπαδάριου και του Πάγκαλου τους οποίους συχνά επικαλείτο έδωσε πρώτος το στίγμα της δημιουργίας υγειονολογικής συνείδησης γιατί πίστευε ότι για να επιτύχεις στην υγειονολογική διαπαιδαγώγηση του παιδιού, πρέπει να το ενδυναμώνεις με γνώσεις, εμπειρίες και δεξιότητες, ώστε να πιστέψει σ' αυτές, να τις βιώσει και από μόνο του να πάρει στα χέρια του την ευθύνη για την υγεία του.

Πρώτος ο Κύπρος Χρυσάνθης πίστεψε και χρησιμοποίησε την έρευνα σαν βάση για ενημέρωση διαφώτισης και αγωγής.

«Η καθ' έξιν σχολίωσις εις τα Ελληνικά εκπαιδευτήρια Λευκωσίας Κύπρου». «Το μήκος του σώματος εν σχέσει με την έναρξιν της ήβης των θηλέων». «Η εμφάνιση της εμ-

μήνου ρύσης εις τα κορίτσια της Λευκωσίας μετά τον Αγώνα και την Ανεξαρτησία» είναι μερικά μόνο δείγματα της προοπτικής που είχαν οι εργασίες του και της δικής του διορατικότητας. Ίσως δεν χρησιμοποιούσε πρωτόκολα για τις έρευνές του, ίσως δεν διέθετε τα επιστημονικά δεδομένα που προσφέρονται σήμερα, όμως για την εποχή ήταν πρωτοπόρα, αξιόλογα και τολμηρά, θα έλεγα, βήματα, προσφέροντας στην κοινωνία τού τότε (μιλούμε για τη δεκαετία του '40 οι πρώτες έρευνες) στοιχεία πολύτιμα, κυρίως όμως πέτυχε την ευαισθητοποίηση των ειδικών και έφερε τους μαθητές σε πρώτη επαφή με τα ευαίσθητα θέματα της σεξουαλικής αγωγής, με κείνο τον απλό εμπειρικό δικό του τρόπο. Αλήθεια πόσοι δεν θυμούνται εκείνα τα κρυφά τους γελάκια κατά το μάθημα της υγιεινής! Όμως τα θυμούνται και πιστεύω ότι αυτό το κάτι απλό που τους έμεινε άξιζε πολύ περισσότερο από το σημερινό καταϊγισμό ερεθισμάτων, εμπειριών πάνω στο θέμα, και χωρίς βέβαια να έχουμε ακόμη καταλήξει κάπου όσον αφορά την επιστημονική τοποθέτηση κι' αντιμετώπιση του θέματος. Προσωπικά δέχθηκα όλα αυτά τα ερεθίσματα αλλά το βασικότερο στη συνεργασία μας ήταν η εμπιστοσύνη με την οποία με περιέβαλε και οι πρωτοβουλίες που μου έδωσε, γεγονός που με βοήθησε αφάνταστα. Τα πρώτα επαγγελματικά μου χρόνια ήταν μια συνεχής δημιουργία νέων δεδομένων, γι' αυτό και σε κάθε μου βήμα έτρεχα κοντά του. Είχε ένα ιδιαίτερο δικό του τρόπο αντιμετώπισης των προβλημάτων, απόλυτο πολλές φορές, διέθετε όμως μια έντονη ευαισθησία όταν επρόκειτο για παιδιά με προβλήματα υγείας, πείνας, φτώχειας και κοινωνικής προσαρμογής. Και μέσα σ' όλα αυτά πρόβαλλε και η λογοτεχνική του φλέβα, και στόλιζε την προσφορά αγωγής, με το ποίημα, το παραμύθι, το τραγούδι, το θέατρο.

Θα μείνουν αξέχαστες οι εβδομάδες υγείας στα σχολεία που με σκοπό τη διαφώτιση και την προσφορά υγιεινής συνήθειας γινόταν γιορτές μηνυμάτων με χαρούμενα τραγουδάκια, ποιήματα, σκετσάκια, διαγωνισμούς καθαριότητας κλπ.

Πώς να ξεχάσουμε με τι προθυμία μας έκανε ειδική έκδοση για το Διεθνές Έτος Παιδιού το 1970 με τραγούδια, ποιήματα σε ένα βιβλίο με τίτλο «Υγεία και Χαρά». Πρωτοπόρος στην έκδοση του περιοδικού «Υγεία» του Υπουργείου Υγείας αγωνιζόταν με πείσμα να το συνεχίζει και να βρίσκει υλικό, με πολλή δυσκολία πολλές φορές. Όταν πια η σχολιατρική υπηρεσία πέρασε στο Υπ. Υγείας, περνούσε από τα γραφεία μας και με το χαρακτηριστικό «έχουμε κανένα νέο;» μιλούσαμε για όλα, με το χιούμορ του, τα μικροκουτσμπολιά μας αλλά και τα οικογενειακά τα νέα με μια θερμή κι ειλικρινή ανταλλαγή σκέψεων, γιατί ο Κύπρος Χρυσάνθης δεν ήταν για μένα ο Προϊστάμενος Σχολίατρος και συνεργάτης. Ήταν δίπλα μου και τον συμβουλευτήκα σε όλες τις αποφάσεις της ζωής μου, στις σχέσεις μου με την κοινωνία της Κύπρου, το γάμο μου, τα παιδιά μου, την υγεία μου, τα προσωπικά επαγγελματικά μου προβλήματα και σε όλες τις επαγγελματικές και κοινωνικές μου δραστηριότητες.

Γι' αυτό είναι ελάχιστα αυτά που ανέφερα για μια 45χρονη πορεία, ενδεικτικά όμως για να μου θυμίζουν για πάντα πόσο ξεχωριστή ήταν για μένα.

Σ' ευχαριστώ συνεργάτη και φίλε Κύπρο Χρυσάνθη κι επαναλαμβάνω: «Ήσουν για μένα ένα μεγάλο και σημαντικό κομμάτι της ζωής μου».

Αιώνια να είναι η μνήμη σου.

ΤΖΙΑΝΤΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ
Ανώτερη Επισκέπτρια Αδελφή Σχολιατρικής Υπηρεσίας

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Στην παρουσία εκλεκτών ανθρώπων του πνεύματος και της τέχνης καθώς και εκτιμητών του έργου του, οργανώθηκε σε αίθουσα του ξενοδοχείου Χίλτον το βράδυ της Τρίτης, 17 Νοεμβρίου 1998, φιλολογικό μνημόσυνο του πολυγραφότερου Κυπρίου δημιουργού Κύπρου Χρυσάνθη που πέθανε τον περασμένο Ιούνιο.

Την εκδήλωση οργάνωσε η «Πνευματική Αδελφότης Ελληνίδων Κύπρου» με την οποία ο Κύπρος Χρυσάνθης είχε συνεργασία τόσο ως πνευματικός άνθρωπος όσο και ως γιατρός συντρέχοντας το έργο του σωματείου στον τομέα της Παιδικής Εξοχής από τη δεκαετία του 1950.

Το τεράστιο πνευματικό έργο του Κ. Χρυσάνθη σε όλα τα είδη του Λόγου παρουσίασε με εμβριθεία και γλαφυρότητα ο Διευθυντής του Γραφείου του Προέδρου της Δημοκρατίας φιλόλογος Νίκος Παναγιώτου, που θεωρείται ο βαθύτερος μελετητής του Χρυσάνθιου έργου και ήταν ο κύριος ομιλητής στην εκδήλωση.

Στο Φιλολογικό Μνημόσυνο για τον μεγάλο εραστή των γραμμάτων έγινε επίσης αναφορά στη σχέση του με τον Τύπο από τη δημοσιογράφο Μαρούλα Βιολάρη-Ιακωβίδου, στενή συνεργάτιδά του. Ενδεικτικό της συμβολής του στον Τύπο, τόνισε η ομιλήτρια, είναι και η τιμή που του απένειμε τον Απρίλη του 1997 η Ένωση Συντακτών Κύπρου, η οποία εξέδωσε και τόμο χρονογραφημάτων του.

Μίλησε επίσης η εκ των αντιπροέδρων της Πνευματικής Αδελφότητας Τζιλντα Κωνσταντινίδου για την προσφορά του Κύπρου Χρυσάνθη στον τομέα της εκπαίδευσης και των σχολιατρικών υπηρεσιών στον οποίο υπήρξε πρωτοπόρος και στυλοβάτης.

Εισαγωγική ομιλία έκαμε η εκ των αντιπροέδρων του σωματείου Ανδρεανή Ηλιοφώνου, η οποία εξήρε την πολυμερή προσφορά του τιμωμένου και κάλεσε σε μονόλεπτη σιγή στη μνήμη του.

Συγκινημένη ευχαρίστησε εκ μέρους της οικογένειας η χήρα του ποιητή Λούλα Κύπρου Χρυσάνθη και η εκδήλωση έκλεισε με απαγγελίες ποιημάτων του από τη λογοτέχνιδα Ρούλα Ιωαννίδου-Σταύρου.

(«Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ», 19 Νοεμβρίου 1998)

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Σας προσκαλούμε στο Φιλολογικό Μνημόσυνο του Κύπρου Χρυσάνθη που θα γίνει την Τρίτη, 24 Νοεμβρίου 1998, στις 7:30 μμ. στο Πολιτιστικό Κέντρο της Λαϊκής Τράπεζας (Μακαρίου και Μπουμπουλίνας 3^{ος} όροφος).

*Ομιλητές θα είναι ο κύριος Νίκος Παναγιώτου και
ο κύριος Γιώργος Κιτρομηλίδης*

*Από το Δ.Σ. της Πνευματικής Στέγης και του
Κυπριακού Συνδέσμου Παιδικού - Νεανικού Βιβλίου*

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΜΑΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Αισθάνομαι ιδιαίτερη συγκίνηση, γιατί έχω αναλάβει να μιλήσω, στο Φιλολογικό του Μνημόσυνο, για την παιδική λογοτεχνία του Κύπρου Χρυσάνθη.

Είχα την ευτυχία να γνωρίσω από κοντά τον Κύπρο Χρυσάνθη, που ήταν για μένα και δάσκαλος και φίλος και πνευματικός πατέρας.

Συνδέθηκα μαζί του με στενή και πραγματική φιλία, που μου πρόσφερε πολλά. Και θα ήθελα στο σημείο αυτό να μου επιτραπεί να αναφέρω πως η αγάπη μας για την παιδική λογοτεχνία μας έφερε πιο κοντά.

Και ακόμη πρέπει να πω πως ο δάσκαλός μου πάντοτε εξέφραζε την ευαρέσκεια του, γιατί ασχολούμουν με τη μελέτη της παιδικής μας λογοτεχνίας και πάντοτε με ενεθάρρυνε να συνεχίσω να εργάζομαι ως μελετητής στο χώρο αυτό, τον απαιτητικό και δύσκολο, της παιδικής λογοτεχνίας.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους οργανωτές της εκδήλωσης για την τιμητική επιλογή μου να μιλήσω στη σημερινή εκδήλωση για την παιδική λογοτεχνία του Κύπρου Χρυσάνθη.

Βεβαίως δεν είναι εύκολο εγχείρημα να μιλήσεις σε λίγα λεπτά για την παιδική λογοτεχνία του Κύπρου Χρυσάνθη. Ωστόσο, πιστεύω πως θα μπορούσαμε απόψε να θυμηθούμε τη μακρόχρονη θητεία, τη μεγάλη προσφορά, τη συμβολή του κορυφαίου λογοτέχνη μας σ' ένα είδος ξεχωριστό και μοναδικό, και μάλιστα κάτω από πολύ αντίξοες συνθήκες.

Ο Κύπρος Χρυσάνθης υπήρξε, χωρίς υπερβολή, ο πατέρας της παιδικής μας λογοτεχνίας. Υπήρξε ο πρωτοπόρος και ο στυλοβάτης. Υπήρξε η βάση και τα θεμέλια ενός όμορφου οικοδομήματος, που γεμίζει όλους μας με ικανοποίηση, θαυμασμό και περηφάνεια.

★ ★ ★

Ο Κύπρος Χρυσάνθης συνέδεσε άρρηκτα το όνομά του με την παιδική μας λογοτεχνία και έγινε σχεδόν ένα με το θέμα παιδική λογοτεχνία. Σε βαθμό που είναι σήμερα αδιανόητο και εντελώς αδύνατο να μιλήσει κάποιος για την παιδική λογοτεχνία της Κύπρου χωρίς να αναφερθεί στο πλούσιο έργο, την πολύτιμη προσφορά και την εξαιρετική συμβολή του Κύπρου Χρυσάνθη.

Το παιδικό λογοτεχνικό έργο του Κ. Χρυσάνθη καλύπτει χρονικά μια περίοδο 50 και πλέον χρόνων. Εμφανίζεται ως λογοτέχνης της παιδικής λογοτεχνίας στα μέσα της δεκαετίας του 1940. Είχαν προηγηθεί στον χώρο αυτό η Βιργινία Οικονομοπούλου, ο Ιωάννης Περγίδης και ο Τεύκρος Ανθίας.

Στη δεκαετία του 40 και στις αρχές της δεκαετίας του 50, ο Χρυσάνθης, μαζί με τους Άντη Περγάρη, Νέαρχο Κληρίδη και Μιχαήλ Τροκούδη είναι από τους ελάχιστους λογοτέχνες που ασχολούνται συστηματικά με την παιδική λογοτεχνία.

Στη δεκαετία του 1950 η μορφή του Κ. Χρυσάνθη κυριαρχεί στην παιδική λογοτεχνία. Είναι ίσως ο μόνος που εκδίδει βιβλία παιδικής λογοτεχνίας την περίοδο αυτή,

που την σφραγίζει κυριολεκτικά με την παρουσία του, ώστε και οι μελετητές να ονομάζουν την περίοδο εκείνη ως «χρυσάνθειο».

Από το 1949, που κυκλοφόρησαν τα δυο πρώτα του βιβλία παιδικής λογοτεχνίας, μέχρι και το θάνατό του, ο Κύπρος Χρυσάνθης ασχολήθηκε συστηματικά, με συνέπεια και συνέχεια, με ξήλο και ενθουσιασμό, με την παιδική λογοτεχνία.

Στην πενήντάχρονη θητεία του στο χώρο της παιδικής μας λογοτεχνίας έγραψε και εξέδωσε 30 σχεδόν βιβλία παιδικής λογοτεχνίας και αναδείχτηκε ως ο πολυγραφέατος λογοτέχνης στο χώρο της παιδικής λογοτεχνίας.

Έγραψε σε όλα τα λογοτεχνικά είδη: ποιήματα, διηγήματα, νουβέλλες, μυθιστορήματα, μικρές ιστορίες, θεατρικά έργα.

Κείμενά του παιδικής λογοτεχνίας δημοσιεύτηκαν επίσης σε εφημερίδες και περιοδικά. Ο Νίκος Παναγιώτου κατέγραψε συνολικά περί τα 200 κείμενα. Τα κείμενα του Κ. Χρυσάνθη για τα παιδιά αξιοποιήθηκαν σε πολύ ικανοποιητικό βαθμό. Τα βιβλία του κυκλοφόρησαν πλατιά και εξαντλήθηκαν. Κείμενά του μεταδόθηκαν από τα παιδικά ραδιοφωνικά προγράμματα του Ρ.Ι.Κ., αρκετά ποιήματά του έχουν μελοποιηθεί (Γιάγκος Μιχαηλίδης, Κώστας Ιωαννίδης, Χριστοδουλος Αχιλλεούδης κ.ά.). Αρκετά θεατρικά έργα του για παιδιά έχουν ανεβαστεί στη σκηνή με επιτυχία.

Τα κείμενα παιδικής λογοτεχνίας του Κύπρου Χρυσάνθη συμπεριλαμβάνονται ακόμη σε σχολικά Αναγνωστικά, σε σχολικές και άλλες Ανθολογίες. Ήδη άρχισε και μια προσπάθεια συγκέντρωσης των έργων του σε τόμους.

Όμως, ας κάνουμε τώρα μαζί μίαν ιστορική αναδρομή, που θα μας πάρει πίσω, στα μέσα της δεκαετίας του 40, σε καιρούς δύσκολους, για να ακούσουμε τον ίδιο τον Χρυσάνθη να μας λέγει:

«Πρωτάρχισα να γράφω παιδικά έργα το 1944. Αυτό σημειώνεται στην έκδοση του πρώτου μου μονόπρακτου, *Ο πετεινός ο Γούμενος*, που παίχτηκε σχεδόν ταυτοχρόνως από τα κορίτσια του δημοτικού σχολείου Αγίου Κασσιανού και από το Λύκειο Ελληνίδων Αμμοχώστου την άνοιξη του 1944. Το έργο μου αυτό πρωτοδημοσιεύτηκε στο «Κυπριόπουλο», στά τεύχη 3 και 4 (1949).

Τον επόμενο χρόνο, 1950, το μονόπρακτο αυτό κυκλοφόρησε με το ψευδώνυμο Λάμπρος Κ. Ρήγας και με υπότιτλο «Μονόπρακτη κωμωδίουλα από Κυπριακό παραμύθι». Σημασία έχει το κίνητρο που με ώθησε να γράψω αυτή τη μονόπρακτη κωμωδίουλα μου.

Το 1943 διορίστηκα σχολίατρος του Παγκυπρίου Γυμνασίου και των δημοτικών σχολείων Λευκωσίας. Μου είχε τότε κάνει κατάπληξη η φοβερή φτώχεια των μαθητών στο Δημοτικό Σχολείο Αγίου Κασσιανού. Συζητούσα το θέμα με την τότε δασκάλα τους, Μαρία Μικελλίδου (τόρα Μίττλετον), η οποία μου πρότεινε να γράψω μια κωμωδίουλα, να την παίξουν τα κοριτσάκια του σχολείου και από τις εισπράξεις να αγοράσουν ρούχα και παπούτσια για τα φτωχά παιδιά. Πήρα λοιπόν ένα κυπριακό παραμύθι και έφτιαξα το μονόπρακτο, που, όπως πληροφορήθηκα αργότερα, είχε επιτυχία και απόφερε ένα ικανοποιητικό χρηματικό ποσό.

Ίσως θα λησμονούσα το θέμα αυτό, αν τον επόμενο χρόνο, 1945, η ίδια δασκάλα δεν με προέτρεπε να γράψω ένα τρίπρακτο θεατράκι, που να καλύψει ολόκληρη παρά-

σταση. Δέκτηκα μ' ευχαρίστηση. Την περίοδο εκείνη έγινε μια ανακοίνωση στην «Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών», για δυο Κυπριακά παραμύθια, από τον Κ. Προυσή. Έτσι είχα έτοιμο υλικό.

Το «*Βασιλόπουλο της Βενετίας*», που θύμιζε φραγκοκρατία στην Κύπρο, γράφτηκε σε μια νύχτα. Όπως και στο προηγούμενο θεατράκι μου, έτσι και τώρα ο Γιάγκος Μιχαηλίδης μελοποίησε τα τραγούδια και ο Τηλέμαχος Κάνθος έφτιαξε τα σκηνικά...» (Συνομιλία 1989).

Ο Κύπρος Χρυσάνθης άρχισε να γράφει και να δημοσιεύει κείμενα για παιδιά με λογοτεχνικό ψευδώνυμο, που ας σημειωθεί ότι το χρησιμοποιούσε μόνο για την παιδική του λογοτεχνία, για μια μεγάλη σχετικά περίοδο (1949-1961).

Έγινε έτσι ο αείμνηστος φίλος μας ο Λάμπρος Κ. Ρήγας των παιδικών μας χρόνων, ο αγαπημένος των παιδιών, ο φίλος των παιδιών, που τους κράτησε συντροφιά, που τα διαπαιδαγώγησε, που τα διασκέδασε.

«Δυστυχώς, υπήρχε, και σε μεγάλο βαθμό εξακολουθεί να υπάρχει, προκατάληψη έναντι των ατόμων που ασχολούνται με τη λογοτεχνία. Η προκατάληψη αυτή συχνά χρησιμοποιείται ως διαβολή στον επαγγελματικό τομέα.

Γι' αυτό, όταν πρωτάρχισα το επάγγελμα του γιατρού, κι αργότερα και του σχολιάτρου και καθηγητή της υγιεινής και ανθρωπολογίας στα Γυμνάσια, έπρεπε να καλυφθώ κατά κάποιον τρόπο από τις βέβαιες κατηγορίες, άμεσες ή με υπονοούμενα. Πολύ περισσότερο από τον κίνδυνο της διαπόμπευσης ακόμα, για την ασχολία μου με την παιδική λογοτεχνία. Και οι λογοτέχνες ακόμα δεν καταδέχονταν να ασχοληθούν με το παιδικό βιβλίο, από το φόβο του περιγέλου.

Έτσι, κουβεντιάζοντας το θέμα με τον τυπογράφο Θωμά Κυριακίδη, δέκτηκα την πρότασή του να ονομαστώ Λάμπρος Κ. Ρήγας.

Αργότερα, μαθεύτηκε ποιος κρυβόταν κάτω από τούτο το ψευδώνυμο. Συνεπώς, δεν υπήρχε πια λόγος να το χρησιμοποιώ...» (1989).

Κάτω από αυτές τις συνθήκες λοιπόν, σε μια περίοδο δύσκολη, σε περίοδο μεγάλης υποτίμησης και αμφισβήτησης της παιδικής λογοτεχνίας, άρχισε ο Κύπρος Χρυσάνθης να γράφει για τα παιδιά.

Στα χρόνια που ακολούθησαν ο Χρυσάνθης δημιούργησε έργο πλούσιο, ποικίλο και εκλεκτό, που βραβεύτηκε επανειλημμένα (Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών, Βραβείο Συνολικής προσφοράς στην Κυπριακή λογοτεχνία, Αριστείο Γραμμάτων και Τεχνών).

Μέσα στο σύνολο του λογοτεχνικού του έργου, τα έργα που έγραψε για παιδιά και νέους κατέχουν μια σημαντική θέση.

Ας ρίξουμε στη συνέχεια μια ματιά στον πίνακα των λογοτεχνικών έργων του Κ. Χρυσάνθη για τα παιδιά:

α) Ποίηση:

Το πρώτο βιβλίο του Κ. Χρυσάνθη για παιδιά ήταν ποιητικό. Πρόκειται για το έργο *Έντομα, ζώα και πουλιά*. (1949), έκδοση του Ε.Π.Ο.Κ. Σ' αυτό δημοσιεύονται 27 έμμετροι μύθοι.

Στα 6 συνολικά βιβλία με ποίηση για παιδιά του Κ. Χρυσάνθη περιλαμβάνονται επίσης και τα ακόλουθα: *Ο πρίγκιπας το ελάφι, Ύμνοι και προσευχές, Όπου παιδί και φως, Ποιήματα του απελευθερωτικού αγώνα 1955-59*.

Εξάλλου η έκδοση *Ο Παιδικός μας κόσμος*, 1996, έκδοση του Ε.Π.Ο.Κ., είναι μια συλλογή ποιημάτων για παιδιά που έγραψε ο Χρυσάνθης. Τα παιδικά αυτά ποιήματα παρατίθενται χωρισμένα σε θεματικές ενότητες. Τα ποιήματα αναφέρονται στη θρησκεία, την πατρίδα, την οικογένεια, τη φύση.

ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Χριστέ μου, συλλογίσου τ' άρρωστα παιδιά,
που σιγολυώνουν μες τον πυρετό και πόνο
κι είναι χλωμά, σαν τα χλωμά άνθη στα κλαδιά,
κι ύπνο για να ξεχάσουνε ζητάνε μόνο.

Χριστέ μου, συλλογίσου τα φτωχά παιδιά,
που δίχως μια μπουκιά ξερόψωμο κοιμούνται
κι έχουν το δάκρυ, σαν τη δρόσο τα κλαδιά,
και τουρτουρούν και ρουχαλάκια συλλογιούνται.

Χριστέ μου, συλλογίσου πρόσφυγες παιδιά,
τους τόπους τους π' αφήσανε κνηγημένα
κι είναι στις ξένες γειτονίες σαν τα κλαδιά
που χάσανε τα φύλλα τους τα μαραμμένα.

Μα προπαντός, Χριστέ μου, τα ορφανά παιδιά
στο μέγα σου έλεος συλλογίσου, που ζητάνε
μια πατρική ματιά, σαν ήλιο τα κλαδιά,
και τρέμουν μοναχά τους και πονάνε.

Β. Πεζογραφία

Τα περισσότερα λογοτεχνικά βιβλία για παιδιά του Κ. Χρυσάνθη είναι πεζογραφήματα.

Στα 16 βιβλία για παιδιά του Χρυσάνθη με πεζογραφήματα συμπεριλαμβάνονται και τα γνωστά έργα: *Η Ξανθούλα, Κυριάκος Μάτσης, Οι νεράιδες της Κύπρου, Η Ρήγαινα, Η Τριανταφυλλένια*.

Στη συλλογή *Μικρές ιστορίες για μεγάλα παιδιά*, 1997, έκδοση Ομίλου Φίλων Παιδικής Βιβλιοθήκης, έχουν συγκεντρωθεί 14 μικρές ιστορίες και διηγήματα, που είχαν πρωτοδημοσιευτεί σε εφημερίδες και περιοδικά.

Το πρώτο βιβλίο για παιδιά του Κ. Χρυσάνθη σε πεζό λόγο είναι η νουβέλα *Το κίτρινο χρυσάνθεμο* (1951). Πρόκειται για το πρώτο βιβλίο-πεζογράφημα στην ιστορία

της παιδικής μας λογοτεχνίας. Για μισό αιώνα δηλαδή (1900-1950) δεν είχαμε παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο με πεζογραφήματα.

Δίνω στη συνέχεια ένα μικρό απόσπασμα από την αρχή του έργου.

Λένε πως το κίτρινο χρυσάνθεμο ήτανε κάποτε μια όμορφη, ξανθούλα κοπελίτσα. Όλοι στην χώρα της μιλούσαν για την ομορφιά της. Λέγανε πως είχε μάτια γαλανά όπως ένα κομμάτι από τον ουρανό, μεγάλα σαν το αμύγδαλο και λαμπερά όπως η φωτιά. Τα χέρια της ήτανε κάτασπρα σαν το βαμβάκι. Και τα μαλλιά της κατάξανθα όπως ακριβώς μια χρυσαφένια δέσμη ηλιαχτίδων.

Η ξανθούλα κοπελίτσα ζούσε με την φτωχή της μητερούλα σ' ένα φτωχόσπιτο κοντά στο ποτάμι. Δεξιά του ποταμιού ήτανε το απέραντο δάσος. Πέρα, εκεί που μόλις έφτανε το βλέμμα, ξεχώριζες τα τελευταία ασπροντυμένα σπιτάκια του χωριού. Ο στενός δρόμος ξεκινούσε από εκεί κάτω, να, δίπλα που ξεμύτιζε το καμπαναριό, και ερχόταν σχεδόν ολόισια ίσαμε το σπιτάκι της κοπελίτσας. Εδώ μπροστά έκανε μια μικρή στροφή, κατηφόριζε και χανόταν ύστερα μες τα καλάμια του ποταμού. Ύστερα ξαναφαινόταν στην αντικρυνή όχθη και τρύπωνε σε λιγάκι μες το δάσος. Τον δρόμο από το χωριό ίσαμε το σπίτι η μητέρα της κοπελίτσας τον έκανε δυο φορές κάθε μέρα. Έπρεπε να πηγαίνει στο χωριό να δουλεύει στο πλύσιμο και στο καθάρισμα στ' αρχοντόσπιτα για να κερδίζουν το ψωμί τους. Το βράδυ όταν γύριζε καθότανε πάντοτε νυχτέρι και ύφαινε ή έραβε τα προικιά της κορούλας της.

Τον δρόμο πάλι από το σπίτι ίσαμε το δάσος τον έκανε όλη μέρα η κοπελίτσα μας. Φορούσε συχνά ένα γαλάζιο φουστανάκι με άσπρες κορδελλίτσες. Κάποτε έμενε με την ποδιά του σπιτιού. Άλλη φορά έβαζε το κίτρινο μεταξωτό της και τότε-τότε ένα παλιό κεραμιδί μπλουζάκι με μια πρασινωπή φούστα. Και έτρεχε-έτρεχε σαν το κασικάκι κνηγώντας τις πεταλούδες.

Γ. Θεατρικά έργα

Στο χώρο του παιδικού θεάτρου ο Κ. Χρυσάνθης θεωρείται πρωτοπόρος μαζί με τους Τεύκρο Ανθία, Μαρία Ιωάννου, Μιχάλη Τροκούδη και Άντη Περονάρη.

Του Κ. Χρυσάνθη έχουμε συνολικά 7 εκδόσεις με παιδικό θέατρο. Από αυτές το *Θεατράκι μας* κυκλοφόρησε σε τεύχη.

Τα 5 από τα 7 βιβλία είναι συλλογές θεατρικών έργων του Κ. Χρυσάνθη. Τα άλλα δύο είναι τα έργα *Το βασιλόπουλο της Βενετίας* και *Ο πετεινός ο Γούμενος*, τα δύο πρώτα δηλαδή θεατρικά του έργα για παιδιά.

Για τα θεατρικά έργα για παιδιά του Χρυσάνθη σημειώνει ο Μιχ. Μαραθεύτης και τα ακόλουθα:

«Το θεατρικό έργο για παιδιά του Κύπρου Χρυσάνθη αποτελεί ένα αξιόλογο τμήμα της όλης πνευματικής δημιουργίας του συγγραφέα στον χώρο της παιδικής λογοτεχνίας. Είναι ένα έργο πρωτοποριακό, που εντυπωσιάζει με τον αριθμό των δραμάτων που περιλαμβάνει, τα θεατρικά μέσα που χρησιμοποιεί, τη σκηνική οικονομία και τη γρήγορη εναλλαγή των εικόνων, καθώς και τη ρέουσα, πλούσια και εκφραστική γλώσσα που το χαρακτηρίζει. Συγχρόνως είναι και ένα έργο επίκαιρο, λόγω της διαχρονικότητας των θεμάτων, του έντονου φυσιολατρικού στοιχείου, της αγάπης προς τη ζωή

των αξιών που προβάλλει και των μηνυμάτων που μεταδίδει...». (Μ. Μαραθεύτης, Η Συμβολή του Κύπρου Χρυσάνθη στην Παιδική λογοτεχνία).

Για το έργο του Κύπρου Χρυσάνθη για παιδιά γράφτηκαν αρκετές μελέτες και εκφράστηκαν πολλές απόψεις.

Σημαντικοί μελετητές του έργου του Κ. Χρυσάνθη που απευθύνεται στα παιδιά είναι οι Νίκος Παναγιώτου, Δώρος Θεοδούλου, Μιχαλάκης Μαραθεύτης, Γιώργος Κιτρομηλίδης, Κώστας Κατσώνης, Ιάκωβος Κυθρεώτης κ.ά.

Για την πρώτη λογοτεχνική περίοδο του Κ. Χρυσάνθη γράφει ο Νίκος Παναγιώτου και τα ακόλουθα:

«Κάτι που πρέπει από την αρχή να υπογραμμιστεί για να κατανοηθεί καλύτερα η παιδική λογοτεχνία του Κύπρου Χρυσάνθη, είναι η έμφαση που δίνεται στον παιδαγωγικό και μάλιστα το διδακτικό στόχο, έμφαση που απορρέει, νομίζω, και από την ιδιότητά του ως καθηγητή της Υγιεινής και σχολίατρου. Μ' αυτό θέλουμε να πούμε ότι, χωρίς να παραγνωρίζεται σαν επιδίωξη των έργων του η προσφορά ψυχαγωγίας κι αισθητικής τέρψης στα παιδιά, εκείνο που βαραίνει είναι οπωσδήποτε ο διδακτικός τόνος.

Με χαρούμενη διάθεση κι απλότητα προσφέρονται γνώσεις για το περιβάλλον, για τη φύση, τη ζωή, την ελληνική ιστορία και παράδοση και προβάλλονται διάφορες αρετές, ιδιαίτερα η τιμότητα, η καλοσύνη κι η παλληκαριά...».

Εξάλλου ο Μιχ. Μαραθεύτης σημειώνει και τα εξής:

«Δίκαια ο Κύπρος Χρυσάνθης θεωρείται πρωτοπόρος της κυπριακής παιδικής λογοτεχνίας. Όχι πως δεν υπήρξαν πριν απ' αυτόν άλλοι που ασχολήθηκαν με το λογοτεχνικό αυτό είδος, αλλά κανένας δεν έγραψε τόσα πολλά έργα και δεν ασχολήθηκε για τόσο μακρό χρόνο με το παιδικό βιβλίο. Με το ογκώδες έργο του και την ιδιαιτερότητα που το χαρακτηρίζει έχει δημιουργήσει μια σημαντική κίνηση που, αν δεν δημιούργησε λογοτεχνική Σχολή, προκάλεσε όμως το γενικότερο ενδιαφέρον, διέλυσε πολλές προκαταλήψεις για την αξία της παιδικής λογοτεχνίας ώστε οι συγγραφείς να μην έχουν πια ανάγκη να χρησιμοποιούν ψευδώνυμο για να διαφυλάξουν το προσωπικό και το επαγγελματικό τους κύρος και έφερε στην Κύπρο το νεότερο πνεύμα που επικρατούσε στην Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες για το παιδικό βιβλίο».

Αλλά και ο ίδιος ο λογοτέχνης μιλά για το έργο του, το παιδικό βιβλίο και την παιδική λογοτεχνία γενικά:

«Για μένα το παιδικό βιβλίο βασικά «διδάσκει» την καλωσύνη, την αρετή, τη χαρά της ζωής, τη φιλία. Βέβαια, «διδάσκει», διά της τέρψης και όχι διατακτικά. Πώς θα το κατορθώσει αυτό ο συγγραφέας του παιδικού βιβλίου; Διαισθητικά και προγραμματισμένα ταυτοχρόνως. Μια μετάθεση με τη φαντασία του στα παιδικά του χρόνια είναι απαραίτητη. Αλλά και η γνώση κάποιων νέων τάσεων του παιδιού, που του επιβάλλει η περιρρέουσα ατμόσφαιρα, είναι αναγκαία για να μη χαθεί το στίγμα της εποχής, πράγμα που ίσως να απομακρύνει το παιδί από το διάβασμα.

Αν το παιδικό βιβλίο συμπληρώνει το σχολικό εγχειρίδιο διά της οδού της ψυχαγωγίας, δεν απορρίπτεται. Είναι θέμα συγγραφικής ικανότητας η επιτυχία του». (Βλ. Γ. Κιτρομηλίδη, Μορφές της Κυπριακής Παιδικής λογοτεχνίας, 1990).

Συμπληρώνω τη σύντομη αναφορά μου στην παιδική λογοτεχνία του Κύπρου Χρυσάνθη προσθέτοντας ότι ο Χρυσάνθης υπηρέτησε την παιδική λογοτεχνία όχι μόνο ως δημιουργός αλλά και ως πολιτιστικός φορέας, μελετητής και κριτικός της.

Ως πρόεδρος του Ε.Π.Ο.Κ. καθιέρωσε το Βραβείο Παιδικής λογοτεχνίας του Ομίλου.

Επίσης ως μελετητής και κριτικός έγραψε άρθρα, μελέτες, δοκίμια, κριτικές, παρουσιάσεις βιβλίων για έργα της παιδικής μας λογοτεχνίας. Μέσα από τα κείμενα αυτά ήξερε να ενθαρρύνει και να καθοδηγεί, υποβάλλοντας εισηγήσεις και ιδέες για την παραπέρα πορεία.

Ο Κύπρος Χρυσάνθης έγραψε ένα μεγάλο κεφάλαιο στην παιδική λογοτεχνία της Κύπρου και σφράγισε με την παρουσία του μια μεγάλη περίοδο της ιστορίας της Κυπριακής παιδικής λογοτεχνίας.

Ο θάνατος του Κ. Χρυσάνθη άφησε ένα τεράστιο κενό στη Γραμματεία μας και ήταν μια σημαντική απώλεια για την παιδική λογοτεχνία μας ειδικότερα και για τα Κυπριακά Γράμματα γενικά.

Αυτή την απώλεια και αυτό το κενό διαπιστώνουμε όλοι μας καθημερινά. Ο Κύπρος Χρυσάνθης είναι στην αντίπερα όχθη. Έχουμε βέβαια – σημαντικό αντιστάθμισμα το πλούσιο έργο του, πολύτιμη κληρονομιά.

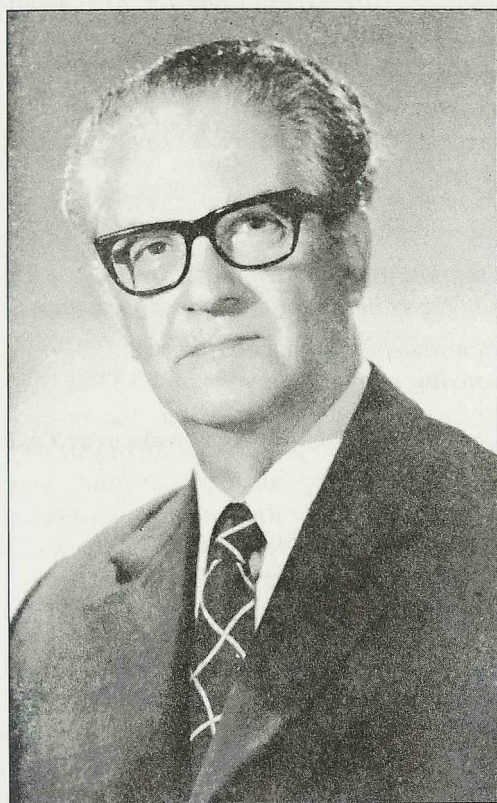
Τελειώνω με τα χαρακτηριστικά λόγια του Χριστάκη Κατσαμπά, που έγραψε, λίγες μόνο μέρες μετά το θάνατο του Κύπρου Χρυσάνθη.

«Η απουσία του από τον κυπριακό και τον ελληνικό γενικότερα χώρο θα γίνεται κάθε μέρα και πιο αισθητή».

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ

ΕΝΩΣΗ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ ΚΥΠΡΟΥ

*Εκδήλωση τιμής στον
Κύπρο Χρυσάνθη*

Τρίτη 15 Απριλίου 1997, ώρα 7.30 μ.μ.
Διεθνές Συνεδριακό Κέντρο, Λευκωσία

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

1. Άνοιγμα - Χαιρετισμός: *Ανδρέας Καννάουρος,*
Πρόεδρος Ένωσης Συντακτών Κύπρου

2. ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ:

- Υπουργός Παιδείας και Πολιτισμού *Γεώργιος Χατζηνικολάου*
(Εκ μέρους του ο *Νίκος Παναγιώτου,*
Διευθυντής Πολιτιστικών Υπηρεσιών Υπουργείου)
- *Δημήτριος Αγγελάτος,*
Πρόεδρος Τμήματος Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών
Πανεπιστημίου Κύπρου

3. ΟΜΙΛΙΕΣ

- *Γεράσιμος Ρηγάτος,* Καθηγητής Πανεπιστημίου
«*Η θεματογραφία της ποίησης του Κύπρου Χρυσάνθη*»
- *Μαρούλα Βιολάρη-Ιακωβίδου,* δημοσιογράφος
«*Ο Κύπρος Χρυσάνθης στη δημοσιογραφία*»

4. Αποσπάσματα από το έργο του Κύπρου Χρυσάνθη στον Τύπο

Διαβάζει ο *Ανδρέας Κουγκκίδης*

5. Μελοποιημένα ποιήματα του Κύπρου Χρυσάνθη

Χορωδία: «*ΛΕΑΝΔΡΟΣ ΣΙΤΑΡΟΣ*»
της Πνευματικής Στέγης Λευκωσίας

Διευθύνει: *Μάρω Σκορδή,*

Σόλο και Πιάνο: *Ιουλιέττα Δημητριάδου*

1. Ο ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΝΕΚΡΟΣ	Κ. Χρυσάνθη - Γ. Μιχαηλίδη
2. ΟΜΟΡΦΑΔΕΣ	Κ. Χρυσάνθη - Γ. Μιχαηλίδη
3. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ	Κ. Χρυσάνθη - Γ. Μιχαηλίδη
4. ΑΝΘΗ ΓΕΜΙΣΑΝ ΟΙ ΚΟΙΛΑΔΕΣ	Κ. Χρυσάνθη - Λ. Σίταρου

- Την έκθεση βιβλίου του Κύπρου Χρυσάνθη οργάνωσε ο Οίκος των Κυπριακών και Κυπριολογικών εκδόσεων «ΜΑΜ».

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΕΣΚ,
ΑΝΔΡΕΑ ΚΑΝΝΑΟΥΡΟΥ, ΣΤΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗ
ΤΙΜΗΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΥΠΡΟ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Αγαπητέ και σεβαστέ μας Κύπρο Χρυσάνθη,

Το Διοικητικό Συμβούλιο της Ένωσης Συντακτών Κύπρου σ' ευχαριστεί θερμά για την ιδιαίτερη χαρά και ευτυχία που μας προσέφερες, δίνοντάς μας την τιμητική ευκαιρία, με την αποψινή λιτή εκδήλωση, να αναφερθούμε στο τεράστιο και καταξιωμένο έργο σου, να μοιραστούμε με άλλους φίλους και εκτιμητές σου την ευχαρίστηση που δημιουργεί αυτή η δυνατότητα και να εκπληρώσουμε, κατ' ελάχιστο, ένα οφειλόμενο χρέος.

Κύριε εκπρόσωπε του υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού,
Κύριε εκπρόσωπε του Πανεπιστημίου Κύπρου,
Κυρία εκπρόσωπε της Πρεσβείας της Ελλάδας,
Κυρίες και κύριοι, αγαπητοί φίλοι,

Ο Κύπρος Χρυσάνθης είναι ένας από τους μεγάλους και εκλεκτούς της κυπριακής πνευματικής δημιουργίας – με πανελλήνια εμβέλεια και ακτινοβολία.

Το ποιητικό, πεζογραφικό και άλλο συγγραφικό έργο του πλούτισε και λάμπρυνε το στερέωμα των Ελληνικών Γραμμάτων και της ελληνικής βιβλιογραφίας και μεγάλωσε τις διαστάσεις και το εκτόπισμα της πνευματικής Κύπρου. Αισθανόμαστε ευγνώμονες για την πολύτιμη αυτή προσφορά.

Αλλά η δημοσιογραφική μας οικογένεια και ο επαγγελματικός της φορέας έχουν κι έναν ιδιαίτερο λόγο να χαίρονται και να υπερηφανεύονται για το πνευματικό κεφάλαιο Κύπρος Χρυσάνθης. Αυτό το κεφάλαιο έχει τις ρίζες του κοντά τους, στο λειτούργημά τους, στη δημοσιογραφία, την οποία ο Κύπρος Χρυσάνθης βρέθηκε να διακονεί και να υπηρετεί πολύ νέος, στην ηλικία των 17 μόλις ετών. Σε δελτίο δημοσιογραφικής ταυτότητας – που εκδόθηκε πριν 65 χρόνια και αποτελεί σήμερα ένα σημαντικό αντικείμενο για το Μουσείο – Αρχείο του Κυπριακού Τύπου – διαβάζουμε:

«Πιστοποιείται ότι ο εκ Λευκωσίας κ. Κύπρος Χρυσάνθης είναι δεόντως ανεγνωρισμένος ως συντάκτης και τακτικός ανταποκριτής της εφημερίδος «Ο Παρατηρητής» εκδιδομένης εν Λεμεσώ Κύπρου.

*Ο Διεθνήτης: Γεώργιος Φασουλιώτης
Λεμεσός, 17 Αυγούστου, 1932»*

Για δεκαετίες συνέχισε ο Κύπρος Χρυσάνθης την πλούσια και εκλεκτή προσφορά του στη δημοσιογραφία, διακρινόμενη για τα υψηλά, ποιοτικά επίπεδά της και τη διαχρονικότητά της. Τα εκατοντάδες χρονογραφήματά του στον κυπριακό ημερήσιο και περιοδικό Τύπο αποτελούν γι' αυτό ζωντανή μαρτυρία, συνιστούν υπόδειγμα χρονογραφικού πονήματος και καταδεικνύουν τις ευαισθησίες του συγγραφέα για τον άνθρωπο, την καθημερινή ζωή και τις δραστηριότητές του, για την κοινωνία, την πατρίδα και τα ιδανικά της ελευθερίας και της δικαιοσύνης.

Και ήταν ιδιαίτερη τιμή και μεγάλη χαρά και ικανοποίηση για την Ένωση Συντακτών που ο αγαπητός μας Κύπρος Χρυσάνθης της επέτρεψε να εκδώσει σε ειδικό τόμο αριθμό από τα χρονογραφήματά του των δεκαετιών του 50 και του 60, τα οποία διατηρούν άσβεστη την επικαιρότητά τους. Τον ευχαριστούμε θερμά γι' αυτή τη δυνατότητα. Πολύ ευχαριστούμε και την εκλεκτή και αγαπητή συνάδελφο Μαρούλα Βιολάρη-Ιακωβίδη, που κατέστησε δυνατή αυτή την έκδοση διαθέτοντας αρκετό χρόνο και κόπο για να επιλέξει και να ταξινομήσει τα χρονογραφήματα, να φιλοτεχνήσει το εξώφυλλο και να επιμεληθεί την όλη εργασία. Ο τόμος με τα χρονογραφήματα του Κύπρου Χρυσάνθη επιβεβαιώνει και εδραιώνει τους μακρούς και ακατάλυτους δεσμούς του συγγραφέα με τη δημοσιογραφία και τον κόσμο της και αποτελεί μια πολύτιμη προσφορά στη δημοσιογραφική οικογένεια, την κοινωνία και την πατρίδα μας γενικά.

Ευχαριστίες θερμές εκφράζουμε προς τους ομιλητές της αποψινής εκδήλωσης – τον καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών Γεράσιμο Ρηγάτο και τη Μαρούλα Βιολάρη – προς τον Διευθυντή των Πολιτιστικών Υπηρεσιών του υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού κ. Νίκο Παναγιώτου και τον Πρόεδρο του Τμήματος Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κύπρου κ. Δημήτρη Αγγελάτο, που βρίσκονται μαζί σας για ν' απευθύνουν χαιρετισμό, τη χορωδία Λέανδρος Σίταρος που θα μας τραγουδήσει μελοποιημένα ποιήματα του Χρυσάνθη, προς τον Ανδρέα Κουκκίδη που θα διαβάσει αποσπάσματα από το έργο του τιμωμένου συγγραφέα και προς τον Οίκο Κυπριολογικών Εκδόσεων ΜΑΜ για τη συμβολή του, με την οργάνωση της ωραίας έκθεσης βιβλίων, φωτογραφιών και χειρογράφων του ποιητή.

Ευχαριστούμε και όλους εσάς που ανταποκριθήκατε στην πρόσκλησή μας να τιμήσουμε μαζί, σ' αυτή τη σεμνή εκδήλωση, τον διακεκριμένο συγγραφέα.

Ευχαριστίες πολλές και ευγνωμοσύνη βαθειά οφείλουμε και εκφράζουμε από καρδιάς στον ακαταπόνητο δημιουργό Κύπρο Χρυσάνθη για το ανεκτίμητης αξίας πνευματικό έργο, που τόσο γενναιόδωρα προσέφερε και εξακολουθεί να προσφέρει στον κυπριακό και τον όπου γης Ελληνισμό, προικισμένος και ευλογημένος από τον Θεό της Δημιουργίας. Του ευχόμαστε ολόψυχα πολλά ακόμα χρόνια δημιουργίας, υγεία και ευτυχία, μαζί με την έξοχη, αχώριστη σύντροφο της ζωής του, τη λατρευτή του σύζυγο κυρία Λούλα, που αποτελεί υπόδειγμα αφοσίωσης και αγάπης.

Σεβαστή κυρία Χρυσάνθη, αξίζετε και δικαιούσθε θερμά συγχαρητήρια και πολλές ευχαριστίες για τον σημαντικό ρόλο και τη μεγάλη προσφορά σας στη διαδρομή της ζωής και της πορείας του συζύγου σας, ώστε να μπορούμε εμείς να χαιρόμαστε το πολύτιμο έργο του.

Αγαπητέ μας Κύπρο Χρυσάνθη,

Ο Θεός να σε προσέχει, να σε ευλογά και να σου δίνει δύναμη και έμπνευση, για το καλό της πνευματικής δημιουργίας της Κύπρου και του Ελληνισμού. Απο εμάς έχεις αγάπη, σεβασμό και εκτίμηση.

Σας ευχαριστώ.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΠΡΟΣ ΤΙΜΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΠΟΥ ΟΡΓΑΝΩΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΩΣΗ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ ΚΥΠΡΟΥ

Το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού αισθάνεται ξεχωριστή χαρά κάθε φορά που άνθρωποι των Γραμμάτων και των Τεχνών προβάλλονται ή επιβραβεύονται με διακρίσεις και τιμητικές εκδηλώσεις από σώματα και οργανισμούς πέρα από το ίδιο το Υπουργείο, γιατί βρίσκει και άλλους φορείς συμπαρασάτες και αρωγούς στην προσπάθειά του να τύχουν ευρύτερης αποδοχής και αναγνώρισης άνθρωποι που μοχθούν και δημιουργούν στον πνευματικό στίβο. Και ο τόπος μας σήμερα – περισσότερο από ποτέ άλλοτε – έχει ανάγκη να προβάλλει τέτοιους ανθρώπους ως πρότυπα ενάντια στα κυριαρχούντα αλαλάζοντα κύμβαλα.

Έτσι νιώθει απόψε το Υπουργείο που η Ένωση Συντακτών Κύπρου ανέλαβε την αξιέπαινη πρωτοβουλία να οργανώσει την εκδήλωση αυτή προς τιμή του Κύπρου Χρυσάνθη.

Το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού και η Κυπριακή πολιτεία ευρύτερα έχουν απονεμίσει στον Κύπρο Χρυσάνθη τις ανώτατες τιμητικές τους διακρίσεις. Τον βράβευσαν το 1968 με το Κρατικό Βραβείο Ποίησης για τη συλλογή του «Λυρικός Λόγος», με το βραβείο συνολικής προσφοράς το 1985 και με το Αριστείο Γραμμάτων και Τεχνών το 1995.

Φυσικά, δεν είναι τυχαία όλα αυτά. Ο Χρυσάνθης, που φέτος συμπληρώνει 65 χρόνια πνευματικής προσφοράς στον τόπο, έχει να παρουσιάσει ένα τεράστιο σε όγκο έργο, που δεν αφήνει ακάλυπτο κανένα τομέα της γραμματείας μας. Πολύχρονη, πολύτροπη και ουσιαστική είναι η συμβολή του στην πνευματική κίνηση και ζωή του τόπου μας.

Εξέδωσε πάνω από 150 βιβλία ποιητικά, πεζά, μελέτες, μεταφράσεις, θεατρικά, παιδικά, ιατρικά και διδακτικά, επιμελήθηκε πολλές εκδόσεις και ανθολογίες, δικά του έργα μεταφράστηκαν σε πολλές γλώσσες. Τέλος, πολλά δημοσιεύματά του βρίσκονται εγκατεσπαρμένα σε περιοδικά και εφημερίδες. Έχω και άλλοτε πει ότι από την ανεξαρτησία κι εδώ ο Χρυσάνθης βρίσκεται στο κέντρο της πνευματικής κίνησης της Κύπρου, ως δημιουργός ο ίδιος, αλλά κι ως καταλύτης πολιτιστικών διεργασιών. Με το προσωπικό παράδειγμα, την ενθάρρυνση, τα διάφορα βήματα και τις ποικίλες ευκαιρίες που παρέχει, αλλά, κυρίως, με το προσωπικό παράδειγμα, με τρόπο επίμονο παρώθησε, οδήγησε αρκετούς νεότερους στο δρόμο της συγγραφής και της συμμετοχής στην πνευματική κίνηση και ζωή του τόπου μας.

Από την πρώτη εμφάνισή του σε ηλικία 17 χρόνων στην εφημερίδα της Λεμεσού «Παρατηρητής» ίσαμε σήμερα έχει έντονη και συνεχή σχέση με τη δημοσιογραφία. Κείμενά του έχουν δημοσιευθεί σε όλες σχεδόν τις εφημερίδες και τα περιοδικά της Κύπρου. Υπήρξε εκδότης ή συνεκδότης ή διευθυντής σύνταξης πολλών περιοδικών εντύπων.

Αλλά για την πτυχή αυτή της προσφοράς του και για το ποιητικό του έργο θα μιλήσουν άνθρωποι επαίοντες, και είμαι βέβαιος ότι πολλά έχουν να πουν για την ποιή-

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΑΥΤΟΤΗΤΟΣ

Πιστοποιείται ότι *δ' εν Πνεύματι*

υ. Κύπρου Αρσινόης

είναι δεόντως ανεγνωρισμένος ως

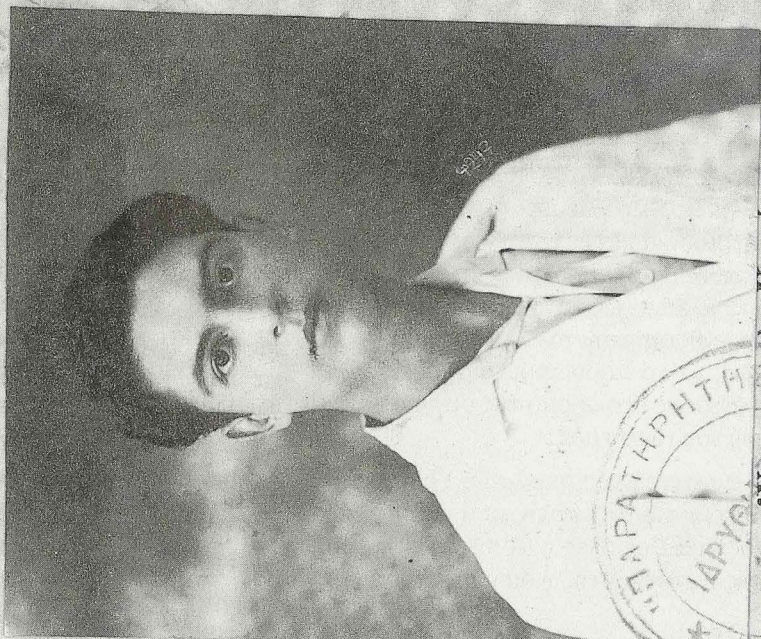
αρθήτης και ταπεινός

άνταποκριτής της εφημερίδος "Ο
Παρατηρητής", εκδιδομένης εν
Λεμεσώ Κύπρου.

Λεμεσός *17 Αυγούστου 1932*

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Μαργαρίτη

Υπογραφή Κατόχου

Κύπρος Αρσινόης

ΠΕΛΑΓΑΤΗΡΗΤΗ
ΙΔΡΥΣΗ
1926

ση και τα δημοσιεύματά του στον τύπο: τα σημειώματα, τα χρονογραφήματα, τις βιβλιοκρισίες και τις άλλες κριτικές και πολλά άλλα κείμενά του.

Τελειώνοντας, θα ήθελα και πάλι να συγχαρώ την Ένωση Συντακτών Κύπρου για την πρωτοβουλία τους και τους ομιλητές της αποψινή συγκέντρωσης. Στον τιμώμενο, αγαπητό μου καθηγητή των γυμνασιακών μου χρόνων, μέντορα και φίλο, εύχομαι έτη πολλά και δημιουργικά. Να συνεχίσει να γράφει, όπως λέει σ' ένα πολύ ωραίο ποίημά του, στίχους επάγγυρους και να αγαπά, και να αγαπά, και να αγαπά, έστω και αν προσωπικά ταλαιπωρούμαι ως βιβλιογράφος του.

ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

Η ΘΕΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Είναι γνωστό πως ο Κύπρος Χρυσάνθης έχει καλλιιεργήσει όλα τα είδη του γραπτού λόγου, δοκίμιο και διήγημα και μυθιστόρημα και ποίηση και θέατρο και μελέτημα και κριτική – αλλά και λόγο επιστημονικό. Ακόμα είναι γνωστό πως σε όλα αυτά τα είδη έχει δώσει πολλά αξιόλογα κομμάτια που θ' αντέξουν στο χρόνο. Παρ' όλα αυτά πολλοί υποστηρίζουν ότι ο Κύπρος Χρυσάνθης είναι πρώτα απ' όλα ποιητής. «*Η ποίηση είναι το κύριο πνευματικό και καλλιτεχνικό έργο του κι ας έχει περπατήσει άνω και κάτω, τις ρούγες και τα μονοπάτια του πεζού λόγου*», γράφει ο Κώστας Προυσής. Άποψη που συμμερίζονται και άλλοι μελετητές του έργου του Χρυσάνθη.

Δεν θ' αναλύσουμε εδώ το έργο του Χρυσάνθη, το οποίο και ποσοτικά και ποιοτικά έχει αναλυθεί από πολλές πλευρές. Στην πρώτη κατεύθυνση της ποσοτικής ανάλυσης θ' αναφέρω την καταγραφή των δημοσιευμάτων του από το φιλόλογο και βιβλιογράφο Ν. Παναγιώτου, που – ως το 1987 – καλύπτει πέντε τεύχη. Στη δεύτερη κατεύθυνση της ποιοτικής ανάλυσης καταγράφεται πλήθος δημοσιευμάτων, αφιερωμάτων, αυτοτελών εκδόσεων κι ένας τουλάχιστον ογκώδης τιμητικός τόμος που αναλύουν πτυχές του έργου του. Θα ήταν άλλωστε έξω από το θέμα της ομιλίας μου. Δεν μπορώ όμως να μην κάνω μια επιγραμματική αναφορά σε κάποια χαρακτηριστικά της ποίησης του Χρυσάνθη. Η γλώσσα, πλούσια, παραστατική, εκφραστική, στηρίζεται στο «ποιητικό σώμα» της λέξης:

Ακούω τη λέξη, γεύομαι τη λέξη, βλέπω τη λέξη.

Πρώτη λαχτάρα η λέξη μεσ' στο στίχο.

Ένα άλλο γνώρισμα είναι η λιτότητα. Υπάρχουν ποιήματα που ολοκληρώνονται σε τρεις-τέσσερις κι άλλα που τελειώνονται σ' έναν μόνο στίχο, όπως:

Χρονολογίες, χρονολογίες με πνίξανε.

Ή το άλλο:

Ποιος πέθανε στο Αιγαίο;

Ο θάνατος...

Θ' αναφέρω κι ένα τρίτο στοιχείο της ποίησης του Χρυσάνθη πριν περάσω στη θεματογραφία της. Τις πλούσιες τεχνικές με τις οποίες έχει δουλέψει, από τον παραδοσιακό ομοιοκατάληκτο στίχο, μέχρι τα παιγνιδίσματα του λαϊκού λόγου. Από το σονέτο ως τα νανουρίσματα και τ' αλφαβητάκια της αγάπης. Από συνθέσεις που ακολουθούν το τυπικό μιας εκκλησιαστικής λειτουργίας ως τα λυρικά ιδεογράμματα, κατά τα οποία οι λέξεις διατάσσονται με τέτοιο τρόπο στο χαρτί ώστε να υποστηρίξουν και σχηματικά τα νοήματα και την αισθητική του λόγου. Βεβαίως δεν πρέπει να παραλείψουμε τον ελεύθερο στίχο, τον οποίο χρόνια υπηρετεί και από τον οποίο, τελείως ανεπίλεκτα, σαν δίνω δύο μικρά δείγματα. Το ένα:

*Η μέθη της πατρίδας ξεπερνάει
τη μέθη και του πιο ζεστού κρασιού.*

Και το άλλο:

*Ελπίζω να καταδεχτεί ο Θεός να με υποδεχτεί
μ' ένα φωνήεν Ελληνικό:
«Ως ευ παρέστης τέκνον μου απ' την Κύπρο».*

Ας έρθουμε όμως τώρα στο θέμα μας. Η ποιητική θεματογραφία του Χρυσάνθη εμφανίζει ορισμένους σταθερούς άξονες. Η ιστορία της πατρίδας του Κύπρου από τα πρώτα, τα μυθικά της χρόνια, ως τους πρόσφατους αγώνες της για την ελευθερία, είναι ένας από τους άξονες αυτούς. Πρόσωπα και γεγονότα, ο Κινύρας και ο Στασίνος, «η μετανάστευση των αρχαίων Κυπρίων», αποτελούν πηγές έμπνευσης. Ο Εθνομάρτυρας Κυπριανός το 1821 και ο νεομάρτυρας του απελευθερωτικού αγώνα 1955-59 Γρηγόρης Αυξεντίου βαδίζοντας παράλληλα καλύπτουν ενάμιση αιώνα Κυπριακής ιστορίας. Ο παλλαϊκός αγώνας του 1955 για «Αυτοδιάθεση-Ένωση» έδωσε αρκετές πηγές έμπνευσης στον ποιητικό και τον πεζό λόγο του Χρυσάνθη, όπως και των άλλων Κυπρίων λογοτεχνών. Το ίδιο και τα τραγικά γεγονότα του '74 το πραξικόπημα και η εισβολή, ή, όπως ο ποιητής ιστορεί,

δίσεκτα επεισόδια κι ο φοβερός χειμώνας με τσαντήρια δίχως πάτωμα και προπαντός το πλάγιο βλέμα της συμπόνιας [] αυτά μας κοκκαλιάσαν την αφή, μας ρίξανε βαρειές κουρτίνες, η όρασή μας συμμαζεύτηκε σαν άρρωστο χαρτί στο θερινό ήλιο, το αίμα μας σιωπά στις αρτηρίες...

(Οι Δίσεκτες Χρονιές, 1975)

Πόνος και θάνατος, αιχμαλωσίες κι εκτελέσεις, βιασμοί και προσφυγιά, κατοχή και σκλαβιά. Μα φαίνεται πως δε δαμάζεται εύκολα η Κυπριακή ψυχή. Κι αυτήν εκφράζει ο Χρυσάνθης, που μετατρέπει σε ποίηση τέτοια γεγονότα, πάντα όμως αφήνει μιαν αχτίνα φωτός να γλυστρά μέσα στο σκοτάδι, πάντα αφήνει ένα παράθυρο ανοιχτό για την ελπίδα.

Το ίδιο εμπνέεται ο Χρυσάνθης από τον Ελληνισμό ολόκληρο. Και γράφει γι' αυτόν. Γράφει, από το σονέτο για τη Βυζαντινή Ελένη Παλαιολογίνα ως το βροντερό λόγο για τους πολεμιστές που αυτοανατινάχθηκαν στο Αρκαδι (1866) κι ως το έπος για εκείνους που είπαν το αποφασιστικό όχι στο φασισμό την 28η Οκτωβρίου 1940. «Ο Χρυσάνθης είναι ίσως ο πιο Ελληνικός από τους Κυπρίους ποιητές», γράφει ο Κ. Προυσής. Όχι μόνο γιατί η θεματογραφία του είναι Ελληνική. «Το σπουδαιότερο εί-

ναι ότι τα θέματα αυτά τα δουλεύει με πρόθεση και διάθεση Ελληνική. Όμως δεν είναι σοβινιστής, δεν είναι φανατικός και κοντόθωρος, δεν είναι πατριδοκάπηλος. Έχει το πνεύμα του ανοιχτό για όλους τους ανθρώπους, για όλους τους λαούς».

Μ' αυτά τα χαρακτηριστικά η ποίηση του Χρυσάνθη αποτελεί μια σταθερή δήλωση πως ο Ελληνισμός είναι φιλοσοφία ανθρωποκεντρική που λατρεύει το φως και τη ζωή. Τόσο που για να μην τα χάσει δε διστάζει να κλίνει τον τράχηλο στη λάμψη του θανάτου, όπως ο ίδιος ο ποιητής γράφει σ' ένα στίχο του. Μ' αυτή τη βεβαιότητα της υπέρβασης του θανάτου ο Χρυσάνθης είναι ως ποιητής αισιόδοξος. Δεν υπάρχει δισταγμός και άρνηση στην ποίησή του. Θετικά, αισιόδοξα μηνύματα ξεχωρίζουν μέσα και στα πιο τραγικά γεγονότα που διαπραγματεύεται. Έτσι είναι η Ελληνική ψυχή, γι' αυτό και οι Έλληνες όσες φορές και να πέφτουν (κι είναι πολλές φορές που πέφτουν) καταφέρνουν και πάλι να σηκώνονται και να στέκουν ορθοί. Κι όλα αυτά τα δίνει ο ποιητής ως υψηλή τέχνη, όχι ως πολιτικό ή στρατευμένο λόγο. Χωρίς διδακτική διάθεση, αλλά μόνον ως δίδαγμα, στίχοι συμπυκνωμένοι ως απόσταγμα. «*Η ιστορία γίνεται στα χέρια του ένα λυρικό σύμβολο*», όπως πολύ χαρακτηριστικά γράφει ο άλλος μεγάλος ποιητής, ο συμπατριώτης του Νίκος Κρασιδάκης, που λέει ακόμα και τα εξής: «*Περισσότερο όμως απ' όλα θα 'θελα να τονίσω το κλασικό πνεύμα και τη βαθειά του Ελληνικότητα, που μέσα σ' ένα πλούσιο συναισθηματικό λυρικό πνεύμα και μια σοφή αντιμετώπιση του φαινομένου της ζωής, αποτέλεσαν κι εξακολουθούν ν' αποτελούν τις κυριότερες πηγές της έμπνευσής του*».

Αλλά Κύπρος, Ελληνισμός της Κύπρου, Ελλάδα, δεν είναι μόνο τα μεγάλα γεγονότα που λένε «ναι» στη ζωή και στο φως και «όχι» στο θάνατο και το σκοτάδι. Ιστορία είναι κι ο μόχθος και η χαρά της καθημερινής ζωής. Το φύτεμα στον αγρό κι ένα ποτήρι κρασί στο καφενείο με τους απλούς ανθρώπους του χωριού. Το ακούμπισμα στη λαϊκή πίστη-θρησκευτική ή άλλη- και η κατανόηση της λαϊκής αντίληψης, η απόλαυση του παραμυθιού και της παράδοσης. Αυτό πιστεύει κι ο Χρυσάνθης που μας έχει διασώσει στην ποίησή του ανεπανάληπτες εικόνες της λαϊκής ζωής καθώς και γνήσιες αντιλήψεις, παραδόσεις και πίστεις. Πολλά ποιήματα από διάφορες συλλογές του κινούνται σ' αυτόν το θεματογραφικό άξονα, όπως άλλωστε και ολόκληρες συνθέσεις, όπως η «*Αροδαφνούσα*». Στη διάσωση της παραδοσιακής γνώσης και γνώμης περιλαμβάνει και την εμπειρική ιατρική, την οποία άλλωστε έχει μελετήσει και σε σειρά ολόκληρη άρθρων του και από διάφορες πλευρές. Ορισμένες από αυτές τις γνώσεις και γνώμες, τις έχει μετασηματίσει και ποιητικά, όπως στο ποίημά του «*Ύμνος στην Παναγία της Κύπρου*».

*Χρυσορογιάτισσα κυρά, Γαλακτική μου αφέντισσα,
ή Χρυσογαλατούσα
τους ποταμούς του γάλατος ανθίζεις μέσα στους μαστούς
Χρυσελεύσα.*

*Φωτολαμπούσα, που ευτυχείς μάτια τυφλά στο φως
φως πορφυρό κλημάτου
αχτίδα του ήλιου που βοηθά στη γέννα, ω Παναγιά
Παρθένα του Γεννάτου.*

*Στο μαύρο πύρωμα χρυσό βοτάνι, Σφαλαγγιώτισσα
τ' Άρακα Παναγία
που σταματάς την πύρεξη, κι εσύ της Αμασγού
των κοπαδιών γιατρεία*

*Χρυσαιματούσα που σφάλας της φλέβας τους κρουνούς
κι η χάντρα δε ροδίζει
απ' της γυναίκας την πηγή, κι ω Θεοτόκε του Καρμού
το δέρμα που γεμίζει*

*Σπυριά, γεμάτα έμπυο και πονηρές σχισμές
χρυσογιατρεύεις
και των ματιών την πόνεση, φωτίστρα μου Διορίτισσα
μ' αγιάσματα γιατρεύεις...*

Θέματα από τη μυθολογία και την ιστορία αποτελούν το αντικείμενο και αρκετών από τα έμμετρα θεατρικά του Χρυσάνθη. Οι «*Θεομαχίες*», «*Τα γενέθλια του Δία*», οι «*Δελφικές Αμφικτυονίες*», ο «*Εύδημος ο Κύπριος*», η «*Δημόνασσα*», η «*Ηλέκτρα*» η «*Ελένη Παλαιολόγου*», «*Αλέξιος Α και οι Σταυροφόροι*» η «*Μάχη στους Μύλους*» έχουν αφητηρία της έμπνευσής τους πρόσωπα και γεγονότα από την παράδοση της μικρής και της μεγάλης πατρίδας. Βλέπουμε δηλαδή πως το μεγαλύτερο μέρος από το δραματικό λόγο, δηλαδή από το έμμετρο θέατρο του Χρυσάνθη, χαρακτηρίζεται και πάλι από ένα σταθερό Ελληνικό προσανατολισμό. Με την έννοια αυτή ο ποιητής μπορεί να χαρακτηριστεί εθνικός ποιητής της Κύπρου, όπως και ο διαλεκτικός ποιητής Βασ. Μιχαηλίδης. Και οπωσδήποτε η εθνική θεματογραφία του πρέπει να συσχετισθεί και με τη συχνή χρήση Ελληνικών ποιητικών τεχνικών, όπως ήδη υπαινικτικά έχουμε αναφέρει.

Ένας άλλος θεματικός άξονας της ποίησης του Κύπρου Χρυσάνθη είναι η τέχνη. Η έκφραση των συναισθημάτων μπορεί να γίνει με το λόγο, ασφαλώς όμως μπορεί να γίνει και με την εικόνα και με τον ήχο. Ο ποιητής σε πολλά έργα του προσπαθεί να βρει τα κοινά σημεία, τις γέφυρες που ενώνουν μεταξύ τους τις τέχνες. Και επιχειρεί να εκφράζει με λέξεις την αισθητική συγκίνηση που του προκαλείται από την ενατένιση ενός πίνακα ή από την ακρόαση μιας μουσικής σύνθεσης. Κι επιχειρεί να μετατρέψει τη γραμμή και τα χρώματα σε στίχους, να μεταγράψει τους ήχους σε στίχους. Ο καθηγητής Μητσάκης έχει ιδιαίτερος αναπτύξει σε άρθρο του τη σχετική θεματογραφία του Χρυσάνθη. Ο άξονας αυτός διαπλέκεται όμως και με τον προηγούμενο, τον εθνικοτοπικό. Τα ποιήματά του που εμπνέονται από τη ζωγραφική αναφέρονται σε μια σειρά έργων επώνυμων ζωγράφων της Κύπρου, ενώ ένα συνθετικό σύνολο έχει ως πηγή έμπνευσης έργα του Α. Διαμαντή. Ο ζωγράφος Διαμαντής, φίλος του τιμημένου με Nobel ποιητή Γ. Σεφέρη, έχει απεικονίσει αριστοτεχνικά σε αυτοτελή έργα ή σε εμπνευσμένες συνθέσεις τη ζωή, τις συνθήκες και τις φυσιογνωμίες των ανθρώπων του καθημερινού μόχθου της πατρίδας του Κύπρου.

Εκτός από τη ζωγραφική ο ποιητής εμπνέεται και από τη μουσική. «*Φαίνεται ότι ο Κύπρος Χρυσάνθης ακούει πολλή μουσική*», γράφει ο Καρυοφύλης Μητσάκης. «*Ένα συγκεκριμένο μουσικό έργο [] προκαλεί στον ποιητή μια ορισμένη διάθεση και λειτουργεί ως εσωτερικός ερεθισμός ποιητικής δημιουργίας, καθώς ο μουσικός ήχος σιγά-σιγά μεταστοιχειώνεται σε λόγο - σ' ένα ποίημα δηλαδή*». Το ρόλο των μουσικών συνθέσεων των μεγάλων Ευρωπαίων μουσουργών στην έμπνευση του Χρυσάνθη τονίζει και ο Ν. Κρανιδιώτης που σημειώνει ότι ο ποιητής «*ερμηνεύει λυρικά*» αυτές τις συνθέσεις των Μπετόβεν και Σούμαν, Ντεμπισί και Μότσαρτ, Σοπέν και Σιμπέλιους, Μουσόρσκι κι Μπράμς αλλά και του Έλληνα Καλομοίρη.

Το αθλητικό πνεύμα είναι ένας ακόμα σταθερός θεματικός άξονας του ποιητή που δεν είναι ούτε αυτός άσχετος με την Ελληνολατρεία του. Ξεκινά από την κληρονομιά της αρχαίας Ολυμπιακής αντίληψης που προϋποθέτει την αναστολή κάθε εχθρικής ενέργειας, κάθε επιθετικού αισθήματος ώστε να δώσει τη δυνατότητα της ευγενικής άμιλλας. Και μόνο για τη συμμετοχή ή την ιδέα, για έναν απλό κότινο ελιάς, για την τιμή της πατρίδας και την προσωπική τιμή, όχι για άλλα ανταλλάγματα. Κι είναι κι ο ίδιος φτιαγμένος από πρώτη ύλη αθλητή καθώς διαρκώς προσπαθεί για νέες επιδόσεις, καθώς προπονείται συστηματικά και ακατάπαυστα ως τα γεράματά του. «*Δρομέας ορμητικός κι ακάθεκτος της ποίησης*», γράφει η Χρυσόθεμις Χατζηπαναγή «*και σκυταλοδρόμος πρόθυμος των μυστικών κόσμων, δεν μπορούσε να μη θαυμάσει τραγουδώντας τους ακούραστους δρομείς του στίβου, που αγωνίστηκαν και αγωνίζονται με ανιδιοτέλεια για τον κότινο μιας ευγενικής φιλοδοξίας και την τιμή της πατρίδας*». Καθένας αγωνίζεται από το πόστο του, θα προσθέταμε εμείς. Κι ο Χρυσάνθης από το δικό του, προσπαθεί να πάει ψηλότερα, ταχύτερα, δυνατότερα η ποίηση της Κύπρου.

Το θρησκευτικό στοιχείο ανευρίσκεται επίσης σταθερά στο ποιητικό έργο του Χρυσάνθη. Η θρησκευτικότητά του δεν έχει μεταφυσικό ή φιλοσοφικό χαρακτήρα, δεν ασχολείται με δογματικά ζητήματα, ούτε έχει κατηχητικές προθέσεις. Είναι μια ομολογία πίστης στην ορθόδοξη παράδοση, που είναι στοιχείο της Ελληνικής λαϊκής ψυχής. Είναι δηλαδή και το στοιχείο αυτό σε σύνδεση με την Ελληνικότητα του ποιητή. Σε στίχους διάχυτους μέσα στα ποιήματά του ή σε ανέρρια ποιήματα ή σε ολοκληρωμένες ποιητικές συνθέσεις περιγράφει τη ριζωμένη πίστη του Κυπριακού λαού, λατρευτικές συνήθειες και κώδικες ζωής. Ενδιαφέρον είναι ότι σε θρησκευτικές ποιητικές του συνθέσεις, όπως και σε άλλα έργα του, χρησιμοποιεί τρόπους γραφής που μιμούνται την εκκλησιαστική μνημογραφία και το λατρευτικό τελετουργικό, ενισχύοντας με την τεχνική του τη θεματογραφία του.

Άφησα τελευταίον αλλά όχι έσχατο, έναν ακόμα θεματογραφικό άξονα του Χρυσάνθη, πολύ σχετικό με τις σπουδές, το κοινωνικό λειτούργημα και τη βιοποριστική του απασχόληση. Η ιατρική και ο άρρωστος, ο πόνος και η αρρώστια, η θεραπεία και οι λαϊκές θεραπευτικέςπίστεις αλλά και τα ηθικά ζητήματα της ιατρικής και η ιστορική της παράδοση μαζί με μια θυμοσοφική διάθεση έχουν περάσει διάχυτα ή συγκροτημένα στο έργο του ποιητή. Μικρό δείγμα:

*Στον πλάτανο ισόθεου Ιπποκράτη αργά το απόγευμα
την κούραση μελέτησα της μέρας.*

*Πόσο περπάτησα στην παραλία χωρίς όνειρα
χωρίς προβλήματα της νιότης, έτσι από συνήθεια
να παρατάς την όρθια στάση σου στα καφενεία,
σχόλια για αιθέριες θηλυκές καλλιγραμμίες
χωρίς αντίκρουσμα να μουρμουράς...*

*Ισόθεε Ιπποκράτη ποιά γητεία γιατρεύει τα προχωρημένα χρόνια,
πόσους αλέκτορες στον Ασκληπιό να θυσιάσω;*

*Χωρίς την κούραση της νιότης είναι κρίμα
να πίνεις τον καφέ σου στον αιωνόβιο ίσκιο
ενός πλατάνου πληγωμένου από το χρόνο!...*

KYRIAKOS TIMPOS
(THE CYPRUS PRESS)
NICOSIA, CYPRUS.

Signature
of bearer

[Handwritten signature]

CERTIFICATE

This is to certify that the
bearer:

Kyrios Chryssos Timis

is our SPECIAL CORRESPONDENT
and we request authorities and
all whom it may concern to afford
him all lawful and legitimate fa-
cilities which he may be in need of
for the performance of his duties

EDITOR

Nicosia 30.6.59

[Handwritten signature]

Συγχρόνως βέβαια ομολογεί και της ποίησης – θα έλεγα της Τέχνης γενικότερα – τον ευργετικό ρόλο στη ζωή και την υγεία:

Ομοτέχνέ μου Ασκληπιέ, την ποίηση υπηρετώ αυτοθεραπευόμενος.

Αλλά και από τα έμμετρα θεατρικά του τέσσερα τουλάχιστον πλήρη έργα εμπνέονται από την ιατρική μας παράδοση. Πρόκειται για τα έργα «*Ιπποκράτης*», «*Ηρόφιλος*», «*Αέτιος ο Αμιδηνός*» και «*Ο Γαληνός στην Κύπρο*». Ενσωματωμένα στο ποιητικό κείμενο των έργων αυτών εντοπίζει ο γνώστης ιστορικά δεδομένα, ακόμα και έμμετρα, πιστά μεταφρασμένα αποσπάσματα αρχαίων γιατρών συγγραφέων όπως λχ. στο έργο «*Ιπποκράτης*» αποδίδεται ποιητικά ο «*Ορκος*» του πατέρα της ιατρικής.

Βέβαια με τα σύντομα αυτά σχόλια δεν εξαντλείται η θεματογραφία του μεγάλου σε ποσότητα και υψηλού σε ποιότητα ποιητικού έργου του σεβαστού πρεσβύτερου των Κυπριακών γραμμάτων. Επισημαίνονται απλώς μερικές μείζονες κατευθύνσεις ενός έργου καταξιωμένου με τον έπαινο του Δήμου και των Σοφιστών, με την αναγνώριση, δηλαδή, των αρχών και των ομοτέχνων στην Κύπρο και την Ελλάδα. Αλλά και έξω από αυτές, όπως δείχνουν οι πολυάριθμες μεταφράσεις του έργου του.

Κι ο Χρυσάνθης συνεχίζει την πλούσια πνευματική του καρποφορία, στους ίδιους άξονες θεματογραφίας που για περισσότερο από πενήντα χρόνια ακολουθεί, υπηρετώντας τις σταθερές αξίες τις οποίες πιστεύει. Μικρό δείγμα αυτής της πνευματικής παραγωγής το ποίημα «*Γυρίζεις*», που ακολουθεί:

*Γυρίζεις απ' το παρελθόν, μικρή Τριανταφυλλένη,
κι απ' τ' ακρωτήρια της καλής ελπίδας,
μ' ένα κοντό φουστάνι σε ώρα δειλινή
απρόσβλητη απ' το χρόνο.*

*Ήταν ωραίοι καιροί πριν πέσουνε οι βροχές
Ο κόσμος είχε αστέρια στο κεφάλι του κι εσύ
ένα φεγγάρι αρχοντικό στο μέτωπό σου.
Η Κύπρος μας ταξίδευε σ' ένα ουρανό γεμάτο κήπους,
καράβια φέρνανε τον έρωτα στην άμμο της Αμμόχωστος.*

*Τώρα κρατάμε τη χαμένη σου φωτογραφία,
μικρή Τριανταφυλλένη, και ρωτάμε τους διαβάτες
αν σ' είδαν στους γυαλούς και στις χαμένες πολιτείες
να ζητιανεύεις μ' ανοιχτή παλάμη «Ελευθερία».*

Ο Κύπρος Χρυσάνθης, προσωπικότητα πολυσύνθετη, προσφέρει σταθερά στην πνευματική παραγωγή της Κύπρου τα τελευταία εξήντα χρόνια. Δεν υπάρχει τομέας της πνευματικής ζωής που να μη φέρει, περισσότερο ή λιγότερο έντονα, και τη δική του σφραγίδα. Και το έργο του είναι χρέος να προβληθεί και να τιμηθεί. Όπως είναι χρέος να τιμηθεί και η μακραίωνη προσφορά της Κύπρου στον παγκόσμιο πολιτισμό. Σε κάθε μορφή τέχνης. Και στην τέχνη του λόγου, ο οποίος διακονείται σε τούτη την εσχατιά του Ελληνισμού από τρεις χιλιάδες χρόνια. Αυτή η παράδοση αξίζει να τιμηθεί με την θεωρούμενη σήμερα ως υψηλότερη τιμητική διάκριση, ένα Νόμπελ λογοτεχνίας. Κι ο αξιότερος σήμερα εκπρόσωπος της Κυπριακής λογοτεχνίας είναι ο Κύπρος Χρυσάνθης. Κι αν τιμηθεί ο Χρυσάνθης τιμάται στο πρόσωπό του η Κύπρος – και η μακραίωνη λογοτεχνική της παράδοση. Ας το διεκδικήσουμε!

Ο ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ

Όταν πριν από τέσσερις δεκαετίες έβλεπα τον καθηγητή μου Κύπρο Χρυσάνθη να έρχεται τρεις φορές την εβδομάδα στην εφημερίδα «Έθνος», όπου άρχιζα να εργάζομαι, δεν μπορούσα να φανταστώ πως με το διάβα του χρόνου θα συνδεόμουν μαζί του, θα είχα την ενθάρρυνσή του σε κάθε πνευματικό βήμα μου και θα είχα σήμερα την τιμή να επιχειρώ να παρουσιάσω τη σχέση του με τον Τύπο, στον οποίο είχε μια πληθωρική παρουσία και πολύ πριν τον γνωρίσω.

Και όταν συνεργάτης στο περιοδικό «Τάιμς οφ Σάιπρους» τον συναντούσα, καθημερινά σχεδόν, τότε με τα χειρόγραφα της νουβέλας, τότε του διηγήματος, τότε της παιδικής σελίδας στο χέρι, τον θαύμαζα και απορούσα πότε προλάβαινε να ασκεί την ιατρική και να τροφοδοτεί τόσες στήλες και σελίδες. Την απάντηση, θυμούμαι, την είχε δώσει ο ίδιος με συγκλονιστική απλότητα και μονολεκτικά: πρόγραμμα.

Χάρη σ' αυτό το πρόγραμμα, οι τόμοι των εφημερίδων, ιδιαίτερα από τη δεκαετία του 50, κοσμούνται με το όνομα του πολυγραφότατου ανθρώπου που τιμούμε σήμερα, και συνιστούν παράδειγμα προγραμματισμού, συνέπειας και εργατικότητας.

Αν κάποτε επιχειρήσει κανείς να καταγράψει τους συνεργάτες των εφημερίδων των δεκαετιών της ζωής του Χρυσάνθη θα τον βρει παντού και η ιστορία του Τύπου θα είναι συνδεδεμένη και με το δικό του όνομα, γιατί υπηρέτησε τον Τύπο με τον ίδιο ζήλο που υπηρέτησε την κυπριακή γραμματεία σε κάθε είδος του λόγου. Μαθητής 17 χρόνων, ο Κύπρος Χρυσάνθης μπαίνει στη δημοσιογραφική οικογένεια από το 1932, όταν οι λειτουργοί του Τύπου στην τότε αποικία της Κύπρου αριθμούνται στα δάκτυλα. Με δημοσιογραφική ταυτότητα, ημερομηνίας 17 Αυγούστου 1932, πιστοποιείται ότι είναι «δεόντως αναγνωρισμένος ως συντάκτης και τακτικός ανταποκριτής της εφημερίδος «Ο Παρατηρητής», εκδιδομένης εν Λεμεσώ Κύπρου».

Η εφημερίδα ήταν πολιτική και φιλολογική, εβδομαδιαία, με καθημερινές εκδόσεις παραρτημάτων και τα γραφεία της ήταν στην οδό Μακεδονίας.

Την πρώτη δημοσιογραφική ταυτότητα του Κύπρου Χρυσάνθη υπογράφει ο ιδιοκτήτης-διευθυντής της εφημερίδας Πάνος Φασουλιώτης.

Εκεί δημοσιεύει μόνο λογοτεχνικά κείμενα και λίγες ανταποκρίσεις από τη Λευκωσία. Η ταυτότητα αυτή, όπως και τρεις άλλες εικονίζεται στην έκδοση του τόμου «Κύπρος Χρυσάνθης, ο χρονογράφος» με την οποία η Ένωση Συντακτών πλαισιώνει την αποψινή τιμητική εκδήλωση και κυκλοφορεί σήμερα.

Αργότερα, φοιτητής της Ιατρικής στην Αθήνα, ο Κύπρος Χρυσάνθης γίνεται ο ειδικός ανταποκριτής της εφημερίδας «Κυπριακός Τύπος». Με την ταυτότητά του ζητείται από κάθε αρμόδιο να του παρέχεται κάθε νόμιμο μέσο για την άσκηση των καθηκόντων του. Η ταυτότητα έχει ημερομηνία 30 Ιουνίου, 1939.

Εκτός από τον «Κυπριακό Τύπο» ο Χρυσάνθης στέλλει κείμενά του και στο περιοδικό «Κυπριακά Γράμματα», που αποτελούν ορόσημο και καθρέφτη της τότε πνευματικής ζωής του τόπου.

Με την επιστροφή του στην Κύπρο, γράφει στον Τύπο εκλαϊκευμένα άρθρα ιατρικού περιεχομένου αρχικά στην εφημερίδα «Εσπερινή», ενώ παράλληλα γίνεται επιστη-

μονικός ανταποκριτής στην Κύπρο, του Αρχείου Ιατρικών Επιστημών, ενός δεκαπενθήμερου ιατρικού περιοδικού που ιδρυτής και διευθυντής του ήταν ο Καθηγητής Κωστής Χαριτάκης.

Καλώντας τον νέο επιστήμονα να γίνει ο ανταποκριτής του περιοδικού, ο Χαριτάκης γράφει στις 23 Ιανουαρίου 1948:

«Βασιζόμενος εις την τακτικήν και πολύτιμον συνεργασίαν σας εις το Αρχείον Ιατρικών Επιστημών και την προθυμίαν και αγάπην, με την οποίαν αμέσως απαρχής περιεβάλατε τούτο, έχω την τιμήν να σας παρακαλέσω να δεχθήτε την ποθητήν δι' ημάς υπηρεσίαν του επιστημονικού ανταποκριτού εν Κύπρω, και την καθόλου αντιπροσωπείαν προς εγγραφήν συνδρομητών και σύνδεσιν εν γένει μεθ' ημών των ενδιαφερομένων αναγνωστών ή άλλων προσώπων.

Νομίζω ότι η όλη αυτή σύνδεσίς σας μετά του τόσον αγαπητού εις υμάς περιοδικού θα εξυπηρετήση όχι μόνον τους σκοπούς τούτου, αλλά και τους υγειονομικούς εν γένει της αγαπητής Κύπρου».

Το 1951, ταυτότητα ημερομηνίας 11 Αυγούστου, μας πληροφορεί ότι ο Κύπρος Χρυσάνθης είναι εκπρόσωπος του συντακτικού προσωπικού της εφημερίδας «Έθνος» στην Ευρώπη, και τον Σεπτέμβρη του ίδιου χρόνου, εξουσιοδοτημένος ανταποκριτής της εφημερίδας.

Από τη δεκαετία του 50 ως σήμερα, ο γιατρός και ποιητής, όπως καθιερώθηκε, είναι έντονα παρών, τόσο στον ημερήσιο, όσο και τον περιοδικό Τύπο και μετά την ανεξαρτησία της Κύπρου είναι μόνιμα παρών και στην ηλεκτρονική δημοσιογραφία, στο Ραδιόφωνο και την Τηλεόραση.

Η πληθωρική αυτή παρουσία γίνεται επώνυμα, αλλά και με ψευδώνυμα ή με τον τίτλο του «ειδικού συνεργάτη».

Κ. Ληδραίος, Κ. Τεμέσης, Λάμπρος Κ. Ρήγας, και Κύπρος Φωτεινός είναι τα πιο γνωστά από τα ψευδώνυμα που χρησιμοποίησε ο Κύπρος Χρυσάνθης. Δικά του είναι επίσης τα: Κ. Στεφάνου, Στέφανος Λυράρης, Νήσος Κτώρου, Φώτης Κυπρίδης, Κούλης Μάγος και Κ. Διομήδης. Μ' αυτά τα ψευδώνυμα, με την επωνυμία του, και σαν «ειδικός συνεργάτης» ο Κύπρος Χρυσάνθης ασχολήθηκε με κάθε είδος της «ύλης» της έντυπης δημοσιογραφίας, εκτός από την πολιτική αρθρογραφία και το ρεπορτάζ, των οποίων, όμως, στοιχεία συναντούμε άφθονα σε πολλά κείμενά του με ιδιαίτερα έντονη τη χρήση τους στο χρονογράφημα.

Τη χρήση των ψευδωνύμων επέβαλλαν λόγοι περισσότερο δημοσιογραφικοί.

Στην εφημερίδα «Κυπριακή», για παράδειγμα, έγραφε χρονογράφημα και λογοτεχνική στήλη με το ψευδώνυμο Κ. Ληδραίος, ενώ την ίδια εποχή υπόγραφε το χρονογράφημα στο «Έθνος» με το ψευδώνυμο Κ. Τεμέσης.

Στο περιοδικό «Τάμις οφ Σάυπρους – Καιροί της Κύπρου», στο ίδιο τεύχος δημοσίευε νουβέλλα με το ψευδώνυμο Κ. Φωτεινός, παιδικά θέματα με το Λάμπρος Κ. Ρήγας, λογοτεχνία με το Κ. Ληδραίος, διηγήματα ή ιατρικά άρθρα με το πραγματικό του όνομα, άλλα κείμενα με το Κ. Τεμέσης και τα λίγα αστυνομικά του με το Φώτης Κυπρίδης.

**PRESS CORRESPONDENT'S
IDENTITY CARD.**

TO BE PRODUCED ON DEMAND.

No. *42*.....

The holder of this card,

Mr. *K. X. PROS...* **C.H.R.Y.S.A.N.T.H.I.S**

of *Nicosia*.....

is the authorized correspondent in

Cyprus of *F. T. H. M. S.*.....

.....

F. T. H. M. S.
.....

Public Information Officer.

Date *8th September, 1951*

Με το χρονογράφημα, το ιδιαίτερα απαιτητικό αυτό είδος του λόγου, ο Κύπρος Χρυσάνθης αγγίζει απεριόριστη ποικιλία θεμάτων από τα εθνικά μέχρι τα κοινωνικά και διαζωγραφίζει την εικόνα του κοινωνικού ιστού της εποχής στην οποία γράφει.

Τα περισσότερα από τα χρονογραφήματα που επέλεξα για την έκδοση, με την οποία η Ένωση Συντακτών πλαισιώνει την σημερινή εκδήλωση τιμής, προέρχονται από την εφημερίδα «Έθνος» στην οποία τα δημοσίευσε την περίοδο 1955-56 στη στήλη «Απόψεις», τρεις φορές την εβδομάδα με την υπογραφή Κ. Τεμέσης.

Τα υπόλοιπα είναι από την εφημερίδα «Αγών» του 1964, στην οποία ο Κύπρος Χρυσάνθης είχε τη στήλη «Το χρονογράφημά μας» με το ψευδώνυμο Κ. Φωτεινός.

Η πρώτη ομάδα γράφεται σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από απότομη κοινωνιολογική μεταβολή. Είναι η εποχή της αστικοποίησης, αλλά και της επανάστασης.

Η φτώχεια αρχίζει να δίδει τη θέση της στην ευμάρεια, η οποία καλύπτει ολοένα και περισσότερες οικογένειες, ενώ η πνευματική ανέλιξη είναι επίσης γοργή. Όμως τα δύο φαινόμενα δεν συμβαδίζουν πάντα, και το γεγονός αυτό τροφοδοτεί με πολλά θέματα τη στήλη του Κ. Τεμέση.

Ο χρονογράφος προβληματίζεται και παραθέτει απόψεις για την αξία των γραμμάτων, για αξίες της ζωής και για θέματα που απασχολούν το ευρύ κοινωνικό σύνολο.

Αναζητεί, ανιχνεύει τις παραδόσεις, καταγράφει μανιές, παθήματα, αλλά και προσωπικές στιγμές των ανθρώπων κάθε κοινωνικής τάξης, καταθέτοντας και την προσωπική του άποψη και στέλλοντας το δικό του μήνυμα.

«Η συνήθεια, λείπει στο χρονογράφημα 'Η μάνα', μας έχει τυφλώσει και δεν βλέπουμε την καθημερινή θυσία της. Μια φορά το χρόνο κατά κοσμικό τρόπο θυμόμαστε το εξαίσιο αυτό πλάσμα της γης. Ενώ κάθε μέρα πρέπει να αποτίουμε φόρο τιμής σ' αυτή, να τη γιορτάζουμε μόλις ξυπνήσουμε, να γιορτάζουμε στερνά όταν θα πάμε να πλαγιάσουμε. Αφού και την πατρίδα «μάνα» την αποκαλούμε, γιατί απλώς η ανώτερη μορφή σ' αυτό τον κόσμο είναι μόνο η μάνα».

Τα κοινωνικά και τα εθνικά φαινόμενα απασχολούν επίσης πολύ τον Κ. Τεμέση. Τα σημειώνει, τα σχολιάζει, τα επαινεί ή τα ψέγει και δίνει επίσης τη δική του άποψη. Στάσεις, θέσεις, αλλά και κοινωνικές πληροφορίες αναδύονται άμεσα και άνετα από τα χρονογραφήματα του Τεμέση, υφαίνοντας το κοινωνιολογικό υπόβαθρο των ημερών τους.

Έντονα παρών είναι ο Χρυσάνθης και στις Φιλολογικές Στήλες, όπως με τίτλο «Πρόσωπα και Ιδέες» και «Εβδομαδιαία Πνευματική Επιθεώρηση» στην εβδομαδιαία εφημερίδα «Κυπριακή».

Το 1957, έχει στο περιοδικό «Τάμς οφ Σάυπρους» τη στήλη «Λογοτεχνικά Χρονικά» με το ψευδώνυμο Κ. Ληδραίος, και αργότερα, από το τεύχος 100 παρουσιάζεται και στη σελίδα «Πνευματική και Καλλιτεχνική κίνηση».

Ακόμη και συνεντεύξεις πήρε ο Χρυσάνθης και μάλιστα από προσωπικότητες όπως ο Σεφέρης. Αυτονόητο βέβαια ότι έδωσε και ο ίδιος συνεντεύξεις, τόσο σε εφημερίδες και περιοδικά, όσο και στο ραδιόφωνο και την τηλεόραση πάνω σε ιατρικά, πνευματικά και κοινωνικά θέματα, αλλά και για τον εαυτό του και το έργο του.

Ούτε όμως κι από την κριτική απουσίασε, ιδιαίτερα την κριτική βιβλίου. Σ' αυτό το είδος τον συναντούμε στις εφημερίδες «Φιλελεύθερος», «Αγών», «Σημερινή» και στο περιοδικό «Πνευματική Κύπρος», ενώ με επιφυλλίδες τον συναντούμε στον «Φιλελεύθερο» και τη «Σημερινή», στην οποία εξακολουθεί και σήμερα να γράφει κριτική βιβλίου.

Με την ιδιότητα του γιατρού, εξ άλλου, δημοσιογραφεί κατά καιρούς με άρθρα εκλαϊκευμένης υγιεινής και ιατρικής στις εφημερίδες «Εσπερινή», «Νέος Κυπριακός Φύλαξ», «Εθνος», «Φωνή των Αγροτών», «Αγωνιστής» και «Αγών», όπως και στα περιοδικά «Η χαρά των παιδιών», «Καιροί της Κύπρου», «Κυπριακοί Καιροί», «Υγεία» [του 1960] «Οικογένεια και Σχολείο» και «Υγεία» του Υπουργείου Υγείας.

Ανάμεσα στον δημοσιογραφικό κόσμο και ζώντας πολύ με τους ανθρώπους του Τύπου, ο Χρυσάνθης ασχολήθηκε ακόμα και με την Ιστορία της Τυπογραφίας στην Κύπρο και με ομιλία του στο άνοιγμα έκθεσης βιβλίου του Ελληνικού Πνευματικού Ομίλου Κύπρου, η οποία τυπώθηκε το 1956, μας δίνει πολύ ενδιαφέροντα στοιχεία, σε συνάρτηση με την πολιτική κίνηση του τόπου, την επίδραση του Τύπου στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης.

Πρέπει να σημειώσουμε ακόμη την προσφορά του Χρυσάνθη σαν εκδότη, στο σύντομο αυτό περιγράμμα για την παρουσία του στη δημοσιογραφία.

«Η Χαρά των Παιδιών», η «Λυρική Κύπρος», η «Φιλολογική Κύπρος» και η «Πνευματική Κύπρος» είναι λίγο, πολύ ή απόλυτα, έργο του, και έντονη είναι επίσης η παρουσία του στη «Φιλολογική Πάφο» και στα «Κυπριακά Γράμματα». Το Βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών στη «Φιλολογική Κύπρο» και ο έπαινος που απονεμήθηκε στην «Πνευματική Κύπρο» από τον Ναό του Πνεύματος του Ελληνισμού συνιστούν καταξίωση της προσπάθειας, πρωταγωνιστής και συνεχιστής της οποίας είναι ο δημιουργός που τιμούμε σήμερα.

Από τον «εξώστη της γης» ανιχνεύουμε το τεράστιο έργο του Κύπρου Χρυσάνθη και αποτιμούμε τον θησαυρό που κατέθεσε στην πνευματική φαρέτρα της Κύπρου.

Με την κατάθεσή του στον χώρο του Τύπου, στο χώρο της τέταρτης εξουσίας, έχει αφήσει ένα μεγάλο απόθεμα για πνευματικούς και εθνικούς αγώνες, για να μπορέσουμε να απαγγείλουμε ξανά στίχους του στην αγαπημένη του Αμμόχωστο.

Τον τιμούμε, τον αγαπούμε και θα τον διαβάζουμε πάντα.

Είθε οι μέρες του να ευλογούνται «με δυο στίχους», όπως ο ίδιος ζητά στη συλλογή του «από τον εξώστη της γης» και «στην πόρτα του δυο κτύποι φιλικού».

Γιατί από τον εξώστη κάθε είδους λόγου υπηρέτησε, όπως γράφει ο ίδιος, «τον λαό στα εδάφη των Ελλήνων» και κατέγραψε και τη «σύναξη των ηρώων της Κύπρου, που ταπεινά, χωρίς φιλοδοξίες, εξόν από τη λευτεριά, αντίκρισαν τον θάνατο μ' ενάρητη αξιοπρέπεια».

Η αποφινή τιμή στον Κύπρο Χρυσάνθη από τη δημοσιογραφική οικογένεια, είναι οφειλή σε ακούραστο εργάτη των γραμμάτων, που η κατάθεσή του στον Τύπο μένει και με τον τόμο «Κύπρος Χρυσάνθη, ο χρονογράφος».

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ ΤΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Κατ' ἀρχήν ὀφείλω θερμές εὐχαριστίες στήν Ἑνωσὴ Συντακτῶν Κύπρου, πού με τίμησε μὲ τὴ συγκέντρωση αὐτὴ καὶ μὲ τὴν πολὺ τιμητικὴ γιὰ μένα ἔκδοσὴ τῆς δημοσιογραφικῆς μου παρουσίας. Ἰδιαιτέρη εὐχαριστία στὸν πρόεδρο τῆς Ἑνώσεως κ. Ἀνδρέα Καννάουρο, πού πρωτοστάτησε σὲ ὅλα. Ἀλλὰ ὀφείλω θερμές εὐχαριστίες στὸν φίλο καθηγητὴ καὶ συνάδελφο στὸν ἱατρικὸ κλάδο, ἀλλὰ καὶ συνάδελφο στὸν χῶρο τῆς λογοτεχνίας κ. Γεράσιμο Ρηγάτο, ὅπως καὶ στὴ κ. Μαρούλα Βιολάρη Ἰακωβίδου, παλιά μου μαθήτρια στὸν Παγκύπριο Γυμνάσιο Θηλέων Φανερωμένης, συνάδελφο στὸ δημοσιογραφικὸ κλάδο καὶ συνεργάτιδα στὰ πολιτιστικὰ σωματεῖα, καὶ ἡ ὁποία ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσὴ ἀνθολογίας χρονολογημάτων μου μὲ ὠραία κατάταξη θεματικὴ. Καὶ οἱ δυὸ ὁμιλητὲς μὲ τίς ἐκλεκτὲς ὁμιλίες τους πολὺ σφαιρικὰ μὲ παρουσίασαν. Τοὺς εὐχαριστῶ καὶ τοὺς τιμῶ.

Πολὺ συγκινητικὸς ὁ χαιρετισμὸς τοῦ κ. Νίκου Παναγιώτου ἀπὸ μέρους τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Πολιτισμοῦ καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ κ. Γεώργιου Χατζηνικολάου. Καὶ οἱ δυὸ ὑπῆρξαν μαθητὲς μου στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο. Εὐχαριστίες ὀφείλω καὶ στὸν καθηγητὴ κ. Δημήτριον Ἀγγελᾶτο, πρόεδρο τοῦ Τμήματος Βυζαντινῶν καὶ Νεοελληνικῶν Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου Κύπρου.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι λιγότερες οἱ εὐχαριστίες μου στὸ μαθητὴ μου καὶ κάποτε συνάδελφο στὸ Ραδιοφωνικὸ Ἰδρυμα Κύπρου κ. Ἀντρέα Κουνκίδη πού διάβασε χρονολογηματὰ μου, ὅπως καὶ στὴν κ. Μάρω Σκορδῆ, τὴ χορωδία «Λεάνδρος Σίταρος», καὶ σὲ ὅσους δούλεψαν φιλικὰ στὴν παρουσιάσή μου αὐτὴ.

Καὶ σὲ ὄλους ἐσᾶς, πού με τιμῆσατε μὲ τὴν παρουσία σας.

ΚΑΙ Θ' ΑΓΑΠΩ

*Ὅσο κτυποῦν τὴν πόρτα μου οἱ φιλίες
θα συλλαβίζω εὐχαριστίες στὴς ποίησες
το Θεό,*

*θα παίρνω τὴν καρέκλα μου στὸν ἴσκιό
τῆς Κληματαριάς
μὲ τὸ βιβλίό στο χέρι νὰ διαβάξω*

*τὰ θαύματα τῆς γῆς καὶ τ' οὐρανοῦ,
νὰ χαιρετῶ τὰ ἐργόχειρα τοῦ ἀνέμου
ποὺ τὰ πλέκει μες στα φύλλα*

*καὶ θὰ καλῶ τὸ παρελθόν νὰ με κερνά
σε πῆλινα δοχεῖα τὸ κρασί των εἰκοσι
μου χρόνων,*

*ἐπάργυρους θὰ γράφω στίχους
καὶ θ' αγαπῶ καὶ θ' αγαπῶ καὶ θ' αγαπῶ
ὅσο κτυποῦν τὴν πόρτα μου οἱ φιλίες.*

IDENTITY CARD

Sig

This is to Certify that Mr.

.....KYPROS.....CHRYSIAN.....THIS

whose photograph appears opposite is an editorial representative of

“ETHNOS”

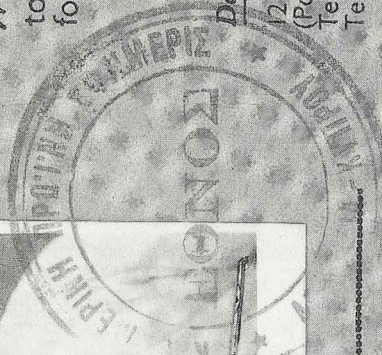
GREEK DAILY, NICOSIA, CYPRUS

#.....to.....Europe.....

to whom it is requested that all facilities for information be extended.

[Handwritten Signature]
 Dated.....1979
 (Themistocles Dervis)
 Editor

121-122 Kykko Avenue, Nicosia, Cyprus
 (Postal Address : P.O.B. 126, Nicosia, Cyprus)
 Telegrams : "ETHNOS, NICOSIA"
 Telephone : Nicosia 327

[Handwritten Signature]

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

ΣΤΟΝ ΑΝΔΡΕΑ ΚΑΝΝΑΟΥΡΟ

πρόεδρο τῆς «Ἐνωσης Συντακτῶν Κύπρου»

*Εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς σκέψης σου
 στρογγυλεμένος μὲς στὸ λόγο σου:
 ἀνοίγει ἕνα παράδεισο μ' αἰσθήματα γενναῖα.
 Τόσο πολὺ οὐρανὸ κατέχεις
 καὶ τὸν προσφέρεις μὲ πανάγαθη χειρονομία!
 Γι' αὐτὸ σὲ ἀποτυπώνω μὲς στὸν στίχο μου
 κι ἐκλιπαρῶ τὴν Κύπρο νὰ σὲ στέφει
 μὲ στέφανο ἀρετῆς καὶ τόλμης.*

ΣΤΟΝ ΝΙΚΟ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

*Ἐξυτηρέτησες τὰ γράμματα
 μὲ πρόσωπο γενναῖο.
 Ἡ ἀλήθεια πρώτη σου γραμμὴ.
 Κι' ἂν πόνεσε ὁ τίμιος λόγος σου
 χρυσὰ τὰ τραύματα
 ὅταν μὲ τόλμη ὑπηρετεῖς τὴν ἀρετή.
 Σὲ καταγράφω μὲ χρονολογίες χρυσῆς
 στῆς Κύπρου τὸ εὐαγγέλιο.*

ΣΤΟΝ ΓΕΡΑΣΙΜΟ ΡΗΓΑΤΟ

*Ἐνάρετο ἐγκαλλώπισμα ἢ γραφὴ σου
 κι ὁ λόγος σου ἢ ψυχὴ τῆς ἀρετῆς.
 Στὸ τάμα δίπλα περπατοῦν οἱ ἐμπνεύσεις
 καὶ σὲ στολίζουν μὲ οὐρανό.
 Μεσίτευε στὸν Δία Πατέρα μας, Γεράσιμο Ρηγάτε,
 καὶ στὸν Ἀπόλλωνα προστάτη καὶ τῶν δυὸ μας
 τίς εὐλογίες τους νὰ χαράξουνε στὸ πέρασμά μας
 μνήμη χρυσελεφάντινη.*

ΔΕΛΤΙΟ ΤΑΥΤΟΤΗΤΟΣ
IDENTITY CARD

Ο κ. Κρίστος Χρυσαίδης
Mr Kypros Chryssanthis

είναι παραγινόν μέλος

is a permanent member

της Έθνικής Έταιρίας Έλλήνων Λογο-
τεχνών Κύπρου.

of the National Society of Greek Cypriot
Writers.

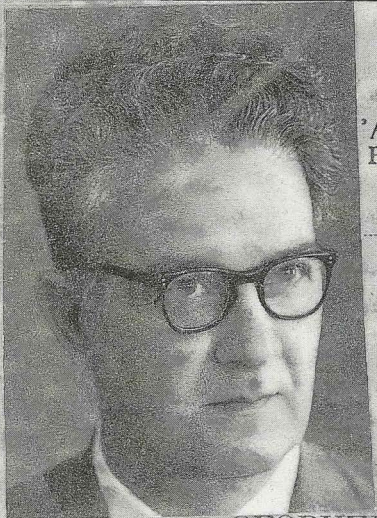
Λευκωσία 17/7/68
Nicosia

Ο Πρόεδρος
The Chairman

Στοργιάς

Ο Γραμματέας
The Secretary

Μακρινός

ΘΕΩΡΗΣΙΣ
VISA

Ο Διευθυντής του Μορφωτικού Τμήματος
του Υπουργείου Παιδείας

The Director of the Cultural Department
of the Ministry of Education.

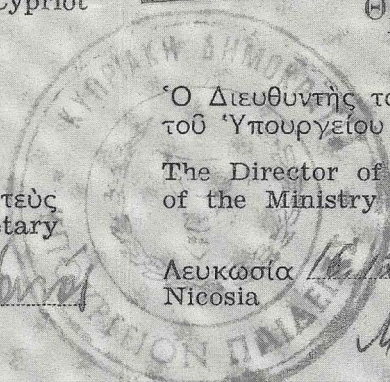
Λευκωσία
Nicosia

16/2.68 Τ. Γ. Σίφης
Μορφωτικός Αντιπρόεδρος

Αριθ. Μητρώου
Register Number

2

Υπογραφή μέλους
Signature
of the member

ΣΤΗ ΜΑΡΟΥΛΑ ΒΙΟΛΑΡΗ-ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ

Καθώς πληροφορείς τὴν ἀρετὴ νὰ γνοιάζεσαι.
 Θέλει ἀρετὴ καὶ τόλμη ὁ Τύπος.
 Σὲ κατατάσσω μὲς στοὺς λαμπεροὺς καιροὺς
 καὶ στ' ἀνεβάσματα τῆς λευτεριάς.
 Νὰ σὲ φωτίζει ἡ Παναγιά ἡ Χρυσοβηματοῦσα
 μ' ἓνα λεβέντη ἀρχάγγελο στὴν πέννα σου.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Στον Κύπρο Χρυσάνθη
 με βαθειά εκτίμηση και ευγνωμοσύνη
 για την εξαιρετική προσφορά του
 στα Ελληνικά Γράμματα
 και την πνευματική δημιουργία.

15 Απριλίου, 1997

Ενώση Συντακτών Κύπρου

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ

Ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος» ὑπῆρξε δημιούργημα τοῦ πνευματικοῦ πάθους τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη, ὁ ὁποῖος γιὰ 38 χρόνια (1960-1998), ὡς υπεύθυνος ἐκδότης, μὲ στοργή καὶ ἀπεριόριστο μόχθο τὴν κατέστησε ἓνα ἀπὸ τὰ ἐγκυρότερα περιοδικὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ βράβειός της ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τὸ βεβαιώνει.

Ὁ θάνατός του (5 Ἰουνίου 1998), ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μεγάλη ἀπώλεια γιὰ τὴν ἑλληνικὴ λογοτεχνία τῆς Κύπρου, στέρησε καὶ τὸ περιοδικὸ ἀπὸ τὴν ἐμπνευσμένη του καθοδήγηση, τὸ συντονισμό τῶν συνεργασιῶν, τὴν πολὺπλευρὴ διαδικασίᾳ τῆς ἐκδοσης καὶ κυκλοφόρησής του, τὸν πλοῦτο τῶν δικῶν του κειμένων ποὺ περιλαμβάνονταν σὲ κάθε τεῦχος.

Ἐνα περιοδικὸ ποὺ εἶχε, μέχρι σήμερα, τόσο μακρὰ διάρκεια, ὄχι συνηθισμένη, γιὰ τὰ κυπριακὰ τουλάχιστο δεδομένα, δὲν ἔπρεπε νὰ τελειώσει τὴ ζωὴ του μὲ τὸν θάνατο τοῦ δημιουργοῦ του. Τὰ πνευματικὰ ἔργα μποροῦν νὰ υπερβαίνουν τὸν κύκλο τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ δημιουργοῦν συνέχεια, πού, στὴν περίπτωση τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου», πρῶτος θὰ τὴν ἤθελε ὁ Κύπρος Χρυσάνθης.

Γιὰ τοῦτο μιὰ ομάδα ἀνθρώπων, ποὺ συνεργάστηκαν γιὰ χρόνια μὲ τὸν ἀλησμόνητο ποιητὴ στὸ περιοδικὸ καὶ σ' ἄλλους πνευματικοὺς στίβους, ξεκινώντας ἀπὸ τὸν σεβασμὸ στὴ μνήμη του, τὸ χρέος ἀπέναντι στὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ νησιοῦ μας καὶ τὴν πεποίθηση ὅτι ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος» μπορεῖ νὰ προσφέρει στὸ χῶρο τοῦ πνεύματος μέσα στοὺς αὐχημοὺς καιρούς μας, ἀνέλαβαν τὴν προσπάθεια, μαζί μὲ τὴ γυναίκα του κ. Λούλα Κ. Χρυσάνθη, ποὺ ἔχει τώρα πιά τὴν ἰδιοκτησία καὶ τὴν εὐθύνη τοῦ περιοδικοῦ, νὰ συνεχίσουν τὴν ἐκδόσή του πάνω στὶς γραμμὲς ποὺ χάραξε ὁ Κύπρος Χρυσάνθης.

Ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος» θὰ ἐξακολουθήσει νὰ εἶναι ἓνα περιοδικὸ γιὰ τὴ λογοτεχνία καὶ τὴ ζωὴ τοῦ πνεύματος, καὶ θὰ παρουσιάζει, θὰ σχολιάζει, θὰ κρίνει θέματα ποὺ ἀφοροῦν τὴν κίνηση τῶν ἰδεῶν, τὴ γλῶσσα, τὴν παιδεία, χωρὶς προκαταλήψεις καὶ μονομέρειες.

Ἐλπίζουμε ὅτι οἱ μέχρι σήμερα συνεργάτες τοῦ περιοδικοῦ θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ τὸ τιμοῦν μὲ τὴ συνεργασία τους καὶ ὅτι νέοι θὰ προστεθοῦν. Προτάσεις καὶ ἰδέες εἶναι εὐπρόσδεκτες.

Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐκδόσεως

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Κύπρος Χρυσάνθης: «Αροδαφνούσα» (Ἡ λυρική ἀποψη).

Το 1980 ἐκδόθηκε ἀπὸ τὴν «Πνευματικὴ Κύπρος» ἡ ποιητικὴ σύνθεση τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη «Αροδαφνούσα» (Ἡ λυρική ἀποψη). Το ἔργο, ἓνα ἀπὸ τὰ πιο ωραία του αἰμύνηστου λογοτέχνη, δημοσιεύθηκε στὴ «Φιλολογικὴ Κυπρὸ 1996-97». Λίγο ἀργότερα, το 1997, κυκλοφόρησε ἀνάτυπο τοῦ ἔργου.

Ο ποιητής βρισκόταν σε μερικές από τις πιο ευτυχισμένες ώρες της ποιητικής του δημιουργίας όταν έγραφε την «Αροδαφνούσα». Η ποιητική αυτή σύνθεση στάθηκε, για μια ακόμη φορά, η αφορμή να γράψει για την πολυαγαπημένη του Κύπρο.

Η ερωτική ιστορία της Τζουάνα Λ' Αλεμά και του Φράγκου βασιλιά της Κύπρου Πέτρου του πρώτου έχει περάσει στο δημοτικό μας τραγούδι, στο οποίο η Τζουάνα Λ' Αλεμά ονομάζεται Αροδαφνούσα. Ο Κύπρος Χρυσάνθης προχώρησε περισσότερο.

Στους 557 στίχους της σύνθεσής του η Αροδαφνούσα γίνεται σύμβολο της Κύπρου και των παθών της. Το έργο γραμμένο κυρίως σε δεκαπεντασύλλαβους στίχους ηχεί σαν δημοτικό τραγούδι και γοητεύει τον αναγνώστη με το λυρισμό, με τη δροσιά και τη χάρη του. Πρόκειται για έναν εξαιρετικό ποιητικό ύμνο στην ομορφιά, στον έρωτα, στη ζωή και πάνω απ' όλα στην ίδια την Κύπρο.

Το βιβλίο «Αροδαφνούσα» (Η λυρική άποψη) χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο δημοσιεύεται η ποιητική σύνθεση και στο δεύτερο κριτικές μελέτες και σχόλια για το έργο από διαπρεπείς ανθρώπους των Γραμμάτων από τον καθόλου ελληνικό χώρο.

Τα κείμενα αυτά βοηθούν τον αναγνώστη να γνωρίσει καλύτερα το θαυμάσιο ποιητικό έργο του Κύπρου Χρυσάνθη.

Κύπρος Χρυσάνθης: «Τα τρίτα επιγράμματα».

Ο αλησμόνητος Κύπρος Χρυσάνθης είχε καλλιεργήσει όλα τα είδη του ελληνικού λόγου, ακόμα και μερικά με τα οποία ασχολούνται σήμερα λίγοι λογοτέχνες. Ανάμεσά τους και το επίγραμμα, ένα δύσκολο ποιητικό είδος στο οποίο περικλείονται πολλά και ουσιώδη σε λίγους στίχους.

Ο Κύπρος Χρυσάνθης τόλμησε να ασχοληθεί και με αυτό το δύσκολο είδος, που έχει τις ρίζες του βαθιά χωμένες στους αιώνες. Έγραψε πολλά επιγράμματα και άφησε και σ' αυτά – όπως και στα άλλα λογοτεχνικά του δημιουργήματα, τη σφραγίδα του ταλέντου του.

Το 1997 εκδόθηκε από την «Πνευματική Κύπρο» ένα ολιγοσέλιδο βιβλίο με τον τίτλο «Τα τρίτα επιγράμματα», που είχε πρωτοεκδοθεί ως προσάρτημα του περιοδικού.

Στο βιβλιαράκι αυτό δημοσιεύονται 45 επιγράμματα αποτελούμενα από δύο μέχρις επτά στίχους. Ο ποιητής με αγάπη και με σεβασμό γράφει για την Ελλάδα, για το πολύπαθο νησί μας που υπήρξε το κυρίαρχο θέμα σε όλα τα συγγραφικά του δημιουργήματα, για τους ήρωες του έθνους, για προσωπικότητες των γραμμάτων, της τέχνης, της θρησκείας, της κοινωνίας, για φίλους, για οικείους, για τον Τύπο και για άλλα.

Με πολύχυμο ποιητικό λόγο, με ωραία επίθετα και με λυρικό τόνο επαινεί, ευχαριστεί, εξυμνεί, περιγράφει, επισημαίνει, δείχνοντας το εύρος του ποιητικού του λόγου και την ευαισθησία της ψυχής του.

Μιχαλάκης Μαραθεύτης: «*Η Συμβολή του Κύπρου Χρυσάνθη στην παιδική λογοτεχνία*».

«Ο Κύπρος Χρυσάνθης είναι ένας από τους πρωτοπόρους στην ανάπτυξη της παιδικής λογοτεχνίας στην Κύπρο. Σε εποχή που οι δόκιμοι συγγραφείς δίσταζαν να ασχοληθούν με την παιδική λογοτεχνία για να μην παρεξηγηθούν, ο Κύπρος Χρυσάνθης ασχολήθηκε μ' αυτή με σύστημα και συνέπεια. Το έργο του για παιδιά περιλαμβάνει όλα τα είδη του λόγου, ποίηση, πεζογραφία και θέατρο.

Με το πλούσιο συγγραφικό του έργο ο Κύπρος Χρυσάνθης δεν υπήρξε μόνο πρωτοπόρος στην ανάπτυξη της παιδικής λογοτεχνίας. Αποδείχτηκε και ο πολυγραφότερος συγγραφέας έργων για παιδιά και εφήβους. Ποια υπήρξε η συμβολή του στην ανάπτυξη της παιδικής λογοτεχνίας είναι το θέμα του μικρού αυτού βιβλίου, που περιλαμβάνει τρεις εργασίες του μελετητή της κυπριακής παιδικής λογοτεχνίας Μιχαλάκη Ι. Μαραθεύτη».

Αυτά αναφέρονται, ανάμεσα σε άλλα, σε προλογικό σημείωμα στο βιβλίο του Μιχαλάκη Μαραθεύτη «*Η συμβολή του Κύπρου Χρυσάνθη στην παιδική λογοτεχνία*».

Στο βιβλίο αυτό, που κατατοπίζει άριστα τον αναγνώστη για ένα σημαντικό κεφάλαιο της συγγραφικής δημιουργίας και προσφοράς του Κύπρου Χρυσάνθη θα αφιερώσουμε τη σημερινή μας εκπομπή.

Όπως ακούσαμε το βιβλίο περιέχει τρεις εργασίες του εκλεκτού επιστήμονα και συγγραφέα Μιχαλάκη Μαραθεύτη. Η πρώτη εργασία φέρει τον τίτλο «*Η ποίηση για παιδιά του Κύπρου Χρυσάνθη*» και γράφτηκε ειδικά για το βιβλίο αυτό για να συμπληρώσει τις άλλες δύο εργασίες του τόμου.

Ο συγγραφέας του βιβλίου επιτυγχάνει να δώσει πολλά στοιχεία και πληροφορίες, καλύπτοντας σφαιρικά το θέμα του, χωρίς να κουράζει τον αναγνώστη.

Παραθέτει, με την επιστημονική δεοντολογία που χαρακτηρίζει τις εργασίες του, όλα τα ποιητικά έργα του Κύπρου Χρυσάνθη για παιδιά, δίνει δείγματα γραφής και κλείει με διαπιστώσεις και παρατηρήσεις.

Τα δοκιμαικά ή εγκεφαλικά ποιήματα απευθύνονται σε μεγαλύτερα παιδιά και σε νέους. Τα θέματά τους είναι παρμένα κυρίως από την ιστορία, παλαιότερη και νεότερη, χωρίς να αποκλείονται και άλλα θέματα που σχετίζονται με τη θρησκεία, τη φύση και τη βαθύτερη φιλοσοφική αντίκριση της ζωής. Τα πλείστα όμως από τα δοκιμαικά ποιήματα αναφέρονται στην πατρίδα και στον κυπριακό απελευθερωτικό αγώνα. Πολύ συχνά γίνεται στα ποιήματα αυτά αναφορά στην Αρχαία Ελλάδα. Χαρακτηρίζονται από τη μεγάλη αφαίρεση, τα πυκνά νοήματα, τις απόλυτες ρήσεις και τον αποφθεγματικό λόγο, με τον οποίο ο ποιητής προσπαθεί, όπως και στο δοκίμιο, να διαμορφώσει την πλοκή του ποιήματος και να εκφράσει το βαθύτερο πνευματικό του νόημα. Ενώ στα λυρικά ποιήματα ή έμφαση δίδεται στις εικόνες, την ομοιοκαταληξία και τον ρυθμό, στα δοκιμαικά ποιήματα η έμφαση δίδεται στη λογική ανάλυση και τις απόλυτες ρήσεις. Η ομοιοκαταληξία και ο ρυθμός αποτελούν ενισχυτικά στοιχεία του λόγου. Ενδεικτικά είναι τα ακόλουθα δείγματα:

ΟΝΗΣΙΛΟΣ

*Ο Ονήσιλος σκοτώθηκε στη μάχη,
Κι οι Αμαθούσιοι το σεπτό κεφάλι
στην πύλη απάνω ως τρόπαιο το 'χουν βάλει.*

*Ένα μελίσι απ' του κρανίου τη ράχη
άνοιγμα βρίσκοντας, σε μια κυψέλη
τ' άλλαξε πια στοιβάζοντας το μέλι.*

*Σεβάστηκε τον ήρωά μας η πλάση.
Κι οι Αμαθούσιοι νοιώθοντας το λάθος
το σεβαστό έχουν τρόπαιο ξεκρεμάσει.*

Σεβόμαστε τους ήρωες κατα βάθος.

ΤΑ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΑ ΜΝΗΜΑΤΑ

Χαμός δεν είναι να πεθαίνεις
στης νιότης τ' άνθος για τιμή.
Το μέγα πάθος ανασταίνεις
που λέγεται παντού αρετή.

Κι η λευτεριά 'ναι η πιο μεγάλη
κι είν' αρετή των αρετών,
και στον ήρωα στέκει το κεφάλι
σαν ήλιος των ιδανικών.

Γι' αυτό λαμπάδα τιμημένη
φωτούν με φως θαμπωτικό
των φυλακών οι κρεμασμένοι,
νεκροί σ' αγώνα ελληνικό.

γ) *Λυρικοδοκιμιακά ή Σύνθετα*. Τα λυρικοδοκιμιακά ή σύνθετα αποτελούν μια ενδιάμεση μορφή ανάμεσα στα λυρικά και τα δοκιμιακά ποιήματα. Εμπεριέχουν μια σύνθεση των ποιητικών στοιχείων που χαρακτηρίζουν τόσο τα λυρικά όσο και τα δοκιμιακά ποιήματα. Οι εικόνες εμπλέκονται με τη λογική ανάλυση και τον αποφθεγματικό λόγο, γεγονός που οδηγεί συχνά στη δημιουργία σχημάτων λόγου και κυρίως αντιθέσεων. Τα θέματά τους είναι ποικίλα και ανάγονται σ' όλες σχεδόν τις κατηγορίες στις οποίες ο ποιητής διαχωρίζει τα ποιήματά του. Παραθέτω δυο παραδείγματα, ένα με εθνικό και άλλο με θρησκευτικό περιεχόμενο.

ΣΤΟΥΣ ΝΕΚΡΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Τιμή στους μαθητές που ορμήσαν
στης λευτεριάς τη μάχη αγνοί
και πέφτοντας βωμούς εστήσαν
και ξεσκλαβώσανε τη γη.

Στον τάφο τους μια αιώνια Ελλάδα
θα λάμπει μ' ένα φως θεϊκό.
Η αρκαδική τους ομορφάδα
το νέο στολίζει πια ουρανό.

Ψηλά το μέτωπο, ω σχολείο:
Ο σπόρος σου έχει τιμηθεί.
Τις αρετές απ' το βιβλίο
φυτέψανε σ' αυτή τη γη.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟ

Ειρήνη ψάλλουν οι καμπάνες
στων Χριστουγέννων την αυγή,
Ειρήνη αντιλαλούν οι στάνες
οι πολιτείες κι οι ουρανοί.

Η αγάπη μόνο μας προκόβει.
Στην πάχνη το λαλεί ο Χριστός.
Σκοτάδι είν' η οργή κι οι φόβοι.
Ειρήνη, αγάπη 'ναι το φως.

*Το μίσος οδηγεί το στήθος
σε πράξεις που γεννούν ντροπή.
Η αδερφοσύνη μοιάζει πλήθος
σε μια χαρούμενη γιορτή.*

*Στην αγκαλιά γι' αυτό φιλία
καθένας ας κρατάει εδώ.
Μ' αυτήν κερδίζει βασιλεία
στη γη και στον καλό ουρανό.*

Το βιβλίο «Η συμβολή του Κύπρου Χρυσάνθη στην παιδική λογοτεχνία» εκδόθηκε το 1996 από την «Πνευματική Κύπρο» και είναι μια επιμελημένη έκδοση 40 περίπου σελίδων.

Η δεύτερη εργασία του Μιχαλάκη Μαραθεύτη φέρει τον τίτλο «Το πεζογραφικό έργο για παιδιά του Κύπρου Χρυσάνθη» και πρωτοακούστηκε ως ανακοίνωση το 1993 σε τιμητική συγκέντρωση για τον Κύπρο Χρυσάνθη, που είχαν οργανώσει ο Κυπριακός Σύνδεσμος Παιδικού-Νεανικού βιβλίου. Αργότερα η εργασία δημοσιεύτηκε στο περιοδικό του Συνδέσμου «Ανέμη».

Δίνουμε στη συνέχεια το τέλος της εργασίας αυτής.

«Τα πεζά κείμενα του Κύπρου Χρυσάνθη ανήκουν στις κατηγορίες του διηγήματος και της νουβέλας, παρ' όλον ότι ο ίδιος χαρακτηρίζει μερικές από τις νουβέλες ως μυθιστορήματα. Τούτο όμως είναι ειδικό φιλολογικό θέμα για το οποίο χρειάζεται ξεχωριστή συζήτηση.

Βασική πηγή για τις νουβέλες είναι οι ιστορικές, θρησκευτικές και παραμυθιακές παραδόσεις του κυπριακού λαού, τις οποίες ελεύθερα διασκευάζει με την πλούσια και δημιουργική φαντασία του, αναμιγνύοντας αρχαία με μεσαιωνικά και νεότερα στοιχεία της κυπριακής ιστορίας, καθώς και παγανιστικές με χριστιανικές πεποιθήσεις. Μια άλλη πηγή του έργου του, λιγότερο όμως σημαντική, είναι σκηνές και γεγονότα από την καθημερινή ζωή των παιδιών. Από την πηγή αυτή αντλεί κυρίως ο συγγραφέας τις υποθέσεις πολλών διηγημάτων του, που έχουν διδακτικό χαρακτήρα.

Οι πηγές από τις οποίες αντλεί τα θέματά του έχουν προσδώσει στο παιδικό πεζογραφικό έργο του Κύπρου Χρυσάνθη έναν παραμυθιακό χαρακτήρα με έντονο το πατριωτικό και θρησκευτικό στοιχείο. Παρ' όλον ότι η πρώτη συγγραφική του περίοδος συμπίπτει με την προετοιμασία και τον αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-1959, ο Κύπρος Χρυσάνθης δεν ασχολήθηκε τότε, για λόγους ευνόητους, με τον κυπριακό απελευθερωτικό αγώνα. Το πατριωτικό στοιχείο κατά την πρώτη συγγραφική του περίοδο έχει γενικό χαρακτήρα και καλλιεργείται έμμεσα με την προβολή των παραδόσεων του κυπριακού λαού και των αγώνων του σε παλαιότερες εποχές εναντίον των ξένων κατακτητών και επιδρομέων. Με το θέμα του αγώνα της ΕΟΚΑ θα ασχοληθεί κατά τη δεύτερη συγγραφική περίοδο.

Επισημαίνω το θέμα των πηγών και της θεματογραφίας του παιδικού πεζογραφικού έργου του Κύπρου Χρυσάνθη ως ένα ιδιαίτερο θέμα που χρειάζεται περισσότερη μελέτη, επειδή σχετίζεται άμεσα με τη διαμόρφωση και την εξέλιξη της κυπριακής παιδικής λογοτεχνίας. Η θεματογραφία που χρησιμοποιεί έχει προσδώσει στο έργο του μίαν ιδιαιτερότητα, σε σχέση με την ελλαδική παιδική λογοτεχνία της εποχής εκείνης, γεγονός που συνέβαλε ώστε η κυπριακή παιδική λογοτεχνία να αποκτήσει σχετική αυτονομία και ξεχωριστή υπόσταση.

Όλα τα πεζογραφικά έργα για παιδιά του Κύπρου Χρυσάνθη χαρακτηρίζονται από λιτό και γλαφυρό ύφος, από ένα ρέοντα αφηγηματικό λόγο, από πλούσια αλλά κατανοητή από τα παιδιά γλώσσα, από μια γρήγορη εναλλαγή εικόνων και καταστάσεων και από ωραίες περιγραφές. Από το συνδυασμό των ευρημάτων της πρωτότυπης, δημιουργικής φαντασίας του με τις λογοτεχνικές και γλωσσικές αρετές της γραφής του, δημιουργούνται έργα που ελκύουν τους νεαρούς αναγνώστες και προκαλούν ένα γενικότερο ενδιαφέρον για την παιδική λογοτεχνία.

Με την έκδοση του παιδικού περιοδικού και το πλούσιο έργο που δημοσίευσε σε χωριστά βιβλία και σε περιοδικά, δίκαια ο Κύπρος Χρυσάνθης θεωρείται πρωτοπόρος της κυπριακής παιδικής λογοτεχνίας. Όχι πως δεν υπήρξαν πριν απ' αυτόν άλλοι που ασχολήθηκαν με το λογοτεχνικό αυτό είδος, αλλά κανένας δεν έγραψε τόσα πολλά έργα και δεν ασχολήθηκε για τόσο μακρό χρόνο με το παιδικό βιβλίο. Με το ογκώδες έργο του και την ιδιαιτερότητα που το χαρακτηρίζει έχει δημιουργήσει μια σημαντική κίνηση που, αν δεν δημιούργησε λογοτεχνική Σχολή, προκάλεσε όμως το γενικότερο ενδιαφέρον, διέλυσε πολλές προκαταλήψεις για την αξία της παιδικής λογοτεχνίας ώστε οι συγγραφείς να μην έχουν πια ανάγκη να χρησιμοποιούν ψευδώνυμο για να διαφυλάξουν το προσωπικό και το επαγγελματικό τους κύρος και έφερε στην Κύπρο το νεότερο πνεύμα που επικρατούσε στην Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες για το παιδικό βιβλίο.

Πάρα πολλά κείμενα του Κύπρου Χρυσάνθη που δημοσιεύθηκαν σε περιοδικά δεν έχουν ακόμη εκδοθεί σε βιβλία. Η δημοσίευσή τους σε χωριστούς τόμους, εκτός από την προσφορά προς το ίδιο το παιδί, θα βοηθήσει και στη μελέτη της ανέλιξης της κυπριακής παιδικής λογοτεχνίας στα πρώτα χρόνια της καλλιέργειάς της ως χωριστού λογοτεχνικού είδους των Ελληνικών Γραμμάτων στην Κύπρο».

Το 1995 ο Όμιλος Φίλων Θεάτρου οργάνωσε συγκέντρωση αφιερωμένη στο παιδικό θέατρο του Κύπρου Χρυσάνθη. Την κύρια εισήγηση στην εκδήλωση έκανε ο Μιχαλάκης Μαραθεύτης, που ανέπτυξε το θέμα «Το παιδικό θέατρο του Κύπρου Χρυσάνθη».

«Τα θεατρικά έργα του Κύπρου Χρυσάνθη που μπορούν να περιληφθούν στο Παιδικό Θέατρο με τη σύγχρονη έννοια του όρου είναι πολύ λιγότερα από τα σκηνογραφήματα. Τα θεατρικά αυτά έργα είναι μονόπρακτα, δίπρακτα ή τρίπρακτα δραματάκια, τα οποία διακρίνονται από τα σκηνογραφήματα όχι μόνο ως προς την έκτασή τους, αλλά και ως προς την περίτεχνη πλοκή και τη σκηνική τους δομή. Από τα δράματα αυτά ξεχωρίζω για τη σκηνική τους οικονομία, τη δράση και τη ζωντάνια τους τα τρίπρακτα «*Το Βασιλόπουλο της Βενευιάς*», «*Η ευχή της Μάνας*» και «*Το Μελίσσι*», καθώς και το μονόπρακτο «*Ο Κανάρης στη Λάπηθο*». Πολύ αξιόλογο, όσον αφορά την πλοκή, τη σκηνική οικονομία και τα διδάγματα, είναι και το πρώτο δραματάκι που έγραψε ο Κύπρος Χρυσάνθης «*Ο Πετεινός ο Γούμενος*», το οποίο τοποθετώ ανάμεσα στα κυρίως δράματα και τα σκηνογραφήματα. Είναι ένα δραματάκι με πολλή χάρη και ζωντάνια, από το οποίο μπορεί κανείς να βγάλει έμμεσα πολλά διδάγματα για τις ανθρωπίνες σχέσεις. Ανάμεσα στις δυο κύριες κατηγορίες, τα σκηνογραφήματα και τα δράματα, θα μπορούσαν να τοποθετηθούν και πολλά άλλα από τα σαράντα τόσα θεατρικά έργα για παιδιά του Κύπρου Χρυσάνθη.

Για να δώσω μια ιδέα της θεατρικής τέχνης του Κύπρου Χρυσάνθη, την οποία χαρακτηρίζουν ζωνηρή κίνηση και ζωντανός διάλογος, εμπλουτισμένος με τραγούδι και χορό, παραθέτω μια σύντομη περίληψη του δράματος «*Το Μελίσσι*», που πρωτοπαίχτηκε το 1951 από μαθήτριες του Παρθεναγωγείου Φανερωμένης.

Η σκηνή παρουσιάζει το εσωτερικό κυψέλης με τον θρόνο της βασίλισσας στη μέση. Ένας Άγγελος δίδει στον Τζιτζικα, την Πεταλούδα και τη Μέλισσα τα δώρα που τον έστειλε να τους μοιράσει ο Θεός. Στον Τζιτζικα δίδει την ξεγνοιασιά, στην Πεταλούδα την ομορφιά και στη Μέλισσα το μεγαλύτερό του δώρο, την αγάπη της δουλειάς. Υποβάλλεται έτσι από την αρχή η αγάπη για εργασία. Ο Άγγελος και τα άλλα πρόσωπα αποχωρούν στην άκρη της σκηνής και παρακολουθούν τον ερχομό των μελισσών, που μπαίνουν σε τρεις ομάδες.

Κάθε ομάδα έρχεται στη σκηνή τραγουδώντας και χορεύοντας. Δημιουργείται έτσι μια πολύ ευχάριστη ατμόσφαιρα. Μετά τον χορό μπαίνει ο Αυλάρχης των Μελισσών, ο οποίος αναγγέλλει τον ερχομό της βασίλισσας, η οποία έρχεται και κάθεται στο θρόνο της. Ο Αυλάρχης διαβάζει τις προσταγές της, που συνιστούν οικονομία στο φαγητό, επειδή άργησε να έρθει η Άνοι-

ξη. Στο μεταξύ μπαίνουν μερικοί κηφήνες κι η βασίλισσα διατάζει τις μέλισσες να τους διώξουν επειδή είναι τεμπέληδες. Μόλις τελειώσει η σκηνή με τους κηφήνες, έρχεται τρεχτή μια μέλισσα και αναγγέλλει τον ερχομό της Άνοιξης. Αρχίζει τότε νέος χορός και τραγούδι από τις μέλισσες σε εκδήλωση της χαράς τους, ενώ η βασίλισσα τους δίδει το σύνθημα για δουλειά. Εδώ συμπληρώνεται η πρώτη πράξη.

Στη δεύτερη πράξη παρουσιάζεται μια μάχη ανάμεσα στις μέλισσες και τους σφήκες, που έκαναν επίθεση στην κυψέλη. Οι μέλισσες νικούν και αποδίδουν τιμή στους νεκρούς τους. Η δεύτερη πράξη τελειώνει με προσευχή στο θεό των μελισσών.

Στην τρίτη πράξη η βασίλισσα κάθεται στον θρόνο της και αναγγέλλει στις μέλισσες ότι η κόρη της μεγάλωσε και πρέπει να φύγει από την κυψέλη με τις μισές της υπήκοες. Μεσολαβεί ο αποχαιρετισμός και η φυγή των μισών μελισσών. Η λύπη από τον χωρισμό εξουδετερώνεται με την αγγλία της γέννησης νέας βασίλισσας. Η Μητέρα βασίλισσα αναγγέλλει στις μέλισσες ότι ήρθε ο καιρός να τις αφήσει, επειδή γέρασε. Οι μέλισσες την παρακαλούν να μείνει, αλλά η βασίλισσα τους λέγει πως δεν θέλει λύπες. Στη ζωή αυτό συμβαίνει και τις προστάζει να αρχίσουν τα τραγούδια και τους χορούς, με τους οποίους και τελειώνει το έργο.

Όπως διαφαίνεται από την περίληψη, το δράμα είναι πολύ ευχάριστο, έχει ζωηρές σκηνές και περιέχει δυνατά μηνύματα για τη ζωή, χωρίς να παρασιωπά και τη δυσάρεστή της πλευρά, όπως τον κίνδυνο από τους σφήκες, τον χωρισμό και το αναπόφευκτο του θανάτου. Η λύπη όμως από τα δυσάρεστα συμβάντα εξουδετερώνεται από το ευχάριστο τέλος του έργου που εμπνέει την αισιοδοξία και την αγάπη προς τη ζωή».

ΘΕΜΙΣ ΘΕΟΧΑΡΟΥΣ

Μηνύματα για τή μεγάλη απώλεια	58, 69
Δ.Ι. Καραμβάλης: 'Ο άπολογισμός στην ποίηση του Κ. Χρυσάνθη	76
Πνευματική 'Αδελφότης 'Ελληνίδων Κύπρου: Φιλολογικό Μνημόσυνο Κύπρου Χρυσάνθη (Ν. Παναγιώτου, Τζ. Κωνσταντινίδου)	78
Πνευματική Στέγη – Σύνδεσμος Παιδικού-Νεανικού Βιβλίου: Φιλολογικό Μνημόσυνο Κύπρου Χρυσάνθη (Γ. Κιτρομηλίδης)	93
'Ένωση Συντακτών Κύπρου: Έκδήλωση τιμής για τον Κ. Χρυσάνθη (Α. Καννάουρος, Ν. Παναγιώτου, Γεω. Ρηγάτος, Μαρούλα Βιολάρη-Ίακωβίδου, Κ. Χρυσάνθης)	101

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ. – 'Επιτροπή 'Εκδόσεως: 'Η Συνέχεια – Θέμις Θεοχάρους:
Κύπρου Χρυσάνθη «'Αροδαφνούσα», «Τά τρίτα 'Επιγράμματα», Μιχ. Μαραθεύτη: «'Η συμβολή του
Κύπρου Χρυσάνθη στην παιδική λογοτεχνία»

Τυπώθηκε στα
Τυπογραφεία-Λιθογραφεία
«ΘΕΟΠΡΕΣ» Λτδ.,
Τηλ. 674940 - 678883
Λευκωσία

ΑΙΣΘΗΣΗ ΑΠΟΛΑΥΣΗΣ